

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

46.

1693.

VITA
DAVIDIS RUHNKENII

A

DANIELE WYTTEBACHIO

SCRIPTA

EX EDITIONE PRINCIPE

**CUM BERGMANIANA ED. ET SECUNDIS CURIS WYTTEBACHII
DILIGENTER COLLATA**

**LONGE ACCURATIUS QUAM ADHUC IN GERMANIA AUT POST
AUCTORIS MORTEM IN IPSA BATAVIA FACTUM EST**

EDIDIT

ET

**ADNOTATIONES QUUM SELECTAS FRID. LINDEMANNI ET
IO. THEOD. BERGMANI TUM SUAS**

ADIECIT

CAROLUS HENRICUS PROTSCHER

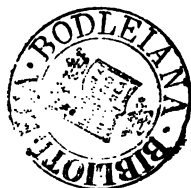
DR. ET PROF. PHIL. GYMNAS. REG. FRIBERG. RECTOR

**ACCEDUNT ADNOTATIONES CRITICAE ET GRAMMATICAE BONARUM
LITERARUM STUDIOIS ADOLESCENTIBUS SCRIPTAE**

ATQUE

INDICES RERUM ET VERBORUM LOCUPLETISSIMI

FRIBERGAE 1846.

SUMPTUS FECIT ET VENUMDAT L. G. ENGELHARDT

1693.

HUNC LIBELLUM

SUMMA QUA DECET OBSERVANTIA ATQUE STUDIO

D. D. D.

DEDITISSIMUS CULTOR

CAROLUS HENRICUS FROTSCHER

L. S.

Libellus hic, paulo post Ruhnkenii obitum scribi coeptus, mea opinione et longior et serior exiit. Longior; quod ipse scribens delectabar dilectissimi desideratissimique viri recordatione: cui quo magis indulgerem, eo mihi plura occurrebant et quasi adfluebant illius facta eventaque, quae ad aliorum cognitionem utilia iucundaque fore putarem. Serior, multis de causis: cum illis in exordio significatis, nec hic repetendis: tum aliis, praesertim rerum mearum vicissitudine, qui Ruhnkenio successor Amstelodamo Lugdunum migravi. Primum ipsa loci domiciliique commutatio magnam partem necessarij ad scribendum otij auferebat. Deinde, quum auspicandae cathedrae oratio mihi habenda esset; dixi de adolescentia Ruhnkenii in exemplum proposita adolescentibus Batavis bonarum Literarum studiosis: quod argumentum quin mihi et locus, et tempus, et res ipsa imposuerit, nemo dubitabit, qui non ignoret, quae sit eloquentiae materia, quae Ruhnkenii praestantia, quod pietatis officium. Sed idem argumentum quum sit pars huius libelli; non attinuit, aut illam orationem edere, aut, libello antea edendo, orationi novitatis gratiam praeripere. Quamquam ad hunc retardandum seriusque emittendum aliae etiam, per se ipsae satis efficaces, causae valuerunt: altera, quod Amstelodami excuderetur, me Lugduni degente, ac speciminibus exemplorum ultro citroque mittendis haud exiguum tempus periret: altera, horum temporum difficultas, quae chalcographos subinde ab officina ad militiam vocaret. Igñtur ducenda ac diversis temporibus repe-

tenda scriptione item factum est, ut in eius initiis ac priore parte acrior impressus sit doloris, utpote recentis, sensus: idemque lenior deinceps in progressu appareat, et tempore et ratione sensim succedente.

Quod ad calcem*) subieci peculiarem notationem locorum in libro universe significatorum, feci non tam mea sponte, quam aliis monentibus. Neque enim vel in ratione, vel in Veterum more, positum est, suis ipsum scriptis scholia addere, et appendicem attexere, quae non cum ipso orationis quasi perpetuitate ac filo contexta sit. Sed nimirum dandum hoc fuit saeculo, et consulendum legentium intelligentiae.

Caeterum, si forte, nonnullorum iudicio, aut in rerum delectu, aut in ratione et oratione, lapsus sum: hi sciant, me in tota hac scriptione unice et pietatem erga Ruhnkenium, et eius exempli ad humanitatis Literarumque studiosos fructum, spectasse: cui proposito si quidem satisfecero, non recuso, quin mihi tantum de ingenii existimatione detrahatur, quantum ad pietatis laudem accesserit.

Scripti Lugdunibataavorum, mense Octobre, anno MDCCIC.

---

*) Nos nunc cum maiore legentium comodo in ima pagina suo quamque loco adnotationem collocavimus. Praeterea quum studiose diligenterque curavimus, ut omnia, sicut ipse dederat Wytttenbachius, (in orthographia etiam et interpunctione, quantumvis haud raro ab nostra ratione multum discrepantibus,) quam accuratissime typis describerentur, tum maxime illorum habita ratio est, quae Wytttenbachius Biblioth. Crit. Part. XII. (Vol. III. P. IV.) p. 112. sq. vel addi iusserat vel corrigi. Quo magis futurum speramus, ut nova haec in Germania editio tantis viris, quanti fuerunt Ruhnkenius et Wytttenbachius, digna esse atque germana iudicetur.

FROTSCHER.

DAVIDIS RUHNKENII

DE RUHNKENIO et meus me dolor scribere iubet, et viri virtus, et vero bonarum emolumentum Literarum. Quidni enim doleam orbatus cum amico coniunctissimo, tum doctore unico? Aut doloris unde petam certius honestiusque solatium, quam ex vitae factorumque ipsius recordatione? Quod si non tantus, quantus fuit, vir fuisset Ruhnkenius; tamen et officium et pietas postulabat, ut cuius vivi amicitiam coluissem, eiusdem mortui memoriam commendarem. Nunc, quum ille omnium consensu, unus in paucis post renatas Literas, earum fuerit ingenio doctrinaque et princeps et stator, isque e singulari et maxime raro naturarum genere, quae immunes a sui saeculi contagione, integrae sinceraeque a prisci sanitate aevi prodeunt; eo nobis minus committendum est, ut tantam tam inusitatam virtutem tacitam abire sinamus. Vivet quidem eius laus, immortalibus prodita inventis ac doctrinae monumentis: et vivet, vel sine nostro praeconio, per innumerabilem decursum annorum, quoad quidem suus Literis et humanitati constabit honos. Sed huius, quamvis diuturnae, laudis cum ad paucos pertinebit notitia, eos fere qui scripta viri legerint, tum ne horum quidem animos explebit. Nam ut Veterum, quorum libros cum fructu et voluptate legimus, ipsas etiam res vitasque cognoscere cupimus, earumque si nihil aut parum ad nostram memoriam pervenit, moleste ferimus: ita et posteris quicumque erunt, et nostrae aetatis aequales multi, qui Ruhnkenii vel nomen ab aliis celebrari audiverint, vel doctrinam legendis scriptis perceperint, uberius quiddam et interius requirent, unde non modo scriptorem, sed hominem, id est, ipsius res, facta, mores, animum, vitamque, cognoscant. Igitur quo maiorem Literae cum ubique, tum praesertim in nostra Batavia, tanti viri obitu iacturam fecerunt, quo latius fama eius per eruditum terrarum orbem patuit, quo sunt plures ad quos ex eius morte pervenit dolor; eo magis est et humanitatis erga vivos, pietatis erga mortuum, absentis imaginem repraesentare, vitamque scripto mandare; ut habeant eum universi vel cognitionis oblectamentum, vel desiderii lenimentum, tum vero iuniores exemplum, in quod intuentes et

excitentur ad eiusdem laudis studium, et studii iter prudenter dirigant.

3 Equidem cum semper ita iudicavi, tum nuper de Ruhnkeniano Hemsterhusii elogio scribens, *) *magnum virum nisi a magno viro rite laudari non posse.* **) Me vero natura in mediocribus esse hominibus voluit; ut mea mediocritas quantum a Ruhnkenii magnitudine, tantum ab eius magnitudinis laudandae facultate absit. Quam mihi facultatem si vel natura vel doctrina tribuisset, profecto huius temporis conditio eriperet. Nam, ut nil dicam de patria, quae et praesentium difficultatum sensu et impendentium metu optimi cuiusque animum sollicitum ac suspensum tenet: habuit hic ipse annus ***) multa mihi privatim tristitia et adversa, cum alia, de quibus dicere non est opus, tum duo acerbissima ad animi mei dolorem funera. Primum, ipsius Ruhnkenii obitu, quantopere me commoveri par fuit? quo amisso, simul et parentis affectum, et doctoris lumen, et amici fidem, et familiaris iucunditatem, et omnino maximam vitae suavitatem desidero. Deinde, quum ex hoc me dolore aliquantum erigere, eumque vita viri conscribenda solari coepissem, ecce! domesticum incidit vulnus! suavissima et filiae instar dilecta neptis, rei meae familiaris et adiumentum et ornamentum, in ipso iuventutis flore, funesto morbo intra paucos dies domi meae exstinguitur. Qui casus sanequam et sua me 4 gravitate vehementissime perculit, et ad Ruhnkenii luctum renovavit, et omnem scribendi cogitationem ex animo excussit. Igitur in duorum carissimorum capitum amissione ac desiderio, in dolore recente omnem ingenii vigorem hebetante, quomodo probabiliter fungar ea scriptione, quae et liberam ingenii agitationem, et cogitandi, diligentiam, et animum curis solutum, et otium ab omni interpellatione vacuum postulat. Et tamen, cuiusmodi est, scriptio statim et continuo et suscipienda et conficienda est: dolori ita resistendum, ut temporis medicinam, quoad eius fieri potest, ratione repraesentemus. ****) Interest Literarum, interest calamitosae

*) Bibliothecae Criticae, Vol. III. Part. II. p. 118.

**) Cic. ad Fam. XV, 6. pr. „*Laetus sum laudari me*, inquit Hector, opinor apud Naevium, *abs te, pater, a laudato viro.*“ Cf. V, 12. §. 7. Tusc. Disp. IV, 31. Senec. epist. 102. pag. 108. Bip. FR.

***) 1798. quo haec scripsi.

****) Cic. ad Fam. V, 16, 5. sq. *Nam quod allatura est ipsa diuturnitas, quae maximos luctus vetustate tollit, id nos praecipere consilio prudentiaeque debemus. Etenim si nulla fuit unquam, liberis amissis, tam imbecillo mulier animo, quae non aliquando*

domus Ruhnkenianae, interest et mea et omnium doctrinae studiosorum, omniumque bonorum civium, memoriam tanti viri tamque egregii civis, primo quoque tempore vivam ac recentem scripte mandari ac servari, nec intermortuam deum sere excitari. Et si quaeritur qui hoc munus suscipiat, quamvis id lubens hoc tempore cuivis alii et magis diserto et minus lugenti concedam, tamen intelligo me omnium voluntate et expectatione significari, neque id honeste defugere posse. Sive enim agitur officium; Ruhnkenius me ut filium dilexit, ego illum ut parentem colui. Sive quaeritur earundem Literarum societas; fuit mihi ille adolescentulo haec studia ingresso dux et praeceptor, postea comes et sodalis, nec alter quidquam aut commentabatur, aut scriptum edebat, quin cum altero communicaret. Sive quaeritur familiaritas; per octo et viginti annos ea mihi fuit cum illo consuetudo, ut omnia fere, et laeta et tristia, nobis essent communia. Sive denique opus est orationis quodam doctrinaeque facultate; haec, ut est minor et mea voluntate, et multorum opinione, nec argumento praesenti par, tamen Ruhnkenii praeceptis monitisque conformata, in huius ipsius laudibus, nisi apte, accommodate, et aequae, at iuste, debite, pieque explicabitur.

Ac ne quis laudum nomine, quod aliquoties posui, eo inducatur ut putet mihi laudationem Ruhnkenii esse propositam, id est, eiusmodi scriptionem qua praecepuos vitae ingenique locos delibem et oratione supra rem veritatemque efferam atque exornem. Istam orationis facultatem nec ego teneo, nec Ruhnkenii vita desiderat: quae, ut nil non habuit vel laudabile vel cum laude coniunctum, nil nisi simplex, apertum, et verum, ita ad laudem simplici nudaque narratione contenta est. Et erit sane simplex haec scriptionis ratio accommodatior cum ad facultatis meae mediocritatem, tum ad cognitionis exemplique fructum.

DAVIDES RUHNKENIUS natus est postridie Calendas Ianuar. anno huius saeculi vicesimo tertio,*) in Pomeraniae ulterioris celebri urbe, Stolpa. Parentes fuerunt ex honestissimo civium ordine, et in re satis lauta; nam pater munus Sculteti, quod est praetoris rusticani, gessit, nec in liberorum, quas plures habebat, institutione parcus fuit. Ex his Davides puerulus quam et domi, et in magistri ludo, indicia ingeni

---

lugendi modum fecerit: certe nos, quod est dies allatura, id consilio ante ferre debemus, neque expectare temporis medicinam, quam repraesentare ratione possimus. FR.

*) Cf. infra pag. 202. ed. pr. FR.

ac docilitatis daret, a parentibus studiis destinatur, id est, eiusmodi vitae cuius subsidia parantur factitanda arte doctrinae ex earum genere, quod in Academicis scholis discitur: matre ia primis hoc probante consilium et suadente, ut puer ad Theologiam institueretur; nam, ut solent religiosae mulieres, ita demum se fortunatam fore matrem censebat, si filium aliquando suum e sacra cathedra concionantem videret. Ergo puer quo magis citiusque proficeret, traditur in disciplinam scholae Schlavensis, cui tum praeerat Kniephofius, qui postea Coslinensi praefuit scholae, vir cum aliarum doctrinarum probabiliter peritus, tum Latinae orationis ita studiosus, ut et sensu eius valeret et amore flagraret; eumque sensum et amorem cum discipulis, in quibus quidem venustatis quaedam indoles inesset, communicaret. Hoc tum amore incensus est Ruhkenius puer: hoc ei fuit initium, a quo ad omnem Literarum excellentiam profiscisceretur.

7 Est haec ingeniorum naturaeque lex, ut nemo quisquam ulla in arte doctrinae excellere possit, nisi cui tria haec adsint, indoles, studium, via. Sed studium, ut plurimum valet, ita plurimis deest. Nam indolem dat natura, auget studium, acuit via: neque fere quisquam est, cui natura non dederit aliquid indolis ad aliquam artem, in qua excellere possit, modo studium et via accedat. Viam vel magistri docent, vel aliorum exempla ostendunt, vel indolis bonitas invenit, vel studii constantia aperit. Studium nec indoles, nec via parit, nec sibi quisquam ipse, nec alteri, dare potest: eiusque excitandi alius apud alios discipulos magister maiorem minoremve habet, non facultatem, sed felicitatem; est enim totum hoc non tam rationis, quam fortunae: excitatur quadam opportunitate temporis, loci, aliarum rerum, visorum sensuumve vel in ipso animo exsistentium, vel extrinsecus illabentium, forte et casu, id est, caussis extra nostram potestatem positis, quasi divinitus oblatis. Dico autem studium non illam ad breve tempus cupiditatem, quae in multis ut exsistit subito, ita mox evanescit: dico ardorem amoris non extinguendum, eiusque ad extremum usque vitae terminum constantiam ac perseverantiam; neque enim in eo quis genere excellere possit; cuius aliquando amorem studiumque exuat. Adsident ingenioso discipulo ingeniosus magister, ut 8 hunc in eo amorem excitet: adhibeat hortationem, praecepta, exempla, praemiorum spem, machinam omnem; sedet aeternumque sedebit infelix *) magister, nec movebitur discipulus,

*) Virg. Aen. VI, 617.

— — — sedet, aeternumque sedebit
Infelix Theseus.

nisi fortunae aura adspiret. At haec simul atque adspiravit, idem ille modo immotus exilit, evolat, incenditur. Scilicet eadem est ratio et in rerum natura, et in conversionibus cum singulorum hominum, tum universorum populorum: praesens aetas parturit futuram: caussae rerum, quae aliquando fient, iam magna ex parte nunc adsunt, coeunt paulatim donec ultima quamvis exigua accedente, numerus mensuraque earum expletur, et effectus in lucem proditur. Veluti in populo sensim colliguntur offensiones, odia, inimicitiae: tum coitiones, fervor, agitatio: denique multitudo ducem, quamvis levem, nacta, veterum vincula legum abruptit, summa inis miscet, vel novam reipublicae formam, vel in eadem novos rectores quaerit. Aut quemadmodum ad ingens saxi pondus loco movendum plures pluresque deinceps accedunt, et frustra nitentes sudant: donec multesimo quodam accedente, ecce! pondus movetur. Aut prouti in libra, aequatis in utraque lance ponderibus, adhuc status et quies intelligitur: at minimo ad alteram lancem addito momento, haec vergit, illa tollitur. Sic ingenia caussas, quibus ad studium excitentur, paulatim cum concipiunt in se ipsis, tum extrinsecus suscipiunt, easque ut praegnantia inclusas in sinu continent, donec expleto earum numero, veluti exactis mensibus foetum, sic studium pariant. Igitur qui opportuno illo et ad parandum maturo tempore, sive prudens sive imprudens, sive hoc sive aliud agens, praegnantia ingenio vel leviissimum addiderit momentum, hic excitaverit studium: sed idem falso, ut vulgo fit, solus impulsor habeatur, quippe qui cum prioribus multis sit unus et postremus. Tum vero suprema illa impulsione tactum ingenium indolescit partu, et nascente studio exardescens, divino quasi impetu fertur; unde hic studii affectus, ob divinitatis opinionem, enthusiasmi nomine celebratus est. Et vero is, sive ardor, sive enthusiasmus, socium habet dolorem, tamquam sibi ipsi displicentis atque indignantis qui tam diu dormiverit, et sero resipuerit, nec dum magnorum, quos ad imitandum sibi proposuit, virorum praestantiam assecutus sit. Hic dolor fuit Themistoclis*) adolescentis, quem Miltiadis tropaeum dormire non sinebat: hic Thucydidis**) pueri, quem Herodoti fama ad historiam scribendam converit: hic Demosthenis***) pueri, qui Calli-

*) Plutarch. in Vit. p. 114. B. Opp. Moral. p. 184. F. 800. B. D. Lambin. ad Nepot. II, 1.º

**) Marcellin. Vit. Thucydidis, p. 9. Conferatur I. A. Fabricius Biblioth. Graec. Vol. I. p. 867.

***) Plutarch. in Vit. p. 847. F.

stratum concionantem audiens, eloquentiae studio incensus est: hic fuit Ciceronis primus dolor,*) quo se adolescentem in
10 foro oratores audientem percutsum scribit: hi salutares illi fuerunt dolores, quos ad pariendam rerum scientiam et capessendum laudis studium familiaribus iniicere solebat Socrates.**)

Igitur omne institutionis momentum in eo positum est, ut, qui ei praesint, diligenter animadvertant quo sint puerorum adolescentiumve ingenia gradu maturitatis ad partum studii, idque Socratica ratione cum ad nascendum eliciant, tum nascens iuvent, tum natum alant ac moderentur.

Ruhnkenii magna fuit felicitas: qui et in talem recens ac puerulus incidit magistrum, apud quem inde a teneris ille studii dolor excitatus ad constantem et efficacem Litterarum amorem evalesceret: et progressu aetatis eos item inveniret praeceptores et sedales, qui studium eius alerent et incenderent. Veluti, mox parentum voluntate e Schlavensi schola Regiomontium in Collegium Fridericianum delato, quod ibi, propter magistrorum copiam urbisque frequentiam, plurimum rerum discendarum opportunitas esset; continuo studium facultasque Latinae orationis ei amorem conciliavit cum magistrorum, tum vero condiscipulorum: quorum unus in primis erat ingenuus puer, magnus item aliquando vir futurus, Immanuel Kantius, eodem Latinarum elegantiarum amore flagrans; ut alter alterum mutuo aemulationis dolore
11 excitaret. Sed Kantium sive casus, sive quidam ingenii aestus, ad Philosophiam detulit: in qua quum aetatem consumeret, senex eam protulit Metaphysicam rationem, quae nunc maxime ipsius nomine celebratur. Ruhnkenium, ut cum Poeta***) loquar, quae puerum adspexerat Musa, eadem nec senem reliquit: igitur hoc studium retinuit, indeque profectus, omnis Latinae Graecaeque elegantiae et rationem complexus est, et princeps exstitit.

*) In Bruto, 89. *Sed me cupidissimum audiendi primus dolor percussit, Cotta cum est expulsus:* caet. accipiendum de studii dolore, non de dolore propter expulsum Cottam. Incidit illud tempus in annum Ciceronis decimum et sextum, quo iam in forum deductus erat, sumta virili toga: A. V. DCXII. Cons. L. Marcio Philippo et Sex. Iulio Caesare. Vid. Francisci Fabricii Marcodurani Historia Ciceronis, p. 23. edit. Heusinger.

**) Plato in Theaeteto p. 117. seq. Symposio p. 333. C. seq. Plutarch. Quaest. Platonic. I. p. 1033. seq. Biblioth. Crit. Vol. III. Part. I. p. 14.

***) Callimach. Epigr. XXII.

Οὐ νέμεις Μοῦσαι γὰρ ὅσους ἶδον ὀφθαλμοῖς παῖδας
Μὴ λοῦψ, πολιοῦς οὐκ ἀπέθεντο φίλους.

Decursis Collegii Fridericiani spatiis, domum ad parentes rediit, duodeviginti annos natus. Iam haec erat aetate et scientia, ut graviiores disciplinas in maiore amplioreque Academiae schola percipere posset. Parentes ei popularium unam Academiarum destinabant, Regiomontanam, Halensem, Francofurtoviadrinam: harum optionem filio faciebat mater, modo Theologiae se daret: pater faciliior erat, integrum filio relinquens quam is eligeret disciplinam, modo eam eligeret, quae et laudi et fortunae suae consuleret. Filius eo dudum erat percussus Graecarum Latinarumque Literarum amore, ut aegre ad aliud studium traduci posset: his in perpetuum se mente animoque addixerat: his laudem certe se consecuturum sperabat, fortasse etiam fortunam: aut si fortunae subsidium assumendum esset, hoc in Iurisprudencia reponebat, quippe cuius efficacius uberiusque, quam Theologiae, ad Antiquarum Literarum scientiam facultatemque adiumentum esse 12 censebat. Igitur, ne in praesentiarum, sub ipsum discessum, matri adversari videretur, dicit, sibi Graecae in primis lingua cognitiōne opus esse, neque se eam recte feliciterque percipere posse nisi Goettingae in scholis Gesneri. Parentes filio libenter gratificantur, putantes hoc ad Theologiam spectare. Nam illa aetate in plerisque aliis Germaniae Academicis Graecam linguam non nisi futuri Theologi discebant, et hi crassa Minerva,*) ad solam eamque levem sacrorum librorum intelligentiam: Graecae Literae pars Orientalium habebantur, et utrarumque fere unus et idem erat Professor.

Itaque domo proficiscitur adolescens eo consilio, ut Goettingam se conferret, et per itineris ac diverticuli opportunitatem claras urbes, in primis illas, quibus Saxonia floret, Academias inviseret. Berolinum, patriae regniue caput et regum domicilium, ampla aliis peregrinantibus spectandi materia, non nisi paucos eum dies tenet; quippe quo eum itineris magis necessitas, quam cognoscendi cupiditas, adduxerat, sperantem se eo rediturum, nunc omni impetu festinantem ad eos locos, qui ipsi aliquod Antiquae venustiorisque doctrinae pabulum praeberent. Vicinam ingressus Saxoniam, venit Wittebergam. Huius urbis Academiam duo tunc orabant praestantes doctrina viri, Io. Daniel Ritterus, Iuris 13 Historiaeque omnis peritissimus, et Io. Guilielmus Bergerus, in Eloquentia et Antiquitate, in primis Romana, versatissimus, uterque scriptis in publicum editis celebratissimus. Ruhnkenius qui iam in puerili institutione Orationes alios-

---

*) Cf. Heindorf. et Wuestemann. ad Horat. Sat. II, 2, 3. FR.

que Bergeri libros cognovisset, magnamque eius admirationem concepisset, eum adit salutatum. Hic adolescentem commiter excipit, eiusque colloquio ac doctrina delectatus, Rittero eum conciliat, alterum alterius cognitione dignum, et utrique illa conciliatione gratum se facturum iudicans. Ergo unum alterumve diem his cum viris sic una fuit ut vicissim caperentur, et ipse illorum benivolentia ac doctrina, et illi ipsius ingenio et elegantia: ipse abiturum de die in diem differre, Wittebergae manere malle, nec tamen audere, ne parentum voluntatem fefellisse videretur: illi, ut maneret, optare, nec tamen suadere velle id quod, nisi confutata pietatis opinione, suaderi non posset. Tandem ipse Ruhnkenius, rationibus secum agitat, dubitationem tollit, constituit manere, et consilium parentibus probare. Et facile probavit. Nam quod parentibus ostendebat, se id, cuius causa Goettingam peteret, uberius etiam Wittebergae discere posse, parentes iudicare non poterant: et malebant filium propius
14 abesse, modo intra duorum spatium annorum domum rediret. Neque vero Ruhnkenio quod sequeretur deerat. Nam licet Graecarum institutio Literarum Wittebergae aut nulla, aut nullo in numero esset, claro certe Professore careret; earum tamen ea scientia valebant duumviri illi, ut ab iis Ruhnkenius discere posset: et si forte Gesnerus maiore esset scientia, hoc non tantum erat, ut caeteras Wittebergenses opportunitates obrueret, ubi duos habebat doctores et amantes sui et ad familiaritatem conciliatos: quod an item Goettingae inventurus esset, in maiore et studiosorum adolescentium numero et Professorum occupatione, non sine ratione dubitabat.

Duos annos Wittebergae audivit Ritterum Iurisprudentiam et Historias, Bergerum Antiquitates Romanas et Eloquentiae praecepta tradentem: iisque in doctrinis magnos fecit progressus: quorum specimen biennio postea prodidit libello ad publicam disceptationem proposito, *De Galla Placidia Augusta*.*) Sed quum utriusque doctoris institutiones ita consecraretur, ut nullam earum partem praeterfluere siceret, tum Bergerianae ad duorum in primis scientiam locorum valuerunt, in quibus postea et ipse regnavit, et mihi ad discendum profuit: dico, Latinae orationis puritatem, et bonorum librorum ex recentiore aevo cognitionem. Noti sunt Bergeriani libri de Latina Eloquentia, cum Orationes tum
15 Praecepta. Insignis inest probitas castitasque, cum verbo-

---

*) Cf. adn. ad pag. 263. ed. pr. FR.

rum, tum dictionum: suavitas non inest: nulla magnopere exstat varietas vel orationis vel doctrinae: summa in puritatis et concinnitatis cura, desideres sententiarum lumina, lacertos, sales. Fertur eius liber *de Naturali Pulcritudine Orationis*, accurati ille iudicii et multae doctrinae, sed nulla minus dote quam naturali pulcritudine commendatus; nisi forte naturalis ea sit pulcritudo, cui minima est cum Gratiis communio, cuiusque ea est simplicitas et mundities quae frigeat. Ruhnkenius ex hac institutione non nisi utilia assumebat: eam a natura acceperat ingenii suavitatem, eum pulcri venustique sensum, qui a compositionis istiusmodi eum contagione integrum intactumque praestaret. Sed bonorum librorum, eorum qui post renatas Literas scripti essent, incredibilem habebat Bergerus non modo cognitionem, sed etiam copiam, de omni argumento, quod ad Scriptores Veteres Graecos et Latinos pertineret, Critico, Grammatico, Antiquario, Nummis, Inscriptionibus. Theca ei erat nummorum veterum, optimorum et rarissimorum, referta et locuples. Principum eruditione virorum plerorumque scripta, quae singulatim edita feruntur, necdum una editione comprehensa exstant, sedulo colligere solebat: in his Ioachimi Camerarii scripta, quorum corpus ad formam ab I. A. Fabricio in Bibliotheca Graeca*) designatam, edere constituerat. Quod item Ruhnkenius postea subinde agitavit consilium, qui Camerarii libros ad eum paulatim collegit numerum, ut ad summam paucissimi desiderentur.

Caeterum Ruhnkenius Wittebergae nonnihil etiam operae tribuit scholis Mathematicis, Dialecticis, et vero Metaphysicis, quae ad rationem Wolfianam habebantur: ita quidem, ut gustaret, nec ignoraret, Philosophiam. Et quod Nepos ait de Attico,**) *attigit quoque poëticen, credimus, ne eius ex-pers esset suavitatis*: idem de studio a se Philosophiae impertito dicere solebat Ruhnkenius, suavitatem fructumque Philosophiae positum esse in ratione et forma, non in materia et argumento; quippe de cuius veritate omnia esse incerta. De quo equidem ut nolim statuere, ita illud haud dubitanter affirmem, Ruhnkenium ex illa, quaecumque fuit, Philosophiae cognitione, eiusmodi sensum ingeniique habitum traxisse, ut postea Philosophos Veteres et legeret libentius, et intelligeret facilius, quam solent fere literati Philosophiae ignari: tum vero eloquentiae facultatem corroborasse, eamque disserendi consuetudinem duxisse, quae in omnibus

*) Vol. XIII. p. 493. seq.

**) Attico, 18.

eius scriptis commentationibusque apparet, definiendi, distribuendi, argumentandi, et rem quamque suo loco ponendi: 17 quibus officiis neglectis, laus perspicuitatis elegantiaeque, et omnino bene scribendi facultas, exstare nulla potest.

Interea, quo magis in Latinis Literis aliisque disciplinis progrediebatur, eo magis quotidie animadvertibat, ad eas percipiendas maiore sibi opus esse Graecarum Literarum scientia, quam quantam suo ipse studio et Bergeri Ritterique admonitione consequi posset. Et ex his saepe audiebat, interiorum quidem Graecarum Literarum cognitionem nunc apud solos fere Batavos florere, in primis Lugduni, ubi disciplinae quondam a Iosepho Scaligero constitutae nunc summum praeesse virum, Tiberium Hemsterhusium.*) Accedebat ut per idem tempus Lipsia Wittebergam excurreret Ioannes Augustus Ernestus,**) tredecim fere annis Ruhnkenio maior, iam edito Cicerone aliisque libris famam doctrinae adeptus, isque, apud Ritterum ei conciliatus, vehementer eum hortaretur ad Graecarum studium Literarum gnaviter persequendum duce in primis Hemsterhusio, huic illarum principatum, quamvis ceteroquin Gesneri amantissimus, haud dubie tribuens. Igitur Ruhnkenius incredibili Hemsterhusianae disciplinae cupiditate incensus, ei se dare et Lugdunum proficisci constituit, parentes tamen antea consilii sui certiores facere, eiusque efficiendi ab iis copiam facultatemque petere; 18 quamquam, quid responsuri essent, facile augurabatur. Nam hi ab hoc vehementer abhorrentes consilio, redire filium iubent, ut reliquum studiis destinatum tempus in patriarum una Academicarum, ut lex erat, transigeret, eoque transacto munus peteret, quo vitae subsidiis prospiceret: mittunt pecuniam viatico et negotiis ad reditum componendis, necessariam primo, deinde uberiores, inducti a Bergero ad filii propositum nisi probandum, tamen ferendum. Filius pietati satisfactum, et suum sibi potius quam parentum iudicium, in re ubi plus

*) Cf. Ruhnken. in Elog. Hemsterhus. pag. 47. sq. (Narratt. de vitis hom. excell. ab me ed. Vol. I. pag. 244. sq.) FR.

**) „Ita constanter,“ inquit Lindenmannus, „hoc nomen scribitur a Wyttenbachio, cum scribendum sit *Ernestius*.“ Audiendus tamen Wolfius, qui Analect. Litt. II. pag. 281. haec scripsit: „*Ernestium*, semel appellavi olim, quum Tusculanas ederem, non *Ernestum*, quia nominis forma fere utuntur Batavi. Ignorabam ego tum, quod illis fortasse innotuerat, displicuisse ipsi formam priorem, ex qua periculum esset, ne confunderetur cum professore quodam Lipsiensi paene aequali, Io. Henr. Ernestio, de quo v. Saxii „Nomencl. P. V. pag. 622. Nunc, quum illud periculi gloria viri sublatum est, ipse fortasse aequo animo feret morem nostrum.“ FR.

quam illi ipse videret, sequendum existimans, res suas cogitationesque ad perfectionem in Bataviam comparat; in primis confirmatus prudentissimis benivolentissimisque adhortationibus duumvirorum Wittebergensium et Erneesti, affirmantium, nusquam ipsius doctrinae sua praemia defutura; quippe quae, nisi apud Batavos, certe apud Germanos ei parata esse, ubi sua se commendatione effecturos, ut prima quaeque cathedra ei deferretur.

Hoc exemplo discant iuvenes, quorum rectissimis studiis parentes obsecundare aut, cum possunt, nolunt, quod Ruhnkenio contigit, aut, cum volunt, non possunt, quod pluribus etiam evenire solet: discant igitur non absterri a proposito, nec temporum difficultatem aut parentum errorem ad ignavam pietatis opinionem interpretari:*) erigant se adversus fortunam, sequantur integram naturae, immo Dei, vocem. 19 Est enim profecto Deus in nobis,**) certe divinum quid a Deo nobis inditum, virtus, prudentia et fortitudo, qua suam sibi quisque fingit fortunam. Sed eos dico iuvenes qui generosa nati indole, juvenis instar Herculis***) a diversa utrimque sollicitati Dea, Virtute et Ignavia, audeant laboriosam virtutem molli ignaviae praeponere, et ita in animum suum inducere ut omnes labores exantlare, omnes voluptates contemnere non recusent, dummodo propositum excellentis scientiae fructum consequantur. Non eos dico iuvenes, quos quum ad hoc laudis iter ingrediendum hortamur, quamquam in facili et parentum voluntate et subsidiorum copia, tamen respondere audimus, *At nimius est hic labor! Nimum temporis huius scientiae studium postulat!* Abeant isti ad Deam Ignaviam, huius in campo pascantur, et cum ignavo vulgo vitam traducant inertem.

*) De hoc loco quid ipse Wyttenbach. scripserit in epist. ad Tydemannum, a Bergmano prolata, sane operae pretium est cognoscere: „quod dixi p. 18.“ inquit „pertinere volui non ad reprehendendam filiorum pietatem, sed ad castigandam parentum imprudentiam: minus etiam in Te similesque tui, doctos et prudentes, patres, valere potest. Ruhnkenii parentes indocti certe fuerunt: „et postea quum ipse tui scripsisset se Lugduno-Batavae cathedrae impositum esse, fassi sunt eum adolescentem haec studia ipsis nolentibus ingredientem, recte fecisse, et plus quam ipsos vidisse. „Est sane subinde in adolescentibus ignavia, quae se pietatis apertius tueri cupiat. Equidem, fateor, debebam, mentem meam magis perspicue explicare verbis; ne perperam acciperetur.“ FR.

**) Veterum placitum. Plutarch. Quaest. Plat. I. p. 999. E. Biblioth. Crit. Vol. III. Part. I. p. 17. seq.

***) Xenophen loco notissimo, Mem. Socrat. II, 1, 12.

Ruhnkenius Lugdunum proficiscitur comite iuvene quodam nobile ac divite,^{*)} inde per alias Europae terras peregrinaturus: recto ac brevissimo tendit itinere, nulla iam diverticula captans. Habebat commendatitias literas Ritteri ad Ruckerum Iureconsultum Antecessorem et Gerardum Meermannum Syndicum Rotterodamensem,<sup>**) Bergeri ad Franciscum Oudendorpium Historiarum et Eloquentiae Professorem: ad unum Hemsterhusium, quem unum et spectabat et cogitabat, literas non habebat. Huius amicitiam sua ipse, nulla aliena, commendatione, sola doctrinae coniunctione, se sibi conciliaturum certo confidebat. Hunc, simul urbem ingressus est, relictis aliis negotiis, continuo adit, Latine alloquitur, narrat quis et unde sit, ex Ritteri Bergerique disciplina se unice Lugdunum venisse, ut Hemsterhusiana institutione ad Graecarum scientiam Literarum proficeret, eamque redux aliquando in Germania explicaret. Hemsterhusius statim animadvertit, hunc non esse ex vulgari genere studiosum et salutatorem: agnoscit egregiam indolem, et ingenii elegantiam: miratur doctrinae, quamvis in adolescente, maturitatem, sermonis Latini inusitatam bonitatem: tum vero amplexatur candorem ingenuum, qui quemvis etiam doctrinae ignarum facile caperet: gaudet discipulum sibi venisse non tironem et rudem, sed universae iam eruditionis supellectile instructum, cui ad perfectionem non nisi ultima quasi manus et lima deesset. Igitur prima illa congressio, ut solet fieri in studiorum sensuumque similitudine, eam vim habuit ut dubium esset uter utrum magis cepisset. Nam et in Hemsterhusio multa erant quae homines etiam indoctos ad eum suspiciendum converterent: summa in habitu, vultu, gestu,
21 motu, cum comitate gravitas: prudentis orationis, tamquam meditatae, sedatum quoddam flumen. Quo maiore admiratione Ruhnkenium adfectum fuisse par est, qui ad hunc viri adspectum maximam de eius doctrina existimationem attulisset. Saepe mihi narravit, se, licet absens de Hemsterhusio summa omnia opinione praecepisset, praesentem omnia uberiora amplioraque deprehendisse; ut, quum absens admirabi-</sup>

---

^{*)} Uffenbachio, ad cuius moderanda studia, quo tempore adhuc Wittebergae degebat, electus Ruhnkenius, cum eodem aliquanto post, perlustratis nobilissimis Germaniae et Belgii regionibus, in hanc Academiam delatus est: ex quo vero ille morte patris conturbatus in patriam remigravit, ipse literarum humaniorum dulcedine, et praestantium magistrorum doctrina captus, in Batavia, vera omnis humanitatis nutrice, permanere, ibique fortunam suam, si fieri posset, stabilire constituit. BERGMAN.

^{**) Verius, eum, qui postea Syndicus Rotterodamensis fuit. BERGM.}

lem sibi virum informasset, iam praesens aliquem Deum videre sibi videretur. Huic igitur similis fieri studebat: hunc dies noctesque sibi proponebat: huius ab ore pendeat: huius per sex deinceps annos scholis assiduam operam navabat:*)

*) Haec ut recte intelligantur, sequentia tenenda sunt. In Bataviam recens advena Ruhnkenius anno superioris seculi XLIV. aetatis XXI. statim praefectus est studiis Meermannii minoris [is frater erat Gerardi paulo ante memorati]; cum eoque tres fere annos in hac Academia traduxit, ita ut et illi viam in literis praeiret, et magnam diei partem summorum virorum scholis, sibi ipse consulens, tribueret. — Triennio prope sic transacto, Amstelodanum migravit, in contubernium I. P. D'Orvillii, V. Cl., ita tamen ut fere singulis hebdomadibus Lugdunum excurreret: quo eum non solum lux Academiae, in primis autem Hemsterhusii, sed Bibliotheca etiam publica, antiquis membranarum referta, invitabat. — Enimvero, non nisi ad breve tempus in D'Orvillii convictu permansit, abstractus inde auctoritate celsissimae dignitatis Viri, Ordini Statuum Generalium adscripti, qui eum, proposita certissima Professoriae Cathedrae obtinendae spe, unici, quem habebat, filii studii moribusque praeficere conatus, tandem eo perduxit, ut, quamvis aegre deserens Musas D'Orvillianas, Ruhnkenius cum Viri Illustrissimi filio Amstelodamo Lugdunum se conferret: quod fuit a. 1747. mense Augusto. — Lugdunum redux, qua ibi primum vixerit conditione, literarum studiis multo, quam rei faciendae, magis opportuna, cum ex aliis intelligitur Epistolarum ad D'Orvillium [Opusc. Ruhn. Tom. II. pag. 801. sqq.] locis, tum ex eo quod, spreto hominum Amplissimorum eum Leidae evocantium voluntate, *malle se, ait, parce ac tenuiter vivere, quam hominibus opulentis illis quidem sed ἀποβάαις operam suam addicere.* Quibus verbis quos significaverit homines nobis quidem non magis liquet, quam quis fuerit magnificae illius, quam supra diximus, promissionis exitus. Tantum constat, eum proximo anno 1748. lautius degentem studia moderatum esse nobilis Iuvenis, Nicolai de Dierquens: quocum, valetudine minus prospera utente, ad aviam eius, matronam splendidissimam, Harlemi habitantem, aliquamdiu secedendum illi fuerit. Atque huc pertingat, quae universe scripsit Wytttenbachius infra p. 31. *parentes eum filiis morum studiorumque praefectum adiungere cupivisse, ipsum autem huiusmodi stationes lubentem accepisse, cum suo ipsius iudicio, tum auctore Hemsterhusio, eum in Batavia retinere volente.* Cf. item p. 63. et 98. Nec minus huc referenda, quae exstitit ei cum illustri Fagellorum Gente necessitudo, tradito ei in disciplinam Francisco Fagello, optimae viro indolis, sed patriae magis ostenso, quam dato. Cuius familiaritatis, etsi quo tempore initium inciderit ignoramus, satis tamen certa extant indicia in dicatis postea huic, huiusque filiis Henrico et Iacobo, Rutillii Lupi et Velleii Paterculi editionibus. Ceterum, ut unde digressa est redeat oratio, videtur ab eo inde tempore, quo a D'Orvillii latere secesserat, domicilii sedem deinceps constanter aut Lugduni, aut in eius urbis vicinia habuisse Ruhnkenius, Hemsterhusii scholis suisque ipse privatim studiis assiduam operam navans tamdiu, donec illud explevisset *secentii spatium*, de quo scribit Wytttenbachius. Cui quid causae fuerit, cur aut D'Orvillii, aut reliquorum quos nominavimus, ne

huius et tunc et postea familiares sermones et consuetudinem ita consuectatus est, ut, quoad posset, ab eius latere non discederet,*) nec dictam monitumve e senis ore exiret, quin id exciperet ac fideli memoria reponeret. Ergo, non modo eandem, quam in Hemsterhusio mirabatur, doctrinam et ipse consecutus est, sed eam praeterea sua quadam et propria ingenii suavitate auxit et exhilaravit. Et quodquidem Hemsterhusianae doctrinae praestantia posita erat in Antiquarum, id est Graecarum et Latinarum, Literarum critica scientia; haud alienum videtur ab hoc loco, quae sit illius scientiae materia et ratio, breviter, quoad eius fieri potest, declarare.

- 22 Constat inter omnes, omnem ingenii cultum, omnem verae elegantiae et pulcritudinis rationem, omnes artes ac disciplinas, et exstitisse et floruisse apud Graecos: ab his ad Romanos, a Romanis ad alios Europae populos venisse, et partim horum socordia et calamitate, partim exterorum populorum barbarie ac dominio, quorum utrorumque e colluvione maiores nostri exstiterunt, obrutas neglectasque iacuisse per mille fere annos, quibus medium aevum censetur, ad saeculum decimum et quintum, quo earundem studium Graecis Latinisque Scriptoribus legendis repeti instaurarique coepit: et ab eo inde tempore ita quemque populum ad divinarum humanarumque rerum scientiam, omnemque doctrinarum ac liberalium artium rationem magis profecisse, quo quisque magis veteris Graecae Romanaeque originis, tamquam igniculos et semina in animis abdita eliciisset ac suscitasset, ad eiusque originis sensum habitumque se tractandis Antiquis Scriptoribus restituisset atque conformasset. Quo in iudicio, nemo facile humanior a nobis dissentiat: aut si quis forte dissentit, illud certe nobis concedat necesse est, uberrimum esse omnium humanae cognitionis fontem in Antiquorum scriptis, multas adhuc superesse in nostris ingeniiis, animis, moribus, institutis, disciplinis, studiis, barbaricae semina originis, ac reliquias sordidaeque medii aevi, quas ita
- 23 quemque certissime abstergere et eluere, ut maxime diligentissimeque pectus limpidissimis Antiquarum Literarum

---

semel quidem mentionem fecerit, quaerere nil attinet, nec dubitamus quin graves ei, tunc temporis, quo haec scribebat, huius silentii rationes fuerint. BERGMAN.

*) De se ipse Cicero de Amic. c. 1. sese ad Scaevolam ita deductum ait, ut, quoad posset et liceret, a senis latere non discederet. Itaque, inquit, multa ab eo prudenter disputata, multa etiam breviter et commode dicta, memoriae mandabam: fierique studebam eius prudentia doctior. BERGMAN.

fontibus irrigaverit. Adeo illud Horatii*) de Romanis dictum, verissime in nostram aetatem nostraque tempora, veluti vatis oraculum, valet:

Sed in longum tamen aevum
Manserunt, hodieque manent, vestigia ruris.
Serus enim Graecis admovit acumina chartis.

Antiquorum monumentorum quatuor sunt genera. Primo, longe omnium uberrimo et maximo, ipsi continentur Scriptores, et numero multi, et materia varii, Poetae, Philosophi, Historici, Oratores, Rhetores, Grammatici, et de aliis etiam artibus argumentisque Scriptores. Horum vel uno in genere recte versari quum magnum quid sit; is, quem significamus, in omnibus habitare debet generibus, ut omnes omnino Scriptores, et optimum quemque maxime, pertractatos habeat. Ex reliquis tribus monumentorum generibus, duo sunt literata, Inscriptiones et Nummi: unum illiteratum, artium opera ea quae oculorum sensu et corporeae materiae conformatione censentur, veluti statuariae, sculpturae, architecturae, et similium: quae tria genera ita teneantur, ut eorum intelligentia maxime et referatur ad intelligentiam primi et maximi generis, id est, Scriptorum, et ab ea ducatur; qua quippe instructo facilis et expedita est horum trium cognitio, sine hac inanis et potius nulla.

Scientiae huius est finis, omnem illam ex antiquis monumentis materiam proferre, ad ingenii cultum fructumque, vitae usum, virtutis et honestatis studium, referre: officium, id est, via qua hunc finem consequitur, positum est in grammatica interpretatione, quae a diligente et accurata linguae verborumque cognitione ad rerum cognitionem proficiscitur. Primi illi sub initium reascentium Literarum florentes doctrina viri omnem Antiquitatis materiam suis studiis complectebantur, Latinam Graecamque linguam, Grammaticam, Criticam, omnem Historiam, Eloquentiam, bene scribendi facultatem, Philosophiam, et reliquas artes disciplinasque, quatenus, Antiquorum scriptis consignatae, eorumdem lectione percipiuntur: quibus multi adeo Hebraicas et Orientales Literas adiungebant. Qui his omnibus fere in rebus probabiliter valerent, innumerabiles fuerunt: qui vero, cum harum rerum egregia scientia, Literarum quoque Graecarum et Latinarum principatum tenerent, tres ad hunc diem censentur, Iosephus Scaliger, Isaacus Casaubonus, Claudius Salmasius. Iam horum aetate, et magis etiam postea, plerique, pro in-

*) Epist. II, 1, 159.

et universe adumbravimus; quo certius de Rubnkenio iudicari posset, quem constat Hemsterhusiani exempli praestantiam et secutum et assecutum esse.*) Nunc quibus eam gradibus studiisque assecutus sit, porro videamus.

Et primum quidem suo exemplo probavit verissimum esse vetus illud, *sui cuique mores fingunt fortunam.***) Venerat Lugdunum invitis parentibus. Vitae subsidiis prospectum erat in breve tempus, illud quo in Germania cathedram
39 adeptus esset: quod tempus breve fore Wittebergenses amici affirmaverant. Nunc, ne illa quidem subsidia desideravit. Eo erat ingenio, iis moribus, ut non modo doctos, sed indoctos etiam, facile sibi conciliaret. Erat in eo cum officiosa comitate et sermonis affabilitate ingenuus candor, ab omni et adulatione, et simulatione, et vero eruditionis ostentatione, prorsus alienus: animus simplex et apertus, veri studiosus et tenax, et constans etiam assertor, gravioribus in negotiis ubi amicorum commodum et officii consiliique fides ageretur: levioribus in rebus, sententiae nec alienae sedulus reprehensor, nec suae pertinax defensor: caeterum fere Pamphili***) Terentiani similis,

Sic vita erat: facile omnes perferre ac pati,
Cum quibus erat cunq̃ue una, iis se dedere,
Eorum obsequi studiis; advorsus nemini:
Numquam praeponens se illis.

Erat omnino in eius natura princeps dos et reliquarum quasi fundamentum, *ευκολία*,****) facilitas, ut, ingenii ad discendum et inveniendum, ita animi ad ferendos varios hominum mores, suscipiendaque et sua et aliorum negotia: qua facilitate multum per totam vitam iuvabatur sive ad felicitatem, sive ad felicitatis opinionem; ut aequabili semper esset
30 animo, eodem vultu, adversos casus leniter exciperet, patienter toleraret, suaeque ipse sorte contentus viveret. Porro, quod Graecorum dicto†) fertur, *formae pulcritudinem omni commendatitia epistola plus valere*, neque haec Ruhnkenio

*) Cic. I. de Off. 81, 110. *Neque enim attinet repugnare naturae; nec quidquam sequi, quod assequi non queas.* FR.

**) Nepos Attico, 11.: fluxit dictum ab Heraclitea sententia. Vid. Biblioth. Crit. Vol. III. Part. I. p. 19.

**) Terent. Andr. I, 1. [35.]

**) Cf. infra pag. ed. pr. 266. FR.

†) Aristoteli tribuunt Diog. Laert. V, 18. et Stobaeus Serm. LXIV. p. 408. τὸ ἄλλος πάσης ἀνστασιμώτερον ἐπιστολής.

deerat commendatio, corporis nisi venustas et pulcritudo, certe concinnitas et dignitas, iuvenilis vigor, hilaritas in vultu, et quae, ut cum Tullio loquar, *sunt minima, tamen bona dicantur necesse est, candiduli dentes, venusti oculi, color suavis**) habitus, motus, incessus, gestus, decorus: index liberalis institutionis, facultas artium quibus corpus ad agilitatem et vitae usum formatur, saltationis, equitationis, palaestrae, et, quibus visus auditusque erudiuntur, linearis picturae et musicae, huius quidem eiusmodi profectus ut probabiliter tibia caneret: denique venationis studium inde a teneris susceptum, et progressu aetatis ad scientiam et rationem perductum: de quibus artificiiis studiisque cum horum peritis, quamquam illiteratis, tam libenter, iucunde, intelligenter confabulabatur, quam de Literis cum literatis. Quae dotes etiamsi exiguae sint, si cum ingenii doctrinaeque virtutibus comparantur, advenae et hospiti multiplices ansas conciliandae mulierum notitiae amicitiaeque praebebant, plurimumque valebant ad benivolam opinionem vulgi, cuius in manu doctissimorum saepe hominum posita est fortuna. Ad hoc vulgi praeludium 31
ciū quum accederet iudicium magnorum virorum, in primis Hemsterhusii, qui eum quovis in sermone et congressu haud obscure aliis adolescentibus et praeponebat et in exemplum proponebat, brevi factum est, ut studiosissimi quique bonarum Literarum iuvenes eius amicitiam expeterent, et parentes eum filiis morum studiorumque praefectum adiungere cuperent. Huiusmodi ille stationes lubens accipiebat, cum suo ipse iudicio, quo diutius copiam haberet fruendae disciplinae Hemsterhusianae: tum auctore in primis ipso Hemsterhusio, qui ab initio statim illud agebat ut Ruhnkenium in Batavia retineret; et aliquando in cathedra collocaret. Quod perfecit tandem, quamvis multos post annos, Hemsterhusius, et immortalibus suis in patriam meritis hunc adiecit cumulum, ut ei Ruhnkenium futurum suum laudis heredem, et bonarum Literarum statorem formaret ac vindicaret.

Attulerat multarum doctrinarum, Iuris, Historiarum, Antiquitatum, Literarum Graecarum et Latinarum, aliarum, haud contemnendam scientiam, inchoatam puerili institutione, mox Wittebergensi disciplina cultam et locupletatam; ut nullam non in hoc genere cathedram ornare tuerique posset: cuius scientiae si qui vel dimidiam et multo adeo minorem partem tenent adolescentes popularem auram captantes, ut sibi 32
placent! ut se efferunt! ut alios prae se contemnunt, et Professorum scholas despiciunt! At Ruhnkenium, o superbum

*) Tusc. V, 14. ex vetere Poeta.

juvenem! non potuit tam doctum cum adolescentulis tironibus ac paene pueris condiscipulum in Hemsterhusii schola sedere; immo, qui Socratis sibi proposuisset praeceptum, se ipsum nosset,*) ac doctus magis esse quam videri studeret,**) constituit veluti ignarus omnium rerum et rudis, tamquam novus ac recens, tamquam denuo natus, novam vitam ordiri, studiorum viam rursus ingredi, eius initium a Graecis Literis ducere, eorumque scientiae, quasi fundamento, postea Latinarum Literarum ac deinceps aliarum doctrinarum tractationem superstruere. Ita enim et ipse iudicabat, et Hemsterhusium iudicantem audiebat, praeposterum esse puerilis institutionis ordinem, quae primum Latinis, deinde Graecis, imbulmur Literis;***) igitur eos qui semel hunc errorem errassent, et tamen ad Literarum principatum contenderent, deinceps veluti pueros debere fieri, puerilis institutionis aliam viam ingredi, a Graecis ad Latinas Literas progredi. Hanc viam ingressus, bipertitum sibi studiorum pensum constituit: alterum, ut quotidie Hemsterhusium in schola Graecos Scriptores, ea qua diximus, critica grammaticaque ratione interpre-

33 tantem audiret: alterum, ut ipse domi Graecos omnes deinceps legeret Scriptores,****) et primum quidem Poetas, initium ducens a principe ut ingenio, ita aetate, Homero, quamquam antea lecto, nunc melioribus auspiciis ac rite tractando, indeque ad proximum quemque aetate et argumento Poetam, usque ad postremum, progrediens; ne Nonno quidem, Silentiario, et postremis Byzantinorum, neglectis, modo aliquam cum veteris doctrinae elegantia coniunctionem haberent. Et ne stadium ad solos Poetas adhaeresceret, neve aliquando, quod multis accidit, ad prosae orationis Scriptores traduci nequirit, Herodotum, Thucydidem, Platonem, et in primis Xenophontem, eadem qua Poetas cura, eodem tempore, legebat: et ne a Latinis Literis desuaderet, Graecorum Poetarum lectioni Latinorum lectionem Poetarum adiungebat: denique ne, quod item compluribus evenire solet, Latinae orationis prosae sensum facultatemque lectione Poetarum restin-

*) Cf. si placet Ernest. ad Xenoph. Mem. Socr. III, 7, 9. FR.

**) Satis notus est Aeschylī versus (Sept. contr. Theb. 589.)

Ὁὐ γὰρ δυνῶν ἀγῶτος, ἀλλ' εἶναι θῆλε.

Sallust. Catilin. 54. 6. de Catone: esse quam videri bonus malebat. Cf. Blomfield, ad Aeschylī l. c. FR.

***) De hoc argumento vid. accurata disputatio Niemeyeri in libro aurolo: *Grundsätze der Erziehung und des Unterr.* Part. II. pag. 306 — 314. ed. IX. FR.

****) Cf. quae Ruhnkenius de Hemsterhusio narrat Elog. Hemsterh. pag. 28. ed. Bat. (Vol. I. pag. 229. ed. m.) FR.

gueret, sed integrum servaret, partim iam cautum erat Bergeri disciplina, ubi Cicero ei vehementer placere coeperat, qui quibus placet, hi multum, iudice Quintiliano,*) iam profecerunt: partim adhuc etiam cavebat, legendo Cicerone, adhibito item Terentio, Nepote, et simillimo quoque horum nativa elegantia castaque simplicitate.

Iam si quis quaerat, qua ratione Scriptores Graecos legerit, infinitum sit de singulis respondere, universe dixisse sufficiat, Hemsterhusianam eum secutum esse rationem. Ergo primum ad singula verba attendebat; novorum et minus cognitorum vim aperiebat cum ex originis notatione, tum ex usu: quem quia legendo nondum tenebat, cognoscebat e Lexicis, Stephaniano Thesaurο, in primis autem e veteribus, Polluce, Suida, Hesychio, aliis, quibuscum, inter lectionem Scriptorum, familiaritatem contrahebat, et utrorumque comparatione utrisque mutuo lucem medicinamque adferebat; tum vero iudicabat quamnam e variis significationibus praesens locus vel admitteret vel postulare. Deinde animadvertibat ad compositionem et structuram totius loci, eamque cum investigando sententiae nexu, tum observatione grammaticae rationis constituerebat. Locum ita patefactum relegebat aliquoties, antequam ad proximum pergeret. Denique perlectum Scriptorem, uno et continuo tenore rursus totum relegendo iterabat; unde fiebat ut se in eius mentem, mores, aetatem, locum, quasi insinuaret: formam dicendi, cogitandi, argumentandi, animo imprimeret: multa, in quibus antea haesisset, expediret: perperam a se intellecta rectius perspiceret, corrupta emendaret; quum quovis dubio loco facile videret quam sententiam scripturamque consuetudo et ingenium Scriptoris postulare. Ita e grammaticae interpretationis exercitio, sponte et nascebantur verissimae emendationes, et ingenium ad criticam facultatem formabatur.

Ac ne forte ingeniosi iuvenes, qui haec legerint, opinionione laboris ab ingrediendo eiusdem laudis itinere deterreantur, cogitantes infinitum et humanis, suis certe, viribus maius esse tam multos Veterum libros tanta cum cura tractare, et tractatos memoria continere; operae pretium est eos admonere. Sane, si unusquisque Scriptor tantumdem operae ac laboris postulare quantum primus, infinitum esset negotium et ita aerumnosum, ut nemo non liberalis ingenii homo aliam quamvis, quam hanc, vitae viam ingredi mallet. Nunc plane

---

*) Instit. Or. X, l. 1. (§. 112. *Ille se profecisse sciat, qui Cicero valde placebit.*)

Hesiodum*) illud sit, τῆς δ' ἀρετῆς ἰδοῦσα. Virtus difficilem et sudoris plenum habet aditum; progressum facilem et iucundum. Uniuscuiusque deinceps Scriptoris facilius sit lectio et ad sequentes viam aperit: ac brevi tempore ad eam facultatem pervenitur, ut Graeci libri aequae promte expediteque intelligantur, quam aut Latini, aut patria adeo lingua scripti. Ad hanc facilitatem multum valet cum ipsa linguae indoles, tum vero plurimum recta progrediendi ratio. Linguae, praeter caeteris omnibus linguis, ea est indoles, ut et singulorum significatio verborum appareat vel ex origine, vel
 36e nexu cuiusque loci: et constructio compositioque dictionum enunciationumque ad simplicem naturae rationem conformata sit; ut neutra in parte opem Lexici tam diu, quam aliis in linguis, desideremus. Recta progrediendi ratio duabus continetur partibus: altera, iusta difficultatis cuiusque aestimatione: altera, annotandi consuetudine. Illa hanc habet vim, ut locis difficilibus nec parum, nec nimium operae tribuamus. Parum tribuimus, quum eos leviter, nec adhibitis iis, de quibus diximus, expediendi instrumentis praeterimus. Nimum tribuimus, quum ita ad eos adhaerescimus, ut, nisi penitus expeditis, progredi nolumus: ad quam pertinaciam etiam studiosissimorum hominum industriam, tamquam ad scopulum naufragio, affligi novimus. Fuit mihi familiaris quidam, elegantis homo ingenii, qui hac pertinacia captus, in facilissimis etiam locis difficultates sibi fingeret, et, quod alunt, nodum in scirpo quaereret,**) mihiq; ingenue fateretur, sibi maius videri quam pro humani ingenii viribus vel unum e maioribus quidem, aut Graecis, aut Latinis prosae orationis, Scriptoribus, accurate legisse. Quid igitur? Laboris molestia ac taedio, a continua lectione reiectus, ad Latinos adhaesit Poetas: horum item paucissimos legit totos; in reliquis eorum, et magis etiam in solutae orationis Scriptoribus, maxime vero
 37 et omnino in Graecis, desultor evasit, et, ut in proverbio est, canis e Nilo bibit:***) modo in hoc, modo in alio, versus

*) Op. et D, 289. [Notum est illud etiam tironibus e Xenoph. Mem. Socr. II, 1, 20. FR.]

**) Cfr. Ennius pag. 136. ed. Hessel. Plautus Menaechm. II, 1, 23. Terentius Andr. V, 4, 38. ad quem locum haec dictavit Rubenkenius; „Nodum in scirpo quaeris, i. e. quaeris difficultates, ubi nullae sunt. Scirpus est iuncus, qui nullos nodos habet. Vid. Festum „in hac voce.“ Add. Erasmi. Adag. pag. 158. FR.

**) I. e. obiter tantum attigit, ut solent canes in Aegypto cursim ac praetereuntes de Nili aquis lambere, metu crocodilorum, testibus Aeliano Hist. Anim. VI, 53. Var. Hist. I, 4. Plinio Hist. Nat. VIII, 40. Cf. Phaedrus Fab. I, 25. Macrobius Saturn. II, 2. Erasmus Adag. p. 239 et 364. Interpretes ad Scriptores laudatos. BERGMAN.

aliquot degustavit: totum ne unum quidem vel minimum perlegit: numquam, ne ad mediocrem quidem, Graecae scientiam linguae pervenit. Ruhnkenius institutum iter strenue persequabatur: ad locum perveniens in quo haereret, si his terro lectum expedire non posset, ad eum non adhaerescibat, eum relinquebat, notabat, in aliud tempus reponebat, progrediebatur: mox ultro lux oboriebatur, vel simili in sequentibus oblato loco, vel per iteratam totius Scriptoris lectionem nexu accuratius perspecto. Si qui superessent loci neutra harum rationum patefacti, de his Hemsterhusium consulebat.

Annotandi consuetudo in eo est posita, ut locum quemque memoratu dignum, item verba dictaque excerptamus, certoque ordine in adversaria referamus. Fructus eius multiplex esse: primum, ut inventa ne perire sinamus, sed custodiamus, unde ea, postulante usu, facile expromamus: deinde, ut expeditior faciliorque quotidie fiat progressus, quum in promptu habemus prius animadversa, quibus revocandis eas, quae postea obveniunt, difficultates expediamus: tum, ut simillium copiam exemplorum congeramus, quibus inter se comparandis et rerum rationem et linguae usum colligamus, quae observatio inductioque una est verissima in his rebus³⁸ via naturae et ingenii humani; denique, ut sub manu ac sensum congeratur ac digeratur sylva et apparatus omnis interpretationis, emendationis, et omnino grammaticae criticaeque doctrinae. Ruhnkenius cum ex veteribus Scriptoribus, tum ex recentioribus eorum interpretibus, Criticis, Grammaticis, Antiquariis, omnibusque omnino huius argumenti libris, quos omnes et cognoverat et perlegerat: ex his igitur verba dictionesque et quidquid ad grammaticam rationem pertineret, suis locis adscribebat, Graeca in Scapulae Lexico, Latina in Fabri Thesaurio: utriusque exemplum, interiecta quibusvis paginis pura charta ligatum, in hos usus ad manum habebat: res quae ad Historiam, Antiquitates, aliasve doctrinas referrentur, in compendio cuiusque argumenti edito, aut, si huiusmodi editum compendium non haberet, in peculiaribus adversariorum libellis annotabat.

Quantam illa annotandi consuetudo vim habeat, et quantum per eam vir viro praestet, facile est attendentem intelligere. Quis neget magnos fuisse viros Gesnerum et Ernestum, doctrinae praestantia et varietate, iudicandi facultate, scribendi laude? ut eorum in disserendo miramur diligentiam, copiam, subtilitatem, elegantiam, prudentiam, ita in animadversionibus ad Scriptores antiquos, in primis Graecos, veluti Gesneri ad Lucianum et Orpheum, Ernesti ad Homerum,³⁹ Xenophontem, Callimachum, quamquam ne illas quidem dis-

serendi iudicandique dotes desideramus, easdem tamen copiarum et apparatus penuria obscurari labefactarique videmus: quam sunt illi viri, et sui quisque, et magis etiam Hemsterhusii, Valckenarii, Ruhnkenii, similiumque virorum diasimiles. Nimirum interpretatio est res non modo subtilitatis, sed etiam testimonii: et omnis iudicandi subtilitas vana est et fluctuat, nisi tamquam fundamento nitatur copia doctrinae aequae praesente et parata; ut testes, quorum auctoritate sententiam tuam tamquam in iudicio probes, producantur et excitentur; quippe aliter probatio, atque adeo interpretationis munus ac finis, exstare nullo modo potest. Iam vero, in Scriptore edendo quot sunt animadversiones, tot sunt causae et quaestiones, quarum cuiusque probatio suis sibi et argumentis et testibus continetur; ut testium fere innumerabili multitudo opus sit, tanta certe quae non nisi assidua et propemodum infinita lectione colligi queat. Quid igitur? an Gesnerus et Ernestus antiquos Scriptores non assidue legebant? Vero, assidue legebant: sed parum annotabant, forte aliarum occupationum multitudine impediti:*) et ad plerasque etiam Scriptorum editiones faciendas subito et imparati accedebant. Et 40 reperiemus fere, ingeniosos quamvis ac doctos homines, sed in annotando et congerendis adversariis negligentes, infelices in emendando esse coniectores et hebetes. Scilicet, haec facultas maxime procuditur et acuitur multo usu et linguae consuetudine, quam tenere nemo potest, nisi qui multum legit, nec id effluere sivit, sed omnia et notavit et notata saepe inter se comparavit.

Caeterum Ruhnkenius, eodem auctore Hemsterhusio, in Scriptoris legendis ita versabatur, non ut omnibus aequalem, sed ut nonnullis praecipuam tribueret operam; ut singulis deinceps locis, non solum difficilibus, sed intellectis etiam sua opinione ac facilibus, criticam diligentiam adhiberet; ut quaereret, quo quidque pertineret, quid verum, sanum, germanum, secusve esset, obscura illustraret, corrupta emendaret, spuria argueret. Hoc ad multas utilitates consilium spectabat. Nam ita, in legendo excitabatur animus, ut numquam dormitaret, et vigilans ubique aciem intenderet suspicacem et perspicacem in detegendis interpolatorum fraudibus et librariorum erroribus: ita, ingenium exercebatur ad criticam, cui natum erat, facultatem: ita, paulatim colligebatur materia conscribendi libelli, quo doctrinam adolescen-

*) Cf. de Ernestio infra pag. 115. ed. pr. De Gesnero Bergmannus confert ipsius Gesneri de se testimonium in Epist. ad Moshem. pag. 25. sq. FR.

tiamque suam ad publicam notitiam, munerisque adeptionem, commendaret: ita denique alebatur annotandi studium, quod saepe refrigescit, quum non nisi universae adversaria instrui- 41 mus ad incertum et longinquum doctrinae ex iis expromendae tempus; contra, augetur et incenditur proposito opere mox in publicum emittendo. Hanc operam in quibus poneret, Scriptores elegit sibi Ruhkenius eos quos primos legerat, Homerum, Hesiodum, Callimachum, Apollonium Rhodium: eiusque operae fructum, sexto posteaquam in Hemsterhusii disciplinam venerat anno, quadragesimo nono huius saeculi, prodidit duabus Epistolis Criticis: altera de Homero et Hesiodo, ad Valckenarium, novum amicum, Hemsterhusii discipulum, alterum ab illo nostra aetate memoriaeque Graecorum Litterarum principem: altera de Callimacho et Apollonio Rhodio, biennio postea, ad Ernestum, veterem amicum, elegantis doctrinae cum Graeco, tum in primis Latinae, cum Gesnero in Germania primas tenentem. Utriusque Epistolae argumentum congruebat cum eorum, ad quos scriptae erant, studiis. Nam et Ernestus meditabatur novam Callimachi editionem: et Valckenarius versabatur in Homero ad criticam rationem exigendo et poliendo, cuius studii exstat specimen in Iliadis libro vigesimo secundo, qui separatim ab eo editus est. *) Ruhkenius maioribus Homeri carminibus critice tractandis aliud tempus destinabat: tunc Hymnos argumentum Epistolae sumebat; quod criticae facultati ampliore prom- 42 tioremque materiam praebere viderentur. Utraque non solum in iis, quos titulus profitebatur, sed in aliis quibusvis versabatur Scriptoribus Graecis, Epigrammatibus, Orphicis carminibus, Hesychio et caeteris Lexicographis. In utraque, ut primo Ruhkenii critico opere, adolescentis ingenium, tamquam Phidiae signum, **) simul adspectum et probatum est. Tanta erat doctrinae ubertas, tanta interioris et exquisitae scientiae Graecae linguae, ducta illa cum ex accurata grammaticae rationis et originum intelligentia, tum e continuo Scriptorum lectione, tum ex assiduo Lexicorum, Hesychii, Suidae, Etymologi, Pollucis, aliorumque omnium et Grammaticorum et Scholiastarum usu; ut in iis nil tam abditum et obliteratum, nullum tam reconditum esset latibulum, quod eius

*) Cum vetustis Porphyrii scholiis, e Codice Bibliothecae Lugduno-Batavae Vossiano ductis, ac Dissertatione de Scholiis in Homerum ineditis, Leovardiae 1747. Libellus plerumque adiectus reperitur Fulvii Ursini Virgilio cum Graecis collato, quem — emendatus repetiit Valckenarius eodem loco ac tempore. BERGMAN.

**) Cicero Brut. 64.

aciem effugeret: tanta erat indagandi sagacitas, indicandi subtilitas, invenendi solertia; ut spurios quosque et corruptos locos, cum animadverteret celerrime, tum emendaret felicissime. Quibus dotibus ut aequabat principes Criticos, ita eosdem propria quadam dote superabat ea, quod ipsius ratio et oratio integra et immunis esset ab illa non modo scribentium, sed omnino doctorum hominum, labe, quam paucissimi, quos aequus amavit Iupiter, vitare possunt, quam Graeci τὸ πομπικόν, Latini *molestum*, credo, vocant; quo significatur
 43 quidquid nimis est quaesitum, coactum, affectatum, frigidum, tortuosum, implicatum, ingratum: quorum in aliquam partem quis non aliquando incidit scribens? Ruhnkenii scriptio ab ipsa natura ad elegantiam facta formataque erat: per totam diffusus quidam et perspicuitatis candor et antiquae venustatis vigor, Ruhnkeniani ingenii felicitatem, facilitatem, simplicitatem, prorsus et referebat et exprimebat.

Sed, ut quis miretur tantam doctrinae copiam facultatemque tam brevi tempore potuisse comparari, ita magis etiam miretur, si cogitet quantopere illud tempus aliis curis negotiisque distractum occupatumque fuerit. Nam interea amantissimo ipsius viro, Ioanni Albertio, Theologo inter Batavos Graece doctissimo, in ornanda expoliendaque Hesychii editione haud contemnendam praestabat operam:*) eundem gravi morbo afflictum, restituendae valetudini fontes Spadanos**) petentem, eo comitatus est, medio inter utriusque Epistolae editionem anno, huius saeculi quinquagesimo. Porro cum suo ipse nomine, tum amicorum consuetudine, et alumni, cuius studia regebat, causa, in multorum, etiam illustrium, hominum familiaritatem amicitiamque pervenerat: quam ut retineret, eorum ipse et domus frequentare, et voluntatem observare, et studiis obsequi, debebat. Ergo magnam tem-
 44 poris partem auferebant salutationes, congressus, convivia, rusticationes, aliaque huiusmodi officia. Attamen, qua erat naturae facilitate, haec incommoda ad Literarum suarum studiorumque commoda referebat: et cum alios percepit istiusmodi vitae fructus, tum duos in primis hos: alterum, ut assuesceret subsecivas horas captare, Literisque eas tribuere, ac tantum subito et ex impetu efficere quantum alii ex praeparato ac meditato: alterum, ut corpus animumque a studiorum intentione aliorumque negotiorum satietate recrearet ambulatione, motu, cursu, in primis venatione, atque ita naturale robur sanitatemque firmaret. Denique accedebat Iuris-

*) Cf. infra pag. ed. pr. 128. sq. FR.

**) Spaa in Belg. FR.

prudentialae studium, cui non solum communiter cum alumnis*) et contubernali suo operam dabat ventitando quotidie in scholas Professorum, traditisque**) domi commentando, sed suo ipse consilio peculiarem laborem diligentiamque impendebat. Hoc illud est, quod in Epistola ad Valckenarium scribit: *Nam etsi nemini elegantiorum literarum amore concedimus, Iurisprudentialae tamen studium latissime patens, tantum sibi temporis vindicat, ut, si horis subsecivis animum reficere Poëtarum lectione liceat, valde nobis beati videamur.* Huius studii quod fuerit consilium, quae ratio, paucis declarandum videtur.

Nam Hemsterhusius, quo magis Ruhnkenii evolabat in-45
enium famaue crescebat, et quo magis ipse cum diligebat, eo magis metuebat ne, oblata ei apud externos cathedra, Bataviam relinqueret, nisi arctiore ad eam honesti luculentique muneris vinculo adstringeretur: neque tamen impetrandae ei Literarum cathedrae spem facultatemque satis propinquam expeditamque videbat, propter excellentium in eo genere hominum copiam. Et erat sane illo tempore rara quaedam Batavae terrae in his Literis felicitas, uberiorque doctorum virorum preventus, quorum aetas in Ruhnkenii adolescentiam incoideret. Nam, ut omittam inferiores classes, nec nisi primarum classium literatos nominem: erat primum in hac ipsa Academia Lugdunobatava, veluti quadam sapientiae arce, omnium princeps et horum sacrorum quasi antistes, Hemsterhusius: erat, in altera Literarum cathedra, illius collega Oudendorpius: erat Theologus rara Graecarum Literarum scientia, Albertius. Traiecti mode fuerant Drakenborchius et Dukerus, quibus succedebant Wesselingius et Saxius. Amstelodamum habebat Dorvillium: Franequera Valckenarium, Burmannum Secundum, mox Schraderum: Groninga Lennepium: in Valckenarii schola iam succrescebat Piersonus, cui instabat Koenius. Porro clari erant Literarum scientia, Iureconsulti Röverus et Bondamus; Medici, Bern-46
ardus et Heringa: denique Gymnasiorum Rectores, Zwollani Abreschius, Delphensis Hoogeveenius, Graecae linguae grammatica scientia insignes. Horum nemo non in suo genere excelluit, nemo non apud externos doctrinae fama clarus fuit. Sed cum universae eruditionis, tum Graecarum Literarum et criticae facultatis, habita ratione, principatus erat apud triumviros illos, Hemsterhusium, Wesselingium, Valckenarium:

*) Meermaano minore. Cf. supra adn. pag. 21. ed. pr. FR.

**) Non dubito quin scribendum fuerit *traditisque*. Cf. infra pag. 75. ed. pr. *commentanda diligenter conscribendaque schola*. Vix enim defendas ablativum absolute positum. FR.

quibus iam, omnium consensu, quatuor, quamvis adolescens, adiungebatur Ruhkenius. Quis vero non miretur tot tantorumque Literis praestantium hominum, una aetate, uno eodemque parvo Batavorum in populo, proventum, quot quantorumque ne totus quidem reliquus terrarum orbis numerum habebat? Et ab illa copia si ad praesentem inopiam respiciamus, quamnam huius calamitatis causam esse dicamus? temporumque adversitatem, an hominum perversitatem? Equidem potius hominum perversitatem dixerim, et frequentem in adolescentia Deae Ignaviae cultum. Sed nolo nunc istud vulnus aperire, in recente praesertim Ruhnkenii desiderio: quod magis omni ratione consolandum, quam novarum cogitatione miseriarum exasperandum est. Quare animum a praesente orbitate ad laetiora tempora adolescentis ac florentis Ruhnkenii convertamus, Deum immortalem precantes, ut cum 47 pristino reliquarum laudum fructu, hanc etiam Literarum laudem Batavo populo restituant.

Ergo Hemsterhusius Ruhnkenium hortabatur, ut aliquid temporis Iurisprudentiae daret, eique aliquando e cathedra docendae idoneum se redderet. Habuerat Hemsterhusius Franekeræ in eodem genere discipulum Arnaldum, a Literis ad Iurisprudentiam profectum, immatura morte his terris ereptum, et suaveri ab ipso oratione laudatum: huius rationem Ruhnkenium sequi volebat. Habebat Ernestus disciplinae alumnum Bachium, elegantissimae iuvenem doctrinae, insignae decus Iurisprudentiae, veteres Cuiacios et Gothofredos solaturum, nisi longiorum ei vitam fata invidissent. De Ruhnkenio longe maius quid ampliusque exspectabat Hemsterhusius, quo maiore ille interiorum Literarum copia abundaret, quoque maiore earum usu subactum haberet iudicium, itaque Ruhnkenius vetus Iurisprudentiae studium, in Bitteri scholis inchoatum, longo intervallo (intermissum*) repetivit, atque effecit, ut proximo ab edita altera Epistola Critica anno, huius saeculi quinquagesimo secundo, progressum suorum specimen ad publicam notitiam prodaret, *Theopetzi, Theodori, Stephani, Cyrilli, Commentarios Graecos in Titulum Codicis et Digestorum de postulando, sive de Advocatis et Procura-* 48 *toribus*, Latina interpretatione ac doctis annotationibus illustratos. Quo specimine quum et Hemsterhusii consilio satisfecisset, et eruditissimis adeo iudiciis scientiam probasset suam, statuit Iurisprudentiae studium denuo intermit-

*) Nimirum ita (intermissum), non ut Iuris studium penitus deposuerit, sed ut praecipuam ei operam non tribuerit, destinatam elegantioribus Musis. BERGMAN.

tere, et interea, dum forte illius docendae munus offerretur,*) Graecis rursus Musis operari, earumque alio ac novo in argumento nomen suum immortalitati consecrare.

Nam quum Epistolarum Criticarum ei materia fuissent principes Poetae; novae sibi descriptionis argumentum elegit principem prosae orationis, Philosophorum Deum, Platonem. Huius cognitionem quum pauci adhuc attigissent Literati, eamque fere, ut vacuum possessionem, Philosophis relinquere-
rent, et ipsis eam cum infrequenter colentibus, tum illibe-
raliter et inficete ac sine Graecarum scientia literarum tra-
ctantibus, ut auctoris sententiam ad ineptissimum quodque
commentum detorquerent, et a germano veri pulcrique sensu
ad scholasticas nugas converterent; Ruhnkentius ad veram
grammaticam interpretationem, solam certae intelligentiae
effectricem, primus et signum sustulit, et viam patefecit,
patefactamque illustravit, edito eruditissimisque commentariis
ornato explicitoque Timaei Lexico Vocum Platoniarum. Cuius
libri editionisque materia, vis, usus, praestantia quo accura-
tius cognoscatur, operae pretium est, eius rei rationem a
principio repetere.

E Graecis Scriptoribus, Poetis, Historicis, Philosophis,
Oratoribus, principes ingeniorum censentur, cum aetate, quap
ab Homero ad finem fere primi post Alexandrum Macedonem
saeculi fuit: tum auctoritate, quam obtinuerunt apud posterio-
res, qui se ad illorum exemplum composuerunt, eorumque
scripta ad aliorum intelligentiam interpretati sunt. Interpre-
tandi varia fuerunt genera: unum quidem omnibus commune
interpretibus, quod refertur ad scientiam materiae in qua
versatur auctor; veluti Philosophi interpretes, ignarus Philo-
sophiae, aut Medici interpretes, Medicinae imperitus, nemo
esse potest. Alia fuerunt genera diversa modo et argu-
mento. Rhetores eloquentiae artificum explicabant. Gram-
matici verba obsoleta ex linguae scientia, res obscuras ex
Historiae et Antiquitatis cognitione illustrabant. Critici utram-
que manus et Rhetorum et Grammaticorum complectebantur,
ac tertium propriumque assumebant munus iudicandi qui liber
locaeque germanus cuiusque Auctoris spuriusve, qui sanus
mendosusve esset; ut spurium confutarent, mendosum emen-

*) Quam Hemsterhusius spem conceperat, fore ut Ruhnkentius Iuris-
prudentiae cathedrae imponeretur, eam frustravit eventus. Mortuus
enim a. 1764. Vryhoffio, munus ambivit quidem Ruhnkentius, sed
Professor creatus fuit Barthol. Sieben, cuius nulla in rem litera-
riam exstabant merita praeter carmen in laudem P. Burmanni. —
Tam parum saepe valuit eruditionis, quamvis haud vulgaris com-
mendatio. BERGMAN.

darent: porro, principum Scriptorum censuram agebant, et classes constituiebant eorum qui tamquam scribendi cogitantique normae et exempla auctoritatem haberent; quibus inde

50 Auctorum classicorum nomen venit. Criticorum primarii et aetate et fama celebrantur Zenodotus, Aristophanes Byzantius, Aristarchus, Crates, quorum non nisi levia supersunt fragmenta: et quorum libri servati hoc genus vel attingunt, vel complectuntur, Aristoteles, Dionysius Halicarnassensis, Athenaeus, Longinus, Porphyrius: eruditissimi homines, qui et multiplicem Auctorum doctrinam materiamque perceptam haberent, et Rhetoricam Grammaticamque tenerent. Sed qui solo Rhetoricae munere contenti, laudabiliter eo fungerentur, laudataque scripta relinquerent, fere sunt Hermogenes, Aristides, Theon, Demetrius, alii non quidem contemnendi, nec tamen cum his doctrinae praestantia comparandi. Sunt vero etiam quidam levis et nullius fere momenti, qui non nisi Dialecticae abusu loquacem ieiunitatem sequuntur in definiendis generibus et caussis, meri Scriptores de Arte, uti vocantur, *τεχνολογοί*, ab omni aliarum Literarum suavitate nudi et vacui. In eadem tenuitate et levitate permulti sunt Grammatici: at vero plures etiam exstant egregie docti, maximaeque ad interiorum linguae Literarumque cognitionem utilitatis. Horum alii orationis elementa et compositionem, naturae observatione et vera dialectica ratione explicant, veluti Apollonius Dyscolus, et Dionysius Thrax: aliorum opera continentur Lexicis, veluti Pollucis, Hesychii, Suidae, Etymologi, Harpocratonis, Ammonii, minorum item quorundam: aliorum, scholiis ad Auctores, maxime Byzantino aevo compilatis ex commentariis Grammaticorum nunc perditis. Sed et Rhetor et Grammaticus ita quisque nobis maioris pretii aestimandus est, ut et artis rationem magis tenet, et in primis ut frequentior est in memorandis cum rebus ex Historia et Antiquitate non aliunde cognitis, tum locis et notitiis Scriptorum perditorum. Ita enim se res habet, ut, quo plures per illam medii aevi barbariem perierunt boni libri, eo maiore cura ex hoc tamquam naufragio tabulas colligere debeamus. Igitur inde a renatis Literis multa inedita paulatim prolata sunt, ut nil iam superesse videretur. Ruhnkenius cum alia ex bibliothecarum latebris protraxit egregia, tum Grammaticorum ingentem vim: e quibus tot tamque praeclaras doctrinae notitias ac reliquias in lucem expromsit, quot quantasque eorum quidem, qui hoc et superiore saeculo *) fuerunt, hominum novimus neminem.

*) Sic h. l. ed. pr. Bergmanus edidit *saeculo*, quoniam alibi sic scripserit ipse Wyttenbachius. FR.

Timaei hic libellus est ex genere mere grammatico. Neque enim Philosophiam attingit, aut voces Platonicae proprias doctrinae persequitur: neque cum Critica ratione coniunctum habet munus, ut de librorum auctoritate locorumve germana scriptura iudicetur: neque cum Rhetorica, ut compositio artificiumque orationis aperiatur. Est Lexicon breve vocabulorum dictionumque rariorum et exquisitiorum, quae grammaticae explicantur, idque breviter, nullo cum eruditionis apparatu, nullis aliorum Scriptorum testimoniis: accurate tamen et diligenter, utiliter item ad multorum locorum cum intelligentiam aperiundam, tum veram lectionem constituentem. Credibile est, pleniorum amplioreque, quam ut nunc fertur, a Timaeo editum fuisse librum, ac postea ab aliis ad hanc breviter redactum. Interpolatoris quoque manus apparet, cum aliis in locis, tum in additis frequenter glossis Herodoteis. Eius libelli exemplum exstabat in Bibliotheca Coisliniana, unde eum in opere hoc ipso nomine Bibliothecae Coislinianae insignito ediderat B. Montfauconus:*) et Ruhnkensius qui eius seorsum**) edendi consilium agitabat, accuratius ex ipso vetere codice descriptum exemplum nanciscabatur beneficio Gallyi, Canonici Norvicensis, quocum ad fontes Spadanos***) notitiam amicitiamque contraxerat, cuiusque nomini item postea Timaei editionem inscripsit.

Hunc igitur libellum Hemsterhusius et dignum censebat qui peculiari editione ornaretur, et idoneum in quo ornando doctus editor doctior etiam fieret. Nam cum semper, ut diximus, iudicabat, studium excerpti annotandique in iuvenibus ne hebesceret, retinendum alendumque esse proposito certo alicuius libri edendi consilio: tum huic edendi consilio in primis accommodatos esse libros grammatici argumenti arbitrabatur. Ita Valckenarius adolescens tractaverat Ammonium de Differentiis Vocabulorum, ut et egregiae fundamenta doctrinae iaceret, et eruditissimis animadversionibus conscribendis immortalem nominis famam consequeretur. Ita postea pari, aut simili certe, fructu, Piersonus Moeridem Atticistam, Bernardus Thomam Magistrum, Koenius Corinthum de Dialectis, ornaverunt: eandemque operam Glossariis Hippocrateis

*) Titulus libri est, *Bibliotheca Coisliniana, olim Segueriana* — Parisiis 1715.

**) Correxì quod et hic et infra pag. ed. pr. 127. 169. 254. barbarè scriptum erat *seorsim*. Male positum aliquoties *seorsim* in Bibl. Crit., ipse emendari iussit Wytttenbachius in *Corrigendis ad calcem Partis extremae*. Item in altera, si quando, editione Vitae Ruhnck. correcturus. FR.

**) Cf. supra pag. 43. ed. pr. FR.

destinaverat Heringa. Est autem huiusmodi negotium, ut per eius rite tractandi tamquam gradus adolescens, cui quidem nec ingenium nec studium desit, ad insignem doctrinae facultatem adscendere possit. Primum, libellus edendus debet conferri cum aliis omnibus Grammaticis, ut appareat quis alterum secutus sit, quid ab eo habeat ac retinuerit, sive omiserit, sive addiderit, quomodo alter ex altero supplendus, interpretandus, corrigendus sit. Quod ut utilissimam habet ingenii exercitationem, ita tenue et exile est cum ad editionis laudem, tum ad editoris in doctrina progressum. Alterum est maius negotii huius officium, accurata Scriptorum lectio, cuius et necessitatem imponit, et iucundissimum invitamentum, et acerrimum incitamentum, adhibet probe administrandae editionis munus. Nam lectio optimorum Scriptorum cum per se sit suavissima, tum suavitatis ei quasi cumulum adiicit inventio novarum rerum, quibus propositum opus ornatur et locupletetur; quum inter legendum continuo incidimus in voces, dictiones, historias, in libro a nobis edendo item proditas: quum similium multorum comparatione locorum, vim usumque verborum dictionumque constituimus, corrupta sanitati restituimus, ignotarum parumve cognitarum ex omni Historia et Antiquitate rerum reliquiarumque notitiam patefacimus: quae omnia per accuratam lectionem et annotationem sponte ac sub manu nascuntur. Ruhenkenii Timaeus non modo insignibus et absolutissimis ab illius ingenio doctrinaeque adfluentibus copiis ornatus prodiit: sed peculiarem etiam ac praecipuam habuit accessionem suavitatis, cum ab ipsius editoris indole, consuetudine, et facultate, tum a libri argumento, profectae. Argumentum versatur in Platonis dictione, quae ab omni aevo et nominata et habita est divina; quippe ita et verborum delectu et compositionis ratione formata, omnibusque eloquentiae luminibus distincta; ut triplicem illam orationis dotem, perspicuitatem in docendo, venustatem in delectando, gravitatem in commovendo, unus omnium in tota antiquitate maxime tenuerit, et unum apud posteros huius laudis socium habuerit Ciceronem. Et prouti Latinos, qui post Ciceronem fuerunt, Scriptores, nisi lecto Cicerone, recte intelligere nemo potest: aut, ut exemplo magis ad popularem caput accommodato utar, prouti Patrem Ecclesiasticum nemo intelligit, nisi qui sacros libros in numerato habeat, propterea quod eorum dicta et verba in Patribus utramque, ut ita dicam, paginam faciunt:*) ita Graeci classici Auctores

*) Plin. N. H. II, 7, 23. *Huic (Fortunae) omnia feruntur accepta, et in tota ratione mortalium solu utramque paginam facit. FR.*

apud posteros omnis liberalis institutionis fuerunt initium et fundamentum, eorum lectione omnes ingenui et liberales homines a teneris, cum domi, tum in Grammaticorum et Rhetorum scholis imbuebantur, ut dictiones verbaque illorum Auctorum per omnem omnis aetatis et loquendi et scribendi consuetudinem late paterent ac dominarentur, et ex illorum scriptis, tamquam fontibus, rivulos ducerent omnes posteri Scriptores, orationemque inde suam quasi irrigarent. In huius auctoritatis societatem cum omnes venerunt classici, qui dicuntur, Auctores, tum eius quasi possessionem nonnulli prae caeteris obtinuerunt, maxime princeps omnium Homerus, ad quem ex Poetis proxime accedunt Hesiodus, Euripides, Menander: prosaici Herodotus, Thucydides, Xenophon, Demathenes, et maxime omnium, tamquam aliquis inter prosae Scriptores Homerus, atque adeo inter Philosophos Deus, 56 Plato. Hunc posteri omnes et Graeci et Latini, non modo Platonici, sed caeteri Philosophi, Peripatetici et Stoici, nec modo Philosophi, sed alii omnes omni in genere Scriptores, Rhetores, Oratores, et Ecclesiae adeo Patres ii, quibus quidem aliquod esset cum humanitate commercium: hunc igitur omnes posteri, ut quisque bene scribendi maxime esset studiosus, ita maxime et lectitarunt et imitando expresserunt. Porro in Ruhnkenio admirabilis erat quaedam ad omnem interpretationis virtutem indoles; non solum ut copiis ad confirmandum, subtilitate ad iudicandum, ingenio ad inveniendum, valeret: sed etiam ut collectum his facultatibus apparatus cum perspicuitate, ordine, ac delectu explicaret, et insigni prorsus et ad rem accommodata orationis elegantia ac venustate ornaret et quasi laetificaret. Quibus in dotibus singulis quum excellere magnum sit; qui in universis excelleret, et eum criticis ingenii doctrinaeque copiis ac divitiis tantis, tantam Latinae orationis scientiam, facultatem, castitatem, et nativam veluti gratiam coniungeret, recentiore aetate, quod quidem sciam, nemo exstitit. Ad has editoris dotes quum accederet Platonici argumenti suavis, prodit Timaeus ita ornatus ac dotatus, ut, quamvis parvus volumine, tamen doctrinae cum pondere et praestantia, tum nitore ac lumine, vere aureus et esset et haberetur. Ac primo 57 cipio quidem, in praefatione Ruhnkenius omnem argumenti causam, Platonicae orationis vim et auctoritatem, veterum eius interpretum et Grammaticorum usum rationemque ita patefecit, ut legentes tamquam per lucidum atrium in religiosissimum templum introducere videretur. Deinde, in ipso libro quot sunt animadversiones, tot sunt disputationes suis numeris absolutae, ratione ac via ab idoneo initio ad idoneum

exitum deductae. Nam primum glossae cuiusque scriptur constituitur consensu aliorum Grammaticorum: tum loci Platonis, ad quos glossa spectat, apponuntur, quorum nullus fere non insigne, vel sapientiae, vel venustatis lumen habet: porro, qui hos locos vel verbo, vel sententia, imitati sunt, et varii varie e Platonico exemplo simulacra expresserunt, ordine recensentur Scriptores: quae res una in primis iucundam legenti habet cognitionem, ex loco Platonico veluti sapientiae arce conspicienti posteros Scriptores ad eandem arcem partim enitentes, partim evolantes: quorum et invicem et cum Platone comparatione, plurimi et huius et illorum loci illustrantur et emendantur: nullus non ex tota Graeca Latinaque antiquitate Scriptor pertractatus, nullus non recentior de his Literis probabilis quidem criticus liber perfectus, suo

58 quisque loco opportune memoratur: subinde ineditorum veterum Grammaticorum praestantes exquisita doctrina notae expromuntur: est etiam ubi ad simile argumentum digressio fit, non illa quaesita et captata, sed ultro ac sponte oblata: ubique apparet animus praesenti operi intentus, nil sibi in-
missionis ad vagandum indulgens, summam temporis ac
brevitatis rationem ducens. Igitur nil nisi novum et nemini
antea dictum profertur: si quid eorum, quae ad rem perti-
nerent, iam ab aliis recentiorum hominum doctorum animad-
versum proditumque esset, paucissimis verbis, non nisi nomi-
nato auctoris nomine, significataque libri pagina, monetur.
Ita doctrinae severitas temperatur suavitate rationis, ut du-
bites iucundioresne an fructuosiores libri lectionem dicas:
ita modus cum copia componitur, ut non dubites affirmare,
nullum esse umquam hoc in genere scriptum librum, qui
tanta in brevitate tantam praestantissimarum rerum copiam
complecteretur. Hoc ipsum aliquando dicere me memini Ku-
lenkampio, Goettingensi Professori, docto sane homini et
librorum callentissimo: qui, *At parvus est*, inquit, *Timaei*
libellus: cui ego, *Atqui*, inquam, *si decies maior fuisset*,
Ruhnkenio non deerant copiae ad eum eodem modo ornan-
dum. Et hoc dicebam, Ruhnkenio adhuc ignotus, nondum

59 praesens praesentem cognoscens. Sed item quosdam de Hem-
sterhusio iudicantes audiui cum dicerent, eum Luciani edi-
tionem deposuisse, quod iam omnem animadversionum mate-
riam consumsisset, nec haberet unde caeteros Scriptoris libros
eadem copia ornaret. *) Enimvero, qui harum rerum usum
habent, vel ex quavis una animadversione Hemsterhusii, Val-

*) Cfr. contra Ruhnkenius in Elog. Hemst. pag. 64. sqq. (Vol. I. pag. 257. sqq. ed. m.) FB.

ckenarii, Ruhkenii, et similium virorum, facile intelligat, eos quantasvis et longas et praestantes animadversiones scribere potuisse: et quominus plura scriberent, tempus, locum, occasionem, voluntatem, et quidvis potius quam copiarum abundantiam, iis defuisse. Copiae quotidie legendo affluunt et augentur: ad scribendum, laboris patientia, studii intentio, ardoris impetus, progressu aetatis minuitur; itaque fit, ut materiae faber, non ut fabro materia desit. Rectius mihi conveniebat cum Brunckio: apud quem quam aliquando essem, isque Timaeum Ruhnkenianum, qui forte in promptu erat, in manus sumens, diceret, *Hic est unus in tota Literatura Graeca libellus simul et brevissimus et doctissimus!* Recte, inquam, ais: *hoc semper et ipse dico, et nunc dicere me volentem occupasti.* Quo magis miror doctum quemdam virum Lipsiensem chartae pepercisse, minime ceteroquin eius parcum, qui Timaeum et Moeridem nova editione repetiit, omisis Ruhnkeuii et Piersoni animadversionibus, in quibus maxime et praecipue illorum Grammaticorum posita est utilitas et commendatio.*) Ruhnkeuius quidem hac in Timaeo navanda opera, praeter animadversiones in ipso libro proditas, tantum doctrinae apparatus collegit, qui instruendae novae Platonis editioni sufficeret: idque et tunc iam cepit consilium, et postea magis distulit quam abiecit, et perfecisset, nisi deinceps aliae ex aliis scriptiones, denique senectus, supervenissent.

Quantam apud me vim ad progrediendum proficiendumque habuerit Ruhnkenii Timaeus, infra narrabo. Valuit vero eius cognitio et auctoritas apud multos ad Platonem legendum: certe ab eo tempore eius dialogi apud externos, in primis Germanos et Britannos, editionibus celebrari coeperunt. Et, ne hoc praeteream, Ruhnkenii exemplo ad studium Platonis adductus est Hemsterhusii filius Franciscus, et ita ad Philosophi rationem suum ipse ingenium conformavit, ita in libellis, quos de Philosophia deinde scripsit Francica lingua, Metaphysices abstrusissima argumenta suaviter ac dilucide exposuit; ut cum dubites subtilitatemne an Socraticam nativam venustatem magis mireris, certe Platonem ipsum Francice disserentem tibi audire videaris.**)

*) *Fischerum* haud dubie intelligit, qui utrumque scriptorem complectens parvum volumen edidit Lipsiae 1756.; e Ruhnkenii tamen Timaei editione nihil adiecit praeter praefationem. Piersoni Moeridem [a. 1759. editum] nondum viderat Fischerus, ut ipse in praefatione significat. LINDEMANN.

**) Hi libelli, iam antea separatim editi, coniunctim emissi sunt Paris. a. 1809. II Vol. FR.

in Germania elegantissimi quique tenuerunt philosophi, Men-
 61 delssohni, Sultzeri,*) alii; et eandem profecto repetent seque
 ipsi ex verborum obscuritate et involucris ad popularem
 captum et Socraticam perspicuitatem explicabunt novissimi
 illi doctrinae a Regiomontano Ruhnkenii condiscipulo**) pro-
 ditae sequaces; si quidem Philosophia ad communem humani
 generis utilitatem intelligentiamque spectat, nec eius studiosi
 magis verbis quam rebus fidunt.

Edito Timaeo, Ruhnkenius iam ita et doctrina perfectus,
 et doctrinae fama clarus erat, ut accessioni nullus superesse
 locus videretur. Et iam decem annos in Batavia degerat,
 et cum tantarum laudum commendatione adhuc erat priva-
 tus, necdum ad publicum docendi munus proventus. Atqui
 ita acciderat, ipso partim volente, partim non nolente. Sub-
 inde eum veteres amici, Ritterus, Bergerus, Ernestus, per
 literas monebant, habere se opportunitatem impetrandi ei
 muneris professorii in Germania, et, modo ipse vellet, in
 promptu esse eius muneris adeptionem. Sane, accipienda tali
 conditione melius, quam postea fecit, rationibus suis et futurae
 rei familiari consulisset. At ista eum cura nondum tan-
 gebat. Multis Batavae terrae suavitatibus captus, et sua
 ipse natura cum hominum ingeniis mirifice congruens, per-
 petuo in ea manere constituerat. Principio, eum ceperat ille
 libertatis sensus, qui omnibus non obesae naris hominibus
 62 recens in hanc e vicina regione ingressis continuo, veluti
 quidam sanitatis odor, occurrit, et progressis apparet paula-
 tim per omnes vitae partes civiumque ordines diffusus. Porro,
 vehementer mores Batavorum amabat: quos, ut ipse aiebat,
 cum sortis tum indolis felicitas tam a servili potentiorum
 adulatione, quam a superbo inferiorum contemtu aversos, a
 vanorum item titulorum ambitione alienos fecisset, contra ad
 generosam et civilem animorum aequalitatem conformasset.
 Ad hanc rationem ita adsueverat Ruhnkenius, ut in patriam
 redux ipse veluti novus ac recens in ea peregrinaturus, nec
 magis ipse illi, quam illa ipsi, amplius placere posse, vide-
 retur. Tum vero propter illas, de quibus diximus, dotes
 facilitatis et candoris, et morum sensuumque cum Batavis
 congruentiam, his omnibus, summis infimis, iucundus acce-
 ptusque erat: hi et hortabantur eum ut in Batavia maneret,
 et optabant ut intra breve tempus in cathedra Academica
 poneretur. Hemsterhusius ei Lugdunensem alterutram, vel

*) Cf. Ellendt. ad Cic. Brut. 69, 244. ad I. de Orat. 48, 210. Ochsner.
 ad Cic. Eclog. pag. 195. ed. 3. FR.

**) Imman. Kantio. Vid. supra pag. 10. ed. pr. FR.

Graecarum vel Latinarum, Literarum cathedram dudum destinaverat: sed in neutra succedere poterat Ruhnkenius, manentibus, qui eas tenebant, ipso Hemsterhusio et Oudendorpio. Erant alia item publica docendi munera, quae Ruhnkenio subinde offerrentur. Puerili aetati Latinis Graecisque Literis imbuendae unaquaeque fere, paulo certe frequentior, in Batavia ⁶³ urbs habet gymnasium, scholam Latinam vulgo vocant, cui praeest Rector, sub eoque Conrector, plerumque etiam Praeceptor ac plures adeo subinde. Multa sunt Rectorum munera, quae luculentiore redditu fruuntur plerisque Academicis Literarum cathedris: sed habent adiunctam necessitatem recipiendorum in contubernium et convictum discipulorum, eorum quidem qui statutis conditionibus uti velint; unde Rectori alia exsistit necessitas, matrimonii, vel certe instruendae alendaeque familiae. Conrectores ac Praeceptores minus quidem quaestuosae sunt conditione, at non obstricti illis necessitatibus solutiores habent ad alia negotia rationem, et plus otii ad sua sibi Literarum studia colenda. Sane scholastica illa magisteria futuris etiam Professoribus cum honestissimam exspectandi stationem, tum idoneum instituendi tirocinium et praebent, et saepe praebuerunt. Huiusmodi nil placebat Ruhnkenio.*) Placebat adhuc, ut antea, singularis praefectura adolescentis quocum Lugduni aut in vicinia degeret; quo maiorem adeundi Hemsterhusii sui facilioremque copiam haberet. Praeterea, quo minus se stabili muneri alligaret, haec etiam accedebat causa, quod mira dudum peregrinandi cupiditas eum ceperat lustrandarumque celebriorum per Europam bibliothecarum, unde codicibus parum cognitis aut nondum editis, in lucem protrahendis Literas locupletaret. ⁶⁴

Iam edito Timaeo, impatiens morae, propositi huius perficiendi tempus porro differre noluit. Igitur proximo anno, (1755.)**) Lutetiam Parisiorum profectus est. Haec enim urbium ex eo genere et proxima erat, et magis quam omnes aliae abundans locupletissimis bibliothecis: quarum e numero

*) Nec placere poterat, cum per se probe tenenti illud *nosce te ipsum*, tum de amicorum fortasse admonitionibus intelligenti, sese magisterio scholastico minus aptum esse; idque cum aliis de causis, tum quod recens in has regiones advena nondum satis calleret Batavorum linguam; cui porro hactenus tantum eum assuevisse, quantum satis esset ad quotidianum vitae communis usum, infra legimus p. 138. Ergo neque superbiae illud tribuendum, neque contentui scholastici ordinis: imo vero modestiae potius ac verecundiae. BERGMAN.

**) Verius: eodem anno 1754. siquidem ipsis Kal. Febr. 1755. scripsit Ernesto (Ep. VII. Opusc. T. II. p. 339.), *sese plures iam menses in Gallia haerere*. BERGMAN.

duae in primis erant frequentissimae instructissimaeque antiquis codicibus scriptis: altera, cognomine *Regia*: altera *Sancti Germani in Pratis*,*) Benedictinorum e congregatione Sancti Mauri. Utramque e Catalogis ita iam cognitam perspectamque habebat Ruhnkenius, ac si in ea habitaret. Regiae bibliothecae, multo etiam quam altera ditioris ac refertioris; scriptis codicibus praefectus erat Capperonnerius, qui in plerisque eorum excerptis aut describendis utilem iam operam navaverat Hemsterhusio, Dorvillio, Albertio, ipsi Ruhnkenio, aliis item. Is oblatam gratiae loco pecuniam solebat, ut illiberalem mercedem, spernere ac recusare, operaeque suae pretium aestimare certo bonorum librorum numero, in primis exemplorum ex optimis recentissimisque Veterum Auctorum editionibus, veluti Livii Drakenborchiani, Virgilii Ovidiique et aliorum a Burmanno editorum, Aristophanis et Suidae 65 Kusteriani, Iosephi Haverkampiani, Diodori Siculi Wesselingiani, et nullorum non Scriptorum Graecorum ac Latinorum: visus putare hos libros doctis Batavis sponte et gratis venire,**) nec gravi aere e bibliopoliis emendos***) esse. Erat vero illud librorum sive pretium sive donum, ut accipienti honestius quam parata pecunia, ita danti molestius multo et gravius. Neque tamen haec fuit Ruhnkenio causa quare Lutetiam ire operamque ipse facere vellet; nam erat ad sumptus huiusmodi, si quis alius, paratus ac solutus: et illa Capperonnerii conditione, ut antea, postea redux in Bataviam, usus est. Volebat externas regiones visere, bibliothecas lustrare, et primum omnium Lutetiam excurrere; cum ut veteres illos libros suis ipse et oculis cerneret, et manibus tractaret, tum ut illum populum, terram, urbem, cognosceret.

*) Haec magnam ante paucos annos incendio calamitatem subisse fertur. WYTTENB. — Haec bibliotheca instructissima, quae, quum lege 27. Nov. 1789. lata omnia in Francogallia coenobia publicarentur, 45,000 volumina librorum impressorum et 8000 manuscriptorum continebat, iussu eiusdem illius legis sigillis munita et alium in locum translata est. Ubi quum anno 1794. flammae aedificium devastarent, impressorum librorum ingenti numero absumto, 12,000 tantum volumina conservata sunt. Sed libri MSS., qui forte fortuna alibi erant repositi, omnes integri evaserunt. Quae bibliothecae illius reliquiae et veluti parietinae anno insequente in bibliothecam publicam, nunc et olim regiam, migrarunt, ubi nunc etiam asservantur. Ibi illi quoque codices quaerendi, quae Montefalconius in *biblioth. Coisliniana* descripsit. EBERT. (ap. LINDEMANN.)

**) Parum apte Lindemannus laudavit Virgil. Georg. II, 10. *Principio arboribus varia est natura creandis: Namque aliae, nullis hominum cogentibus, ipsae Sponte sua veniunt cet.* FR.

**) Ed. pr. et Bergman. *emenda*, typothetae, ut opinor, culpa. FR.

Quo quum venisset, non minus, quam antea absens, tunc praesens benivolum officiosumque expertus est Capperonnerium; quippe qui ipsum non modo in familiaritatem recipe-
ret, exemplaribus regiae bibliothecae libere uti, et, quo libe-
rius commodiusque uteretur, auferre domum ea secum pate-
retur: sed reliquarum etiam eum praefectis bibliothecarum
commendaret. Quod in primis utile Ruhnkenio fuit in Bene-
dictinorum bibliotheca, cuius praefectus minus ad gratifican-
dum facilis videbatur. Nam Capperonnerius Benedictinis,
qui regiae bibliothecae libris frequenter et opus haberent et 66
uterentur, disertis verbis significavit, se in eius usu ipsis com-
modando ita porro paratum fore, ut ipsos erga Ruhnkenium
paratos fuisse cognovisset. Iam nil attinet narrare, quo im-
petu in has bibliothecas involaverit, ut longam quasi sitim
restringeret et diu desideratis libris heluaretur. Qui ipsi
aliquando in simili caussa fuerunt, et Ruhnkeni quae fuerit
in appetendo vehementia norunt, haec vel tacentibus nobis
intelligent: neutrius gnaris, quamvis multa narrantes, surdis
fabulam narremus.*) Alios totos, alios partim descripsit,
alios excerpavit, alios cum editis comparavit, variasque lectio-
nes enotavit; nec modo eos, quos antea destinaverat, sed
complures adeo de quibus non cogitaverat. Nam cum codi-
cem quemque suis ipse manibus evolveret excuteretque, saepe
longe aliud in eo reperiebat, quam id quod titulus profiteretur;
saepe hoc ipsum, sed alia praeterea nec exspectata.
Haec enim fere est Catalogorum conditio, ut vel optimi eor-
um confecti sint ab hominibus non indoctis quidem, nec
tamen satis doctis et intelligentibus eum in finem, ut in
codice quoque pervolutando animadverterent utrum unius
omnia in eo essent Scriptoris, an diversorum: si unius, quot
eius partes, si diversorum, qui illi et quae cuiusque scripta
continuerentur. Veluti, ut hoc utar, titulus profertur Patrem 67
aliquem Ecclesiasticum: sed insunt praeterea aliorum optimo-
rumque Auctorum libri, Platonis, Xenophontis, similium, ita
eadem manu describendo continuati, ut nullo notabili inter-
vallo distinguantur. Ergo, titulo non credere, sed alia etiam
quaerere, est hominis in codicibus scriptis tractandis versati:
invenire autem ea, est maioris ingenii, et assidua Auctorum
lectione ad eorum varietatem orationemque continuo sentien-
dam notandamque diu multumque exercitati. Hanc faculta-
tem tenebat Ruhnkenius. Sed qui eam teneret bibliothecae

---

*) Notum proverbium, de quo cf. interpp. ad Terent. Heaut. II, 1,
10. FR.

praefectus, ecquis umquam fuit, excepto Isaaco Casaubono, *) Luca Holstenio, **) et ipso postea Lugdunobataevae praefecto Ruhnkenio? Sed horum, quod sciam, nemo eius, cui praeerat, bibliothecae Catalogum edidit. Casaubonus ad breve tempus praefuit regiae Parisiensi: et aediculam, in qua is Literis operari solebat, subinde Ruhnkenio monstrarunt Parisienses quidam, qui pauci veterem venustatem retinerent, eoque ventitarent quasi salutatum manes herois de optimo hominum genere optime meriti.

Annum Lutetiae transegit Ruhnkenius: et incredibile est dictu, quot tam brevi spatio descripserit ineditos Grammaticos, Scholiastas, Rhetores: quot item contulerit editos Scriptores cum codicibus scriptis, Homerum, Hesiodum, Callimachum, Apollonium Rhodium, Orpheum, Platonem, Xenophontem, Athenaeum, Philostratum, Alciphronem, alios quos enumerare longum sit. Quorum omnium excerpta et apographa, ex multis illa aliis Europae bibliothecis aucta et locupletata, insigne sunt, et unicum inter privatos, Ruhnkenianorum librorum ornamentum et instrumentum.***) Neque vero sibi soli Lutetiae vixit, sed amicis Batavis multa in hoc studiorum genere officia praestitit, Hemsterhusio, Wesselingio, Valckenario, Albertio, Piersono. Atque tantum laborem exantlare non potuisset, nisi valuisset ea, quam supra diximus, ingenii animique facilitate, studii constantia et efficacia, quae praesertim Herculeo quodam corporis robore niteretur, quod item in toto eius habitu et motu appareret; ut venusti homines, quod mihi viginti annis postea eadem de caussa in eadem urbe degenti Parisienses quidam veteres illius familiares narrarunt, subinde eum Herculem Musagetem vocarent. Equidem quotiescumque de Ruhnkenii Parisiensi anno cogito, toties mihi Herculis species ante oculos obversatur labores illos exantlantis. Neque animum capiebat satiety taediumve laboris: neque laborem intermittebat, nisi corpore ita defa-

*) Siquidem ad breve tempus fuit vel praefectus, vel custos, bibliothecae regiae. Vid. eius Epist. 256. ad Ios. Scaligerum.

**) Vid. B. G. Struvii Introductio in Notitiam Rei Literariae p. 282. Medicinae quidem bibliothecae codices in catalogum redegit, quem ex Mstis Holstenii, medio fere hoc saeculo, edidit Lilienthalinus: ut Colerus notavit ad Struvii librum p. 291. editionis I. Chr. Fischeri Lips. 1754.

***) Haec omnia in Lugdunensem bibliothecam publicam illata ibi cum ceteris rebus optimis recondita lucem exspectant. Scio ante quadriennium [a. 1818.] in ordinem redactas esse istas schedas Ruhnkenianas MSS.; sed quid impediat, quo minus quae editione digna sint, edantur, nescio. LINDEMANN.

tigatus, ut aut otio se aut somno reficere deberet. Otium referebat non ad aliorum lectionem librorum recentioris generis saeculique: nam oculos mentemque per illum annum 69 solis antiquis consecraverat codicibus: sed ad liberalem oblectationem, cognitionem urbis, hominum, rerumque memorabilium. Memini eum subinde in illius temporis memoriam redire, ac libenter suaviterque de eo mecum confabulari, cum me ad eandem operam peregrinationemque faciendam hortaretur. Nullus, aiebat, in toto terrarum orbe locus, item ut Lutetia, cum abundat omni omnium artium doctrinarumque materia et supellectile, tum adfuit omni omnis generis voluptatum deliciarumque instrumento. Ne dicam de ingentibus aedificiorum operibus, basilicis, templis, gymnasiis, porticibus, theatris, ambulationibus, aliis, eorumque et magnificentia et multitudine: confluit in eam urbem quidquid et arte effici et ingenio excogitari potest, cum ad deliniendos oculos, tum ad oblectandas aures, tum ad reliquos sensus titillandos ac mulcendos. Igitur et doctrinae studiosus rigida austeritate horreat, sed habeat aliquem suavitatis et comitatis nitorem: nec voluptarius redoleat vitae suae labem, sed gerat aliquem haud alienum a Musis decorem. Omnes ad Musas aditus unicuique patent et aperti sunt; si quidem publico 70 et communi usui dicata sunt Musea, ubi cum libri omnis generis expromuntur, tum spectanda exponuntur artium liberalium opera manu facta, Picturae, Statuariae, Sculpturae, Numismatae, aliarum: materies et opificia item Physicae, Anatomicae, Medicinae, Mechanicae, Astronomiae, Historiae Naturalis, et nullius non disciplinae. Quibus in locis fere conveniunt et periti et imperiti, sunt circuli spectantium, de harum artium operibus et ratione colloquentium, narrantium, iudicantium; ut imperiti ac rudes, adstantes et audientes, aliquid paulatim amoris et cognitionis colligant, unde ad interius etiam studium alliciantur, aut certe doctrinae specie colorentur. Sed non minus in promptu et obviae versantur voluptatum illecebrarumque variae formae, quibus ubique occurrentibus et blande accidentibus, qui non convertatur aliquando, is aut ferreus sit, aut perfectus e Stoica schola sapiens. Equidem a familiaribus per iocum Hercules Musagetes vocabar; qui voluptatem non fugisset, sed vicisset ac Musis parere coegisset. Tu, cuius Dei Deaeve tutelam et auctoritatem sequi velis, ipse iudicabis: certe, Lutetiam tibi

eundum censeo, cum Plutarchi tui *Literarumque* caussa, tum ad animi cognitionisque liberalem fructum percipiendum. Haec ille.

- 71 Erant eodem tempore Lutetiae duo doctissimi Britanni, quibuscum Ruhnkenius amicitiam iunxit, et postea absens constanter coluit: alter, Samuel Musgravius, qui *Medicae* arti discendae operam dabat: alter, Thomas Tyrwhittus, bene dives, genio et literato obsequabatur otio, et, ut erat ingeniosissimus elegantiarum iudex et aestimator, Musarum Sireniumque cultum ita iungebat, ut, utrisque gratus, utrarumque muneribus frueretur.

Ruhnkenii doctrina quum Lutetiae non esset obscura, miretur quis eum non in sodalitiū Academiae Inscriptionum fuisse adscitum.*) Atqui idem quis miretur de Hemsterhusio, Wesselingio, Valckenario, aliisque exteris in hoc genere excellentibus viris. Tales externos ignorant fere plerique sodales illi: nisi si qui in his Literis veram grammaticam criticamque rationem sequuntur, cuiusmodi adhuc sunt in primis Villosionus, Larcherus, Sanctocrucius. Neque vero Ruhnkenius huius honorem sodalitii quaerebat, qui, Hemsterhusii doctissimorumque Batavorum exemplo, omnem ostentationem et gloriolam odisset. Nam postea demum ista opinio ac vanitas nostrorum hominum animos infecit, ut eo se beatiores arbitrentur, quo plurium sodalitorum titulos suis nominibus subscribant.

- 72 Ruhnkenius eo consilio Lutetiam profectus erat, ut perillustratis eius urbis bibliothecis earumque codicibus scriptis excussis excerptisque, porro Hispaniam peteret, eandemque operam in bibliothecis Scorialensibus**) ac Matritensibus navaret. Quarum quo faciliorem aditum haberet, iam cum Batavorum apud Hispanos legato per amicos egerat, ut eius in comitatu et familia locum honorarium obtineret. Nunc anno Lutetiae transacto, videt complurium etiam annorum opus ibidem superesse: et iam tantum conghesserat apographorum excerptorumque acervum, ut eum digerere tandem et ad usum conferre cuperet. Interea Hemsterhusius quoque eum per literas monebat, tempus venisse adipiscendae cathedrae, nollet diutius Lugduno abesse, ne apud amicos fautoresque suos in

---

*) Atqui contra, adscitum se fuisse, nondum suscepto Lutetiam itinere, ipse a. 1753. scripsit Ernesto, *Opusc. T. II. p. 837.* Cuius repugnantiae causam ex Ruhnkenii, amicos atque adeo etiam Wytenbachium ista celantis, modestia repetivimus in Praef. *Opusc. Ruhnk. p. XVI. BERGMAN.*

**) In urbe *Escorial s. Escorial. FR.*

oblivionem veniret: meminisset quid Cicero *) sibi ipse subiecisset, absentiae ab urbe suae detrimenta commemorans: faceret ut in oculis suorum civium habitaret, ut eum praesentem potius quotidie viderent, quam de absente audirent: eos aures hebetiores, oculos acres atque acutos habere.**)

Ergo Bataviam ita repetiit, ut per proximas ferias, vel aliam vacationis opportunitatem, brevi Lutetiam rediturus, et reliquam operis partem confecturus.

Ignorabat adhuc Ruhnkenius quid illud esset quod Hemsterhusius vellet: hoc redux iam ex eo discit. Is iam magno natu, tardior ad scholas habendas, cupiebat sibi vel sufficere vel adiungi Ruhnkenium nomine Lectoris: eaque de re iam egerat cum Bentinkii aliisque principibus viris: sed volebat ipsum adesse Ruhnkenium, ut sua ipse praesentia et amicorum opera aliquid momenti ad efficiendum propositum adferret. Ruhnkenius minus, quam quis putet, cupide conditionem accipit. Primum noverat Hemsterhusio successorem et omnium opinione destinari, et suis meritis deberi, Valckenarium, si quidem vellet succedere, eumque ad eam voluntatem ac spem iam olim adductum fuisse quibusdam Hemsterhusii sermonibus. Deinde quod hic ipsi suadebat, ut interea saltem Lectoris Graeci munere fungeretur dum Oudendorpius viveret, eique aliquando in cathedra Historiarum et Eloquentiae succederet; gratum acceptumque ei erat de successione in Oudendorpii cathedra, non item ut interea Graecas haberet scholas ad brevis temporis usum et mox relinquendas. Accipit tamen conditionem, cum pietate erga Hemsterhusium, tum certe persuasione praecipiens quantum ad honores consequendos valeret illud *in oculis civium habitare*, et in minorum statione honorum maiores expectare.

Provinciam Lectoris Graecarum Literarum, mense Octobree***) anno huius saeculi quinquagesimo et septimo, auspicatus est solemnī oratione *de Graecia artium et doctrinarum*

*) Oratione pro Plancio, 27.

**) Horat. A. P. 180. sq.

*Segnius irritant animos demissa per aures,
Quam quae sunt oculis subiecta fidelibus.*

atque est veluti proverbium iam apud Herodotum I, 8. *ὅτι γὰρ τρυχάνει ἀνθρώποις ἐόντα ἀπιστότερα ὀφθαλμοῖν.* alibi sic inversum *πιστότερα ὁψις ὤτων.* FR.

***) Imo, mense Maio, d. XVI. ut ex ipso Orationis constat titulo, relato Opusc. Ruhn. p. 88.; cum quidem eiusdem anni 1757. proxime praecedente mense *Februario*, Ruhnkenio delata fuisset docendi provincia, ut novimus ex datis mense *Martio* Ernesti literis, ibid. p. 846. BERGMAN.

74 *incentrice*; materia pervulgata, sed ad popularem auditionem accommodata, eademque gravi nec umquam satis celebranda: ceterum a Ruhnkenio ex iis locis ducta, iis et argumentis confirmata et luminibus distincta, ut plane nova nec a quouam ante eum tractata videretur. Et erat hoc eloquentiae proprium, de veteribus nove, de tritis exquisite, dicere. Et vere videor affirmare posse, hanc primam post longum tempus e cathedra auditorii Lugdunobatavi vere orationem, id est, quae et Latinitatis et eloquentiae officio satisfaceret, tunc habitam esse, et, haud dubio*) omnium hac laude dignarum, ante habitarum principem exstitisse. Quod quale sit, infra videbimus.

Scholas habuit bifariam, interpretandis Scriptoribus vel sacris, Lucae Evangelio et Actis, **) vel classicis, Homero, Xenophonte, aliis. Utrasque ita habebat, ut Scriptorem ipse legeret et interpretaretur, tum ad locos difficiliore dictaret animadversiones de scripto: ita factitabant Hemsterhusius et Oudendorpius, factitaverant Burmannus, Perizonius, Gronovii, et caeteri in illa Academia clari quondam viri. Quae ratio quum Ruhnkenio item placuerit, cumque omnino multum referat quam quis doctor institutionis viam sequatur, eaque multum in utramque partem ad literatam eius vitam existimationemque valeat, et valuerit apud Ruhnkenium; haud alienum 75 a re praesente esse videtur, in toto hoc dictandi negotio quid ipse spectaverit, paucis monere.

Si ratione et modo, tempore et loco, sit, si a magistro ad ipsius et discipulorum progressus accommodatur, perutile hoc est utrisque negotium. Discipulis, ineunte aetate, quae sunt fere plerique quum ad Academicas Literarum scholas accedunt, nondum exercitati ad comprehendendam mente memoriaque continuam magistri disputationem: his igitur schola non perit, scripto servatur, habent quod domi relegant. Magister commentanda diligenter conscribendaque schola, plus proficit cum ad accuratam rerum cognitionem, tum ad bene scribendi facultatem. Quam facultatem et egregie tenebat,

*) *Haud dubio*. Sic in omnibus editionibus, etiam nuperrima Opu-sculorum Wytttenb. Sed non dubium est, quin improbanda sit haec forma. Ex uno enim Livii loco XXXIV, 2. avertur, ubi ante Gronovium legebatur: *haud dubio ad culpam magistratuum perti-nens*; quod Gronovius emendavit et Drakenborchius in ullo codice exstare negavit. Quare adducor, ut credam, Wytttenbachio errorem operarum obtrusum esse, postea per omnes editiones propa-gatum. LINDEMANN. — Atqui infra quoque pag. ed. pr. 258. itidem scriptum legitur: *eos haud dubio — caeteris praeferre*. FR.

**) *Paulin. item Epist. ad Galatas*, quarum Scholarum exemplar nuper nacti sumus. BERGMAN.

et porro augere tuerique volebat Ruhnkenius: qui, ut acerrimo erat cum omnis pulcri venustique, tum Latinae orationis sensu studioque, ita nolebat se continuo extemporali consuetudini committere, ne quid vitiosi traheret.*) Meminerat illud Thucydidis,**) *peritia timorem, imperitia audaciam facit*: meminerat homines Latine doctissimos ex tempore disserentes haesitare subinde ac subsistere, quod nomen verbumve sibi probatum non succurreret: meminerat etiam imperitos audacter se in extemporale flumen coniciantes, lutulentos quidem barbariei et infloctiarum sordibus fluere,***) sed fluere tamen magno et suo cum strepitu et audientium plausu. Ipse, qui 76 a natura ita factus esset; ut suum et peritorum, non vulgi, iudicium sequeretur, et nil magis fugeret quam speciem hominis populo se venditantis, iudicabat tutius esse ab initio quidem se adstringere scripto quam solutum vagari: memor Ciceroniani moniti,†) scribendi consuetudine comparandam esse extemporalem dicendi facultatem, neque quemquam, nisi diu multumque scriptitarit, etiam si se vehementer in subitis dictionibus exercuerit, admirabilem existere oratorem: contra perverse dicere, perverse dicendo homines facillime consequi. Est vero etiam ubi detrimentum adfert dictandi consuetudo; nisi magister dictata quotannis recenseat, corrigat, suppleat, ad captum ingeniaque discipulorum accommodet: tum vero frequenter aliquid ex tempore adiciat, argumentationis, exempli, amplificationis, vel ad explicandum, vel ad illustrandum, sive ad rationis nexum demonstrandum, sive ad usum vitae aliarumve disciplinarum; quo magis certiusque intelligatur quam quovis loco sententiam habeant dictata, quem fructum, quam late pateant. Ita solebant Hemsterhusius et Valckenarius, eandemque viam ingrediebatur Ruhnkenius. Nisi enim ita fit; discipulus paulatim in eam opinionem inductus, ut putet omnem scholae fructum unice in dictatis positum esse, mox officium in scholam ventitandi negligit, dictata a condiscipulo 77 commodata domi describit, servat ea ut *πῆμα*, non ut *χρῆμα*, mancipii loco, non ad usum, omnem denique discendi fructum perdit: magister sensim adeo ab extemporali facultate abducitur, ut ne verbum quidem nisi de scripto proferre audeat:

*) Haec ne perverse intelligas, necesse est conferantur quae mox dicuntur pag. sq. et 96. ed. pr. FR.

**) II, 43. ita reddimus illud, *ἐμαθὶα μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ἔστω φέρεται*.

***) Horatianum, de Lucilio poeta, Sat. I, 4, 11. *Quum fuisset lutulentus* — notum est omnibus. FR.

†) De Oratore, I, 33.

scholae semel dictatae per manus traduntur, describendo frequentantur, ac, veluti pervulgata mysteria, omnem in posterum novitatis gratiam, omnem commendationem auctoritatemque amittunt, vacuae relinquuntur.

Attamen apud nos in Batavia discipuli, cum Literarum, tum aliarum plerarumque doctrinarum studiosi, fere aliquid sibi dictari volunt: sunt adeo qui dictatorum longitudine, latitudine, crassitudine, spissitudine, et locorum citatorum multitudine, magistri doctrinam metiantur. Cognovi aliquando Professore in Graecis Literis novum ac rudem,*) qui scholas haberet interpretationi Xenophonteorum Memorabilium Socratis destinatas: utebatur, item ut discipuli, exemplo editionis Ernestinae: ex huius notis novas compilabat notulas, locos citatos transcribebat, quorum nec sensum perspicere, nec auctores nosset: has dapes apponebat discipulis, qui eas ita hiantes captabant ac devorabant, ut sibi valde beati viderentur, nec tamen vel Xenophontis librum vel magistri notulas intelligerent; quippe quorum neutrum ipse intelligebat
78 magister. Horum discipulorum postea nonnulli in cuiusdam scholas doctioris Professoris ventitarunt, in quibus forte idem Xenophonticum opus tractaretur, ea quidem ratione, ut discipuli ipsi singulos locos interpretarentur,**) et a magistro adiuti correctique, ad intelligentiam auctoris, rerum, proprietatis Graecae exercerentur: pauca dictarentur, sed accommodata ad illam intelligentiam, et ad praesentium discipulorum captum, usum, necessitatem: pauciora etiam citarentur. Illi veterani nec verba Xenophontis nec constructionem norant: et tamen, ut veterani, qui plus saperent et iam sub alio imperatore meruissent, ut ignorantiae suspicionem apud condiscipulos novos a se amolirentur, dictitabant se talibus scholis non esse adsuetos, melioribus usos apud priorem Professore. Erat e reliquis discipulis qui illis reponeret, *Atqui noster Professor ros Xenophontem intelligere docet, prior ille vester non docuit.* Tum illi, *Hoc quidem non negamus, sed prior doctius dictabat.* Quid facias istiusmodi hominibus, qui auctorem negligunt, dictatis adhaerescunt, iisque temere compilatis, et id quod in editi exempli notis bene dictum iam exstat, idem

*) Eundem significat, qui infra p. 160. Ruhokenii dicitur *alius amicus, homo semidoctus, qui et ipse aliquis esse vellet.* — Sed hominis, satis noti, equidem Herodoteo (IV, 43.) more, quamquam *ἡμιστάμενος τὸ οὖνομα, ἐκὼν ἐπιλήθουαι.* BERGMAN.

**) Haec litteras publice docendi ratio nunc etiam in Academia Lugdunensi observatur, salutaris illa et imitatione digna. — Fortasse doctior ille professor ipse fuit Wyttenbachius, qui eandem ipse docendi rationem secutus esse dicitur. LINDEMANN.

deterius a magistro redditum dictari sibi volunt? Scilicet, tuum ipse iudicium sequaris, et omnem institutionis operam industriamque ad discentium progressus referas. Hoc Ruhnkenius faciebat. Nos haec nunc ideo uberius diximus, quo⁷⁹ rectius ea, quae infra eodem de loco dicemus, intelligantur.

Sed cum duo sint publici doctoris officia, alterum necessarium, institutio studiosae iuventutis, alterum honorarium, scriptio librorum in quibus doctrinam ipse suam ad communem omnium usum prodat, et provectiones adeo ac seniores doceat: illius laus intra parietes alebatur*) Ruhnkenio, huius lumen ac splendor simul et scriptoris doctrinam et famam Academiae Lugdunobatavae per totum terrarum orbem et commendabat et illustrabat. Ernestus quantopere amaret Ruhnkenium eiusque miraretur ingenium, multis librorum suorum locis testatum reliquit. Neque minus Ernestum amabat Ruhnkenius, eiusque doctrinam magni faciebat, et cupiebat eum, ut in aliis Literarum partibus, ita in critico illo acute emendandi docteque illustrandi munere, et esse magnum et haberi. Itaque persuasit ei ut Callimachum, iam antea ab eo Lipsiae in tironum usus editum,**) retractaret, uberioribus animadversionibus locupletaret, easque cum Graeviana editione coniungeret, quam Lugdunibavorum repetere instituebant Luchtmansii bibliopolae; offerens ei codicum scriptorum collationes, suas item auctiores, tum vero Hemsterhusii, Valckenariiue, annotationes. Ernestus suscipit hanc editionis provinciam: nec multo post mittit ad Ruhnkenium notulas suas, tenues illas valde et exiles, sed satis, ut ipse quidem putabat, ad novae editionis ac recensionis nomen parandum ac tuendum. Ruhnkenio ista notularum levitas inexpectata accidebat; dat eas Hemsterhusio legendas: huic item videtur: ergo de communi sententia eas Ernesto remittunt, suadentes ut, quoad posset maxime, eas doctrinae copiis augeret, significantes simul copiarum petendarum fontes, porro monentes ut a Valckenario etiam opem peteret, quem in primis ad ornanda fragmenta egregium emendationis

*) Cic. Brut. cap. 8. §. 32. de Isocrate: *forensi luce caruit, intraque parietes aluit eam gloriam, quam nemo, meo quidem iudicio, est postea consecutus.* FR.

**) Verius, ni fallimur, ad editionem instructum, non item in lucem publicam emissum; siquidem fatetur Ernestus in Praef. p. II. consilium quidem cepisse se edendi ea ratione Callimachi, sed illud abiectisse, ob duplicem eius editionem, alteram Lipsiensem, Britannicam alteram. — Sed ad doctorum hominum notitiam prodiderat antea Ernestus Specimen Emendationum in Callimachum. [Lips. 1742.] BERGMAN.

et interpretationis apparatus habere.*) Facit Ernestus. Redeunt notulae paulo locupletiores, probabiles iudicio ac diligentia, sed ingenio et doctrinae ubertate, nil ad horum rationem triumvirorum:**) nec a Valckenario quid adiumenti; non quod hic nollet dare, sed quod Ernestus nollet rogare, intelligens suas copias in tantis auxiliis obrutum iri. Haec qui noverit, iam intelliget quo pertineat huius de Veterum fragmentis iudicium in praefatione Callimachea proditum, in qua quum frequens sit de Ruhnkenio mentio, paucos inde ex multis locos referre operae pretium est, ut appareat quam honorifice Ernestus de Ruhnkenii cum opera in Callimachum, tum tota doctrina, senserit. „In hac denique parte“ inquit „plurimum etiam debeo benevolentiae singulari et humanitati
81 „Davidis Ruhnkenii, V. C. qui Graecas literas in illustri „Leidensi Academia magna cum laude docet, mihi quoque saepe „post in hac praefatione laudandus erit: — atque haec prima „veluti pensio gratiae est, quam ipsi libentissime exsolvo. — „Addidi etiam fragmentorum auctarium, in quo non nulla a „me observata et notata sunt, pleraque Ruhnkenio debentur, „qui ex ineditis Grammaticis in gratiam meam excerpta mi- „sit. — Non sine laude praetereunda sunt Ruhnkenii nostri, „de quo saepe dixi, merita in Spanhemianum commentarium: „quem ille multis locis vitiosum antea, ut sensus perturba- „retur, diligentissime correxit. In fragmentis Callimachiis „erunt forte qui copiosiores notas datas velint; quibus me „non contemtu excusare cupio; quod possim forte, favente „maiori doctorum hominum parte, facere. Valde enim vereor „ne plerique sint in ea qua Kusterus fuit sententia, qui, ad „Suid. II. p. 327., non postulandum putabat, ut corruptas „et laceras veterum Scriptorum reliquias emendarem et „explicarem, putentque in iis bonas horas non valde bene „consumi, cum nec sententiae saepe admodum probabiles „insint, nec verba aliam, quam interdum raritatis, commen- „dationem habeant. Atque ipse non dubito fateri, me semper „maluisse libris veterum Scriptorum integris legendis inge- „nium ad copiam rerum et verborum alere, et ad elegantiam
82 „cogitandi ac dicendi acuere ac polire, quam in veterum et „rariorum verborum, ut Augustus vocabat,***) foetoribus „eruendis et tractandis, cum Grammaticis veteribus, ingenium

*) Callimachi elegiar. fragmenta cum elegia Catulli Callim. collect. atque illustr. a L. C. Valckenaer. postea edidit Io. Luzac. Lugd. B. 1799. 8. FR.

**) Cf. infra pag. 224. ed. pr. FR.

**) Sueton. Aug. 86. FR.

„et tempus meum, quod sic satis exercitum habeo, vexare.“
Eloquenter sane, partim prudenter, partim callide nec satis
vere: ignoscamus viro ceteroquin magno, qui facultatem,
quam sibi deesse sentiret, argutando elevare maluit:*) et
Ruhnkenii eo magis miremur ingenium, qui et parva illa,
quae Ernestus vocabat, sed sine quibus maxima nemo con-
sequi potest, intime perspecta pertractataque habuit, et tamen
legendis integris veterum Scriptorum libris ingenium ad cop-
iam rerum et verborum aluit, et ad cogitandi dicendique elo-
gantiam acuit ac polivit. Sed referamus ultimam ex Ernesti prae-
fatione partem, veriore illam denuo et acquiorem. „Quo magis
„gratum,“ inquit „et nobis fuit, et lectoribus fore confido, quod
„Cel. Hemsterhusius, qui omnes Graecae literaturae recessus
„tenet, et dignus tanto magistro discipulus, Ruhnkenius, his frag-
„mentis aliquid lucis et ornatus ab doctrina sua accedere volue-
„runt. Atque utinam mihi otii tantum fuisset, ut magis uti in hac
„parte potuissem consilio Cel. Valckenarii, cuius ille mihi copiam
„aliquando humanissimis literis fecit; profecto, ut intelligi
„potest ex iis quae de sententia eius in notulis meis subinde
„dixi, multum lucis accessisset his fragmentis ab eius re-
„condita et accurata in his literis doctrina. Haec habui quae
„in principio operis novi dicerem. In quo navatam Calli-
„macho et Graecis literis operam ita probari eruditis et pro-
„desse cupio, ut meminerint Ruhnkenii mei, cuique non modo
„gratias mecum agant, quod tam studiose et enixe institu-
„tum meum consilio et re iuvit, etiam speciminibus typogra-
„phicis meam in gratiam inspiciendis, ut quam emendatis-
„sime exprimerentur omnia: sed etiam faveant Viri excel-
„lenti ingenio parique doctrinae, faciantque vota ut ei vita
„longissima cum rebus secundissimis contingat: quod ego
„non modo ipsius, sed etiam communium literarum causa,
„serio opto. Scr. Lipsiae Idibus Ian. a. 1761.“

Caeterum, quae causa moverat Ernestum ne Callimacho
Valckenariana subsidia adhiberet, eadem apud Gesnerum
valuit quominus Ruhnkenianis Orpheum ornaret. Is sub idem
tempus, iam senio gravis editionem parabat Orphicorum
Carminum; quam ipso mortuo demum absolvit, certe in pu-
blicum emisit, Hambergerus, anno h. s. sexagesimo quarto.
Ruhnkenius, qui in Orpheo emendando multum operae posu-
isset, eiusque specimen in Epistola Critica ad Ernestum pro-
didisset, emendationes postea sibi natas obtulit Gesnero; at
ille iis noluit uti; metuens ne sua quaedam inventa occu- 84

*) Quo sensu accipienda sint, ne quis dubitet, docuit Censor Philo-
mathiae L. III. p. 126. seq. et 193. BERGMAN.

passet, certe eorum commendationi officeret Ruhnkenii lumen: cuius adeo et Fragmentorum ineditorum collectionem et scriptorum codicum collationes omisurus fuisse videtur, nisi Ernesti vicisset auctoritas. Atque eo pertinet locus hic in praefatione Hambergeri: *) „Nec studuit Gesnerus valde „multa habere, ne res longa fieret; et hanc ob causam ne „oblatis quidem per Ruhnkenium V. Cl. cuius ingenium et „doctrinam quanti ipse fecerit, non unus locus in his Orphicis declarat, uti voluit, potius suo solius remigio rem gerere; forte etiam quod metuebat, ne sibi simile iterum accideret quod in Scriptoribus Rei Rusticae factum est. „Ruhnkenio tamen V. Cl. debentur Fragmenta inedita et collectio Carminum Orphicorum cum codicibus regiis Parisiensibus tribus, quae in manibus viri incomparabilis Ernesti erant, cuius suasu et consilio editioni Gesnerianae adiecta sunt.“ Ruhnkenius quidem suis animadversionibus postea alteram Epistolarum Criticarum editionem auxit. Quod attinet ad Scriptores Rei Rusticae: constat ad horum editionem locupletandam Gesnero doctissimum Italum, Iulium Pontederam, suas animadversiones dedisse, deinde obiecisse eidem vel negligentiam in iis edendis vel perfidiam. De qua lite ut non est quod plura dicamus, ita facere non possumus

85 quin simile negotium cum illa Ruhnkenii aetate rebusque coniunctum memoremus.

Novam Herodoti editionem instituebat Wesselingius, a cuius doctrina cum nil nisi egregium expectaretur, tum ad eam in hoc opere veluti cumulus accedebat Valckenarii doctrina. Iam fieri non poterat quin hi viri, in pari fere eruditionis facultate, in easdem saepe sententias, coniecturas, citatorum ex aliis Scriptoribus locorum mentiones, inciderent. A neutro postulandum erat, ut sua inventa, quamvis communia, tamen ipse supprimeret, socioque soli tamquam propria concederet: iniquum erat, ut alter acciperet auxilium, iniquius etiam ut alter praestaret, cum sua ipse laudis iactura. Editio libro, erant qui, nescio quid, de Wesselingio suspicarentur, ac si is Valckenariana quaedam sibi assumisisset: quibus suspicionibus, ut infra utriusque ingenti animique magnitudinem positus, neuter movebatur. Valckenarius quidem moleste ferebat, varias codicum scriptorum lectiones a Wesselingio non secum fuisse communicatas, quas si, ante conscriptas suas animadversiones, habuisset, earum comparatione multo plures locos emendasset. Et vero tanta erat in Herodoto criticae facultatis exercendae materia et

*) Orph. ed. Gesner. praef. pag. VIII. FR.

ubertas, tantus ad excurrendum campus, unde uterque suam sibi ac propriam laudem reportaret: praesertim, quum in pari universae eruditionis*) copia esset tamen quaedam volunta- 86
tis, studii, ingeniorumque dissimilitudo; ut quum omnes uter-
que teneret Literas, diversa earum prae caeteris genera se-
queretur. Wesselingius magis res, omnem Historiam, Chro-
nologiam, Geographiam, Antiquitates, consectabatur: Val-
ckenarius magis verba et Grammaticam rationem complecte-
batur, valebat interiore Graecae linguae scientia, venustatis
sensu, emendandi acumine, et ex omni veterum Scriptorum
Grammaticorumque quamvis horrida farragine, tamquam gem-
mas, optima quaeque praecepta et fragmenta indagandi expi-
scandique sagacitate: posses hunc Grammaticorum Critico-
rumque *ιστορικώτατον* nominare, illum Historicorum *κρι-
τικώτατον καὶ γραμματικώτατον*: qui nisi coniunctam inge-
niorum operam in Herodotum contulissent, careremus illa
editione, quae adhuc una ex omnibus omnium Graecorum
auctorum editionibus excellentissima et vere palmaria exstat:
cuius operae et coniungendae ipsis suasores fuerunt Hem-
sterhusius et Ruhnkenius communes amici, iidemque, si quae
forte inde nata esset disiunctio, veteris gratiae reconcilia-
tores. Sed Ruhnkenii quoque studium utile fuit Wesselingio
ad ornandum Herodotum, comparandis Parisiensium codicum
scriptorum lectionibus: quod et in praefatione ipse fatetur, 87
et ex eius ad hunc epistolis, nuperrime mihi in manus inci-
dentibus, cognovi.

Sub idem fere tempus, quo Ruhnkenius Lector docendis
Graecis Literis factus est, accidit ut Lugduni cathedra Iuris
publici vacaret, eique ornandae cum scientiae facultate ex-
cellens, tum famae celebritate clarus, doctor quaereretur.
Continuo Ruhnkenium subit Ritteri sui cogitatio: eam cum
Hemsterhusio communicat: qui, ut nomen Ritteri audit, ita
hunc unice expetit ac probat, ut in Literis et Antiquitate
versatissimum, et omnis Historiae, sine qua haec Iurispru-
dentiae pars constare non posset, peritissimum: persuadet
consilium Curatoribus: hi Ruhnkenio negotium dant, ut
ipsorum nomine Ritterum invitet eique cathedram offerat.
Ruhnkenius mandatum lubenter peragit: Curatorum invita-
tioni addit suam ipse adhortationem. Ritterus conditionem
accipit: Ruhnkenio peramanter respondens, ad eam accipi-
endam plurimum apud se valuisse quod ad Academiae cathe-
draeque Lugdunobatavae celebritatem accederet peculiaris
illa suavitas instaurandae veteris cum ipso consuetudinis:

*) Adhuc male scriptum fuit *universe eruditionis*. FR.

rogans simul, ut domum familiamque conduceret, ac suppellectilem prospiceret. Ruhnkenius hoc nuntio laetus, confestim omnia et procurat et efficit. Interea mensis unus, et 88 item alter, et plures, nec Ritterus venit: frustra ab omnibus exspectatur, nec Ruhnkenio subinde scribens ac morae causas quaerenti respondet: tandem veniunt eius literae conditionem renunciantis; scilicet uxorem suam nullo modo adduci potuisse ut secum in Bataviam veniret, illam antea consilium accipiundae novae stationis probasse, postea prorsus ab eo abalienatam esse: se quidem facere non posse, quin uxoris voluntati hoc det, eiue obsequatur. Qui fuerit Ruhnkenii dolor, qui aliorum sensus et indignatio, ab illa potiundi Ritteri spe delectorum, referre non est opus. Ad uxoris animum a Batava conditione avertendum quae caussae valuisse, alii alias suspicabantur: in quibus haec in primis fidem invenit. Ut solent homines peregre profecturi quaerere ex aliis de regione quam petunt, multaque in utramque partem audire, ita mulieri narratur tam esse diversam a Saxonia Bataviam coeli et aëris temperie, hominum vita et moribus, omnium rerum ratione, ut ipsi inter Batavos Batavasque vita parum vitalis*) futura esset: addunt exemplum de uxore Heineccii, qui Franequeram profectus delatam ipsi Iurisprudentiae cathedram non nisi breve tempus tenuerat, quum eius taedio ex adversa ipsius valitudine et morte uxoris concepto, Germaniam repeteret: nam uxor, ut ipse, Franequerae in incommodam valitudinem, sed et ex illius vitae et morum insolentia in animi aegrimoniam incidit, ut paulatim viribus deficeret, denique ex partu obiret. Ita Lugdunobatava Academia frustrata est luce Ritteri, huius erga uxorem indulgentia, non malam quidem illam, sed in eo reprehendendam, quod mallet imperitorum hominum narratunculis, quam marito, credere, vere ei ex Ruhnkenii literis affirmant! Lugdunum in primis esse urbem copia instrumentoque vitae suaviter commodeque degendae abundantem, cum aliis omnibus in rebus, tum civium utriusque sexus comitate et urbanitate, vix ut ulli frequentissimarum urbium hac laude cederet.

Ruhnkenius per quatuor annos obtinuerat provinciam Lectoris magna cum industriae doctrinaeque laude, quum Ondendorpius moritur: cui mox veluti de iure et pacto, adjuvante in primis Hemsterhusio, succedit in ordinaria Historiarum et Eloquentiae professione: eamque mense Septembri anni h. s. sexagesimi et primi auspicatur dicta oratione

*) Ennii est *vita vitalis* [βίος βιωτός] Cic. Lael. 6. deductum ex Graeco Philemonis: *Ἡμεῖς δ' ἀβιωτον ζώμεν ἀνθρωποι βίον*. Cf. Ennii fragm. ed. Hessel. p. 332. LINDEMANN.

de Doctore umbratico. *) In simili fere argumento erat Menckonii**) Lipsiensis libellus *de Charlataneria Eruditorum*, et Huberi Franequerani Antecessoris *de Pedantismo*. Quibus nominibus minime Latinis quid significetur, non est cur explicemus; quandoquidem quotidie non solum nomina audimus, sed res ipsas videmus. Ruhnkenii aliud erat institutum. Nam ut complures in moribus Eruditorum sive sunt, 90 sive esse dicuntur, ineptiae; ita ipse eorum probabat genus, in eoque et nomen profitebatur suum et ut censeretur studebat, qui in neutram partem conspicerentur, qui et in Literis et vitae consuetudine minimum haberent ineptiarum, elegantiae ac decori nec ignorantia aut negligentia, nec putida affectatione notarentur. Literarum doctorem volebat eum, qui earum et cognitionem ratione teneret, et pulcritudinem sensu perquireret, utramque in lucem promeret, in venustiorum hominum principumque civitatis virorum consuetudinem produceret, ad morum elegantiam referret, ad omnem vitae usum conditionemque accommodaret, et Socratica ratione popularem redderet. Hoc qui non ageret, sine sensu iudicioque pulcri Literas tractaret, ipse pinguis crassusque

*) *Doctorem umbraticum*, ista quidem in malam partem sumpta significatione, quem intellexerit Ruhnkenius, hoc loco minus dilucide explicitum, in altera autem, si quando, huius Vitae editione diligentius retractandum, postea disertius dixit Wytttenbachius Philomathiae L. I. p. 10—15. ex eiusque sententia uberius declararunt Sodales Philomathiae et Cl. Mahnius in Annot. ad eorundem Epist., locis laudatis in Praef. Opusc. Ruhnkeni, p. XVIII. sqq. Videlicet tempori magis, quam veritati obsecutus, non adeo sui ordinis homines, Professores Academicos, significavit Ruhnkenius, sed potius minores Doctores et Rectores Scholasticos; ex iisque nominatim unum, *Augustinum Staverenum*, Gymnasii Leidensis tunc temporis Rectorem; quocum ipsi et Heusingero, edendi Nepotis causa, aliquid simultatis intercedeabat. Atque hoc ipsum illud est, quod infra legitur pag. 126. *Ruhnkenio ex illa hominum Scholasticorum offensione subratum fuisse Staverenum, qui se item doctoris umbratici nomine significari crederet.* Unde partim illustranda sunt; partim etiam corrigenda, quae mox narrantur pag. 91. fuisse nonnullos Scholarum Rectores, qui se significari et ipsi putarent — vivisset. Quae quam iniqua fuerit reprehensio, luce clarius ostendunt causae, quibus inductus, et longe aliud quid spectans, Ruhnkenius istiusmodi scholastica munera, quali rite obeundo sese haud parem arbitrabatur, constanter repudiaverat. Vid. supra p. 68. et quae ibi diximus. BERGMAN.

**) Io. Burch. Menckeni. FR.

in scholae umbra se mirantibus iactaret discipulis, eorumque plausu inflatus beatum se et solum sapere putaret, hunc doctorem umbraticum intelligebat. Et argumentum orationis congruebat Literarum professioni; et tractatio plane satisfaciebat Eloquentiae muneri, cum germana Latinitatis ratione, tum apta descriptione, tum perspicuitate, suavitatem, gravitatem: et vero adeo erat festiva et quasi Attico sale perspersa, tam frequens facietiarum leporibus, ut et attente

91 audiretur, et cupide legeretur, omniumque manibus frequentaretur. Sed eadem multorum in offensionem odiumque incurrit, multumque Ruhnkenio invidiae peperit. Erant qui doctoris umbratici imaginem ex ipsorum exemplo ductam, se depingi, significari, et quasi digito demonstrari putarent: erant nonnulli Scholarum Rectores qui hoc et ipsi putarent, et aliis hominibus scholasticis persuaderent, suum vitae genus ac munus in illa oratione rideri ac veluti in scena traduci a Ruhnkenio, sibi placente quod numquam in ipsorum ordine et obscuritate, semper in elegantiorum hominum principumque virorum consuetudine et celebritate, vixisset. Atqui Ruhnkenius doctorem umbraticum intelligebat universe eum, qui illis, de quibus diximus, ineptiis laboraret, nec Scholae potius Magistrum, quam Academiae Professore, spectaverat: scholasticum ordinem magni faciebat, a nemine, nisi qui ipsas Literas contemneret, contemni posse iudicabat, et quo magis laboriosum, eo maioribus praemiis laudibusque dignum censebat. Quod iudicium quum haud obscure prae se ferret, factum est ut multorum sibi voluntatem reconciliaret. Attamen haud paucorum in animis remanebant offensionis reliquiae, qui disciplinae suae alumnos Lugdunobatavam Academiam petentes ea opinione imbuebant, ut

92 putarent se Ruhnkenii scholis iis, in quibus Scriptores Latini tractarentur, facile carere posse. Atque hanc ego praecipuam fuisse dixerim causam, cur hae scholae non, pro earum praestantia et utilitate, frequentes fuerint. Accedebat, quod eandem sibi cathedram et debere existimabant, et delatum iri speraverant Petrus Burmannus Secundus Amstelodamensis, et Iohannes Schraderus Franequeranus, Professores, versatissimi sane in Latinis Literis homines, hic accurata, ille varia, doctrina clarus, qui ad has laudes etiam hereditariam Burmanniani nominis laudem adiungeret. Uterque eam sibi cathedram deferri optaverat, cum propter Academiae celebritatem, tum opportunitatem urbis, cuius in vicinia suum uterque habebat suburbanum, ubi ferias transigere solebat. Igitur fieri vix poterat, ut bona horum virorum cum gratia iis Ruhnkenius praeponeretur. Sed cum Burmanno eum ani-

morum liberalitas et similitudo facilius reconciliavit: *) apud Schraderum sedit alta mente repostum hoc, veluti Paridis, **) iudicium, spretaeque iniuria doctrinae. Horum amici non verebantur dictitare, Ruhnkenium magis Graecae quam Latinae cathedrae aptum esse, nec provinciam civibus debitam debuisse peregrinum occupare. Quae voculae ab insigniorine stupore an malevolentia profectae fuerint, difficile est statuere. Ac primum quidem, ignorare videbantur isti, et antiquitus Latinam linguam e Graeca esse natam, et Romanos postea se totos ad Graecorum exemplum conformasse, ex 93 horum fontibus Literas omnes, artes, doctrinas, hausisse, eas in linguam suam et solum quasi suum transtulisse; ut prorsus sit, quod proverbio dicitur, iter caeci, eius qui in Latinis Literis sine Graecarum scientia Literarum progredi velit, quarum lumine quivis unus et gradus et passus illustrandus sit: quarum quo maiore valebat scientia Ruhnkenius, eo ipse melior, quam alii minus ab ea parati, censendus erat Latinarum doctor Literarum: earumque ita peritus e Bergeri Ritterique disciplina prodierat adolescens, ut quamvis professionem iam illo tempore ornare posset. Peregrinitatis crimen reprehensio laudem, reprehensori dedecus habebat: erat enim invidiae a virtute superatae clamor, et in istam natiuitatis gloriolam, ut in unicum praesidium confugientis: erat mentis ad praeiudicatas vulgi opiniones abiectae necdum ab earum sordibus purgatae per liberalem institutionem et studium sapientiae: ignorabant naturam eruditae civitatis, cuius ipsi se cives profitebantur: ignorabant, in erudita civitate nullos esse Batavos, nullos Germanos, nullos unius alicuius populi cives, omnes esse mundanos. Quo nomine Diogenes ***) stuporem cuiusdam homunculi confutavit, ei obiiicientis eum non esse Atheniensem, *Atqui, inquit, multo praestantius patriam habeo, mundum: mundanus sum, non Atheniensis.* 94 Caeterum peregrinitatis reprehensio in Ruhnkenium eo minus valebat, quod iam duodeviginti annos in Batavia degisset, eamque doctrinae fama illustrasset, porro a principe Literarum Hemsterhusio veluti adoptatus esset: aut si valebat, debebat item valuisse adversus Wesselingium, Graevium,

*) Cf. infra pag. 170. ed. pr. FR.

**) Virg. Aen. I, 28.

— — *Manet alta mente repostum
Iudicium Paridis, spretaeque iniuria formae.*

***) Diog. Laert. VI, 63. Tribuitur et Socrati ab aliis, et Cicerone Tusc. V, 37. ubi multa similia aliorum dicta notat Davisius. Caeterum, ego memoriter conscribens hunc locum, formam eius duxi e simili dicto Antisthenis apud Diog. Laert. VI, 1.

Gronovium, Vossium, Salmasium, Scaligerum, *) innumerabiles alios in suo quemque genere principes: quibus et prudentissimi huius rei publicae rectores, et boni cives omnes, veluti insignis beneficii, magnas habuerunt gratias, quod hanc potius quam aliam terram, ubi habitarent et doctrinam suam explicarent, elegissent. Sed istud, quidquid est, in peregrinos convicii, quippe non nisi in illiberali vulgo iactatum, nec auditum in elegantiorum humaniorumque consuetudine hominum, quibuscum vivebat Ruhnkenius, ipse nec audiebat, nec morabatur.

Ruhnkenius, ut in Literis Latinis egregie versatus, licet Scriptores Latinos omnes antea legisset, tamen, hac suscepta professione, iterum a primo ad postremum omnes relegit et excerptis, adhibitis animadversionibus non modo Editorum sed et caeterorum interpretum ex grammatico, critico, antiquario genere; omnium; ut quantam Graecarum collegisset, tantam item colligeret Latinarum copiam materiamque Literarum. Et hoc fere otii ei instar erat et relaxationis. Nam necessarium et quotidianum opus erat scholas non solum habere, sed iis etiam habendis dictata instruere: idque facitavit eodem quo antea in Graecis scholis consilio modoque. Nunc triplex erat pensum: **) Historia Universalis: Antiquitates Romanae: Auctoris Latini interpretatio, qua fere Eloquentiae munus ac nomen censebatur.

In Historia tradenda secutus est exemplum Iacobi Perizonii, cum in omni Literarum genere magni viri, et insignis earum in hac Academia ineunte hoc saeculo doctoris, tum in primis Historia tractanda tradendaque laudem apud intelligentissimos iudices adepti. Hae Scholae, ut mos erat inde a longo tempore, tanquam fundamento superstruebantur libello Tursellini, probatissimae quidem illo Latinitatis et orationis, sed in ratione et materia non item probando. Eum sequitur ordinem, ut primum res Iudaicas narret usque ad tempus conditae urbis Romae, deinde Romanas, earumque spatium ac nomen continuet per Caesarum Byzantinorum successiones ad Carolum Magnum, indeque per Occidentis Caesares, uti item vocantur, ad novissima tempora. Reli-

*) Namque Pet. Wesselingius patriam habuit Steinfordiam, urbem Westphaliae; Io. Georg. Graevius Numburgum ad Salam; Io. Frid. Gronovius Hamburgum; Gerhard. Io. Vossius Heidelbergam; Claud. Salmasius (Saumaise) Semurium urb. Galliae; Ioseph. Iust. Scaliger (della Scala) Agennum s. Aginnum Gallorum. FR.

**) Accedentibus insuper Literis Graecis, quarum ut antea Lector, ita nunc Latinarum Professor, tamen ad Hemsterhusii obitum usque perpetuo Scholas habuit. BERGMAN.

quorum omnium populorum rebus non item suos cuique locos suamque et propriam historiam dat, sed eas non nisi obiter ac subinde attingit: maxime res Ecclesiasticas consecratur, ac saepe aniliter ineptit, superstitione iudicium 96 praepediente, ut in illius aetatis Theologo, et pontificio et Iesuita. Huius rationis errores corrigens Ruhnkenius id agebat, ut Historiam, quod nomine proficitur, re ipsa Universalem redderet, ex istis angustis educeret, ineptis purgaret, principum imperio doctrinaque populorum rebus locupletaret, causas conversionum, Literarum progressus, hominum mores notaret: subinde testium fidem censeret, veri disceptatricem Criticam adhiberet, singula apte neceret, et a principio ad saeculum decimum quintum deduceret; ita quidem, ut nec rationis diligentia, nec rerum delectu, nec orationis elegantia, quidquam ad Historiae institutionem desiderari posset. Et profecto nil nisi egregium prodire poterat ab eius viri studio et scriptione, qui omnis Historiae genera monumentaque pertractata, stilum ad egregiam orationis facultatem exercitatum, ingenium sensumque optimorum quorumque veterum Historicorum quotidiana lectione et consuetudine tritum ac formatum, haberet. Hanc scriptiorem veluti dictans praelegebat in schola, ita ut frequenter aliquid ad rem praesentem accommodatum subito ac memoriter adderet. Atque harum utilitati ac suavitati scholarum indicio etiam fuit earum frequentia, non quidem illa maxima, sed maior tamen quam ab illius saeculi perversitate ex- 97 spectari poterat. Recens tunc inter homines nostros invaluerat error, Historiam libris legendis rectius disci, quam audiendis Professorum scholis. Hemsterhusius*) solitus erat Historiam rei publicae Batavae enarrare tanta audientium multitudine et approbatione, ut illa non solum Historiae, sed et prudentiae civilis, institutio haberetur: at, Wagenarii de Historia Patriae opere edito, paulatim deficientibus discipulorum ad audiendum id quod, ut quidem putabant, iam editum legere possent, studiis, illae Hemsterhusii scholae vacuae relinquebantur. Error latius serpebat ad Historiae Universalis institutionem, aliasque ad Academas. Unus Wesselingius, qui obit Ruhnkenio recens Professore, anno h. s. sexagesimo et quarto, Traiecti se ad vitae finem usque in vetere laudis possessione tutatus est: tradebat Historiam Universalem cum auditorum incredibili studio, admiratione, frequentia: memoriter omnia narrabat, subinde per auditorium ambulans, nil in manibus habens nisi parvam scidulam

*) Vid. Ruhnkenius in Elogio illius p. 77. (Vol. I. pag. 268. ed. m. FR.)

in qua nomina quaedam propria hominum ac tempora notata essent, habebat procero cum corpore magnam in habitu, gestu, vultu, voce, gravitatem: haec admirationem faciebant, multoque plus, quam singularis eius doctrina, apud multitudinem vulgumque iuventutis ad excitanda retinendaque eius studia valebant. Igitur Ruhnkenius bene secum agi arbitrabatur in illo, qui erat, auditorum numero, qui decrecentes aliorum scholas Professorum videret, et antea saepe interfuisset sermonibus hominum in eodem errore versantium. Quo in genere quid ei aliquando acciderit, non est a nostro consilio alienum, referre.

Nondum in publico docendi munere constitutus, debebat adhuc in familia cuiusdam principum civitatis virorum, quam adesset aliquando in coena aliquis vir dives et honoratus, sed animo et voluntate, quam ingenio et eruditione, melior: is forte narrabat, se domi filium habere puerum mox in Academiam venturum, et quibus is uti deberet scholis Ruhnkenium interrogabat. Hic et alias disciplinas, et Historiam, censebat. Tum pater, „Atqui,“ inquit, „Historia non opus est meo filio, hanc iam satis novit; nam ego, qui duas etiam filias habeo, praefeci eis domesticam magistram, gubernatricem, ut vocant, et eiusdem institutioni filium item subieci: haec Historiam quovis Professore melius novit.“ Ruhnkenius illa aetate in confutandis aliorum, praesertim talium hominum, erroribus solebat Socratica ironia uti: progressu aetatis ad naturae ipse suae candorem rediens, simpliciter reprehendebat. Igitur „Nae tu beatus es,“ inquit, „qui tantum domi bonum possideas: noli, quaeso, solus eo
99 „frui, sed ad publicam illud civium utilitatem prome, et hanc tam doctam magistram, qua es auctoritate, in Academica Historiae cathedra colloca.“ Tum ille: „Tu quidem iocaris, at ego tibi affirmo ita esse.“ „Quid igitur,“ inquit Ruhnkenius, „didicit filius tuus, quam Historiae partem, ex quo libro, qua via et ratione?“ „Equidem,“ inquit pater, „non possum tibi ad haec omnia respondere: Historiam iuvenis didici: iam provector aetate incipio has res oblivisci: sed mittam ad te filium meum, qui tibi ad omnia, quae interrogabis, satisfaciet.“ Venit post aliquot dies ille gubernatricis pullus, adhuc pipiens, sed alas iam quatiens, sibi nunc demum placens, qui apud clarum doctrina virum doctrinam ipse suam ostentaturus esset. Ruhnkenius puerum comiter excipit, eumque sermonem cum eo habuit, quem est cognoscere operae pretium, et nos, quo facilius cognoscatur, ita reddemus quasi agatur, non quasi narretur.

R. Audio, te magnos progressus fecisse in Historia, eiusque peritissimam domi habere magistram. P. Sane, gubernatrix nostra omnem Historiam novit: nec diffiteor, me ex eius institutione multum profecisse. R. Quid ergo didicisti? narra. P. Omnem Historiam. R. Quid est omnis Historia? an vero magistra te docuit omnem Historiam, nec tamen quid esset omnis Historia? P. Ita fecit; nam est perdocta. R. Non dubito, quin iure eam magni facias: sed cogita tecum, quid hoc sit, omnis Historia. P. Omnis Historia? Haec est — ea quae in libris est prodita. R. En tibi hoc loco libros, quos habeo, multos de Historia, Herodotum, Livium, Tacitum, alios: nosti certe hos auctores. P. Non novi, sed res ipsas novi. R. Credo: sed tamen ab illa omni Historia, quam tenes, primo excipiamus Historicorum cognitionem: sed fortasse magistra tibi tua narravit, quis fuerit Homerus, Hesiodus, Plato, alique Philosophi: et Poëtae. P. Non puto; nam, si narrasset, meminissem. R. Ergo item de hac omni Historia, quam nosti, excipiamus Historiam Poëtarum et Philosophorum. P. Modo dixi, me non ista, sed res ipsas, didicisse. R. Sed *ista*, quae tu vocas, sunt homines: tu ergo rerum, non item hominum cognitionem percepisti: veluti didicisti urbem Romam esse conditam, sed non item a quibus hominibus. P. Recte mones, recte! Roma condita est a Romulo et Remo, fratribus geminis, filiis Rheae Sylviae et Martis, quos recens natos Amulius rex exposuit, sed lupa lacte suo nutrit, mox pastor sustulit et educavit. — R. Iam satis, o bone, dixisti, unde intelligas rerum hominumque conjunctam esse Historiam: sed narra tandem, de quibus rebus hominibusque praeterea didiceris: verbi causa, de Sylla, quis fuerit, dic mihi. P. Tyrannus Romae. R. An tyrannus fuit nomen quoddam magistratus et muneris? P. Nescio: certe ita Sylla in Historia cognominatur. R. Nonne didicisti, eum Dictatorem fuisse, et quae fuerit huius nominis munerisque potestas? P. Haud equidem, quod memini. R. Sed fortasse magistra tibi narravit, quae fuerit vis et ratio aliorum apud Romanos magistratuum, Quaestoris, Aedilis, Praetoris, Consulis, Censoris, Tribuni plebis, et reliquorum. P. Non narravit: nam haec difficilia, nec item iucunda cognita sunt, ac res gestae: et nimium nobis temporis explicatio illorum abstulisset. R. De hoc fortasse rectius iudicabis alio tempore: nunc ex omni illa Historia rerum, quas nosti, porro detrahamus cognitionem magistratuum Romanorum. P. At nos magis delectabamur bellis et factis cognoscendis. R. An igitur audivisti de Carthagine, gestisque cum ea bellis? P. Vere, audivi; tria bella fuerunt. R. Dic de secundo,

- utri fuerunt victores? P. Romani. R. An item ab initio victores fuerunt? P. Minime! quatuor deinceps pugnis victi sunt ab Hannibale, ad Ticinum, Trebiam, Thrasymenum, et Cannas. R. An caussas narravit magistra, quare victi sint Romani? P. Non illa caussas, sed facta, narravit. R. Fortasse ipse tua sponte intelligis caussas, quare Romani res
- 102 lapsas restituerint. P. Certo, intelligo: causa huius rei fuit eorum fortitudo. R. An igitur initio belli non fuerunt fortes? P. Fuerunt vero fortes. R. Ergo fortitudo causa fuit, ut et vincerent et vincerentur. P. Nescio: sed hoc scio, neminem me adhuc tam difficili ratione interrogasse. R. Age, facilia interrogabo: an credibile est Romanos victores ex hoc bello discessuros fuisse, si potentissimi, qui tunc erant, reges copias suas cum Carthaginiensibus coniunxissent? P. Quinam reges illi? R. An nescis fuisse illa aetate potentissimos reges illos, Alexandri Magni successores, in Macedonia, Asia, Syria, Aegypto? P. Scio equidem, et eorum Historiam alio capite tractavimus: sed non cogitavi eos fuisse tempore belli Punici secundi. R. Caussamne igitur,*) mutuam eorum aemulationem fuisse animadvertis, quominus copias suas, aut cum Carthaginiensibus illo in bello, aut postea inter se, coniungerent, ad Romanorum incrementa et impetus retardandos; unde factum est, ut postea omnes illi reges, singulatim ac deinceps, a Romanis subigerentur. P. Animadverto nunc demum, te dicente: et placet mihi haec animadversio. R. Est sane caussarum animadversio non solum iucunda, sed etiam fructuosa: sed nunc quidem non repugnabis, quominus de illa omni Historia, quam nosti, detrahamus porro caussarum cognitionem. P. Non possum repugnare: sed hoc tamen affirmo, nos reliquas, praeter illas a te exceptas, omnes res tractasse. R. Ergo de aliis, quae didicisti, narra: aut, si forte propter multitudinem rerum nescis unde initium facias, dic ipsum initium Historiae quodnam vobis sit. P. Creatio mundi. R. De hominibus et rebus humanis quaero. P. Primi homines fuerunt Adamus et Eva, quos Deus sexto die ad sui imaginem creavit, in Paradiso collocavit, unde postea expulsi sunt. — R. Noli plura addere: intelligo, te libellum aliquem strenue et memoriter didicisse: dic universe de quibus hominibus rebusque deinde te docuerit. P. De Adam posteris, de Patriarchis ante et post diluvium, omnino de Iudaico populo usque ad eius eversionem. R. Quare credis haec ita fuisse, ut didicisti? P. Quia prodita sunt in libris sacris, inspiratione divina. R.

*) Hanc breviter attigit Plutarchus De Fortuna Rom. p. 324.

An vero etiam Romanae aliaeque, quas didicisti, res, proditae sunt in sacris libris? P. Non sane. R. Et tamen eas item credis. P. Quidni credam? sunt enim proditae in aliis libris fide dignis. R. Cedo, hos libros. P. Magistra nostra duos habet Francica lingua scriptos: alterum parvum, quem ediscimus et recitamus: alterum magnum, aliquot voluminibus, ex quo nobis subinde praelegit. R. An igitur scriptores horum duorum librorum ipsi interfuerunt rebus quas narrant? P. Haudquaquam: nam sunt recentiores, et nostra vel patrum memoria vixerunt. R. Unde igitur harum rerum notitiam acceperunt? P. Ex aliis libris fide dignis. R. Nostine eos? P. Non novi. R. Quomodo igitur eos, quos non nosti, audes affirmare esse fide dignos? P. Credo magistrae. R. Quot annos natus es? P. Quindecim. R. Ecce iam prope adolescens, et magistra te adhuc tractat ut puellum. P. Quid ita? R. Quia tibi, ut puello, fabulam, ita Historiam narrat: an vero putas Historiam, quam illa te docet, veram esse? aut nil tua refert, fabulam tibi pro vero narrari? P. Immo multum mea refert: sed scio vera omnia esse, quae ab illa docemur. R. Si hoc scis, necesse est te scire rationem, qua verum a falso discernas. P. Non scio hanc rationem, sed credo magistrae, quia docta et veridica est. R. Vides te tibi non constare, modo scis, modo nescis, modo credis. P. Non possum tibi tam facile respondere ac magistrae; haec enim, nescio quomodo, facilius interrogat. R. Igitur, o bone, facilius te interrogabo: Historia quid tradit, verumne an fictum? P. Verum, profecto! R. Historiam ergo an quis tradere aut accipere recte, docere aut discere, potest, qui verum a ficto discernere nequit? P. Nescio. R. Nescis? an item nescis, an Historia alicuius utilitatis causa discatur? P. Et magnae quidem, opinor, utilitatis causa discitur. R. Quae est illa utilitas? P. Nescio. R. Nonne tibi magistra narravit, multarum doctrinarum fundamenta in factis historicis esse posita, Historiam nos docere alias doctrinas rectius faciliusque percipere: tum vero eam plurimum valere exemplis ad vitam regendam et rem publicam administrandam? P. Non narravit: sed tibi credo ita esse; nam probabiliter mihi dicere videris. R. Ergo porro responde: id cuius auxilio aliquid efficiamus et facilius assequimur, nonne est quasi instrumentum? P. Est sane. R. Igitur Historia est quasi instrumentum earum utilitatum consequendarum, de quibus modo diximus. P. Ita prorsus. R. Iam dic mihi: nummi suntne instrumentum vitae agendae? P. Et magnum quidem. R. Si quis igitur nummos ita congerat, nullam sit rationem habeat, utrum sint probi an adulterini, itaque deceptus ac-

placuit multos adulterinos, quid huic eventurum putas? nonne magnum damnum, ut qui non habeat quibus utatur, quum tempus et necessitas emendarum rerum inciderit? P. Est profecto, ut dicis. R. Vide porro: navigationis instrumenta nonne sunt gubernator, nautae, navis eiusque partes, carina, tabulata, gubernaculum, anchora, vela, malus, rudentes, aliae? igitur mercator aut nauclerus, antequam se mari et ventis committit, haec sibi prospicit et parat instrumenta: nec ea temere et inconsiderate ab aliis accipit, sed inspicit et iudicat firmare et proba sint ad usum; ne forte negligentiae
106 poenas luat naufragio aut morte. P. Verissime ais. R. Diximus vero etiam Historiam esse fundamentum doctrinarum: iam ad aedificii laudem referrene putas utrum fundamenta solida et firma, an vana et infirma, sint? P. Immo totum quantum refert. R. Iam intelligis, o mirifice, tua Historia quale sit instrumentum et fundamentum: quanto tuo cum periculo ea usus sis, quum in vitae actione, tamquam navigatione, aut nulla, aut falsa tibi agendi exempla praebebit, et in studiorum ratione vanas tibi auctoritates ac praecepta subiiciet: tu omnem Historiam tibi percepisse videbaris: vides quantum inde detractum sit: nil audivisti de Historicis, nil de Poëtis ac Philosophis, nil de munerum et magistratuum ratione, et, ut suspicor, nil de aliis multis rebus cum civilibus, tum bellicis, locis, temporibus, nil de caussarum observatione, nil denique de ratione qua verum a falso discernatur: quibus omnibus detractis, ecquid reliquum Historiae tibi manet? P. Iam intelligo, et poenitet me operae in Historia positae. R. Bono animo sis: nunc primum proficis ad scientiam, quum intelligere incipis quantum sit quod nescias: et vides, credo, tibi, qui brevi in Academia doctrinas percepturus, ac porro vitae et privatae et publicae quasi iter et navigationem ingressurus sis, tibi igitur illud
107 puerile Historiae fundamentum et instrumentum non sufficere, sed opus esse firmiore et efficaciore et quasi virili, quod ad uberiores omnium rerum cognitionem, caussarum observationem, veri falsique iudicium, tum denique, ut ita dicam, ad Historiam Historiae, valeat, id est ut cognoscas qui Scriptores, quibus in rebus, qua fide et auctoritate versati sint. P. Verissime mones: et obsecro te, ut mihi aliquem libellum des, ex quo haec omnia brevi tempore discam. R. Tu quidem, o bone, omnia ex libellis quibusdam percipi posse putas, qui scilicet illum de Historia libellum, quem magistrae tuae recitare soles, edidicisti: neque hoc ita dico, ac si te laboris tui, aut magistrae tuae, poenitere debeat, quae utilissimam rem fecit inculcanda memoriae tuae hac puerili

Historiae cognitione: nunc tempus est, iudicium exercere, virilem doctrinae rationem consecrari, quae dicitur critica ratio: haec non subito, et unius libelli quasi haustu percipitur: libros de ea scriptos tum demum intelliges et cum fructu leges, si ad eam sensim adsueveris diligenter ventitando in scholas Professorum Historiam illa ratione tradentium.

Ita Ruhnkenius et hunc, et alios saepe adolescentes, a falsa sapientiae opinione et puerilis institutionis erroribus liberavit, atque ad se ipsum quemque cognoscendum, rectamque studiorum viam ingrediendam, convertit.

Alterum pensum erat Antiquitatum Romanarum. Has 108 item enarrabat e dictatis magna accurataque diligentia scriptis, quibus nil esset vel ad cognitionem iucundius vel ad usum praestantius. Nam et universe totius rei publicae imperiique ingenium et causam, et singularum partium formam, statum, conversiones, ordinum iura et conditionem, magistratuum munera, porro instituta, mores, leges, in rebus publicis, privatis, domesticis, civilibus, militaribus, sacris, historica et vere Polybiana ratione explicabat. Deinde singulis locis adhibebat grammaticam criticamque interpretationem, tamquam veri obrussam; ne rei vulgo traditae, aut falsae aut non satis perceptae, vel ipse assentiret, vel assentiri discipulos sineret, sed ab assentiendi eos temeritate cohiberet, et ad eandem iudicii severitatem adsuefaceret. Atque harum rerum materiam non e turbidis recentiorum rivulis, sed e limpidissimis Veterum fontibus hauriebat: aut si quos recentiores advocaret, non eos promiscue e Graeviano Thesaurο aut similibus collectionibus promebat; sed eorum qui postea fuissent, et Antiquitatum locos singulares, vel singularibus libris, vel in animadversionibus ad veteres Scriptores ab ipsis editos, explicuissent, et accuratissimi cuiusque maxime et rationem ducebat et mentionem faciebat, cum aliorum, 109 tum in primis Dukeri et Ernesti.*)

Tertium erat pensum, interpretatio Latinorum Scriptorum. In qua quomodo versatus sit, facile est ad suspicandum iis, qui eius animadversiones in Rutilium Lupum et Velleium Paterculum cognoverunt. Ne vero quis putet, harum instar animadversionum fuisse scholas illas supra plerorumque captum discipulorum. Mirifice fuerunt temperatae et exquisita doctrina et perspicuitate, ut rudibus novitiis et eruditis veteranis aequè pariterque essent accommodatae. Ad

---

*) Ruhnkenii in Antiquitates Roman. Lectiones Academicas cum annotatione sua edidit Eichstadius. FR.

locos vel difficiles vel memorabiles dictabat annotationes breves quidem illas, sed bonae frugis plenas. Rerum interpretatio ducebatur ab Historia et Antiquitatibus, eadem, qua has tractabat, diligentia: frequens in primis erat verborum interpretatio, qua Latinae orationis potestas et usus, cum in singulis vocibus, tum in dictionibus et compositione, et grammatica ratione explicaretur, et exemplis Veterum illustraretur, et praeceptis observatisque optimorum recentiorum confirmaretur. Igitur fructuosae erant hae scholae cum ad intelligentiam ipsius Auctoris, tum universe ad rerum scientiam, iudicium et facultatem Latinae orationis ac dictionis, cognitionem optimorum interpretum et Scriptorum de Latinitate, sensum denique pulcri venustique non vagum et vanum, sed certum et firmum a certo iudicio et accurata grammatica ratione ductum. Auctores Latini, quos in his tractaret scholis, cum alii erant, tum in primis Terentius, Suetonius, item Cicero et Ovidius, illius ad Familiares Epistolae, huius Heroides.*) Scholasticorum hominum cum invidia, de qua supra diximus,**) tum gloriola, discipulis suis persuadentium eos ex ipsorum disciplina adeo doctos prodire, ut his Ruhnkenii scholis non opus haberent, factum est, ut pauciores, quam quis putaret, ventitarent recentes a puerili institutione tirones, pauciores etiam qui harum vim praestantiamque scholarum caperent: at veterani, et exteri, qui haud infrequentes erant, eas devorabant, nec quidquam fructuosius elegantiusque in hoc genere se usquam audivisse fatebantur. Equidem et ipse iam in Graecis Literis ad eum progressus modum ut Epistolam Criticam ad Ruhnkenium scripsissem, Lugdunum veniens ut ex eius et Valckenarii cum consuetudine, tum vero scholis, amplius proficerem: ego igitur Terentianas illius scholas magno cum doctrinae fructu audiui; ut tum demum in hoc genere discere mihi viderer, quod in proverbio dicitur, quantum aera distarent lupinis:***) idque postea narraui saepius aliis, qui easdem scholas quondam alio tempore, sed negligentius, usurpassent, 111 nunc demum mihi affirmanti de illarum praestantia sero cre-

*) Ruhnkenii Dictata in *Terentium* (post P. Iac. Brunsum) separatim edidit Ludov. Schopen (Bonnae 1825.); Dict. in *Suetonium* Iac. Geel (Lugd. Bat. 1828.); Dict. ad *Ovidii Heroides* Frid. Tr. Friedemann (Lips. 1831.) FR.

**) Cf. supra pag. ed. pr. 91. sq. FR.

***) Horat. Epist. I, 7, 22. sq.

*Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratus;
Nec tamen ignorat, quid distent aera lupinis.* FR.

dentibus, et pristinam suam negligentiam dolentibus: quibus quid dicerem? nisi, *felices nimium qui sua bona norunt.* *) Ruhnkenius sua sorte contentus erat; reputans sortem I. F. Gronovii, Latinarum Literarum recentiore aevo principis, qui in maiore Academiae flore ne dimidium quidem discipulorum habuisset numerum, subinde vix decem: huius enim scholarum indices nactus erat, quibus nomina sua, qui se discipulos profitentur, inscribere solent. Sed tum Cartesiana Philosophia omnium erga omnes alias disciplinas studia absorbebat, et Literarum scholas, ut ita dicam, viduabat. Ruhnkenii tempora minus Literis iniquam habuerunt Philosophiam. Nam ad insanum eius amorem deferbuerant Batavorum ingenia, omnem istum furorem in illa Cartesiana febris effuderant, et iam certa quadam iudicii sanitate constituerant. Successerunt deinceps aliae rationes et quasi sectae, Newtoniana, Lockiana, Clarkiana, Leibnitiana, Wolfiana: et, ut fit, novissima quaeque sola vera, et per omnem posteritatem dominatura, videbatur: nostrorum hominum erga illas lenia fuerunt, nec cum Literarum contemptu coniuncta, studia. At apud Germanos immoderatus Wolfiani studii fervor Literas, veluti tempestatis calamitate, afflixit. Fuerunt tamen qui eas ornarent ac tuerentur, in primis Gesnerus et Ernestus: hic acer, saepe adeo acrior quam verior, Wolfianae rationis reprehensor. Novissima a vetere Regiomontano 112 Ruhnkenii condiscipulo **) prodita ratio apud nos quidem Literis nondum obfuit, nec, ut speramus, oberit: si quidem priores illae partim maximarum scientiarum rerum profiterentur, partim disserendi spinis et verborum novitate minus obstructam haberent cognitionem, partim interpretes nanciscerentur, qui eas ad communem captum intelligentiamque explicarent: quae et secus sunt in hac novissima ratione, et plurimum valent ad studii cum frequentiam tum diuturnitatem.

Ruhnkenio recens in Lugdunobatava cathedra posito alia offertur apud externos, Goettingensis, morte Gesneri eodem anno defuncti vacans. ***) Hanc generosissimus illius Acade-

---

*) Ductum ex Virgiliano Georg. II, 458. *O fortunatos nimium sua si bona norint, Agricolas.* Siquidem nobis licet, quod Antiquis licuit, Poëtarum versus ad scriptiois nostrae consilium immutare. Dictum Censoribus, quibus nisi versus ad syllabam annumerantur, notam continuo inficiunt, et inscitiam arguunt, ipsi inscii antiquitatis.

**) Cf. supra pag. ed. pr. 61. FR.

***) Cf. Vita Heynii ab Heerenio conscripta p. 78. sqq. LINDEMANN.

miae stator et altor, verissimo Curatoris et Maecenatis cognomine ad posteritatem commendatus, Munchusius obtulerat Ernesto, qui eam recusans, rogatus equem alium doctrinae clarum ac dignum Gesnero successorem nosset, Ruhnkenium dixit, sed eum ita ad Batavam stationem adstrictum, vix ut inde deduci posse videretur; quippe qui iam antea privatus exteras conditiones recusasset. Munchusius, qui nec sumtibus nec labori parceret, dummodo celeberrimos quosque ac doctissimos undique Professores Goettingam evocaret, mittit qui ei cathedram luculento quovis cum salario offerret, et 113 accipere persuaderet. Ruhnkenius, qui propter eas causas, quas supra memoravimus, apud Batavos vitam transigere constituisset, respondet in Germania doctum esse hominem dignumque qui Gesnero succedat, Heynium, hunc invitent et in vacua provincia collocarent.*) Itaque Ruhnkenii commendatione factum est, ut Heynius Goettingam vocaretur, et eo in loco poneretur ubi plurimum ipsius et ingenium in Literis se proferret, et disciplina ad Literarum florem incrementumque valeret. Eius doctrinam e duobus ab illo editis libris, Tibullo et Epicteti Enchiridio, cognitam probaverant Hemsterhusius et Ruhnkenius, de eaque et praeclare, et, ut eventus docuit, vere augurabantur. Caeterum Curatores Lugdunobatavi, ut tantum Ruhnkenii erga Academiam suam amorem studiumque remunerarentur, salarium eius annuis sexcentis florenis auxerunt.

Proximus annus (1762.) luctuosus ei fuit obitu Ioannis Albertii, amantissimi hominis, qui ipsum recens advenam singulari benivolentia, mox etiam familiaritate, complexus erat, eius rationibus consulere, ei illustrium potentiumque virorum favorem conciliare, non destiterat, eius porro assidua opera in adornando Hesychio utebatur, alterumque editionis volumen inchoatum ei moriens perficiendum relinquebat. Erat hic alter ex Ruhnkenii amicis, et omnino e doctis

---

*) Epistola Ruhnkenii ad Iungium, [per quem cum ipso egerat Munchusius,] Lugd. Batav. a. d. 18. Octobr. 1762. *Sed quid est quod extra patriam quaeratis, cuius patria copiam praebet? Cur non Gesnero successorem datis CHRISTIANUM GOTTLÖB HEYNIUM, Ernestinae disciplinae alumnum, excellenti virum ingenio, qui, quanta Latinarum litterarum praeditus sit scientia edito Tibullo, quanta Graecarum edito Epicteto ostendit. Hic mea et Hemsterhusii τοῦ νόου sententia unus est, qui iacturam, quam Gesneri morte fecistis, resarcire poterit. Nec est quod quis dicat, Heynii famam nondum satis illustrem et pervagatam esse. Tanta, mihi crede, in hoc viro ingenii et doctrinae ubertas est, ut brevi omnis cultior Europa eius laudes celebratura sit. Cf. praeterea vita Heynii ab Heerenio scripta p. 74. LINDEMANN.*

illa aetate hominibus, idem et Theologus et Graecarum Lite- 114
rarum scientia clarus, sed diverso uterque instituto: de qui-
bus quid senserit Ruhnkenius, si ex eius mecum saepe habi-
tis sermonibus commemorem, haud ingratum plerisque me
facturum existimem.

„Duos“ inquit „habui amicos Theologos, eosdemque raro
„exemplo Graece perdoctos, qui doctiores etiam exstitissent
„nisi Theologi fuissent: nam, ut nunc quidem est huius di-
„sciplinae ratio, qui eam profitentur, non solum certae sectae
„adstringuntur quae libere sentiendi facultatem tollit, sed eos
„ita occupatos tenet necessitate discendarum multarum rerum,
„diversarum a nostris Literis et Humanitatis elegantia, ut his
„recolendis nec tempus nec voluntas relinquatur. Igitur ego
„a matre Theologiae destinatus, tradens me totum Literis, vi-
„debar mihi revera effugisse illud δούλιον ἥμαρ quod ἡμῶν
„ἀρετῆς ἀποαἰνύται.*) Et uterque meus amicus in illustrem
„quidem, nec tamen principem, Graecarum Literarum perve-
„nit locum: neque enim eam confecerat viam, quae sola ad
„illum principatum fert, Scriptorum omnium, inde a primo
„deinceps ad postremum, grammatica criticaque lectione, et
„sedula excerptione. Sed Ernestus a Literis ad Theologiam
„profectus erat, Albertius a Theologia ad Literas. In utroque
„apparuit illud *Quo semel est imbuta recens servabit odorem* 115
„*Testa diu.***) Ernestus omne ab ineunte aetate tempus
„tribuerat Literis, maxime Latinis, eius linguae scientia, Histo-
„riarum et omnis Antiquitatis cognitione, critica ratione, pul-
„cri venustique sensu, orationis denique facultate, ita valuit,
„ut verissime in principibus harum laudum censeatur; et in
„principum adeo principibus censendus esset, si Latinis Literis
„par in eo Graecarum facultas Literarum, lectionis multitu-
„dini et varietati par fuisset excerptendi patientia; nam hoc
„in primis ei defuit, locupletium copia adversariorum. Cae-
„terum ea aderat bene scribendi ac disserendi facultas, quae
„non modo illarum penuriam dotum obtegeret, sed Literas
„etiam Graecas complurium Scriptorum editione ad commu-
„nem cognitionem studilque apud multos incrementum com-
„mendaret. Ad has dotes quum adiungeret Philosophiae co-
„gnitionem liberalem quidem et elegantem; poterat se vel lu-
„reconsultum vel Theologum, quam primum hoc agere coepis-

*) Odyss. 9, 323.

Ἕμιον γάρ τ' ἀρετῆς ἀποαἰνύταις εὐρύσινα Ζεὺς

Ἄνερος, εὖτ' ἂν μιν κατὰ δούλιν ἥμαρ ἐλθῃν.

**) Horat. Epist. I, 2, 69.

- „set, profiteri. Et certe, ut nomen suum Theologiae dedit,
„ita statim in ea eluxit ac principatum obtinuit. Albertii alia
„fuit ratio, aliud iter. Puerili institutione, initia Literarum
„ita perceperat, ut inter pueros excelleret. Mox ad scholas
„Academicas delatus, eam rationem secutus est, qua vulgo
„meliores censentur Theologiae studiosi; ut primum et alte-
116 „rum annum propaedeuticis, uti vocant, daret studiis, id est
„Literis potissime Hebraicis, Orientalibus, Graecis. Nam est
„aliud etiam genus eorum, qui his neglectis, vel rudimento-
„rum tenuis degustatis, continuo in Theologiam involent. Et
„in Graecis quidem Literis egregio usus est Franequerae do-
„ctore Lamberto Bosio. Deinde, more pervulgato, systema
„percepit: quod eiusmodi erat, ut Professores Theologiam
„dogmaticam enarrantes audiret, nec unum cui se scilicet
„emanciparet, sed plures; quo liberius esset iudicium, maior-
„que nimirum eligendi facultas: nec unum annum, sed plu-
„res, tertium, quartum, quintum. Tum nomen in Candidatis
„professus, porro sacerdotium nactus, quidquid a muneris oc-
„cupationibus supererat otii, dabat hominibus componendis, ut
„earum in posterum copia suppeteret. Harum copia provisa,
„multi in ea acquiescunt, et, ut studiorum officio defuncti,
„aut nihil agunt, aut quidvis potius quam Literas cogitant.
„At non ita liberalis homines ingenii, e quibus erat Albertius.
„Is ex quo ingressus erat Theologiae studium, quotidie dolebat
„parum sibi temporis ad Graecas repetendas Literas relinqui:
„ad has frequenter reditum captabat: legebat Homerum, He-
„siodum, Xenophontem: in primis vero libenter cognoscebat
„recentiores Novi Foederis interpretes, qui dictiones appositis
117 „Graecorum Scriptorum locis explicuissent: e quo numero
„fuerat eius magister Lambertus Bosius, et alii deinceps, in
„primis Elsnerus et Raphelius: eundemque in usum et finem
„ipse Graecos Scriptores legere constituebat, simul atque il-
„lum homiliarum apparatus struxisset. Quod quum tandem
„venisset tempus, continuo ad eos accessit Scriptores qui ma-
„xime cum Critica Novi Foederis coniuncti essent, Philonem,
„Iosephum, Patres, minoris etiam molis et momenti alios: ad
„hoc genus adhaesit: et ad Hesychium edendum inductus est
„maxime Glossis eius sacris. Nam regiam illam viam, gravis-
„simorum et antiquissimorum quorumque deinceps Scriptorum
„ex ordine legendorum, aut non ingressus est, aut ingres-
„sus mox reliquit. Magnum tamen usum habuit veterum Le-
„xicorum, Grammaticorum, Scholiastarum, et recentiorum
„Criticorum: multos legit Graecos libros: plures, opinor,
„quam Ernestus: lectos excerpit et ad usum in promptu ha-
„buit: easque copias cum iudicii severitate et grammatica

„diligentia expromsit in Hesychii editione, quae semper in „egregiis, editionibus censebitur. At Latinarum de erat ratio „Literarum, de erat orationis elegantia: harum studium in „Academia, ut solebant fere futuri Theologi, neglexerat, nec „postea repetiverat. Igitur, ut Ernestus, Theologicis aliisque, „de quibus scriberet, cum doctrinae elegantia minus coniun- „ctis argumentis, eum addebat odorem, quo recens imbutus 118 „fuerat, ut antiquum nescio quid et plane Romanum spirare „viderentur: ita quae in Albertii initis primaque institutione „fuerat horrida et inculta durities, postea venustioribus nullis „ita mollita et abtersa est studiis, quin eius reliquiae et quasi „ruris vestigia*) apparerent.“

Nullae fere maiores existunt dissensiones animorum et offensiones, quam inter eos, qui in earundem rerum studiis diversas vias sequuntur; unde sectarum et nomen et odium dicitur, et proverbio usurpatur *fratrum quoque gratiam raram esse*.) Attamen Ruhnkenius, qui ab Albertio tantopere discreparet cum via, tum iudicio, tam amice coniuncteque cum eo vixit, ut nil umquam in amicitia fuerit coniunctus. Nec mirum. Haud facile fuit Albertio lenioris animi Theologus, nec Ruhnkenii amantior; ut summa inter eos esset morum voluntatumque similitudo, profecta illa ab animorum similitudine, lenitate et facilitate in ferendis dissentientibus, benevolentia ac bene merendi studio erga optimum quemque, caritate totius generis humani. Albertius, ut fieri solet in summo amore, magis etiam et arctiore studiorum vinculo coniungi cum Ruhnkenio cupiebat; et, quo maior inter ipsos esset communitas sermonis et argumenti, optabat ut eadem uterque amaret, eum in suam viam traducere studebat, sub- 119 inde hortans ut item sacrae Criticae operam navaret. *Hoc tum faciam, aiebat Ruhnkenius, quum satis percepero antiquas et germanas Graecas Literas, sine quibus novitiae istae ac peregrinae percipi non possunt.* Eidem subinde minutos quosdam et posterioris aetatis Graecos Scriptores legenti, rogantique, ut ipse quoque eos legeret, respondit, *Legam quando mea me via et temporis ordo eo deduxerit; nunc quidem in Demosthenicorsor.* Nec inique ferebat recusationem Albertius, sed eius veritate victus, *Enim vero, aiebat, recte mones: et vellem ipse mature hanc viam ingressus essem: nunc quidem sero est.*

Annum primum supra quadragesimum agebat Ruhnkenius (1763.), adhuc et erat caelebs et porro manere decreverat, nisi facultatem bonae, quam vocant, conditionis

*) Horat. [Epist.] II, 1, 160. Videtur supra p. 23.

**) Ovid. Met. I, 145.

nancisceretur, id est, eiusmodi quae cum bonis fortunarum ac divitiis esset coniuncta. Tenebat id, quod a senioribus audiverat, et multis in utramque partem exemplis edoctus erat, homini in Literarum doctrinaeque studiis viventi, si non ipse habeat rem, uxorem aut nullam esse quaerendam, aut eam quae aliquid rei adferret. Quod eius propositum inopinatus casus elusit. Venerat Amstelodamo Lugdunum nuper habitatum senex, honestus civis, Gerardus Heirmans, 120 quondam mercator et mercaturae Batavorum procurator, Consulem vulgo vocant, in Italiae portu Liburno, uxorem secum habens ac duas illic sibi ex ea natas filias. Harum natu minor, Mariamne, rarae erat pulchritudinis puella: quae ad Crotone vixisset Zeuxidis*) tempore, is eam haud dubie in quinque illis legisset puellis, e quarum exemplis imaginem Helenae duxit. Aetatis erat ipse flos, duodevicesimus annus: flori congruens color sanitatis, niveus candor roseo rubore suffusus:**) et in singulis partibus corporis et in 121 universa conformatione omnia erant concinna, omnia plena simul et venustatis et dignitatis: in vultu et oculis dubitares plusne inesset laetitiae an maiestatis; nil proterviae aut levitatis, contra evidens significatio modestiae et sapientiae: in habitu, gestu, motu, plurimum gratiae: in statura et incessu heroicus quidam decor, in quem verissime illud valeret, *vera incessu patuit Dea*:***) si loqueretur, nil poterat dulcius, nil amabilius, illa voce audiri: si caneret, nam et hoc probabiliter factitabat, ut ex pulcro ore pulchrior etiam ad aures accidebat sonus. Ruhnkenius non erat novus in amore: expertus erat quid esset, et amare, et amari: sed adhuc magis fuerat elegans formarum spectator, quam amator: Aristippi†) exemplo, solebat magis habere quam haberi. In huius vero puellae adspectum et colloquium quum forte veni-

121 ret, captus est, nec modo captus, sed ingenti percussus amore. Erant qui tantam amoris vehementiam, ut alienam

*) Cicero Invent. II, 1. Dionysius Halic. Tom. II. p. 68. Valerius Max. III, 7. Ext. 3. Iunius in Catalogo Artificum p. 232.

**) Maximiani Eleg. I, 89. ed. Wernsdorf.

Candida contempsi, nisi quae suffusa rubore

Venerent propriis ora serena rosis.

Hunc Venus ante alios sibi vendicat ipsa colorem,
Diligit et florem Cypris ubique suum. LINDEMANN.

**) Virgil. Aen. I, 409.

†) Cicero Ep. Divers. IX, 26. WYTTENB. Addit Lindemannus Diog. Laert. II, 8, 15. *Ἐπεὶ Λαΐδα, ἀλλ' οὐκ ἔχομαι.* Cf. Manut. ad Cic. l. l. FR.

a doctrinae gravitate et magis puerili levitati convenientem, reprehenderent, eique illud *Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error,**) obllicerent. Nos eum Iovis exemplo excusamus, qui item apud Homerum,

Ἦς δ' ἴδεν, ὥς μιν ἔρως πυκινὰς φρένας ἀμφεκάλυπεν.

Sed, omissa Poëtarum auctoritate, communes nostras delicias Platonem**) sequamur, certe Ruhnkenius δεξιόμενος τὴν τοῦ κάλλους ἀποδόχον διὰ τῶν ὀμμάτων, ἐθερμάνθη, *suscepto per oculos effluvio pulcritudinis, incaluit*: in pulcro corpore pulcrum animum habitare ratus, hoc item Socratice ac Platonicè, nil prius potiusque habuit, quam ut puellam sibi propriam assereret et in matrimonium duceret. Neque hac, profecto, in re ullus est reprehensioni locus; nisi si quis omnem a Literarum et doctore et principe amorem et uxoriam rem abiudicet. Ruhnkenius eo erat et actatis et doctrinae modo, ut ei omnium consensu uxorem ducere liceret. Non pervulgatum morem sequebatur festinationis, qua plerique ingeniosi adolescentes omnem eruditionis progressum fructumque perdunt, qui tirones ac novitii in Literis ex harum studiis vix inchoatis, quo tempore maxime discere debebant, se in rei familiaris et uxoriae curas difficultatesque 122 coniciunt, indeque per reliquam vitam in proletariorum turba delitescunt, ad illustrem aliquem Literarum censum numquam aspirant. Quod formosam maluit quam deformem, iuvenem quam vetulam; reprehendant ii, qui amorem ad calculos adstringunt, in uxore et formae turpitudinem, et victus immunditiam, et morum asperitatem, et sermonis infectias, et animi stuporem, cupide arripiunt patienterque ferunt, modo coniuncta sint ista vitia cum divitiis, opibus, honoribus. Ruhnkenio incredibilem natura tribuerat pulcri venustique sensum, ut neque in Literarum artiumque operibus, neque in mulierum formis, quidquam nisi vere pulcrum venustumque aut probaret, aut suum esse vellet. Aliud erat, quod cum nec sine ratione monebant amici, meminissetne pristinum suum propositum de uxore ducenda, quae aliquid rei afferret: ipse aiebat, eam afferre aliquid: hi reponebant, hoc aliquid parum esse. Haec aliaque iis monentibus ita satisfaciebat, ut eum dehortari desinerent, intelligentes se repugnando nihil efficere; puellae porro prudentiam interpretantes, quod a multis petita procis, aliorum iuvenili levi-

*) Virg. Eclog. VIII, 41. ex Theocrito expressum Idyll. II, 82.: hoc item ex Homérico loco, quem apposuimus Iliad. ξ, 294.

**) Phaedro, p. 846. F.

tati, Ruhnkenii proveciorem aetatem cum doctrina illam et virtute coniunctam anteposuisse: denique ad ipsum puellae ad-
 123 spectum molliores redditi, veluti senes Troiani illud accinerent,

*Ὁν νέμεσις Τρωῶας καὶ εὐκνήμιδας Ἀχαιοὺς
 Τοιγὰρ ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν. *)*

Quod quidem dictum singulari quadam fati iniquitate in Ruhnkenio verum accidit. Nam cum uxore amanter, liberaliter, indulgenterque vivens, ac duabus mox auctus festivissimis filiabus, brevem ex ea percepit reliquum consuetudinis ac suavitatis fructum; ipsa, sexto**) coniugii anno, per apoplexiam, labefactata, ac primum loquendi facultate, postea etiam oculorum sensu orbata; ut nunc viro superstes, ex mirificis illis formae animique bonis, vix umbram et leve vestigium referat.

Matrimonium aliam vitam, alios mores, certe in studiorum temporibus mutationem; attulit. Ante solutior erat Ruhnkenius, genioque magis obsequens: tempus a scholis liberum tribuebat amicis, circulis, coetibus, conviviis, rusticationi, omnino relaxationi: et fere diurnam hilaritatem nocturna lucubratione compensabat. Iam haec omnia ad strictiorem erant redigenda modum, ad uxoris amorem et rei familiaris usum accommodanda. Iam suae cuique negotio statutae dabantur horae: studiis matutinae et vespertinae.

124 Surgere mane: duas plerumque horas Literis studere: tum duas vel tres habendis scholis transigere: inter has vel domo exire, vel quidvis aliud domi agere: porro, prandere: inde aut ipse ad amicos ventitare, aut illi ad ipsum: ambulare: sub vespem domum redire: horam fere Literis dare: coenare cum uxore et liberis: dormitum abire. Tres tamen per hebdomadem dies a scholis vacabat, eorumque unum fere alterumque, ut antea, ita et tunc et postea, venationi dabat. Si quis paucitatem brevitatemque temporis studiis relicti cogitet, item reputet quantopere id imminutum distractumque fuerit multorum necessitate cum officiorum, Academicorum quidem, sed nil cum institutione et studiis commune habentium, adventitiorum nec nisi bonas horas intercipientium: tum negotiorum frequentia extraordinariorum, partim suorum, partim alienorum: tum saluatorum aliorumque interpellatorum importunitate: haec igitur si quis cogitet, is profecto non miretur, Ruhnkenium non plura edidisse doctri-

*) Homeri Iliad. γ, 156.

**) Immo octavo: siquidem quae h. l. narrantur anno 1771. acciderunt. Vid. infra pag. 157. ed. pr. Matrimonium autem anno 1763. iniisse Ruhnkenium, patet etiam ex iis quae in adn. I. ad pag. ed. pr. 178. prodita sunt. FR.

nae suae monumenta, sed potius miretur eum tam multa edidisse, ut numero paucis nostrae aetatis doctis hominibus cederet, bonitate tantum non omnes superaret.

Ergo quidquid integrum intactumque ab his quasi temporum studiorumque Harpyiis auferre sibi ac servare posset otii, hoc Literis tribuebat et maxime quidem Latinis: recte iudicans sibi iam harum professionem tenenti faciendum esse, ut quid in iis posset, aliquo specimine ostenderet. Et vero elegit sibi quosdam Scriptores quos aliquando emendatos illustratosque ederet, quorum adeo aliis in Scriptoribus et antiquis et novis legendis excerptisque rationem haberet. Hi tres in primis fuerunt: Rutilius Lupus, Velleius Paterculus, de quibus infra dicemus: tertius, Cornelius Nepos. Hunc enim secundum Ciceronem, simplicis nativaeque venustatis caussa, maxime mirabatur: huius dotes, cum propter corruptelas scripturae, tum propter ignorationem vel materiae vel proprietatis, minus quam par esset a multis percipi, et dolebat, et ut quoddam bonorum studiorum damnum moleste ferebat: cui resarciendo edere parabat Nepotem ad communem intelligentiam patefactum; ita ut caeteris quidem emendandi interpretandique muneribus breviter satisfaceret, praecipuum vero et maximum locum daret Graecorum Auctorum, e quibus historiae materiam sumsit Nepos, locis apponendis, Herodoti, Thucydidis, Xenophontis, Polybii, tum vero perditorum, Theopompi, Ephori, Timaei, Plitarchi, et si qui alii sunt; ut Latini rivuli cum Graecis fontibus comparari possent: quale fuit institutum Fulvii Ursini in Virgilio comparatione Graecorum Scriptorum illustrato. Et quando-¹²⁶ quidem in scriptura et manu Nepotis restituenda, e recentioribus unus in primis egregie versatus fuisset Ioannes Michaël Heusingerus, diligentissimae vir doctrinae: eiusque disciplinae alumnus, fratris filius, Iacobus Fredericus Heusingerus earundem doctrinae laudum socius et heres, haec studia gnaviter persequeretur, hunc iam antea epistolarum officio sibi coniunctum et familiarem Ruhnkenius hortabatur, ut patris schedas sedulo perscrutaretur, si quid forte ineditum animadversionis ad Nepotem inveniret. Ita Heusingerus ad Nepotis studium excitatus, e bibliotheca Guelpherbytana protraxit inedita quaedam Nepotis fragmenta, quae postea (1766.) recusa, simul cum libello Mallii Theodori de Metris, Ruhnkenio inscripsit, editione facta Lugdunibatavorum.*) De his fragmentis Heusingero lis ac disce-

*) Titulus libri est: *Flavii Mallii Theodori de metris liber. E vetustis Thesauri Guelpherbytani membranis antea protulerat, nunc ad fidem Codd. Parisiensium castigavit, observationibus*

ptatio, publice agitata contrariis scriptionibus, interresserat cum Christiano Adolpho Klotzio, qui ea germana esse negaverat. Intercesserat iam antea inter patrum Ioannem Michaellem Heusingerum dissensio mutuaeque reprehensio et Augustinum Staverenum Nepotis editorem, Gymnasii Lugdunobatavi Rectorem, Ruhnkenio ex illa hominum Scholasticorum offensione subratum, qui se item doctoris umbratici nomine significari crederet. *) Ita Ruhnkenius, qui Heusingerorum laudem
 127 amicitiarumque tueretur, nulla sua ipse culpa, inimicitiam adversus se cum veterem Stavereni resuscitavit, tum novam Klotzii excitavit. De hac infra verbo dicemus. **)

Ex illis, quos dixi, tribus Latinis Scriptoribus primum edere destinabat Rutillum Lupum: eiusque caussa denuo legebat Oratores et Rhetores Graecos. Rhetorum omnium, certe plerorumque, nec dum seorsum ***) editorum, adhuc una est editio Aldina, eaque perrara, ut paucis in publicis, paucissimis privatis, exstet bibliothecis, et Hemsterhusius eius exemplum, quovis pretio emere cupiens ac dedita opera quaerens, per sexaginta annos nullo in bibliopolio, nullo cuiusquam in auctionis catalogoprehenderit. Ruhnkenius duo, quibus haec editio continetur volumina, rara felicitate, diverso utrumque et loco et tempore, sibi comparaverat: et librum, ut suum, eo maiore cum otio ac diligentia tractabat. Legens Apsinem, qui unus est ex illis Rhetoribus, animadvertit, subito se in aliam orationem incidere, similem eam Longini multo sibi usu cognitam: huius, ut progreditur, ita deinceps nova vestigiaprehendit, locum etiam sub Longini nomine memoratum ab inedito Commentatore Aristidis †) Ioanne Siceliota: nullum porro dubium relinquebatur, quin haec esset pars *de Inventione*, e perditio Longini opere *de Arte Rhetorica*. Ut vidit, ita ad Hemsterhusium suum volavit,
 128 non tam eius iudicium exploraturus, quam rem exploratam nunciaturus. Hic item, ut audiit et locum inspexit, ita rationes Ruhnkenii probavit, eumque monuit ut huius inventionis laudem sibi vindicaret, mentione ac notitia eius in

---

illustravit, praeterque scriptorum aliquot veterum apospasmatia, Cornelli Nepotis fragmenta Guelpherbytana cum defensionibus suis adiecit Iacobus Fridericus Heusinger. Lugduni Batavorum apud Henricum Mostert. C1818CLXVI. LINDEMANN.

*) Vid supra adn. ad pag. 89. ed. pr. FR.

**) Vid. pag. 159. sq. ed. pr. FR.

***) Cf. supra pag. 52. ed. pr. FR.

†) Non Aristidis, sed *Hermogenis* commentator fuit *Ioannes Siceliota*. LINDEMANN.

Diario Eruditorum Gallico prodenda.*) Fecit Ruhnkenius. Libellum porro cum scriptis codicibus contulit, emendavit, et ad editionem fere paratum reliquit moriens. Et ne hoc fugiat harum Literarum studiosos, hic est ille *Rhetor et Longinus*, quem simpliciter his nominibus significavit aliis deinde in scriptis, maxime in altera Timaei editione. Simile quid se animadvertisse, mihi narrabat, apud Photium in Agatharchide, cuius excerpta errore librarii in duo diversa capita esse divulsa, ut, interiectis aliis aliorum Scriptorum excerptis, alterum caput suo auctori subtractum et in alienum nomen migraverit. Sed hoc quale sit nondum satis indicare potui; quandoquidem neutra in Photii editione, Hoeschellii et Schotti, quid ad marginem notatum, nec in peculiaribus adversariorum schedis quidquam a Ruhnkenio significatum, adhuc reperi.**)

Mortuo Albertio, quaerebatur qui affectum alterum Hesychii volumen absolveret. Huic provinciae omnium expectatione et voluntate destinabatur Ruhnkenius. Igitur, occupatus quamvis novae cathedrae studiis et commentationibus, noluit hoc sive pietatis, sive Literarum, munus defugere: et 129 cum antea vivo Albertio multum profuisset ad ornandum Hesychium, ita tunc illo mortuo, egregiam eamque duplicem huic volumini dotem adiecit, alteram Animadversionum, cum in ea parte ubi defecerat Albertius, tum in Auctario ad calcem additarum, Praefationis alteram. Nam ab edito primo volumine ad obitum editoris sedecim fuerant anni: et interea Ruhnkenius insignem illam ineditorum copiam Grammaticorum cum aliunde, tum e bibliothecis Parisiensibus nactus erat, quorum comparatione Hesychium emendaret: in his Lexicon Rhetoricum, cuius compiler e pleniore, quam nunc est, Hesychii exemplo plurima sumsit, unde eius scriptura et corrigatur et locupletetur. Quod Ruhnkenius in Praefatione manifesto demonstravit, ostendens Hesychium proposito suo, quod in Epistola ad Eulogium profitetur, satisfecisse, Lexicon ipsum postea ab aliis mutilatum et interpolatum esse. „Exortus enim erat,“ ut Ruhnkenii verbis utar, „vir longe eruditissimus, et in Graecis Literis familiam du-“, cens, qui, cum vidisset Hesychii Lexicon non respondere

*) Cf. Wolfius Analect. IV, 515. *De Davidis Ruhnkenii celebri quodam reperto literario.* LINDEMANN.

**) De hoc invento cf. Wyttenb. in memoria G. J. L. Wassenaerii; Opp. Tom. II. p. 317. LINDEMANN. — Ipsa de hoc invento verba Ruhnkenii leguntur apud Bergmanum, cuius adnotationem hic repetere non opus esse videbatur. FR.

„Epistolae ad Eulogium, statueret Lexicon quod nunc habemus, non esse maioris operis Epitomen, sed sic de auctoribus, sui manu exiisse, Epistolam autem ad Eulogium ab impostore Graeculo, qui dotes libri, quisquiliis a se aucti, verbis exaggerandas et mendaciis commendandas putaret, illiberali mendacio esse confectam. Contra Albertius acutissimis viri, excellentis amicae rationibus, quamvis etiam atque etiam, a se perpensis, non movebatur, sed plura argumenta, quae receptam ab omnibus sententiam tuerentur, in praefatione huic volumini praemittenda expromere in animo habebat.“ Hoc igitur egit Ruhnkenius, Albertii sententiam explicans multisque rationibus confirmans. Erat autem ille *vir familiam in Graecis Literis ducens*, Valckenarius, qui in Epistola ad M. Röverum, hanc suam suspicionem prodiderat, in eaque se postea perstitisse testatus est ad Theocritum Digress. IV. p. 299. Caeterum, Ruhnkenius in Animadversionibus et Auctario cum alios Hesychii locos expedit, tum *de festis Dionysiorum diebus* praeclaram illam prodidit disputationem, quae eorum rationem impeditam antea et obscuram, varioque doctorum hominum dissensu turbatam expedit et illustravit. Atque utraque disputatione illustre exhibuit specimen criticae facultatis illius, quae non solum in emendando, sed et interpretando ac disserendo cernitur, et propositam causam ex argumentorum latebris et involucris per ancipites ac difficillimos dubitationum anfractus ad liquidum planumque ducit. 131 Utamque probavit Hemsterhusio suo: nam is anni h. s. sexagesimi et quinti mense Augusto, quo Ruhnkenius Praefationi et operae Hesychianae finem imposuit, et corpore satis valebat, ut octogenarius, et ingenio vigeat ad indicandum, si quidem a monitore excitaretur: itaque ab hoc excitatus multas cum eo, et alias, et ad Hesychium ornandum, animadversiones communicavit. Sequentem demum anno 1766., mense Aprili, diem obiit supremum.

Nam is fuit exitus Hemsterhusio, ut ei inscio nec sentienti mors obreperet: fuit enim haec eiusmodi quam Graeci ἀβληχρον θάνατον*) vocant: non certus apparebat morbus, vires leniter sensimque deficiebant, succedente paulatim stupore. Ruhnkenius eum quotidie visitabat, et, ut antea, ita tunc, quoad cum eo agi posset, hortabatur, ut egregias

*) Homer. Od. 1, 132. ψ, 282. Plutarch. Pericle, p. 173. Aelian. Nat. Animal. IX, 11. apud Suid. voc. Ἀβληχρός. Hippocrates formam βληχρός sequitur: vid. Foësius Oecon. Hippoc. in voce. Valckenarius ad Theocriti Adonias. p. 218. [Vid. Buttmann. Lexilog. II. pag. 262. FR.]

animadversiones suas, quas scriptas in commentariis servabat, aut sibi daret, aut bibliothecae Lugdunobatavae legaret, aut certe quovis modo caveret ne interciderent. At Hemsterhusius etiam tum quum adhuc vigeat, quo magis aetate progrediebatur, eo sibi minus in Literis inventisque ipse suis satisfaciebat: et, licet quotidie in Antiquis Scriptoribus legendis versaretur, multorumque et emendationes et explicationes locorum continuo pareret, partasque annotaret scribendo, tamen inventa sua non digna censens quae in lucem proferrentur, in commentariis ea premebat, nec fere nisi **132** diuturno convicio efflagitatus*) cum aliis communicabat. Atque tale fuisse Hemsterhusii iam inde a multo tempore negotium, duodecim ante illius mortem annis significavit Ruhnkenius in praefatione ad Timaeum. Huc accedebat, quod nullos haberet certos adversariorum libros, omnia singularibus in scidulis, veluti Sibyllae foliis, notaret: quas ipse senior, nisi multum quaerens, reperire non posset. Quae scidulae quum vivo Hemsterhusio vel extorqueri ei, vel ab aliis quamvis doctis hominibus investigari nequirent; Ruhnkenius filio illius et heredi, Francisco, persuasit, ut ipse patris commentarios et adversaria testamento bibliothecae Lugdunobatavae legaret, eiusque promissi fidem in Elogio patris**) publice testificari se sineret. Ibi enim hic locus, quasi testimonii auctoritate, ad communem omnium notitiam proditus est. At Ruhnkenii spem laboremque successus destituit. Nam vel filium Franciscum, qui obiit anno h. s. nonagesimo, mors occupavit antequam de promisso efficiendo cavisset, vel patris illa adversaria interciderunt: heredes certe nil eiusmodi invenerunt, quod ex testamento tradere bibliothecae Lugdunobatavae deberent. Ita magno et nostro dolore et Literarum damno, ille thesaurus, quod proverbio dicitur, in cineres abiit.

Hemsterhusio in Literarum Graecarum et Historiae Patriae **133** cathedra successit Ludovicus Casparus Valckenarius, vir in paucis magnus, dignus tanto et decessore successor, et magistro discipulus. Ac si quod fuit tempus, quo auream Literarum aetatem censere posset Academia Lugdunobatava, hoc profecto fuit, quo collegam habuit et Hemsterhusius Ruhnkenium, et Ruhnkenius Valckenarium: sed magis etiam po-

---

*) Quinctilianus in epist. ad Tryph. §. 1. *Efflagitasti cottidiano convicio, ut libros — iam emittere inciperem.* FR.

**) Elog. Hemsterhusii p. 68. [Vol. I. pag. 260. sq. ed. m.] Caeterum, quae hic scripsi, corrigenda sunt aliquantum ex iis, quae postea in hoc libro prodidi p. 204.

- sterius hoc tempus. Nam prius illud et breve fuit, et in extremos incidit Hemsterhusii annos, quos torpor senilis obscuravit. Nunc succedebat Valckenarii vigor, non nisi septem annis Ruhnkenio maioris, aetate nisi florente, certe vegeta et ad omne Literarum disciplinaeque munus efficaci. Et vero, quamquam haec Academia inde fere ab ipsius incunabulis una omnium Academicarum maxime antiquae venerationis ac Literarum alitrix et fuit et habita est, maximosque in eo genere habuit heroes, Lipsium, Scaligerum, Salmasium, Gronovium, *) Perizonium; tamen numquam tantos in utraque simul cathedra doctores habuit: quos non vereor dicere, habita quasi aestimatione ingenii, doctrinae, copiae, elegantiae, acuminis, et universae Literarum criticaeque facultatis, subductis rationibus, factaque totius laudis summa, illis heroibus nullo modo postponendos, immo nonnullis nominibus anteposendos esse. Sed Ruhnkenii Valckenarii in pari fere laude dispar fuit ratio. Profecti ex eadem Hemsterhusii disciplina, hic in eam venerat ab Orientalium et sacrarum initii Literarum e Schultensii et Venemae institutione: ille a Romanis Literis, Historiis, Iurisprudentia, e Ritteri Bergerique schola. In Graecis Literis haud facile dixeris quid alteri defuerit quod alteri adesset: et erat tamen quod alter altero magis tractasset. Uterque et Antiquos Scriptores omnes ea, quam laudavimus, ratione, eorumque recentiores interpretes criticos et antiquarios legerat omnes. Sed erat naturarum, et ipsorum inter se, et magistrum, dissimilitudo. In Hemsterhusio ratio dominabatur, ad inventionem sensim et quasi comparandis calculis progrediebatur. In Valckenario fere omnia erant ingenii, subito et velociter ad inventionem ferebatur, caussarum momenta magis sentiebat quam ponderabat. Ruhnkenius mediam inter utrumque habebat naturam: aderat impetus ingenii, aderat quae impetum regeret ratio: nec disserendi diligentia cedebat magistro, nec coniiciendi solertia condiscipulo: utraque illa dote valebat profecta ex pari et acuminis celeritate, et iudicii subtilitate. Valckenarii mira fuit sagacitas in Poëtarum fragmentis per omnia Antiquitatis monumenta dispersis ac latentibus investigandis, excitandis, 134 instaurandis: quo in Critices munere primus excelluit Scaliger, tum Bentleius: cui ut Valckenarius, ita huic proximus fuit Ruhnkenius. Hic non contentus editis Veterum libris, ineditos etiam consectabatur omnes: Rhetorum, Grammatico-

*) Magnum illum *Ioannem Fredericum*, qui fere intelligitur ubicumque nulla diserta filii *Iacobi*, aut nepotis *Abrahami* mentio fit, laudis in illa gente auctor, ut infra dicitur p. 191. BERGMAN.

rum, Schollastarum, glossas cognitās perspectasque habebat, earumque fontes et quasi successiones unus omnium maxime tenebat. Valckenarius minus aliquanto ineditorum cupidus librorum, editis fere contentus, omnem item ex iis omnibus materiam excerpserat, eamque praeterea retulerat ad interiorem Linguae, Dialectorum, Analogiae et originum scientiam, qua ipsum adeo magistrum vel superaret vel certe aequaret. Idem in Critica etiam sacra, Historia Ecclesiastica, Patribus, valebat. Ruhnkenius, exceptis Patribus iis, qui aliquam cum doctrinae elegantia coniunctionem habent, reliquum hoc genus leviter attingere maluerat, idque abunde compensabat Philosophorum, Interpretum Platoniorum et Aristotelicorum, Iureconsultorum, Historicorum, Antiquariorum, Numismatum et Inscriptionum, cognitione. Neuter tam praeclarum quid ediderat, quin alter, quoad naturarum diversitas ferebat, idem facere potuisse videretur, si eodem in argumento laborem operamque ponere voluisset: nec dubium erat quin alter alterius cathedram ornare posset, si ei obtigisset. Huius rei documentum Ruhnkenius facto et scriptis dedit: Valckenarius ut daret, locus tempusque non postulavit. 136

Latinos Scriptores hic omnes legerat, indeque quidquid ad Graecos pertineret Scriptores illustrandos collegerat: Ruhnkenius, si quidem ea erat ei et muneris professio et iuvenilis disciplina, uberius et ad interiorem criticamque rationem, in eoque genere princeps exstitit, quae eius praecipua est laus: et Graecas, et Latinas Literas tamquam *ἔργον* et finem tractabat: Valckenarius Latinas ut *πάρεργον*, certo magis ut adiumentum, quam ut finem. Igitur, ut in robustissimorum pari athletarum, quorum alter est *ἀμφιδέξιος*, aequo manu valens utraque, alter dextera magis quam sinistra, summa tamen mensuraque virium in utroque aequalis constare videtur: ita hi viri, si in certamen invicem descendissent: quamquam ea erat in utroque et animi magnitudo, et mutua benivolentia, ut concertationis aut rivalitatis ne minima quidem in eorum mentibus vel cogitatio vel suspicio existeret: sed tamen si in certamen descendissent, in Ruhnkenio apparuissent et vires et concinnitas agilitasque in motu, quibus adversarium urgueret: *) Valckenarius suo impetui se pondere ac robore tueri, omnemque adversarii impetum confutare videretur.

Hoc in materia, maius etiam in forma erat discrimen. In scribendo explicandaque doctrina Ruhnkenius adhibebat delectum, ordinem, certam in rebus disponendis ac disseren- 137

*) Bergman. ed. *urgetur*. Cf. infra ed. pr. pag. 148. FR.

do rationem; unde in omnibus eius scriptis legenti, quasi lux quaedam, oboritur perspicuitas intelligentiaeque facilitas: harum dotum Valckenarius nec rationem habebat, nec fructum consequabatur, expromendis reconditae doctrinae copiis unice contentus. Porro Ruhnkenius illi, de qua diximus, perspicuitati adiungebat Latinae orationis bonitatem, elegantiam, suavitatem, lumina, omnino eloquentiae commendationem; ut eius scriptis nil in hoc genere sit vel iucundius lectu, vel magis ad alliciendum tenendumque studium legentis efficax; isque unus in paucis eorum sit, qui criticum argumentum scribendi dote exhilararent. Valckenarius Latinae orationis castitatem et elegantiam nec spernebat, nec prorsus negligebat, numquam tamen in ea assequenda praecipuum quoddam studium posuerat; igitur in scribendo neque curae multum neque temporis formandae ornandaeque orationi tribuebat, verbis magis rarioribus ac poeticiis quam propriis et usitatis delectabatur, et compositio fere dura impeditaque exibat; vix ut crederes, tantam in eo esse ingenii celeritatem. Huc accedebat alia diversitas. Valckenarius, ut magis etiam Hemsterhusius factitaverat, multos legebat hodiernos libros, et Belgicos et Francicos: Ruhnkenius etiam Italicos, Anglicos, Germanicos, sed paucissimos, nec fere
138 nisi eos, qui cum ipsius professione coniuncti essent, idque et breviter et celeriter, nec ad illas linguas discendas, sed ad res cognoscendas; a Germanice loquendi facultate desueverat, Belgicae Francicaeque linguae hactenus assueverat, quatenus satis esset ad quotidianum vitae communis usum: omnem scribendi diligentiam in una ponebat Latina oratione: et cum illa consuetudine, tum sua natura, id consecutus est, ut, quod ab initio diximus, immunis ab huius saeculi labe, *) aurea Latinarum aetate Literarum in Latio natus institutusque videretur.

Sed haec erat eorum in scriptis diversitas: omnia in dicendo et ageundo aliter apparebant. Ruhnkenii excellens orationis virtus minus agnoscebatur: non deerat dignitas in corporis forma, habitu, gestu, motu: aderant laterum vires, vox etiam aderat ampla cum robore et impetu: deerat vocis varia tractatio et soni suavitas, atque ita deerat, ut reliquis eloquentiae dotibus officeret. Valckenarius quum semel os ad dicendum aperuisset, nil iam in compositione impeditum, difficile, tortuosum apparebat: non quin adesset, sed quod

*) Statim ab initio, post prooemium, [pag. 1. ed. pr.] ubi Ruhnkenius e singulari et maxime raro naturarum genere, quae immunes a sui saeculi contagione, integrae sinceraeque a prisca sanitate aevi prodeunt, fuisse dicitur. LINDEMANN.

naturali quadam agendi ac pronuntiandi efficacia expeditum, facile, planum, redderetur: verba inusitata et poeticae dictiones iam decebant et ornabant prosam orationem. In vultu et oculis ea erat severitas ac sapientiae significatio, quae audientem expectatione erigeret: vox gravis, sonora, magnificen-¹³⁹tiae plena, ex intimo quasi pectoris fonte depromptaolvebat orationis flumen crebrum cum altis animi sensibus, tum sententiarum et luminibus et acuminibus, ut vere illud diceret, *Fervet immensusque ruit profundo Pindarus ore:* *) et cum per totam orationem audientes attentos et ex ore ipsius suspensos teneret, tum eos quasi tormento sententiae subinde percellerat. Memini me aliquando eum dicentem ita audire, ut, cum auferret continuo orationis flumine, ad Euripideam **) illam sententiam, quam Latine, nec nominato auctore pronuntiabat, *Deus tacito ingrediens vestigio, secundum iustitiam res tractat humanas:* hoc igitur memini ab eo eiusmodi affectu, eo oculorum quasi ardore pronuntiari, ut veluti a Deo missum vatem et audire mihi et videre viderer, et, quod apud Poëtam dicitur, *gelidus mihi per ossa curreret tremor.* ***) Sed eandem orationem legeres, nil iam sentires, frigeres: sensuum sententiarumque vim labefactabat dictionis compositionisque cum negligentia tum difficultas. Igitur Ruhnkenius lectus, Valckenarius auditus, magis placebat.

Caeterum in quotidiana vitae consuetudine quum uterque suus nec alienus esset, nil affectationis haberet, mores, incessum, gestum, et omnino externum habitum ad nullius cuiusquam, quem imitari vellent, exemplum componerent,¹⁴⁰ sed naturae ipsi suae obsequerentur; ita hominum tamen, qui eos non interius noscerent, diversa erant de utroque iudicia. In Valckenario, ut fere in Hemsterhusio et Ernesto, natura omnia ad gravitatem fluxerat; ut iam in iuvene esset senilis forma: in Ruhnkenio contra, ad communem sensum ac facilitatem; ut, quod volebat, unus e multis †) videretur, et adhuc in sene juvenilis exstaret species. Itaque

*) Horat. Carm. IV, 2, 8.

**) In Troadibus 896. celebratam a posteris:
*Ζεύς, εἴτ' ἀνάγκη φύσεος, εἴτε νόος βροτῶν,
Προσηλύσσει σε· πάντα γάρ, δι' ἀπόφου
Βαίνων κελεύθου, κατὰ δίκην τὰ θνήτ' αἴγει.*

***) Virg. Aen. II, 130.

gelidusque per ima cucurrit

Ossa tremor.

†) Cf. infra pag. 364. ed. pr. Horat. Sat. I, 9, 71. *unus multorum.* ubi cf. Wuestemann. Stat. Silv. lib. V. praef. *unus ex turba.* Gr. *εἰς τῶν πολλῶν.* Lucian. Somn. 9. *τὰν ἐν τοῦ πολλοῦ δήμῳ* εἰς. FR.

lebat, ut vulgus, qui fere opinione et externo habitu move-
tur, Ruhnkenium Valckenario minus doctum putaret. Uter-
que praeiudicatas vulgi opiniones et gloriolae vanitatem con-
temnebat: Valckenarius alto etiam animo eas despiciebat, et
oratione exemploque ipse suo confutabat; unde factum est,
ut numquam corporis vultusque sui imaginem pingi fingique
voluerit; Agesilai *) auctoritatem sequens vetantis amicos,
ne ipsius facerent *μιμλῶν γραπτὴν ἢ πλαστὴν*. Ruhnkenius
hoc in loco facillior indulgentiorque erat; ut, paucis ante ob-
itum annis, amicorum precibus victus, patereretur imaginem
suam pingi, et aere excusam in vulgus edi. Ruhnkenii per
totam fere vitam, ut Socratis, idem erat animus, idem vul-
tus. Valckenarius, quod magnis praesertim et heroicis inge-
niis accidisse constat, nonnumquam intemperie quadam
141 afficiebatur, quam *μελαγχολίαν* Graeci vocant, ut per aliquod
tempus excitatio ferretur, tum ad se rediret, subtristis quasi
ac taciturnus: naturae suae et consuetudini restituto admira-
bile inerat temperamentum gravitatis et iucunditatis, ut nil
eo amabilius diceret. Neque tamen utriusque aut haec, aut
reliqua, naturarum diversitas amicitiam eorum turbabat; quum
uterque sibi eundem proponeret virtutis ac doctrinae finem,
alter alterum Literarum causa magni faceret, huius iudici-
um et constantia voluntatem ingeniumque illius in mutua
benivolentia retineret.

Proximus ab eo, quo Hemsterhusius obiit, annus Ruhn-
kenii (1767.) periit Literarum studiis, quippe occupatus
munere Rectoris Magnifici: hoc enim est nomen Professori
quovis anno magistratum et fasces Academiae habenti. Ruhn-
kenius, vivo adhuc Hemsterhusio, constituerat eum aliquando
mortuum scripto laudare. Iam eius rei tempus et opportu-
nitas sequente deinceps anno, Februarii die octavo, incidit
oratione habenda more maiorum Rectori abeunti illo magi-
stratu. Huic orationi Ruhnkenius argumentum fecit Hem-
sterhusium. Atque hoc est illud *Hemsterhusii Elogium*, quo
nil in omni elegantis doctrinae et eloquentiae genere recen-
tior aetas perfectius absolutiusque vidit. Nam quum perfec-
tam Critici formam in Hemsterhusio spectandam sibi propo-
142 suisset, ita eius ingenium, doctrinam, animum, mores, expli-
cuit, ita Criticae vim praestantiamque declaravit, ita nativa
illa ipsique propria Latinae orationis castitate ac venustate
rem argumentumque illustravit; ut, quum dubitemus, plusne
sit in ea descriptione, suavitatis, leporis, pulcritudinis, nitoris,
an prudentiae, gravitatis, dignitatis, maiestatis, iucundiorne

*) Plutarch. Vita Agesil. pag. 596. F. et alibi.

sit lectu an fructuosior exemplo et institutione, illud non dubitemus affirmare, vere aureolum esse libellum, in quo formando et Musae omnes et Gratiae conspirasse videantur.

Eodem anno edidit Rutilium Lupum de Figuris Sententiarum, cum Aquilae Romani et Iuli Rufiniani de eodem argumento libellis. Rutilii opusculum, ex opere Graeco nunc perditio Gorgiae, eius quem M. Cicero filius magistrum eloquentiae habuit, *) Latine versum fere negligebatur adhuc ab hominibus doctis, quamvis laudatum illud subinde a Quintiliano, ac probandum et orationis bonitate et praeceptorum diligentia, tum vero magni aestimandum frequentia exemplorum Latine redditorum e Graecis Oratoribus, non solum Demosthene, Lysia, Hyperide, Dinarcho, Lycurgo, quos veteres Grammatici in decem classicis censuerunt Oratoribus, sed vero etiam ex Hegesla, Demetrio Phalereo, Charisio, Demochare, aliisque ex illo classicorum censu exclusis. Aliquanto minoris sunt momenti Aquila Romanus, rhetor e saeculo secundo extremo aut tertio, qui ex Alexandri Numentii superstitie nunc libello nomina ac definitiones Figurarum sumsit, suppositis in exemplorum Graecorum locum Latinis: et Iulius Rufinianus e Constantini aevo, qui exempla non fere habet nisi Ciceroniana et Virgiliana: quos Ruhnkenius et propter argumenti similitudinem, et priorum editionum auctoritatem, adiungendos Rutilio censebat. Ergo hanc Rhetorum editionem ita ornavit, ut quisvis unus harum rerum peritus intelligeret, neminem nisi a Graecarum scientia Literarum profectum, nedum istos harum ignaros, Ruhnkenii obtrectatores, aut simile quidquam proferre, aut omnino Latinarum Literarum muneri professionique satisfacere posse. Principio, horum de Rhetorum rebus ac scriptis, antea fere ignoratis, in praefatione docte exquisiteque exponitur. Deinde ipsi libri ita tractantur, ut loci et corrupti acute emendantur, et obscuri docte illustrentur, et manifesto apparent Ruhnkenium in Latinis item Literis eadem, qua in Graecis, valere critica cum facultate tum doctrina, nullum non veterem Scriptorem Latinum, nullum non recentiorum Criticum et Grammaticum ab eo lectum, pertractatum, excerptum esse. Denique, quum interpretis et editoris partes provinciamque ita explevisset, ut accessioni nullus relictus esse locus videretur, cumulat etiam munus praeclara illa et singulari *Historia Critica Oratorum Graecorum*. Cuius quod fuerit

*) Cf. Ruhnkenii praefatio ad Rutilium Lupum pag. X. (pag. XII. ed. m.) FR.

consilium, quae causa, utile et iucundum sit elegantis accurataeque doctrinae studiosis cognoscere.

Nam apud Graecos tempore adhuc Solonis, sexcentis ante vulgarem aeram annis, libri erant et pauci et rari, et hi fere oratione carmine ac numero ligata: docti, qui fuerant, homines, magis suo ipsi ingenio, studio, experientia, quam librorum lectione, exstiterant. Deinceps accedente prosae scriptione, utriusque orationis scriptores indies prodierunt multi: et crescente paulatim legendi scribendique studio, iam Aristotelis ac Demosthenis, et omnino Alexandri Macedonis, aeo, tantus ferebatur librorum numerus, ut eorum cognitio, interpretatio, censura, peculiarem postularet doctrinam et quasi provinciam, quam Grammatici et Critici sibi vindicabant. Porro, Graecis Literis totam obtinentibus Asiam et Aegyptum, *) constituendis instruendisque bibliothecis, cum aliis multis in locis, tum Alexandriae et Pergami, invalescente quotidie scribentium numero, ingens librorum cum multitudo tum varietas, obesse magis quam prodesse bonis Literis et Eloquentiae videbatur. Quod ut cavere-
145verent detrimentum, duo summo ingenio et infinita doctrina Critici, Aristophanes Byzantius et Aristarchus, centum fere et quinquaginta post Alexandri aevum, totidemque ante nostram aeram annis, illam librorum multitudinem certo numero circumscribendam duxerunt, et veluti censu agendo cuiusque generis optimos quosque Scriptores in suas classes redegerunt: quibus inde *Auctorum classicorum* nomen additum est; quippe qui soli iustae classis auctoritatem obtinerent, quae tamquam lex et norma bene scribendi valeret. Igitur in hunc ordinem relati sunt **) *Poetae Heroici*, Homerus, He-

*) Quae per Alexandrum eiusque successores Graecis colonis frequentatae sunt. Nam qui antea iam fuerant Graeci incolae in Sicilia, Italia, et maritima ora Asiae, Africae, Galliae, Hispaniae, aut aliis in regionibus, hos a nobis non excludi a communione Literarum, per se patet: nec moneri necesse erat in ipso libro. Hac annotatione monemus, tironum causa.

**) Hunc Scriptorum censum exhibuit Ruhakenius in *Historia Critica Orat. Graec.* p. 94. sequens Quinctilianum *Instit. Orat.* X, 1. *Grammaticum Bibliothecae Coislinianae* p. 597. quem repetit I. A. Fabricius *Biblioth. Gr.* Vol. IX. p. 599. et Proclum *Chrestomath.* p. 340. seq. qui non nisi Poëtarum quaedam genera recenset. Nemo, quod sciam, Veterum hunc catalogum, qualis ab Aristophane et Aristarcho confectus erat, nobis servavit, aut hos diserte auctores catalogi prodidit. Unus Quinctilianus ita de iis loquitur, ut non nisi per conjecturam colligatur, eum in enumerandis Scriptoribus crisin et catalogum illorum sequi: et tamen duobus locis ea dicit, quibus fere in eam opinionem ducaris, duumviros illos non nisi Poëtarum censum habuisse. v. c. p. 893. [X, 1, 54.]

slodus, Pisander, Panyasis, Antimachus: *Iambici*, Archilochus, Simonides, Hipponax: *Elegiaci*, Callinus, Mimnermus, Philetas, Callimachus: *Lyrici*, Aleman, Alcaeus, Sappho, Stesichorus, Pindarus, Bacchylides, Ibycus, Anacreon, Simonides: *Tragici*, Aeschylus, Sophocles, Euripides, Ion, Achaëus: *Comici* antiquae Comoediae, Epicharmus, Cratinus, Eupolis, Aristophanes, Pherecrates, Plato: *mediae*, Antiphanes, et Alexis: *novae*, Menander, Philippides, Diphilus, Philemon, Apollodorus: *Historici*, Herodotus, Thucydides, Xenophon, Theopompus, Ephorus, Philistus, Anaximenes, Callisthenes, Ciltarchus: *Oratores*, decem Attici, Antiphon, Andocides, Lysias, Isocrates, Isaeus, Aeschines, Lycargus, Demosthenes, Hyperides, Dinarchus: *Philosophi*, Plato, Xenophon, 146

*Aristarchus atque Aristophanes, poetarum iudices, neminem sui temporis in ordinem redegerant. et p. 895. [X, 1, 59.] — tribus receptis Aristarchi iudicio Scriptoribus Iamborum. I, 4. p. 38. [§. 2° seq.] bipertitam facit Grammatici professionem, recte loquendi scientiam et poetarum enarrationem: quibus subiicit duas alias partes, emendatam lectionem, et iudicium: quo quidem ita severe usi sunt (inquit) veteres Grammatici, ut non versus modo censoria quadam virgula notare, et libros, qui falso viderentur inscripti, tamquam subdititios summovere familia permiserint sibi, sed auctores alios in ordinem redegerint, alios omnino exemerint numero. Hoc loco item dubium videatur, utrum auctorum nomine solos Poëtas significaverit, an prosae Scriptores quoque complexus sit. Hoc tamen probabilius videtur. Proclus quidem l. I. et Isaaci Tzetzes in Prolegomenis ad Lycophronem, solos Poëtas recensent: sed utriusque hoc erat propositum. Constat Grammaticos in scholis non solum Poëtas sed prosae Scriptores enarrasse. Callimachus Democriti scriptis criticam grammaticamque operam tribuit: et alios clarissimos quosque recensuit: vid. Ionsius Scriptor. Histor. Phil. II, 5. Diomedes lib. II. p. 421. Grammatico non solum Poëtas sed et Scriptores, id est, eos qui prosa oratione scripserunt, subiicit, auctorem, puto, sequens Varronem. Iudicium est *κρισις* et censura; qualem prodiderunt etiam praecipui rhetores: et praeter Quintilianum, Dionysius Halicarnassensis Opp. Rhet. p. 122. seq. et Hermogenes de Formis Orat. II, 5. uterque veterem Grammaticorum in Poëtis, sed magis in Scriptoribus, censum secutus est. Aristophanem Byzantium quidem in Philosophorum etiam censura ac iudicio versatum esse, inde colligitur, quod Platonem in Trilogias distribuit, teste Diogene Laertio III, 61. et quod Epicuri stilum reprehendit, eodem teste X, 13. Credam igitur, fuisse quidem antiquitus talem canonem Auctorum ab Aristophane Byzantio et Aristarcho confectum, sed eundem sensim ita auctum et mutatum a sequentibus Grammaticis, ut quid illorum duumvirorum, et quid cuiusque sequentium esset, non amplius appareret. Caeterum, in Ruhkenii indice p. 94., nescio quo casu, omisi sunt Philosophi quorum tamen rationem habuerunt Dionysius Halicarnassensis, Quintilianus, et Hermogenes. [Vid. Ferd. Rankii disputat. in Rutilii Lupi ed. ab me curata pag. 66. sqq. FR.]*

Aeschines, Aristoteles, Theophrasus. At hic ordo iam illum, ut credibile est, in modum ab Aristophane et Aristarcho constitutus, a posteris etiam aliorum nominibus Scriptorum auctus, ita in Oratoribus auctoritatem obtinuit, ut non nisi decem illi haberentur classici, reliqui, et Oratores et omnino Scriptores, in illum ordinem non assumti, paulatim vulgo in oblivionem abirent, nec nisi eruditiorum Grammaticorum Rhetorumque cognitione studiisque retinerentur, suum sibi iudicium sequentium, et non minus ab exclusis quam classicis exempla summentium: quorum e numero fuit Gorgias. Omisso Antiphonte, de quo antea (a. 1765.) doctum iuvenem Petrum van Spaan, edita singulari dissertatione, *) disputantem ipse praeses produxerat: omisso igitur Antiphonte, Oratorum, quorum scripta in illa Historia recensuit, sunt ad quinquaginta, singuli per singulas disputationes, quamvis breves, tamen suis numeris absolutas, descripti. Harum unam nominasse satis sit, eam de Andoclide et Phaeace, in qua disputatur adversus Io. Taylorum. Hic Andocidi Orationem adversus Alcibiadem abiudicare, Phaeacique adiudicare conatus erat tantis ingenii doctrinaeque adhibitis praesidiis, ut sententiam Hemsterhusio probaret: Ruhnkenius non minore ingenio doctrinaeque, maiore etiam acumine et subtilitate, rationes Taylori confutavit, ut assentientem haberet Valckenarium, 147 et habiturus etiam fuisset Hemsterhusium, si is adhuc vixisset. Ergo et in hoc Ruhnkenius princeps exstitit doctrinarum genere, quod unum est ad ingenii fructum et cognitionis suavitatem uberrimum: *Historiam Literarum* dico, quae in rebus et libris Veterum Scriptorum recensendis versatur. In hanc quum ab omni tempore multi involaverint compilatores, qui non dubitarent de Scriptoribus garrere, quorum scripta non legissent; paucissimi fuerunt, qui eam cum propriae doctrinae copiis et facultate tractarent. Quorum e numero principes censendi sunt quatuor. Nam, ut Io. Meursius priores omnes diligentiae laude superavit, ita mox plus aliquanto iudicii attulit G. Io. Vossius: plus etiam Io. Ionsius, omnes et maiores et minores superaturus, si vita ei longior obtigisset: denique illorum copias suis auxit, totamque materiam explicuit, duplici in primis opere Bibliothecae cum Graecae tum Latinae, I. A. Fabricius, eoque sane unus omnium hoc saeculo doctorum hominum de harum Literarum incrementis studiisque optime maximeque meritus. His iam

*) Disputationem recusam adiecit Reiskius editioni Oratorum Atticorum Vol. VII. p. 795. [Legitur eadem in Opusc. Ruhnk. T. I. pag. 142. seqq. ed. Bat. FR.]

quintus accessit Ruhnkenius scripta Oratorum Graecorum Critica Historia. Et quandoquidem hi fere Attici fuerant Oratores, constituebat Rhodiorum item et Asiaticorum historiam eadem ratione persequi: iamque apparatus instruere adgredebatur: porro Fabricianum utrumque opus denuo edo-148 re, ac supplementis animadversionibusque locupletare destinabat: et destinatum perfecisset, si vel alius eum ad opus urgendum *) incitasset, vel ipse suo iudicio non ad alia opera dudum affecta perficienda revocatus fuisset. **)

Venio nunc ad illud tempus, quo nostra exstitit coniunctio, quum ego Ruhnkenio adhuc ignotus me ipse conciliaui scripta ad eum *Epistola Critica in Iulianum, Eunapium et Aristaenelum*, Goettingae, anno h. s. sexagesimo et nono: quae notitia sensim ad consuetudinem, familiaritatem, et intimam amicitiam crevit. Fuit enim Ruhnkenius mihi, ut ipsi Hemsterhusius, ***) novae veluti vitae auctor: atque, ut ipso magna fuit mei pars, ita ego nonnulla ipsius: et in ipsius vita narranda me mei ipsum mentionem praetermittere ut alienum est a proposito, ita apud plerosque vel animi ingrati, vel intempestivae modestiae notam subeat. Nec tamen amplius de me dicam, quam ad Ruhnkenii res cognoscendas pertinet: quandoquidem de initiis studiorum meorum alio in libro tantum dixi, quantum temporis locique illius ratio postulabat. †)

Ego undeviginti annos natus, lecto Xenophonte, ad alterum Socraticae suavitatis fontem accedens Platonem, mirifico quodam huius studio capiebar, non solum ut legendo satiari non possem, sed ut animadversiones etiam in pleros-149 que Dialogos, pro meo quidem captu illas et juveniles, sed, quoad eius fieri posset, diligenter conscriberem, haud secus ac si scholas in Platonem habere constituissem. Hoc dum ago, venit forte ad me familiaris meus et amicus I. M. Hassenkampius, is qui superiore anno (1797.) in Rintelensi Academia Professor diem obiit, haud mediocri sane et meo cum dolore, et eruditioris Theologiae detrimento: is igitur ad me veniens libellum adfert, de cuius nec auctore editore adhuc vel in libris legeram, vel fando audiveram,

*) Sic h. l. etiam pr. ed. Cf. supra pag. ed. pr. 136. FR.

**) Quum discipulos Literis strenue operantes, illo tempore plures haberet, unus Ioannes Enschedeus, disputationem de Tutelis et Insignibus Navium, eius auspiciis, et scripsit, et publice defendit, anno 1770. Sed de Enschedeo satis est quod diximus Biblioth. Crit. P. XII. pag. 80.

***) Cf. supra pag. 32. ed. pr. FR.

†) Vid. Wyttenbach. praefat. ad Selecta Princip. Histor. FR.

Timaei Lexicon Vorum Platoniarum cum animadversionibus Davidis Ruhnkenii: narrat, se hunc sibi libellum comparasse ea opinione et spe, ut per eum iuvaretur ad intelligentiam Dialogi Timaei, quem cognoscendi Platonis causa legere instituisset: sed Dialogum quidem Timaeum non dilucidorem reddi ope Lexici Timaei, et singularem habere difficultatem atque insolentiam rationum Mathematicarum: „his“ inquit „difficultatibus fatigatus a Platonis lectione „destiti; igitur hunc libellum tibi do, cui forte plus utilitatis adferet, quippe qui totum Platonem legere aggressus „es.“ Et erat ingeniosissimus iuvenis Hassenkampius, Linguae Graecae peritus ad eum finem ut legendis Scriptoribus
150 res ac sensum facile assequeretur, et vero Mathematicis studiis probe exercitatus, sed nimirum in eo deceptus, quod legendi Platonis initium non a Grammatica interpretatione, deinde quod a Dialogo Timaeo, duceret. Ego libellum ut in manus accipio, ita evolvo: miror commentarios amplos et eruditos, quales numquam videram: quaero voces mihi notas et a me meis in animadversionibus tractatas: paucas invenio: sed quas invenio, eas video eiusmodi ratione expositas, ea luce illustratas, qualem quantamque adhuc non cognoveram. Tum vero intelligere coepi non solum per se ipsam fructuosam esse Platonis lectionem ad mores, animum, ingenium, orationem, disserendi elegantiam, interiorem Philosophiae et Literarum Graecarum cognitionem: sed vero longe fructuosissimam ad omnes posteros et Graecos et Latinos Scriptores recte intelligendos, quippe per hos omnes et per universum antiquarum doctrinarum orbem longe lateque diffusam. Inde per complures deinceps annos Timaei Lexicon mihi fuit enchiridion, quod e manibus numquam ponerem, cuius mihi tamquam instrumento Platonis cognitionem patefacere. Nam huius acriori indies studio incitabar, ut eum iam non solum animi sensu amarem, sed ratione iudicioque diligerem. Ruhnkenium autem et amabam, propter communem Platonis amorem, et diligebam propter
151 doctrinae fructum quotidie ex eius Timaeo perceptum: Ruhnkenium dies noctesque cogitabam: Ruhnkenium in oculis ferebam: Ruhnkenium ut unicum doctorem et alterum patrem, colebam ignotus, et subinde legens eius animadversiones, cogitationi ipsi meae indulgens, coram cum eo colloqui mihi videbar, mox a mentis errore ad me rediens illud usurpabam,

Quid natum toties, crudelis tu quoque, falsis
Ludis imaginibus? cur dextrae iungere dextram
Non datur, ac veras audire et reddere voces? *)

*) Virg. Aen. I, 407.

Igitur non diutius vanum desiderium ferens, in animum luxi primo quoque tempore me ad viri notitiam proferre, ibendo ad eum edendoque libello. Sumsi Iulianum, mox Marchum, aliosque illius aetatis Philosophos et Rhetores, de ex Antiquis, in primis Platone, emendarem, exemplo ius Ruhnkenii in Animadversionibus ad Timaeum proposito. Anno postea Goetingam veni, operaeque pretium feci, cumendis Graecis Scriptoribus Scriptorumque editionibus illis, his adhuc aegre carueram, tum vero etiam conciliando la. studiis Heynio: qui, quum consillum ei aperissem, me currentem incitavit, narrans quid ipsi officii gratumque cum Ruhnkenio intercederet: addens, se per literas um ei libellum commendaturum: idque mox praestitit. 152
sterum Ruhnkenius et nondum viso meo libello, ad literas meas humanissime respondit: et accepto lectoque, adeo mihi amanter scripsit, *) adeo ad laudem honorifice, adeo mihi mea spe, opinione, merito, cumulatus, ut nil supra me posset. Saepe in memoriam redeo eius diei, quo die et accepi literas: ut eas legi, relegi, exosculatus sum: ut per complures deinceps dies insolitus quidam nec stultum dissimilis, fatebor enim, placidae voluptatis affectus tekt. Nec mirum. Diuturna quatuor annorum expectatione, quasi animi contractione, subito solvebar. Neminem ad hoc habueram, qui meam operam agnosceret: paucos parumque laudatores: multos mei studii reprehensores, ut in illis ad vitae usum: omnem spem reposueram ad illud tempus, quo meam operam Ruhnkenio, Valckenario, horumque nullimis viris probassem, huiusque laudis expectatione omni et laboris mei aerumnam et imperitorum reprehensionem craveram. Nunc expectatum illud tempus aderat, et utrumque laudis animique fructum adferebat. Proximo anno 1770.) Lugdunum veni. Quis meus fuerit sensus ad Ruhnkenii Valckenarii adspexit, quos absens ut Deos coluimus, dictu est difficile: difficilius etiam, quae mea fuerit miratio, quum tantam divinitatem cum tanta humanitate 153
coniunctam viderem. Cognoveram antea aliis in populis professores, qui apud discipulos et indoctiores, saepe etiam ad aequos doctos ac doctiores, gravitatis et reconditae cuiusdam sapientiae speciem affectarent. Tales ego homines inquam ferre poteram. Sed tamen, mecum ipse cogitatum, si ferendi sunt isti mores, in solis eos feram Lugdunabatavis duumviris: his concedam; hi si faciant, sumant

superbiam quaesitam meritis. *) At nil quidquam istiusmodi in horum inerat moribus; nil supercilii, nil simulationis, nil nisi verum, simplex, modestum, nil non ad civilem et communem aequalitatem exactum, quam nemo ignorat, nemo non amplectitur, qui ex Veterum scriptis verum sapientiae fructum quaerit. Quae utriusque viri in me exstiterint beneficia cum doctrinae, tum amicitiae, referre longum est. Lugduni annum fui, ventitans in eorum scholas, caeterum instruens editionem libelli Plutarchei De Sera Numinis Vindicta, libris nondum lectis legendis, et huius bibliothecae scriptis codicibus conferendis. Interea Remonstrantium Societas quaerebat qui Amstelodami in illorum schola magnorum sane Doctorum nominibus celebri, Literarum Philosophiaeque professionem susciperet. His ut mihi eam offerrent, mihi ut oblatam acciperem, persuadent duumviri.

154 Quam cathedram quum per octo annos tenuissem, in aliam traducor Philosophiae in Illustri Amstelodamensium Athenaeo instauratae (1779.): eamque sexto anno (1785.) item commuto cum Literarum et Historiarum in eodem Athenaeo cathedra: post illum decimo quarto, altero post Ruhnkenii obitum, anno, hec ipso nonagesimo nono, Lugdunum migro successor mortuo illi, cui vivo saepe collega destinatus invitatusque fuisset. Ac per totum illud Amstelodamense tempus, quum Amstelodamum primo patriaeque loco mihi esset, ubi nil desiderarem eorum quibus literati hominis otium ac felicitas censeretur: Lugdunum, una ex omnibus reliquis Batavae terrae urbibus, secundo mihi loco fuit, quam et amarem, ut studiorum meorum altricem, et lubenter inviserem, ut magistrorum meorum, amicissimorum virorum, stationem ac domicilium.

Caeterum, quae ante meum in hanc terram adventum fuerunt Ruhnkenii res, has cum ex ipsius, tum ex aliorum, sermonibus acceptas et memoria custoditas, retuli: quae postea secutae sunt, earum ipse testis fui. Versabatur tunc in animadversionibus ad Xenophontea Socratis Memorabilia et Longinum conscribendis: his Toupilii, illis Ernesti in gratiam. Igitur et me sui causa hos libros relegere, et si quid novae emendationis interpretationisve peperissem, cum ipso

155 communicare, iubebat. Feci: measque notulas ita ei tradidi, ut suo ipse iudicio, nulla mei facta mentione, iis uteretur. Sed de eius in Longinum animadversionibus postea dicemus: **) nunc de Xenophonteis verbo monendum videtur.

*) Horat. Carm. III, 30, 14. FR.

**) Cf. pag. 168. ed. pr. FR.

In plerorumque Veterum Scriptorum exemplis ad marginem cuiusque loci notare solebat, cum suas, tum magis etiam aliorum emendationes, quae in illa editione non essent memoratae. Xenophontem peculiari quadam cura tractaverat; et in margine exempli Leunclaviani non modo illius, de quo diximus, generis annotationes scripserat, sed etiam omnes Grammaticorum ac fere Scriptorum locos notaverat, qui locos Xenophontis attigissent. Igitur ad Veteres plerosque Scriptores tractandos etiam si subito accederet, numquam imparatus accedebat. Porro Ernestum vehementer diligebat, cum quod ab illo ipse diligeretur, tum quod eos quaedam animi et elegantis doctrinae similitudo coniungeret: et quandoquidem is Xenophontea Memorabilia saepius edidisset, sed pro more ipse suo et levi apparatu; cupiebat Ruhkenius Ernestum nova editione operae pretium facere suaeque ipsam existimationi apud peritos quidem iudices consulere, eique, ad ornandam novam editionem, varias codicum scriptorum lectiones et suas ipse animadversiones submittebat: porro Valckenario persuadebat, ut et ipse suas annotationes adiungeret. Sed hoc negotium similem fere, 156 atque in Callimachea editione, habuit exitum. Nam Valckenarius dum Xenophontis locos attingebat, simul reprehendebat Ernestum, idque candide et simpliciter, sicubi eum in prior editione errasse deprehenderet: itaque correctiones non magis in Xenophontem, quam in Ernestum, scribebat, sperans ea se diligentia bonam potius quam malam apud hunc gratiam initurum. Quod paulo secus evenit. Haec Ernesto censura minus grata accidebat: parum aberat quin totam Valckenarii operam ab instituta editione excluderet. Ruhkenii tamen arbitrio factum est, ut partis, qua ipse corrigeretur, rationem haberet quantam ipse vellet, ommissa Valckenarii mentione: at sub huius nomine adderet libello reliquas annotationes, quae ad ipsum Xenophontem referrentur. Hae igitur unde ad hanc paucitatem ac brevitatē redierint, iam intelligitur. Ab illo tempore Valckenarium inter et Ernestum, quamquam nec antea fuerat amoris ardor, magis etiam fuit frigus et suspicio: quae ne sensim in maiorem animorum disiunctionem abiret, mutua et cum utroque communis Ruhkenii benivolentia effecit: qui naturali illa ipsaque propria facilitate ac liberalitate utriusque erga ipsum amorem amicitiamque perpetuo retinuit. Adolescens utrumque ornaverāt sibi conciliaverat inscribenda cuique Epi- 157 stola Critica. A Valckenario nil retulit ornamenti: nec inique tulit, vere iudicans non voluntatem illi, sed opportunitatem defuisse. At retulit ab Ernesto, qui (1762.) ad eum scri-

sit *Narrationem de Vita I. M. Gesneri*, repetitam postea in illius *Opusculis Oratoriis*. *) Cumque multae sint Ernesti hoc in genere descriptiones, per quas multorum civium suorum memoriam posteritati commendavit, eaeque omnes doctrina, ratione, oratione, egregiae: haec una inter omnes excellit eo nomine, quod in his Literis non modo a principe, sed de principe ad principem, scripta est.

Ad hoc usque tempus, quo primo Lugdunum venit, Ruhnkenio sospes fuit et incolumis domus. Uxor adhuc florebat formae integritate: duae erant festivissimae filiolae ad praecelaram maturitatis spem succrescentes. Ruhnkenius vulgo felix habebatur pater. Ecce! unius anni proximi (1771.) fatalis quaedam calamitas illam felicitatem in perpetuum affixit. Uxor tentatur aqua intercure: minor filia cum vitae periculo aegrotat: hac restituta, pater gravi morbo corripitur: e quo vixdum convaluerat, quum uxor apoplexia quassatur, quae loquendi eam facultate, denique visu, privat: mox minor filiola et ipsa oculorum sensum penitus amittit. In tanta
158 mali atrocitate, carissimorumque caput clade, quis non pater aut mente concidisset, aut moerore extabuisset, aut certo dolori succubuisset? Ruhnkenium naturalis quaedam corporis nervorumque firmitas, et illa, de qua saepe diximus, animi facilitas aequitasque sustentavit. Principio ad repentinum quasi fulminis ictum attonitus, stupore defigitur. Unde quum ad se ipsum et consueta vitae negotia rediisset, eiusdem stuporis subinde incidunt reditus, qui eum inter docendum adeo e frequentium discentium auditorio abire cogunt. Paulatim spes eum erigit restituendae uxoris et filiolae, quamquam vana illa; nam exhausto consumptoque omni remediorum usu et experimento, utraque in eadem clade hodieque vivit: sed tamen spes eum erigit: huic succedit ratio, denique tempus **) et consuetudo, in quibus lenissimam efficacissimamque doloris medicinam aegris mortalibus constituit optima parens natura, eiusque sapientissimus auctor Deus. Ruhnkenius suae sensim sorti assuescit, uxoris filiolaeque cladem integritate et flore maioris filiae compensat, intermissa Literarum studia repetit, nascentem subinde dolorem suavitate doctrinae abstergit.

Et quasi fortuna omnia experiretur quibus Ruhnkenii constantiam labefactaret, sub idem ei tempus alias obiect

*) Eadem repetita legitur in Aug. Matthiae *Exemplis Eloquentiae Latinae* et in *Eloquentium Virorum Narrationibus de Vitis Hominum doctrinae et virtute excellentium*, quas ipse edidi, Vol. II. pag. 1. sqq. FR.

**) *Χρόνος γὰρ εὐπαρέχῃς θείος*. Soph. Electr. 179. FR.

aegritudinum causas, leviores quidem, sed tamen haud mediocres illas momenti ad deprimentum animum, si ad gravium pondus calamitatum accesserint. Homines quidam docti, 159 partim inimici, partim laudum eius obtrectatores, in libris publico editis cum acerbitate et malevolentia in eum invehebantur. Erat illorum temporum aequalis Christianus Adolphus Klotzius, homo perelegantis, sed inquieti et contentiosi, ingenii: qui per libellos cum Burmanno bellum gerebat, sociosque sibi Ernestum et Ruhnkenium adiungere cupiebat: quorum in utroque frustra fuit. Ruhnkenius, quamquam a Burmanno laesus, tamen nec bellum volebat, nec vindicem adolescentem recens evolantem, in quodvis argumentum et quosvis homines involantem, ipse iam veteranus et accuratae doctrinae, tamquam gravis armaturae nec velitariae, ordinem ducens. Huc accedebat, quod ipsius amico, Iacobo Frederico Heusingero, aliquid inimicitiae, ut supra dixi, cum Klotzio suberat. *) Igitur hic non desinebat Ernestum et Ruhnkenium lacessere: erat enim eo ingenio, ut medios etiam, ac neutram partem sequentes, hostium numero haberet. Uterque tacebat. Norant enim, se nulla re alia nisi silentio ulcisci posse hominem, qui quovis pacto in alterutram partem, sive amicus sive hostis, nominari ac memorari vellet, neque quidquam iniquius ferret quam taceri se nullamque sui rationem haberi. Igitur scripsit alicubi, Ernestum nullo in numero esse Criticum, qui nil nisi *notulas adspargere* Au- 160 cloribus sciret: hanc enim dictionem Ernestus in titulo Homericae editionis posuerat. Ruhnkenii autem reprehendendi occasionem arripuit prodenda in actis Literariis **) iniqua et malevola censura Amoenitatum Literarum Medenbachii Wakkeri, iuvenis doctissimi, nunc Zwollano Gymnasio praefecti meritissimi, qui Ruhnkenio praeceptoris suo hunc libellum inscripserat. Paucis mensibus interiectis obiit Klotzius, dubium maiorine Literarum bono an damno: bono, si quidem in eadem lacessendi libidine perseverasset: malo, quippe si aliquando deferbuisset, ad sanioresque rationem rediisset, magnum Literis emolumentum futurus. Secuti sunt deinceps alii reprehensores magis acerbi quam festivi, Burmannus Anthologiae Latinae volumine altero, ***) Schraderus in

*) Vid. supra pag. 126. ed. pr. FB. — Cf. Iacob. Fr. Heusingeri ad Mallium Theodorum de metris appendix: *Ad vindicias fragmentorum Nepotis accessio*; p. 155. illius editionis. LINDEMANN.

**) Vol. VI. P. III. p. 331 — 336. BERGMAN.

**) Pag. 482. et 745. significans locum Elogii Hemeterh. de perfecto Critico, Geometriae et Philosophiae non ignaro, p. 32 — 36. [Vol. I. pag. 232. sqq. ed. m.] ac fortasse etiam N. Heinsii cum Burmanno comparisonem p. 14. [pag. m. 215.] BERGMAN.

Emendationibus, *) uterque recente adhuc domestico vulnere Ruhnkenii, quorum ipse quasdam sive observationes sive emendationes reprehenderat in animadversionibus ad Rutilium Lupum. Sed illos omnes facile contemnebat. Magis movebatur animadvertens amicos quosdam suos inimicis arridere, ipsum irridere. Nolo horum nomina prodere: erant certe qui se Ruhnkenii amicos dici haberique vellent, tique in Literis haud obscuri. Erat et alius amicus, homo semidoctus, 161 qui et ipse aliquis esse vellet, **) et a Ruhnkenio saepe admonitus, ut tum demum de Literis iudicaret, quum eas bene didicisset, admonitionem inique accipiens, eam male dicendo ulcisci adgrederetur, arripiens calumniam sermonibus imperitorum iactatam de Ruhnkenii scholis ut minus iuoundis ad sensum profectusque adolescentium, eique non modo Klotzium, Barmannum, Schraderum, sed nescio quem Scholae Rectorem anteponeret, qui discentium animos entusiasmo, ut aiebat, incenderent. Atqui iste illorum laudator tantillus erat homunculus, qui, quanta in Ruhnkenio esset doctrinae copia, quantaque ingenii magnitudo, ne suspicari quidem posset: et tamen apud imperitos veluti censor de Professorum meritis laudibusque statuebat, magnaque auctoritate valebat. Quis nostrum, si istiusmodi iudiciis subiciamur, non

Ultra Sauromatas fugere hinc velit et glaciale Oceanum? ***)

Ruhnkenius suae se virtutis conscientia et recte sententium testimonio tuebatur. Omnium peritorum iudicio ea erat aetate, ingenii doctrinaeque magnitudine, ut non amplius deberet erudire tirones, sed docere veteranos et ipsos doctores, ac tamquam Musarum antistes non rudem et profanam turbam instituere, sed initiatos ad ἐποπικά †) et interiora 162 mysteria adducere, omnino Atheniensium exemplo, ut civis de patria egregie meritis, confectis stipendiis, publice in Prytaneo ali. Hoc se testimonio sustentabat. Attamen durum accidebat amicos experiri perfidos, quos fidos duxisset. Quid enim nisi perfidos appellemus istiusmodi amicos? si

*) Praef. p. LI — LIV. suum sibi, quod Observatt. Cap. V. p. 54. contecerat apud Virgil. Aen. I, 134. *Vos ego*, acriter vindicans adversus verissimam simul ac lenissimam Ruhnkenii, Schraderi nomini parcentis, reprehensionem ad Aquilam Rom. p. 147.

BERGMAN

**) Vid. supra pag. 77. ed. pr. FR.

***) Iuvenal. Sat II, 1.

†) Cf. Stallbaum. ad Plat. Sympos. cap. 28. pr. FR.

quidem vera amicitia nullam fert *ἐπιχειρεκακίαν*, nullam malevolentiam, nullam invidiam, irrisionem nullam. Hoc unum satis valuisset ad domesticæ calamitatis sensum augendum, nisi tanta ipse fuisset animi constantia. Quid igitur? cognita istorum perfidia, hunc dolorem magnitudine veteris doloris obruebat, Ulyssis*) exemplo,

Στήθος δὲ πλήξας, καρδίην ἤρίπαπε μύθῳ·
Τέτλαθι δὴ, καρδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.

Ruhnkenius intermissa Literarum studia repetens (1772.), Velleio præcipuas tribuit partes, cui edendo iam pridem proximum quodque destinaverat tempus: nec tamen opus uno tenore urget, ad aliud deinceps et aliud inductus, tamquam viæ diverticulum; cum ad locupletanda poliendaque vetera, Epistolas Criticas et Timæum, tum ad affecta perficienda, in quibus erant in primis Longinus et Scholiastes Platonis. Nam Scholia Veterum Grammaticorum in Platonem,**) quæ adhuc nulla erant edita, sed in codicibus scriptis vel peculiaribus, 163 vel Platoniciis, exstant, magna cum cura, omnibus fere Europæ ex bibliothecis collegerat, eaque unum in corpus digerere et commentariis illustrare constituerat. Accidit tunc, ut ei nil tale exspectanti literæ redderentur Parisini iuvenis adhuc ipsi ignoti, Villoisoni, Scholiorum illorum accessiones mittentis, caeterum scribentis se Apollonii Lexicon Homericum***) propediem edere, et porro Graecis Literis operari, constituisse; igitur utriusque propositi rite perficiendi se consilium rationemque unice a Ruhnkenio expetere. Hic tanta iuvenis eruditione et humanitate magnopere lætatus, ei nec monendo nec docendo defuit, eumque, quantum potuit, non destitit in rectam studiorum viam convertere, relictam ab eius civibus hoc sæculo, sed antea tritam et frequentatam, e qua Scaligeri, Casauboni, Salmasii, Valesii, alique multi prodierunt; qui et Galliam et bonas Literas illustrarunt. Et vero in aliis Europæ regionibus iuvenes Literarum studiosi complures excitati fama ac doctrina Ruhnkenii, se ad eius

*) *Odys.* v, 17.

**) Pars eorum illa, quæ exstat in codice Veneto, prodit nuper in formæ octavæ libello, inscripto, *Anecdota Graeca e præstantissimis Italicarum bibliothecarum codicibus descripsit Ioann. Philipp. Siebenkees: edidit et præfatus est Ioann. Adam. Goetz.* Norimberg. 1798.

***) Prodit Parisiis 1773. forma quarta. Iam antea edendum sibi sumserat, et edidit anno 1768., in octava forma, Hermannus Tollius, vir doctissimus, quondam collega meus in Amstelodamensi Athenæo.

auctoritatem contulerunt; nam idem hoc tempus et Villoisonum ei conciliavit, et Herellum Noribergensem, et Hottingerum Turicensem, elegantissimae adolescentis doctrinae, multis in publicum proditis speciminibus claros nunc viros.

164 Huiusmodi notitiarum amicitiarumque ultro oblatarum suavitas multum valebat ad moerorem domesticae calamitatis, subinde revirescentem, paulatim sanandum et penitus ablundum.

Attulit sequens annus (1773.) gratum literatae civitati munus opera in primis Ruhnkenii. In Literarum statoribus et interpretibus Ciceronis qui saeculo decimo sexto floruerunt, magnum est nomen Sebastiani Corradi, cum aliis in hoc genere operibus clari, tum edita *Quaestura*, libello et elegantissime scripto, et ad Ciceronis intelligentiam utilissimo. Huius duas esse partes, in neutrius titulo significatum erat; unde factum, ut prior pars in hominum oblivionem abiret eiusque exempla fere interirent. Hoc non fugiebat Ruhnkenium: unde Ernestus et didicit, et alterius partis exemplum accepit, et utramque uno volumine edidit Lipsiae,*) beneficium auctorem in praefatione memorans his verbis: „omnibus aliam, quam quae vulgo fertur, Quaesturam ignorantibus, — mihi Davides Ruhnkenius, vir tum aliarum, tum Graecarum Literarum scientia exquisita praeditus, indicavit esse et aliam Quaesturam, ignoratam doctissimis hominibus, sine qua manca esset nova illa; eiusque exemplum, se ab amico sumturum missurumque, si vellem, promisit.

165 „Cuius promissi mox fidem liberavit, nobisque facultatem hanc dedit, ut Quaesturam totam edere, doctosque homines munusculo, ut speramus, non ingrato afficere possemus.“ Caeterum in hac Ernestina editione accidit negligentia vel librarii vel aliorum, ut posterior Quaestura priori praeponeretur, et plura, quam par erat, operarum vitia relinquerentur. Amicus ille a quo Ruhnkenius librum sumsit, erat Nicolaus Hopfius,**) Bernas Helvetius, civis meus, vir elegantis doctrinae, cum universae, tum Graecae et Latinae, qui tam privatus senectutem Hagae in literato degebat otio. Huius familiaritatem et amicitiam studiose colebat Ruhnkenius, eumque sibi, post Bergerum quidem, ducem ad rariorum librorum

*) A. 1753. vel, ut est in titulo, 1754. Quare nescio cur Wytenbachius ad 1773. annum retulerit. FR.

**) Videatur Christoph. Saxius, Traiectinae Academiae, et omnino Antiquarum Literarum, egregium decus, idemque rarum exemplum vegetae et studiis exhilaratae senectutis: in libro utilissimo, Onomastico Literario, Vol. I. p. 155. et Vol. VII. p. 93.

cognitionem exstitisse, praedicare solebat. De Hopflo memini patrem mihi meum narrare, quum diceret, se puerum Bernae illum iam adolescentem Graecarum Literarum laude florentem cognovisse, eiusque exemplo ad eandem laudem capessendam incitatum fuisse. Sed de patre meo, optimo viro, cui, quod ipsa vita maius est, Literarum amorem excolendique ingenii initia debui, non est quod hoc loco plura dicam; quandoquidem alibi dixi de illius Elogio, quod scripsit I. Christianus Bangius,*) egregia vir et Antiquarum Literarum scientia, et Latinae orationis facultate, sed exteris magis quam civibus ipse suis cognitus.

Venit denique tempus, quo Ruhnkenius illam etiam doctrinae suae partem, quae exquisita librorum cognitione constabat, publico munere et profiteretur et expromeret, mortuo Abrahamo Gronovio (1774.) succedens in praefectura bibliothecae Lugdunobatavae. Huic adhuc vivo quum Curatores successorem destinare vellent; uterque Literarum Professor, et Ruhnkenius et Valckenarius, provinciam petebant, nulla illi obtrectatione aut invidia, quae in hos viros non cadebat, sed potius certo iudicio et amicitia, ut eo certius alter omnino eam auferret. Igitur et Valekenarius huic delatam praefecturam ex animo gratulatus est: et Ruhnkenius, cum illi, tum reliquis Professoribus gratissimum fecit, partim facilitate in impertiendo expediendoque librorum usu, partim gratia apud Curatores in impetranda extraordinaria pecunia emundis bonis libris. Caeterum in augendae locupletandaeque bibliothecae studio perstitit, quamdiu sperabat fore, ut illa tandem ex hac loci angustia in amplius et cum ipsius praestantia, tum Academiae fama, dignum domicilium traduceretur. Quae spes quum aliquoties eum fefellisset, quumque animadverteret quotidie, libros ita constipandos esse, ut vix usus et cognitio eorum amplius constaret, nec in hac angustia se operae pretium facere posse; curam instruendae, disponendae, explicandaeque bibliothecae, futuro successori reliquit. At item deinceps successor successori hanc relinquere curam cogetur, 167 quamdiu his in loci angustiis bibliotheca relicta fuerit.

Deinceps fuit saecularis Academiae Lugdunobatavae annus alter (1775.) Acti sunt dies festi duo Nonis Februariis et postridie. In his Ruhnkenii, quod quis miretur, quamvis Eloquentiae Professoris, nullae fuerunt partes vel in dicendo vel in scribendo: fuerunt quaedam in praefectura spectaculi pyrotechnici. Sed ipse agnovit, in distribuendis temporibus, personis, actionibus, quaedam admissa fuisse, quae posteritas

*) Biblioth. Crit. Vol. II. Part. II. p. 138. (Cf. eiusd. Bibl. Vol. III. Part. IV. p. 97. sq. FR.)

caveret. In Oratoribus dubium erat, utrum dicentium an audientium patientiam magis mirareris. Accidebat illud Horatianum,*)

Si foret in terris, rideret Democritus: —
Dicentes autem narrare putaret asello
Fabellam surdo: nam quae pervincere voces
Evaluerē sonum, referunt quem nostra theatra:
Garganum mugire putes nemus, aut mare Thuscum.

Qui primus in suggestum adscendit Professor, per tres horas dixit, nemine audiente: et post hunc item alii. Insolita multitudo exterorum, et doctorum hominum et indoctorum, affluerat ex tota undique terra Batava, haud secus atque apud Graecos ad ludorum Olympicorum celebritatem. Hospitum nulla habebatur ratio: Professoribus allarum Aca-

168 demiarum locus ad sedendum non erat datus: si quidem audire vellent, debebant se stanti turbae immiscere et dubiam experiri sortem. Hos aliosque errores secum reputans Ruhnkenius, „Ista“ alebat „ne rursus accidant, posteritas monenda est; neque enim sua festis diebus hilaritas constare potest, nisi si adsit modestia, opportunitas, varietas, elegantia, hospitalitas.“

Animadversiones suas in Longinum miserat Io. Toupio, Britanno, novam illius Scriptoris editionem molienti. Postea subinde eum facti poenituit. Primum, animadverterat illum priorum Criticorum copiis parum liberaliter uti: qui, licet ipse acutissimo ingenio et interiore Graecae linguae scientia praeditus, quibus propriam sibi gloriam parere posset, tamen alienam saepe surriperet. Sunt enim in eius emendationibus haud paucae huiusmodi in quibus Antiqui Scriptoris locum iam a Casaubono, Valckenario, Ruhnkenio, aut aliis, egregie emendatum, levissime addito *et* vel *de*, similive correctionuncula, mutat, tum totum veluti a se solo perpurgatum, apponit, cum tali fere formula, *ita legendus hic locus, in quo emendando magni viri parum viderunt*. Ruhnkenius quidem postea in altera editione Epistolarum Criticarum et Timaei, suas ipse correctiones vindicavit, Toupii morem leniter perstringens: tunc vero verebatur, ne Longinianis animadversionibus idem eveniret. Porro, non ferebat tarditatem editionis, iam ultra sextum annum tractae. Igitur Dissertationem *de Vita et Scriptis Longini*, quam antea, item scriptam, Toupio mittere constituerat, seorsum**) ipse edidit Lugduni-

169

*) Epist. II, 1, 194.

**) Cf. supra pag. 52. ed. pr. FR.

batavorum anno h. s. septuagesimo sexto. Hanc equidem non dubito immortalē appellare. Similem operam Porphyrio, condiscipulo et aequali Longini, navaverat superiore saeculo Lucas Holstenius, eruditissimus vir: et, iudice Ruhnkenio, ita rem gesserat, ut primus huiusmodi historiae bene scribendae exemplum daret. Ruhnkenius Holstenium cum materiae copia, tum certe formae elegantia superavit. Nam, in materia nullum erat veterum genus monumentorum, nullum Graecorum Latinorumque Scriptorum, nullum Grammaticorum Scholiastarumve, cum editorum, tum ineditorum, genus, quin id Ruhnkenius legendo pertractasset, unde reconditas, nemini cognitās, fere emortuas, cum rerum gestarum notitias, tum doctrinarum reliquias expromeret. Deinde in forma, disponendis partibus ad perspicuitatem, et quasi membris ad quandam corporis integritatem componendis, ad historicam rationem conformandis, Ruhnkenius et natura et usu valebat: alter de hoc officio ne cogitasse quidem videtur: et a bene scribendi facultate, quae in Ruhnkenio summa fuit, tantum abfuit, vix ut ad eam adspiraret. Denique a iudicii 170
sanitate et elegantia illum superstitio saepe avertit; Ruhnkenium quod averteret, nil fuit. Igitur hic eius libellus apud intelligentissimos iudices, triplicis artis, Historiae, Criticae, Eloquentiae, palmam tulit.

Bibliothecam Criticam scribere instituenti (1777.) primum dissuasor mihi, deinde suasor fuit consilii:*) cuius postea neutrum poenituit. Nam nisi publice Literarum studiis profuit, privatim certe nostra invicem sermonum epistolarumque commercia frequentiora reddidit: quibus et ille, quo erat erga me amore, magnopere se delectari fatebatur, et ego cum scribendi exercitatione, tum illius monitis ac praeceptis aliquantum ad iudicii, doctrinae, et orationis, facultatem profeci.

Tum Burmannus Secundus, abdicata Amstelodamensi cathedra, reliquum vitae otiaurus in Santhorstanum suum concessit, ac per viciniae opportunitatem, opera communis amici Laurentii Santenii, cum Ruhnkenio in gratiam rediit.**)
Cathedram eius tres in primis petebant candidati. Ipse Curatoribus commendabat Santenium: me Valckenarius, et grata

*) Nec suasor modo, sed etiam socius, conferendis duabus censuris, altera *Commentarii de Palaestra Neapolitana* ab Ignarra scripti, altera libelli *Orphici de Lapidibus a Tyrwhitto* editi. Vid. Wytenb. Bibl. Crit. Vol. III. Part. I. pag. VI. FR.

**) Cf. supra pag. ed. pr. 160. et 92. FR.

quaedam civium opinio, quod per sex annos iuventuti Literarum et Philosophiae institutione profuissem. Tullit Tollius.
171 Ruhnkenius nemini trium operam suam praestare voluit; quod peraeque eius fuisset discipuli: mihi tamen in aurem dicebat,*) se ampliori me loco destinasse: hoc eiusmodi erat, ut aut ipsi aliquando, aut Valckenario succederem.

Oderici libellus quo Graeca Inscriptio, scenicam Didascaliam continens, illustratur, et Ruhnkenii sententia de festis Bacchi Atticis, prodita in Auctario ad Hesychium, reprehenditur, Romae editus (1777.) et recens ad nos delatus, iucundus ei magis fuit propter doctrinae elegantiam, quam iniucundus ob editoris dissensum. Omnino leniter ferebat dissidentes, si cum rerum scientia modestiam adferrent. Quo lubentius partes ab eo mihi delatas suscepi, ut Bibliothecae Criticae Vol. II. Part. III., sententiam de libello dicerem et libere pronunciarem, sive secundum ipsum, sive secundum Odericum. Feci: et ponderatis omnibus Veterum locis ad certamque interpretationem exactis, Ruhnkenii sententia *Lenaea* eadem esse quae Anthesteria, probabilior mihi visa est, quam Oderici aliorumque opinio *Lenaea* eadem esse quae Rustica. Dico, probabilior eam mihi visam esse. Nam postea saepe intellexi, vanum esse eorum studium, qui in Historia et Antiquitate certum quid pronunciant de rebus monumentorum vel penuria obscuris vel dissensu impeditis: ubi unum est Critici munus iudicare quae, ex pluribus dubiis opinionibus, minus quam reliquae sit dubia.

172 Cae-
 terum Ruhnkenius paucis ante obitum mensibus non sine voluptate cognovit, sententiam suam nuper confirmatam esse nova auctoritate Inscriptionis ante ignotae, primum editae a Barthelemio, illo Anacharsidis scriptore, egregiae sene doctrinae, qui non multo post ipsum eandem proposuerat sententiam in Memoriis Academiae Inscriptionum, Tomo XXXIX.

Accidit ei mox novae suavitatis notitiae cum Christiano Friderico Matthaei, viro in his Literis excellenter versato, Gymnasiorum Universitatis Moscuensis Rectore: qui Ruhnkenio ignotus duos a se repertos misit Hymnos Homericos: de quibus postea dicemus. Et vero Matthaei industria et humanitas in excutiendis et prodendis Moscuensium Bibliothecarum scriptis codicibus, egregie merita est ut de multorum

*) Horat. Sat. I, 9, 9. *in aurem Dicere nescio quid puero.* Plin. N. H. VII, 53, 183. Eurip. Androm. 1090. *Ἀγαμέμνωνος δὲ παῖς διαστείχων πόλιν Εἰς οὗς ἑκάστῳ δυσμενὲς ἦν δα λόγους.* Cf. Orest. 616. Soph. Aiac. 143. sq. FR.

doctorum hominum in Veteres Graecos Scriptores, tum de meis in Plutarchum, studiis: cuius beneficii gratum ei animum ut in Praefatione Plutarchea testatus sum, ita nunc quoque testor.

Toupii Longinus tandem prodiit (1778.): nec exemplum editoris nomine ad Ruhnkenium venit, qui suo id aere emere debuit, licet plurima editioni ornamenta contulisset, Dissertationem de Vita et Scriptis Longini supra memoratam*) a nobis, et Animadversiones**) quae paginas viginti explent, tantumque medelae ac lucis ab exquisita doctrina ductae afferunt Longino, quantum vix ullus attulerat Editorum. Sed de his non est quod plura nunc dicamus; quandoquidem vim praestantiamque earum explicuimus peculiari censura prodita Bibliothecae Criticae Vol. I. Part. III.

Valuit tum Ruhnkenii amor et auctoritas, ad me in Batava terra retinendum; absque eo factum esset, ut eam relinquerem. Vitae commode agenda illo, quo eram, loco difficultas: superioris anni offensio subinde animo obliiciens illud, *Nil profuit pietas*:***) oblatae apud externos stationes per opportunitatem itineris ad patrem senem suscepti: haec omnia vehementer me movebant. Vehementius tamen movit Ruhnkenii et libertatis Batavae cogitatio.

Per idem tempus Cornelius Oudendorpius, Francisci quondam Professoris Lugdunobatavi filius, sacerdos pagi Sassenheimi, Frontini editionem a patre factam, novis eiusdem animadversionibus auctiorem emendatioremque repetere instituebat: eoque in opere multum se a Ruhnkenio consilio et ro adiutum fuisse, professus est in praefatione novae editionis, quae proximo anno (1779.) prodiit, et a nobis censa est Bibliothecae Criticae Vol. I. Part. IV.

Velleium iam ante quadriennium edere instituerat, prima plagula excudenda, specimenis loco. Charta erat proba et candida: sed eius copiam dum frustra expectat librarius, excudendi negotium differtur. Ruhnkenius moram ad locupletandas animadversiones confert: tamen eius impatiens, editionem urget; unde factum, ut minus proba, certe subfusca, in charta protruderetur Velleius (1779.) Hoc Ruhnkenii opus non dubito palmarium appellare; quippe quo prioribus editoribus, in iisque ipsi Latinarum Literarum principi

*) Pag. 169. ed. pr. FR.

**) Cf. supra pag. ed. pr. 154. sq. FR.

***) Proverbiale: ductum e similibus Veterum. v. c. Virgil. Cul. 224. *Praemia sunt pietatis ubi?* Propert. III, 18, 11. *Quid genus, aut virtus, aut optima profuit illi Mater* —. (Ceterum vid. vit. Wytenb. pag. 110. FR.)

Iusto Lipsio, palmam eripuit. Huic enim quum nec emendandi felicitate, nec Latinae orationis interiore scientia et apparatu, nec exquisitis omnis Antiquitatis et Historiae copiis cederet; in Graecis certe Literis, sine quibus Latinae sibi constare nequeunt, tantum praestitit, quantum mediocriter tincto *) perfectus. Nolo nunc reponere, quae in huius operis censura, Bibliothecae Criticae Vol. I. Part. IV. copiose exposui. Illud non iniucundum sit, ipsius verbis cognoscere quid de Goettingensi recensione, cuius exemplum tum recens allatum ei miseram, mihi responderit: sic igitur scripsit: „Multum Te amo de recensione Goettingensi, in qua „plus laudis mihi tribuitur, quam speraram. Quod censor dicit, me chronologica parcius attigisse, nolui recoquere quae „bene et copiose disputata essent ab aliis Velleii interpretibus. Numeros etiam mendosos, sicut erant in editione 175 „principe, dedita opera reliqui, ubi nullus certus numerus, „qui reponi posset, sive a me, sive ab aliis, erat repertus. „Semper tutius est in hanc partem peccare. Caeterum, censor sibi visus est non nulla glossemata post me in textu „deprehendisse. Quorum ego ne unum quidem pro glossemate „habeo. Neque enim licet verba corrupta, tamquam glossema, eicere, nisi demonstrari possit cui rei explicandae in- „servierint, et quomodo de margine in textum venerint. Illud „autem mihi permirum accidit in monstrosis verbis (II, 82.) „*Libium in Caesare et rep.* **) glossema quaeri, nec sentiri „emendationis meae praestantiam. Adeo pauci sunt, qui de „bonis correctionibus bene iudicare possint.“

Tria sibi hoc anno laeta obtigisse narrare solebat. Primum, quod sua commendatione Schultensium ***) nostrum, patri mortuo successorem, ex Amstelodamensi cathedra in Lugdunobatavam traduxisset; hic enim ipsum haud secus ac parentem colebat, et ipse illius candore et suavitate summopere delectabatur. Alterum, quod me firmiore iam vinculo ad Batavam terram adstringi vidisset, delata mihi in Amstelodamensi Athenaeo Philosophiae professione, ubi ipse me in potestate et conspectu haberet. Tertium, quamquam illud

*) Contulit Lindemannus Cic. de Orat. II, 20. *Orator sit mihi tinctus litteris.* FR.

**) Locus Velleii est: *Qua aestate Caesar tam prospere Libium in Sicilia bene fortuna in Caesare et rep. militavit ad Orientem.* Emendavit Ruhnkenius: *Qua aestate Caesar tam prospere sepeliivit in Sicilia bellum, fortuna in Caesare et rep. mutavit ad Orientem.* LINDEMANN.

***) Henricum Albertum, de quo cf. infra pag. ed. pr. 207. sq. FR.

et levius, et subtriste Burmanni obitu, superiore anno mortui, quod ex locupletissima eius bibliotheca, per auctionem divendita, multos optimosque libros Lugdunobatavae bibliothecae comparasset.

Hymnos Homericos edidit sub initium proximi anni (1780.), ita ornatos politosque critica doctrina, ut tam brevi tempore nemo posset, nisi qui rerum scientia, et infinita propemodum, et illa prompta ac parata, valeret. Mox cognito, versus defuisse complures in exemplo scripto ad se misso, ac proinde item deesse in hac editione; eam abolevit, et aliam integramque Epistolis Criticis mox denuo edendis adiciendam destinavit.

Cibo potuque, si quis alius, modicus, cruditatem contraxit, incertum qua causa: unde coeliacus morbus vehementis et summo cum vitae periculo. Sanitati restitutus cura Doevereni collegae et Archiatri, quo et medico utebatur propter artis peritiam, et amico propter animi sinceritatem cum pari coniunctam prudentia: sed sanitati restitutus, vitae secum fragilitatem reputans, necdum se testamentum fecisse, et illud Catonis in tribus sibi poenitendis factis tertium censentis quod unum diem intestatus mansisset,*) me tum in Helvetia absentem et ipse et per alios crebro monuit, ut primo quoque tempore redirem de gravissimis secum negotiis deliberatum. Redux meo tempore, continuo eum conveni, quaerens ecquid illud esset tam magnum quod me vellet. Tum ille „Testamentum“ inquit „facere cogito, teque ac
177 „Schultensium tutores instituere filiabus meis, si forte, me „mortuo, nondum in tutelam suam venissent.“ „Atqui“ inquam „iucundum narras et honorificum nobis negotium, qui „tantum nostrae fidei tribuas: et poteras sane facere vel ab „sente me nec admonito, quem pietas omnia tui causa „facere iubet.“ Caeterum locus tutelae non fuit; Deo O. M. eum per duodeviginti annos porro nobis Literisque servante.

Saepe rogatus a compluribus Vitarum scriptoribus editoribusve, ut rerum suarum commentarios ipsis impertiret, unde ipsi Vitam eius conscriberent, ac tanti nominis specie et commendatione libellis suis ornamentum conciliarent, recusavit, dicens, satis sibi esse e scriptis suis ipsum cognosci. Tum idem rogatus ab Hakenio vetere cive suo et

*) Plutarch. vita Cat. [maior.] 9. Μεταμεληθῆναι δ' αὐτὸς ἐν παντί τῷ βίῳ τοῖς μεταμελείας· μίαν μὲν, ἐπὶ τῇ γυναίκῃ πιστεῦσαι λόγον ἀποδύητον, ἑτέραν δέ, πλεῖστας ὅπου δυνατόν ἦν περὶ εἶναι, τῇ δὲ τρίτῃ, ὅτι μίαν ἡμέραν ἀδάκρυτος ἔμεινον. LINDEMANN.

aequali, Pastore primario Stolpensi scholarumque Ephoro, notitiam Ruhnkenii in libro Germanice inscripto, *Analectis Pomeranis*, prodere cupiente, recusare amplius noluit, misitque brevissimam illam vitae suae librorumque a se editorum notationem: et fecit ita breviter cursimque, ut facile appareat, eum nil gloriolae dedisse, nil nisi humanitati et cuidam erga veterem patriam pietati satisfacere voluisse. Scripsit Latine, quandoquidem a facultate Germanicae linguae dudum desueverat. Vitae notationem Hakenius Germanice a 178 se versam,*) literas ad se datas, Latine, ut erant, edidit.

*) Hanc, ex Germanicis denuo Latine versam retulimus Opusc. Ruhn. T. II. p. 898. sq. unde eam, utpote cum huius libri argumento arcte coniunctam, h. l. iterum repetere lubet:

David Ruhnkenius hac ipsa in urbe Stolpa, ut scribit¹ honestissimis parentibus ortus est. Prima disciplinarum elementa, propter certas quasdam propinquorum necessitudines, non in Stolpensi, sed in Schlavensi schola percepit, duce eiusdem Rectore Kniephofio, qui postea per multos annos, pari cum laude sua et discipulorum utilitate, Coslinensi praefuit scholae.

Exinde Regiomontium in Collegium Fridericianum delatus, decursis eius spatiis a. 1741. consilium cepit Goettingam adeundi, Gesneri maxime fama impulsus. Igitur per Pomeraniam iter faciens, ac per breve tempus apud parentes commoratus, Berolinum proficiscitur ut, quaecunque illa Regia sedes peregrinantibus spectatu digna offerret, omnia suis ipse oculis lustraret. Antea vero quam Academiam Goettingensem adiret, cepit eum visendae Witebergae desiderium, ad Bergeri ac Ritteri notitiam sibi comparandam. Via autem horum duumvirorum, qui civitati eruditae tanto fuerunt ornamento, notitia sibi contracta, conciliata item sibi arctissima Io. Aug. Ernesti amicitia, adeo ipsi placuit Witeberga, ut, misso Goettingam adeundi consilio, illus Academiam sibi praeferendam duceret. Literae Latinae, Antiquitas Romana, Historia Universalis et Ius Civile, omnia Witebergae quam optime tradebantur: solae penitus iacebant Graecae Literae, quarum tamen ardentissimo desiderio tenebatur doctus iuvenis. Relicta igitur Germania, a. 1744. Lugdunum Batavorum proficiscitur eo consilio, ut, duce Tiberio Hemsterhusio, suam discendi cupiditatem per aliquot annos satiare; quaeque praeterea desiderabat, in hac Academia reperit, Historiae et Iuris Civilis Doctores, vera seculi sui ornamenta. In primis diligenter uti solebat publicae in ea urbe Bibliothecae divitiis, unde factum est, ut Celeberrimo Ioanni Alberti in edendo Hesychio operam suam et auxilium praestaret; atque adeo, mortuo Albertio, opus ipse suo Marte absolveret, cuius alterum volumen a. 1768. ex eius manibus exiit.

Anno 1755. in Galliam sese contulit, et integrum annum Lutetiae Parisiorum transegit, ad Bibliothecam Regiam perscrutandam, partim ut, quae in unaquaque disciplina scitu dignissima sunt, ex hoc thesauro sibi exciperet, partim ut veteres Scriptores cum Codicibus Mss. conferret.

s mendose et cum grammaticis vitis ex illa officina pro-
 sse indignabatur Ruhnkenius, idque eo magis, quod sibi
 asio huius flagitii publice corrigendi expurgandique dees-
 : igitur eas, ab ipso quondam emendatas, hoc loco refe-
 das censuimus. Simili in caussa stomachari eum memini
 negligentia, qua Elogium Hemsterhusianum in Harlesii,
 CL., *Vitis Philologorum* repetitum dicebat, cuius in primo
 bo turpe vitium admissum esse istud, *Dum mihi magistra-*
academicum deponenti publice dicendum esset, perfe-
Critici formam in Tiberio Hemsterhusio spectavi, loco eius,
 id ipse scripsit, *Cum mihi mag.* cet. nam huiusmodi in ora-
 nis nexu illud *Dum* non minus esse vitiosum ac *vir bo-*
, mulier bonus, et similia. Sed literarum ad Hakenium hoc
 exemplum: „Plurimum reverendo et doctissimo viro Chr.
 hull. Haken. S. P. D. David Ruhnkenius. Iamdudum hu-
 manissimis literis tuis respondissem, nisi nautas Dantiscanos
 ut Pomeranos, quorum fidei libellos a Te expetitos committe-
 am, exspectandos putassem. Verum cum nulli ab aliquo
 mpore Amstelodamum venerint, aut, si venerint, notitiam
 eam effugerint, libros quidem plures, quos petiisti, alia
 ocatione ad Te mittam, scribendi vero officium non patiar
 utius a Te requiri. Quod scribis Te ingenium et doctri- 179
 am ad res Pomeraniae illustrandas contulisse, dicere vix
 ossum, quam gratum id mihi acciderit. Adhuc ille ager
 ocultus iacet. Nec quicquam in hoc genere erudite scri-

---

*Tot tantisque doctrinae divitiis onustus, in Belgium rediit: dum
 nterea magister eius et alter parens Hemsterhusius, probe per-
 specta ipsius praestantia, a Curatoribus Academiae perpetuo ac
 ine ulla intermissione petierat, ut sibi, longius aetate provento,
 Ruhnkenius in docendi munere adiungretur. Sic factum est, ut
 rearetur Professor extraordinarius, sive potius Lector docen-
 tis Graecis Literis.*

*Porro per quatuor annorum spatium, pari et sua laude et
 tudiosae iuventutis emolumento, hac statione quam fieri poterat
 inacto, post obitum Francisci Oudendorpii, delata est ei ordinaria
 fistoriarum et Eloquentiae Professio; atque a. 1774. Praefe-
 ctura Bibliothecae Publicae Lugduno-Batavae.*

*Latissime pervagata Ruhnkenii fama motus Ampliss. Mun-
 sterhusius, eum in Gesneri locum Goettingam evocavit: ipse ab
 Academia Leidensi retinenda quam maxime alienus, satis habuit
 Curatoribus commendare celeberrimum Heynium; cui haec pro-
 vincia prosperissimo successu demandata est.*

*A. 1763. matrimonium iniit cum mercatoris Amstelodamensis
 ilia, Maria Heiermann, *) quod coniugium duabus carissimis
 filiabus, Elisabetha et Maria, beatum voluit Deus O. M. BERGM.
 Mariamne Heirmans apud Wytttenbach. pag.ed. pr. 119. sq. FR.*

„ptum vidi praeter Schurzfeischii Origines Pomeraniae, quae
„sunt in eius Operibus Historicis. Haec bonorum Historicorum
„penuria facit, ut ego, quamvis et Pomeranus et Historiae Uni-
„versalis Professor, nullius tamen gentis historiam minus te-
„neam, quam patriae meae. Quandoquidem vero Tibi, Vir
„praestantissime, placet me quoque in eruditis Pomeranis re-
„censere; vitae meae narrationem, sed breviter strictimque
„scriptam, adieci. Neque enim aut eorum, qui nunc sunt,
„aut posterorum, interest omnia minutiora scire. Haec tamen
„si cui non sufficiant ad me totum cognoscendum, is reliqua
„petat e libris meis. Vale, vir plurimum reverende, et quid
„rerum agas ad me subinde perscribere. De me sic Tibi per-
„suadeas, non esse hominem ad omnia officiorum genera pa-
„ratorem, et talium virorum, qualis Tu es, amantorem. Dab.
„Lugduni Batavorum. d. 4. Nov. 1780.“

Incidit Bellum Britannicum et simul initium dissensio-
num civilium, quibus adhuc patria agitata est: quamquam
initium fuit vetus, et discordia, tamquam ignis sub doloso
cinere latens, *) modo erumpens, modo repressa, tandem illo
180 excitata bello, in manifestam vim flammamque exarsit. Quae
dissensiones cum per omnes civium ordines manarent, cognationes,
familias, amicitias dissociarent, ut difficile esset his non
implicari; operae pretium est cognoscere, qualem se Ruhnkenius
istis in difficultatibus gesserit. Sed res ab initio est repetenda.

Ruhnkenius adolescens in Germania, quid essent civiles
dissensiones, non nisi ex historiis cognoverat, in Bataviam
delatus, re et facto experitur. Videt duas esse in re publica
sectas adversarias: amorem patriae et communis utilitatis
studium utramque prae se ferentem, alteram Nassavicam,
alteram Optimatam. Putabat, hoc nil ad se pertinere, posse
se novam patriam amare eiusque commodis consulere instituenda
iuventute, neutri deditum sectae; quippe quae magis
privatam quam publicam utilitatem spectarent. Mox intelligit
difficile esse negotium, homini in frequentia et consuetudine
hominum, praesertim superiorum, versanti, eorum sibi gratiam
conciliare ac tueri, non item iisdem, quibus ipsi, partibus faventi.
Igitur, ut a principio in Literis aliisque omnibus studiis,
ad Hemsterhusii se auctoritatem contulerat, constituit eundem
civilis sectae auctorem sequi. Hic

*) Horat. Carm. II, 1, 8.

*Et incedis per ignes
Suppositos cineri doloso.* LINDEMANN.

Nassavicarum erat partium. Adolescens, Professor Amstelodamensis, Optimatum sectam probaverat; et quia is tunc rei publicae status, et quia illa civitas semper huius sectae patrona erat. Sed incidit, quae eum ab utraque in perpetuum abalienaret, offensio. Flagrabat adhuc bellum de Hispanica successione adversus Gallos. Epistola intercipitur in Galliam data, nescio quid suspecti et adversus rem publicam habere visa, et scriptorem, quantum ex nomine apparebat, Hemsterhusium. Vocatur ad iudices. Venit: continuo excipitur convicio et longa reprehensione, minis etiam poenarum, qui tantum facinus ausus esset. Finita oratione, hic breviter et placide: *At prius quam reprehenderer, debebat constare, me esse scriptorem epistolae: cedo epistolam.* Datur ei in manus: inspicit: *Et vero, inquit, nec manus haec mea est, nec nomen hoc meum.* Ita erat: simile quoddam, sed aliud exstabat nomen. Hemsterhusius aliquam excusationis comitatem exspectabat. Isti ne verbum quidem, nisi, *ilicet.* Abit indignans imperiosam superbiam: quae inde ei perpetuo sedit alta mente reposita. *) Itaque lubens Franequeranam sibi oblatam cathedram accepit: prae qua numquam Amstelodamensem relicturus fuerat, nisi gravis offensio subesset. Frisii, in quibus est Franequera, Nassavicas partes tuebantur; quippe ex hac gente suos sibi Gubernatores retinuerant. Et, is qui postea totius rei publicae fuit Gubernator, Guilielmus IV., 182 Franequerae studiis operam dans, Hemsterhusii quoque disciplina utebatur, eumque, ut virum non minus morum elegantia et comitate iucundum, quam rerum usu et civili prudentia praestantem, magnopere diligebat; et Hemsterhusius Guilielmum, ut discipulum adeo sui studiosum, ac tam animo quam stirpe generosum, vehementer amabat; ut in illa rerum conversione, qua hereditarius totius rei publicae Batavae principatus ei delatus est, eum et opera et consilio iuvaret. Ita enim iudicabat, et rei publicae opus esse Gubernatore, qui totum eius corpus curaret atque ad consensum dirigeret, et civibus quasi Tribuno plebis, qui eos adversus patriciorum dominationem ac libidinem tueretur. Item et Ruhnkenius et Valekenarius iudicabant. Postea, quum optima instituta praesidiaque libertatis a publico ad privatum commodum traduci, et bello Britannico imperia ac successus praevaricando eludi viderentur; uterque partes Optimatum probare coeperunt, ut solas vindices gloriae ac prosperitatis Batavae adversus hostilem iniuriam. Sed de his rebus nostrum et huius loci est, non iudicare, sed, quid Ruhnkenius aliiue iudicaverint, re-

*) Cf. supra pag. 92. ed. pr. FR.

ferre. Et quae deinceps secutae sunt cum partium, tum rerum civilium et bellicarum vicissitudines, notae sunt in vulgus, nec nostra scriptione repetendae. Ruhnkenius quidem usque ad extremum vitae tempus secutus est partes libertatis, honestatis, dignitatis, probitatis, communis salutis: in quibus quum recta via et constanter pergeret, et candide profiteretur, quid ipse sequeretur, quid in utraque caussa et probaret et improbare; factum est, ut ab omnibus, etiam diversa sentientibus, id quod erat, idem et bonus vir, et bonus civis, et haberetur et nominaretur.

Sed dum bellum ac dissensiones multum destinati Literis otii et familiarium quoque materiam sermonum occupant, Ruhnkenius tamen statas horas matutinas ac vespertinas domi in bibliothecam se suam abdens, Musis operabatur. Et cum eius operum duplex esset genus, editum et edendum: cumque natura ei incredibilem tribuisset decori perfectique sensum et appetitum, ut omnibus in rebus spectaret, non quid vulgus laudaret, sed quid suo ipse iudicio probare posset, et, quod de Hemsterhusio ipse scripsit,*) nil a se nisi omnibus absolutum numeris vellet exire; factum est, ut magis ad edita retractanda, quam ad inedita prodenda duceretur, et haec interea seponeret, dum illa ad summam, quoad eius fieri posset, perfectionem locupletasset ac polivisset. Igitur, anno proximo (1782.) altera editione renovavit duos illos Hymnos Homericos, cum duabus Epistolis Criticis ante triginta annos primum editis: quibus tanto temporis intervallo quantum incrementi accesserit, vix credibile sit, cum in copia et materia, tum in operis perfectione et lima: cum in vetere argumento de Hymnis Homericis, Hesiodo, Callimacho, Apollonio Rhodio, Orpheo: tum in novo, de Eumeli, Phanoolis, Hermesianactis, Varronis Attacini,**) reliquiis: non solum de singulorum locorum scriptura, sed de carminum auctoritate, auctorumque antiquitate et fide, sive emendandi felicitate, sive disputandi subtilitate: sive ex ingenii velocitate et acumine, sive ex doctrinae facultate exquisitae et reconditae, sive ex additis ineditorum librorum, in primis Grammaticorum, recessibus. Quae omnia infinitis partibus uberiora esse, quam ut hoc loco a nobis significantur, facile est ad suspicandum iis, qui acerrimum illud Ruhnkenii studium, cum pari ingenio doctrinaque coniunctum, cognoverunt.

*) In Elogio p. 65. [Vol. I. pag. 258. ed. m. FR.]

**) Scrib. *Atacini*. Horat. Sat. I, 10, 46.

Hoc erat, experto frustra Varrone Atacino —
ubi cf. Heindorf. et Wuestemann. FR.

Neque nostrum est actum agere, qui de libri huius argumento accurate copioseque exposuimus, Bibliothecae Criticae Vol. II. Parte IV.: ubi etiam Hymni auctoritatem et antiquitatem vindicavimus adversus reprehensiones Nicolai Ignarrae, viri doctissimi.

Solebat haud exiguum subsecivae operae partem tribuere perlegendis catalogis librorum, sive per auctiones divendendorum, sive in bibliothecis publicis servatorum; unde factum est, ut rariorum cognitionem librorum, iam in Bergeri disciplina perceptam, continuo augetet, multosque cum sibi privatim, tum publice bibliothecae Lugdunobatavae libros compararet: nec facile eum fugeret locus, ubi ineditum Antiquitatis monumentum lateret. Veluti hic eum annus egregio beavit munere. Nam ex inscriptione Iohannis Damasceni in Catalogo bibliothecae Mediceae, luculentam capturam subodoratus, ea potitus est absens aliorum in describendo usus opera, retulitque insigne supplementum Florilegii Stobaeani, locuples illud ac refertum ineditis iisque praestantissimis et disputationibus Philosophorum et sententiis Poëtarum.*) Atque hoc sane loco dubitemus, quid magis miremur, studiumue in indagando et consectando, an liberalem et pecuniae contemptorem in re et fortuna mediocri animum, ad sumtus, quamvis magnos, Literarum causa faciundos.

Edito illo Hymnorum et Epistolarum Criticarum volumine, proximus erat, quem promeret et ad editionem instrueret, Plato (1783.) Hunc, ut antea Timaei causa iterum iterumque lectitatum, et postea quotidie versatum, recente memoria tenebat: et quidquid legendis aliis Scriptoribus ipsi oblatum ad Platonem facere videretur, sedulo annotabat. Edenburgensibus novam editionem molientibus ante viginti annos, eumque rogantibus, ut operam ipsis suam addiceret, ita responderat, ut se ab eorum instituto non alienum ostenderet. Dialogo Alcibiadi Priori, Francice reddito opera T. Fabri, et repetito Amstelodami (1766.), nonnullas interpretationis correctiones adiecerat. Sed et haec levis opella, et illud irritum fuit institutum. Nunc suam ipse rem agebat: in Platone, ut Philosophorum principe, ornando et edendo, princeps ac palmarium sibi opus proponebat. At propositum effectum caruit; quippe confutatum eodem illo, de quo supra dixi, summae perfectionis sive studio, sive

---

*) Quod supplementum, paginis constans octoginta, novissimae Florilegii editioni, Oxonii excusae a. 1822., Appendicis loco T. IV. subiectum — Th. Gaisford, cuius legatur Praef. T. I. p. VIII. BERGM.

- errore. Is aderat apparatus, ut editionis dote satisfacere aliis omnibus doctis hominibus posset, sibi ipse non posset. Locos corruptos, obscuros, difficiles, longe plurimos expediverat: restabant haud pauci, de quibus expediendis ipsi nondum liquebat. Hi plus apud eum valebant ad abiciendum editionis consilium, quam illi ad persequendum. Respiciebat Timaeum suum: animadvertebat, quantum huic ad perfectionem deesset: nulla dies abibat, quin lectio aliorum librorum multa ei obliiceret, quibus animadversiones in Timaeum et augerentur, et carere non posse viderentur. Igitur constituit Platoniam omnem materiam tripartito libro complecti, cui *Platonica* nomen inscriberet: primam partem faceret *Timaeum* cum animadversionibus auctis et emendatis; alteram, 187 *Scholia Platonica*, item animadversionibus illustrata; tertiam, *Miscellanea Platonica*, quae omnem reliquam emendationum, observationum, variarum lectionum, sylvam contineret. Ac de Timaeo quidem, quod constituerat, perfecit. Scholia typis dudum descripta*) sunt, animadversionum non nisi una pagina: reliqua pars nec conscripta, ita in commentariis adumbrata ac per adversariorum libellos dispersa iacet, ut ab operis successore, non nisi bene versato in Graecis literis et Platonico argumento, nec nisi multo cum labore multaque diligentia, conscribi probabiliter possit. Sunt haec Scholia e Grammatico genere eo, quod et res et verba persequitur. Exstant singularibus in codicibus complurium bibliothecarum, in primis Florentinarum, Venetae, Vindobonensis, aliarum. Est sane eorum usus ad constituendam Platonis scripturam: nec doctrina est contemnenda: habent multa in aliis iam editis Grammaticis prodita, habent haud pauca etiam nova nec aliunde cognita. Illud non dubium, quin maxima libro commendatio a Ruhkenii animadversionibus accessura fuisset. Et vero auctarium ei addere destinabat, collectis interpretamentis grammaticis ex scriptis et commentariis Platoniorum Philosophorum, qui raro grammaticum genus attingunt, veluti Porphyrii, Procli, Hermiae, Olympiodori, aliorumque nondum editorum.

Sed licet ab editione Platonis ad triplex illud opus, tamquam ex longiore stadio in brevius se contulisset, ne huius

*) Edita ea sunt et publici iuris facta anno C1810000. hoc titulo: Scholia in Platonem ex codd. multarum bibliothecarum primum collegit Dav. Ruhkenius. Leidae C1810000. 8. Cf. Bredowii Epist. Paris. p. 125. seqq. LINDEMANN. Animadversionum in Scholia specimen exhibuit Bergman. in Opusc. Ruhn. Tom. II. pag. 918. seqq. FR.

quidem finem contingere fata eum siverunt. Nam dum totus in hoc argumento versatur, subinde cum naturali illo ipsique proprio perfectionis *) desiderio ad expolienda vetera, Elogium Hemsterhusianum et Velleium, revocatur: tum vero (1784.) novo etiam consilio ad edenda Mureti opera convertitur. De his infra dicemus. Tum quoque Himerius Wernsdorffianus, adhuc scriptus, dudum in Germania iactatus, et bibliopolis frustra oblatus, ad Mutzenbecherum virum reverendum ac doctissimum delatus, ab eoque mihi traditus, bibliopolam Batavum quaerebat, nec, quamvis a Ruhnkenio et me item commendatus, reperire poterat. Ruhnkenio vehementer displicebant notulae multae, ut aiebat, pueriles: volebat eas a me circumcidi et expurgari: ego mihi tantum in alieno opere arrogare nolebam: sed, ne expurgatum quidem et ad voluminis brevitatem redactum recipere volebant bibliopolae: quod mirandum in opere Graeco, numquam antea edito. Prodiit demum sexennio postea, Goettingae.

Attulit idem annus quaedam in utramque partem insignia Ruhnkenio. Uxor gravi morbo afflicta, deinde sanitati 189 restituta. Luctum ex optimi Doevereni **) obitu susceptum levavit notitia successoris, Paradysii nostri, quo non minus ob praecelaram artis medicae scientiam, quam ob doctrinam cum nostrarum Literarum elegantia coniunctam, delectari solebat. Mox gratissimus advenit hospes Thomas Burgessius, Britannus: cuius excellentem Literarum scientiam rara quaedam, ornabat animi probitas morumque modestia: unde amicitia cum praesente nobis conciliata, deinde cum absente epistolis officisque viguit.

Memini me Ruhnkenium illo tempore monere, ut vitae suae argumenta scripto notaret; ut esset, unde eam alii conscriberent, ipso mortuo, eumque***) me futurum profiteri, si quidem me illi superstitem fecisset fortuna. Ille voluntatem sibi meam non ingratam esse ostendens, promisit se facturum quod peterem. Interea ille nil horum facere: ego subinde instare: denique ille respondere, satis me res suas scire, satis etiam sibi esse e scriptis suis cognosci. Ergo eo magis operam dedi, ut res eius cognoscerem, cum ex ipso in pri-

*) Bergman. ed. *profectionis*. FR.

**) Cf. supra pag. ed. pr. 178. FR.

***) Alii — eumque me futurum profiteri. Tanquam si scripsisset: unde cum alius quidam conscriberet, eumque cet. Est haec elegantissima imitatio sermonis familiaris, qui eiusmodi negligentiam admittit. Cf. Plaut. Trin. II, 1, 11. Nunquam amor quemquam nisi cupidum hominem postulat se in plagas conticere. Eos cupit, eos consecratur. LINDEMANN.

mis percunctans, tum alios etiam interrogans. Cuius cognitionis auctoritate fretus nunc hanc Viri Vitam memoriae prodo.

Valckenarius diem obiit insequente anno (1785.) mense Martio, multis ille mihi nominibus lugendus: et Literarum
190 caussa, exstincto earum altero veluti lumine et oculo: et mei non minus caussa, amisso altero doctore et amico, incrementorum meorum fautore atque adiutore. Huic nemo successurus erat, nisi quem Ruhnkenius commendasset: atque is me dudum Valckenario, ne ipso quidem nolente, successorem destinaverat. Ego quominus oblatam cathedram accipere vellem, factum est rerum mearum temporisque illius rationibus; quod in Amstelodamensi Athenaeo recens a Philosophia ad Historias, Eloquentiam, Literasque et Graecas et Latinas tractus, amplio rem, in quo excurrerem, campum nactus essem, nec minus urbis diuturna consuetudine, quam comitate magistratum, tenerer. Si quid mihi tunc, repudiatæ conditionis caussa, succensuit Ruhnkenius, hoc et breve fuit, et cum amore coniunctum, et vetere mox benivolentia obliteratum.

Caeterum, sperati collegii convictusque frustrationem invicem porro compensavimus invisendi frequentia: et compensavit novus collega I. G. Te Water, Theologus, qui quo in genere censendus esset, ipse ostendit et aliis scriptis, et oratione de *Theologo erudito*, postea habita. Huius absentis doctrinam cum aliis e speciminibus, tum e consilio edendi Arnobii perspexerat Ruhnkenius: huius item praesentis humanitate et consuetudine gaudebat: eidemque editionem opusculorum P. E. Iablonskii, unius omnium hoc saeculo Theologorum eruditissimi, commendavit. Nam haec ab eius filio sibi missa edere receperat: mox animadvertens, opus esse editore in Orientalibus Literis versato, Schultensio ea tradidit: cuius immaturo obitu iterum orba tutelae commisit eruditissimi item collegae Theologi. Sunt vero illa opuscula partim antea edita quidem, sed multis partibus ab auctore locupletata: veluti *Disquisitiones de lingua Lycaonica: Dissertationes de terra Gosen, et Remphah Aegyptiorum Deo: Exercitationes de Nestorianismo*: partim sunt nondum edita: veluti *Dissertationes ad varia Antiquitatis Christianae capita pertinentes*: tum vero exquisitae opus doctrinae, quo plurimis Scriptorum cum sacrorum, tum Graecorum Romanorumque, locis nova lux affunditur, *Collectio vocum Aegyptiacarum, quarum apud Veteres mentio occurrit*, describi coepta anno 1722. absoluta 1740. Nos, ut et Iablonskianae et Arnobianae

nae absolvendae editioni, cum bibliopolam tum vero otium nanciscatur praestantissimus editor, *Literarum* caussa optamus.

Tum quoque praeclare meruit de Celso, Indice verborum locupletissimo Georgii Matthiae, Professoris quondam Göttingensis, *) et brevi praefatione, bibliopolae nomine scripta, addendis editioni, quae Leidae apud Luchtmansios facta est a. 1785. forma quadrata.

Fructuosus fuit annus ad studia doctorum hominum auctione bibliothecae Gronovianae, quae inde ab laudis auctore, Ioanne Frederico, per filios Iacobum et Laurentium Theodororum, et nepotem Abrahamum, Iacobi filium, ad tot non 192 modo editorum librorum, sed ineditarum animadversionum, volumina, ad tantum codicum veterum scriptorum, editionum principum, collationum, numerum creverat, ut in hac urbe cum publica bibliotheca contendere, certe privati censum superare videretur: porro a dominis haud secus atque religiosissimum et inaccessum servabatur fanum, quo nemini non modo ingredi, sed vel adspirare, liceret. Vulgaribus editisque libris iam ante decennium venditis, reliqua pars, qua rariores omnes et scripti continebantur libri, nequidquam ingenti pretio venditata **) universa, per auctionem divendita est minimo in singulos libros aere; hominum vulgo studiis ad emendum frigentibus: cum quidem paucis postea diebus, mandata Catharinae II., Russorum Augustae, adferrentur, amplam dignamque illius magnificentia pecuniam offerentis. Ita Ruhnkenius occasione solerter usus, maximam optimamque librorum Gronovianorum partem, parvo pretio, bibliothecae Lugdunobatavae vindicavit.

Appuleii Oudendorpiani pars *Metamorphoses* continens, per sedecim annos chalcographorum manibus tractata, tandem (1786.) prodiit cum praefatione Ruhnkenii. Nam quum Oudendorpii in *Scriptoribus Latinis* operam, ut doctam et accuratam, magni faceret, nolebat committere ut opus, in 193 quo expoliendo ille triginta fere annos consumsisset, diutius a publica luce et utilitate cohiberetur, petieratque ab Oudendorpio filio, ut sibi facultatem daret Appuleii in lucem proferendi: eaque impetrata facultate, reperit librarium qui reciperet, se *Metamorphosin* primo excusurum, deinde, si haec cupidos emtores invenisset, reliquos libros, *Florida*, *Apologiam*, *Philosophica*, additurum. Igitur Ruhnkenius commentarios Oudendorpii digessit, priorum animadversiones

---

*) Sic hic quidem Wytttenbach.; *Goettingensis* Bergman. FR.

**) XXX vel XL millium florenorum: *divendita* ne III quidem millibus florenorum: teste Te Watero Narr. de Acad. L. B. p. 76. BERGM.

interpretum, Colvii, Wowerii, Stewechii, Elmenhorstii, et aliorum adiecit: in praefatione de Appuleii dictione, de Oudendorpii opera et subsidiis, tam diligenter eleganterque exposuit, ut haec quoque in celebratis censenda sit praefationibus. Reliqua Appuleii pars adhuc in scriniis continetur: *) et est sane idonea materia, in qua tractanda ac prodenda doctus aliquis iuvenis doctrinae fructum laudemque consequatur. Plura de hoc libro diximus in relatione, quamvis brevi, Bibliothecae Criticae Vol. III. Part. I.

Idem ei tempus conciliavit notitiam amicitiamque G. L. Spaldingii, elegantis ingenio doctrinaque iuvenis, per aliquot menses apud nos peregrinantis. De quo quum idem utriusque nostrum fuerit sensus, non possum facere quin apponam locum ex eius ad me data epistola mense Novembre anni 1786. „Non dubito“ inquit „quin saepe videris Spaldingium. „Is ingenio et humanitate sua me mirifice cepit. Utinam talis „iuvenis, misso studio Theologico, se totum Literis nostris „dicaret.“ Haud vanum fuit optatum. Ille mox Professor Gymnasii Berolinocoloniensis factus, Literisque nostris vindicatus, bene de iis meruit complurium librorum scripture, et nuper perdocta Quinctiliani editione, cuius primum volumen superiore anno (1798.), eo ipso, quo mortuus est Ruhnkenius, prodiiit: de quo quid Spaldingius in praefatione posuerit, non omittendum videtur. Primum illius literas ad se d. 20. Octobr. 1793. datas refert has: „Bibliotheca Leidensis tibi tot ac „tanta rei bene gerendae praesidia suppedabit, ut praeterea „non ita multum requirendum videatur. Nam post editum „a Burmanno Quinctilianum, in bibliothecam publicam venerunt duo codd. mss. nondum excussi, plures collationes mss. „partim a summo viro Io. Frederico Gronovio, partim a „Laurentio Theodoro Gronovio factae. Denique ipse apparatus, quem Ernestus collegerat, care redemptum in eandem „intuli bibliothecam.“ Quibus haec subiicit ipse Spaldingius: „Erat summa mihi gratificandi voluntas in Ruhnkenio, viro „a nobis, quotquot per Europam veteres Literas colimus, pro „horum sacrorum antistite, venerando. Neque minores ei 195 „gratias habeo, quod tantum concedere voluit homini cognito „ex brevissima in docta urbe commoratione; etsi temporum „nostrorum iniquitas invidit mihi hasce opes, laetiorē fortasse „Europae fortuna usurpandas.“

Secutus est annus (1787.) memorabilis, partibus quibus

*) Ea pars edita est ab Io. Bosscha, Lugd. B. a. 1823. II Voll. Novam Appuleii editionem cum integris Oudendorpii notis etc. curavit G. F. Hildebrand. Lips. a. 1842. FR.

Ruhnkenius favebat oppressis, ipseque ad dolorem insignis. In quo quam constans fuerit ipsius ratio, quam leve vulgi iudicium, operae pretium est cognoscere. Senatus Academicus ipsum et Pestelium oratores legavit ad exercitus Borussiae, adiutoris Nassavicorum, praetorem, Ducem Brunsvicensensem, qui ei Academiam commendarent, peterentque, ut omnem ab ea hostilem vim arceret. Ecce! exorti sunt, qui eum reprehenderent, quod cum collega, adversariorum patrono partium, ad suarum oppressorem legari se pateretur. Homines inepti et rerum imperiti! Quasi vero Senatus in oratorum delectu aliud quid spectasset quam aetatem, auctoritatem, ac doctrinae famam, quarum rerum commendatione duo hi excelebant: aut, quasi Ruhnkenius delatum sibi munus defugere honeste potuisset. Deinde Gubernatoris maior filius, Guilielmus Fredericus, patri destinatus in rei publicae principatu successor, studiorum causa in hanc urbem habitatum venit. Ad hunc subinde ventitabant salutatum cum alii cives utrarumque partium, tum Professores: in his Ruhnkenius, qui propter illorum frequentiam, et veterem suam in celebritate versandi consuetudinem, hoc officium omittere non poterat. Atque eum Guilielmus Fredericus, licet eius scholis non uteretur, tanta semper humanitate exceperit, ut eum insigni prae aliis loco haberet, nec tamquam cum salutatore officioso, sed de Literis, ut cultor earum cum antistite, studiose ac reverenter colloqueretur. Hoc quosdam pungebat, et Ruhnkenii, ut parum constantis, reprehensoribus aggregabat. Ille vero iudicii constantiaeque optimas sequebatur duces naturam ac prudentiam. Recente adhuc casu ac dolore, haec mihi scripsit d. 8. Januar. 1788. „Utinam vel horam una essemus, ut, qui tuus in hac servitute sensus sit, cognoscerem. Me quidem adeo poenitet Hollandiae, ut si Soram vocarer, sicut olim in simili rerum conversione Io. Meursius, *) conditionem acciperem. Nec quidquam hoc reip. statu me delectavit praeter Bibliothecam tuam Criticam — in primis animadversiones in Iulianum, scriptas ad eam rationem, quam tu fateri soles meis in Timaecum notis tibi esse demonstratam.“ Egregius sane mihi ad voluptatem fructus studii, e quo tantum solatii fructum Ruhnkenius meus perciperet! Respondi, me nunc in primis Demosthenis Philippicas et Ciceronis epistolas ad Atticum legere. Interiectis aliquot mensibus, quum eum inviserem, „Equidem“ inquit „et ipse nunc legi Ciceronis eas partes, quae ad bellum civile referuntur: movit me temporum simi-

*) Anno 1625. quo suam ipse vitam conscripsit, ediditque in Athenis Batavis p. 194. BERGMAN.

„litudō: et sane iisdem locis legendis alias aliter afficiuntur.
 „Quum in rebus ad voluptatem aut dolorem insignibilibus ver-
 „samur, et inter legendum in similem nostris rebus locum
 „incidimus, is dudum quamvis cum ingenii oblectatione lectus,
 „tamen ut novus nec antea cognitus accidit, incredibiliter
 „sensum percellit, ab ingenio cum animo communicatur, in
 „eumque alte desiguitur ac penitus insinuatur. Veluti nuper
 „locus e secundo de Divinatione mirifice me advertit, ut eum
 „quasi manu iniecta mihi vindicarem et vivendi legem con-
 „stituerem: en verba Ciceronis: *) *cum esset in unius pote-
 „state res publica, neque ego me abdididi, neque deserui, neque
 „afflicti, neque ita gessi, quasi homini aut temporibus iratus:
 „neque ita porro aut adulatus, aut admiratus fortunam sum
 „alterius, ut me meae poeniteret: id enim ipsum a Platone
 „philosophiaque didiceram, naturales esse quasdam conver-
 „siones rerum publicarum, ut eae tum a principibus tene-
 „rentur, tum a populis, aliquando a singulis.*“ Et vero hanc
 rationem constanter tenuit Ruhnkenius.

Sed ut Ciceroni rei publicae conversio discipulos attulit,
 ita Ruhnkenio abstulit. Certe ab illo tempore et scholae illius,
 198 et qui eis nomina darent, minus frequentes fuerunt. Ipse
 causam tribuebat civili odio: quod studiosa iuventus fere
 victricibus faveret partibus, et victarum partium multi patres
 filios vel domi retinerent vel alio mitterent: quodque ipse
 suam de re publica sententiam non dissimularet. Quamquam
 in scholis numquam de praesente rei publicae statu loquebatur,
 nec diserte nec oblique: in quo multi sibi placent ac sapientes
 videntur: recte statuens, civilem prudentiam ultro exsistere
 e certa Antiquitatis interpretatione, hanc unam debere tradere
 doctorem, non discentium iudicia auctoritate partium occupare.
 Et quando in schola iam minus quam antea Literis prodesse
 poterat, eo magis operam dabat, ut earum detrimentum resar-
 ciret prodendis suis ipse doctrinae monumentis, et amicorum
 studiis iuvandis. Profuit tum Schweighaeusero, viro doctis-
 simo, impertienda collectione Gronoviana ad Polybium: ut
 ante eidem profuerat in Appiani editione. Cumque neminis
 cuiusquam res tam ad se pertinere existimaret, quam meas;
 in primis ei laetum accidit, quod Academia Oxoniensis Pla-
 tarchum meum excudendum recepisset, eo cultu, qui et meo
 et ipsius studio responderet; quandoquidem ipse mihi auctor
 suasorque fuisset Plutarchi edendi, et ipso illo tempore ad-
 iutor cum consilio, tum commodandis veteribus libris biblio-
 thecae Lugdunobatavae.

*) II. de Divin. 2, 6. FR.

Effecit quoque ut communis noster discipulus et amicus, 199
Henricus Hana, Gymnasio Amisfurtano Rector praeficeretur,
affirmans Curatoribus, eos non solum de sua, sed de Literata,
civitate bene merituros ipsis tali doctore asserendo. Eundem
paulo antea cohortatus, ut a Theologia ad Literarum, in quibus
excellenter versabatur, studium se totum converteret, ita ad
me scripsit: „Quibus rationibus praestantem iuvenem, Hanam,
„ad Literas nostras traducere sim conatus, ex ipso arbitror
„te cognovisse: — a me habebit Phrynichum Arabium,“)
„ut eo edendo familiaritatem cum Scriptoribus Atticis con-
„trahat, et nomini suo commendationem quaerat.“ Hunc item
ante hos tres annos, in adipiscendo Gymnasii Amstelodamensis
Rectoratu, gravissima testimonii sui auctoritate adiuvit. Ab
huius igitur viri doctrina et industria novum et ineditum
adhuc Literarum munus, Phrynichum Arabium, exspectamus:
cui edendo, in tam occupata vita, ut otium obtingat doctis-
simo editori, optamus.

Sed Ruhnkenius, quum suo semel operi manum admo-
visset, hanc veluti incudem tanta alacritate et assiduitate
tutudit, ut proximo anno (1789.) triplex simul eius proventus
exiret, Timaeus, Elogium Hemsterhusii, Mureti Opera: de
quibus omnibus quum dixerimus Bibliothecae Criticae Vol. III.
Parte II., de duorum autem priorum prima editione prod-
derimus in praesente hoc libro, eo breviori nunc commemo- 200
ratione defungi possumus.

Timaeus,**) ex quo tempore eum retractare coepit Ruhn-
kenius, epistolas mutuo nostras et confabulationes multum
frequentavit. Eum ita locupletavit, ut vetus editio sui dimi-
dio a nova superetur, nec tamen quidquam alieni, nil nisi
eum re praesente coniunctum, nil nisi novum, exquisitum,
reconditum, accesserit. Itaque et ipse illo tempore verissi-

*) Idem est scriptor, quem nuper Lobeckius V. Cl. ingenti commen-
tario, iustam Graeci sermonis historiam complectente, instructum
edidit. LINDEMANN. — At hic non Eclogae Phrynichi intelli-
guntur, sed novum et ineditum adhuc Literarum munus, ut ait
Bergmanus, significatur, videlicet eiusdem Προπαρσικηνή Σοφιστική,
Apparatus Sophisticus, e Cod. Segner. in lucem publicam prolatus
ab Imm. Bekkero Anecd. Gr. I. pag. 3 — 74. „Hunc ex eodem
fonte in suos sibi privatos usus Parisiis descriptum Ruhnkenius
ipse olim edere destinaverat: postea depositum opus edendum
tradidit Hanae, cuius obitu, anno huius seculi VI., omnis editionis
ab ipso adornandae spes evanuit.“ FR.

**) In Relatione, de hoc libro, Biblioth. Crit. Vol. III. Part. II. p. 111.
operarum vitio relictum est primo pro prima, in loco Propertii.
Ne semidocti, qui caeterum, quid bene secusve dictum sit, non
intelligunt, reprehendendi materiam capient.

me ad me scripsit: „In Timaeo, quem ita emendavimus, ut „ne serae quidem posteritatis iudicium extimescere debeat, „singulae paginae aliquid novi habent:“ et ego in praefatione ad animadversiones Plutarcheas, paucis ante eius obitum mensibus scriptas, Timaeum, ut unicum a renatis Literis exemplum operis perfecti, et, quoad eius in hoc genere fieri potest, absolutissimi, laudare non dubitavi.

Elogium Hemsterhusianum castigatius prodiit, compluribus locis ad proprietatem, perspicuitatem, efficaciamque dictionis reformatis: quod vix fieri potuisse videatur in libro, qui iam e prima editione tam cultus politusque exiisset. Sed nimirum triginta annorum intervallum et orationis scientiam auxerat, et limam acuerat. Adiectae sunt duae antea ineditae epistolae Bentleii ad Hemsterhusium, palmariae ad emendandi solertiam in Comicorum fragmentis a Polluce servatis.

201 In Mureto plane novam eamque criticam navavit operam. Scripta viri omnia, et edita et inedita, quotquot reperiri potuerunt, unum in corpus collegit, ad optima exemplaria *) exegit, subinde animadversiones in primis censendae dictioni adiecit, utilissimas illas Latine scribendi studiosis ad proprietatis probitatisque cognitionem. Unus enim recentiorum fuit Muretus, cuius oratio proxime ad optimorum Veterum, maxime Ciceronianam, formam accederet, qui de tenui argumento ornate, de obscuro dilucide, de gravi magnifice, de omni pure, emendate, suaviter scriberet. Cumque vulgo nostra aetate, qui se Veterum interpretes ferunt, nullam magnopere bene scribendi vel rationem vel facultatem habeant, cumque turpissimum sit iis, qui Veterum elegantias aliis enarrent, ipsos uti sermone barbaro et lutulento; Ruhnkenius hunc extraordinarium celebrandi Mureti laborem suscepit; ut haberent exemplum, in quod intuentes, de rebus sive antiquis, sive novis, antequam scribere discerent.

Sed veluti ager quamvis fecundus, quo plures uberioresque deinceps generosae frugis segetes tulit, eo diutius situ et quiete recreandus est anteaquam denuo seratur: ita Ruhnkenius, edito triplici illo proventu, quasi vires profudisset suas, longiore ad eas rescindendas opus habuit otio: sed spe-
202 ratum otii fructum, pristinam alacritatem, ingravescentes paulatim senectus intercepit. Scholarum, lectionis, ambulationis, celebritatis, convictus, venationis, omnino consuetudinis ac vitae quotidianae, idem erat opus, idem studium. In epistola, quam ad me solito longiorem scripsit d. 5. Ianuarii a. 1791. haec etiam posuit: „Caeterum et animo et corpore

*) De his legendae sunt adnotationes meae ad Ruhnkenii praefat. FR.

„ita vigeo, ut, nisi me apoplexia rapiat, videar posse ad „eamdem aetatem, quam mater mea attigit, id est ad annum „86., pervenire. Ante paucos dies ingressus sum annum 69. „Incidit enim natalis meus in secundum Ianuarii 1723. Nec „ulla alia re senem me fieri sentio, nisi pigritia in literis „scribendis.“ Sed tamen ad unum et continuum opus edendi libri minus patiens, magisque tardus flebat. Solebat et antea, edito, qui eum exercuisset, libro, ab animi intentione se relaxare et paululum quiescere. Et nullus non, quem ederet, liber, usque dum editus esset eum exercebat; quippe qui typographica specimina ipse tractare soleret, et inter tractandum multos locos retractare, iisque corrigendis mutandisque, multa evolvere, legere, commentari. Et otium ei erat, operae non cessatio, sed mutatio: vacabat certo penso edendi alicuius libri: lustrabat scripta sua edita, inedita, absoluta, inchoata: haec eum observatio ab alio ad alium legendum librum ducebat, multa obiter animadvertentem, emendantem, in adversariis annotantem. Et huiusmodi fere studio per reliquum deinceps 203 vitae contentus fuit.

Accedebant tempora nec publice nec privatim opportuna longiori suscipiundo operi. Incredibilis illa nec exspectata Francisci regni conversio, cum sua magnitudine et novitate remotissimos etiam populos advertibat: tum vero vicinos, in primis Batavos, vehementius commovebat, et in eiusdem vicissitudinis societatem tractura videbatur: nostros utique homines anxia rerum expectatione suspensos tenebat, pro partium diversitate, vel metuentes Francorum adventum, vel optantes. Ruhnkenius nullius non populi commodis ac libertati favebat; igitur illorum res perpetuo eum sollicitum habebant, adversae affligebant, laetae erigebant. Et talis fere eius fuit animus ac sensus per id quod supererat aetatis spatium. Promittit Scholiastam Platonis insequente a. 1791. Vix manus admovebat operi, quum inde advocatur filiae maioris morbo gravi sane et periculoso, qui eo vehementius eum angebat, quod sola haec ei erat familiae pars integra, cuius incolumitate se recreabat ac sustentabat in uxoris et minoris filiae calamitate. Vix dum illa revaluerat, cum novus accidit dolor ex obitu Francisci Hemsterhusii, *) quocum ei fraterna propemodum necessitudo intercedebat et caritas, haud secus atque adoptato filio cum germano. Quod supra dixi **) de 204 adversariis patris, non ita accipiendum est, ac si ea intercidissent. Inventae sunt quidem, sed spe pauciora: libri, eius

*) Cf. supra pag. ed. pr. 60. FR.

**) Vid. pag. 132. ed. pr. FR.

manu notati, complures subiecti sunt cum reliquis auctioni, sed emtione vindicati bibliothecae Lugdunobatavae. Tempus rebus secundis adversisque mixtum, ut magis laetum quam triste videretur, effecit arcessitus e Franequerana cathedra novus collega, Iurisconsultus, Smallenburgius. Hic ante paucos annos discipulus in primis probaverat ei studium elegantis in Iurisprudencia rationis a Graecarum Latinarumque Literarum cognitione ductae: nunc Ruhnkenius collegam eum sui studiosissimum expertus, eo magis praeclara eius doctrina, amore, ac familiaritate delectabatur.

Redit denuo ad Scholiastam Platicum (1792.): ac denuo inde advocatur, vetere illa perfectionis opinione ac spe ad Velleium traductus. Inde ab eo edito, per tredecim annos multum ipsi novae emendationis subnatum erat: huius nonnulla occupaverant interea alii *) viri docti: ipse nil minus ferre poterat, quam exstare quoddam suum opus, cui quid deesset. Igitur alteram editionem facere instituebat: at operi alius intervenit nec opinatus labor, Lexico Latino Schelleriano insumtus, utilis quidem ille ad studia iuventutis, nec tamen in materia Ruhnkenio digna, aut nisi indigna, certe in-
 205 tempestivus et aliis mandandus. Desiderabatur dudum probae Latinitatis Lexicon, puerorum adolescentiumve captui accommodatum; quandoquidem in Pitisciano, quod vulgo iuventutis manibus teritur, nec verborum significationes accurate definiuntur ac distinguuntur, nec Latinitas sincerae tantum aetatis, sed, ut in aliis plerisque Lexicis, admixtis multis labentis aevi sordibus, apponitur: quae semel teneris iuvenum ingeniis quasi adpersae, adeo pertinaciter adhaerescunt, ut nulla in posterum quamvis diligente cura elui possint. In priore officio Schellerus operae pretium fecisse videbatur: in posteriore pervulgatum errorem secutus erat: utrumque tamen eiusmodi erat, ut facile nostrorum hominum usui aptari posse videretur. Ergo bibliopolae negotium dant homini idoneo, ut interpretationes vocabulorum locorumque Latinarum Germanicas Belgice verteret: porro, Ruhnkenium rogant, ut materiam libri suo iudicio emendaret et formaret, probe scientes plurimum ab eius nomine commendationis libro accessurum. Is hominibus, in re quae ad Literarum studia pertineret, quamque ipse acerrimus probae Latinitatis vindex ac stator diu desiderasset, deesse noluit, operamque suam addixit, ratus eam delendo et omittendo, magis quam addendo corrigendove, contineri. Quamquam, ut mihi saepe fas-
 206 sus est, ipsius spe et opinione plura fuere corrigenda, plus

*) Bergman. ed. *alia*. FR.

etiam laboris exantlandum in expurgandis istis sordibus; tamen lubens perrexit, cogitatione beneficii in Literas conferendi, quo studiosis earum provideretur et caveretur. De quo beneficio ipsi propediem iudicare poterunt harum rerum periti, quum liber, quod brevi fore speramus, e chalcographia Honkoopiana in publicum exierit.*)

Fuit hic extremus ab eo Literis publice navatus labor: quem quominus alii sequerentur labores, praeter memoratas causas, alia accessit. Adhuc bene valebat, et fortuna sua contentus: vigeat mente, animo, sensibus, omnibusque corporis officiis. Inde ab anno aetatis sexagesimo tentabatur fere quotannis per aliquot dies podagricis et chiragricis affectionibus: quibus licet illud effici videretur, ut reliquum tempus eo rectius valeret; tamen paulatim dextra manus debilitabatur, ut in dies magis scribendi officium recusaret, nec id nisi tremula et multo negotio perageret. Quae difficultas quantum impedimenti attulerit studiis, quae non modo ingenium et oculos, sed manum et calamum exercent, quantumque scribendi cum facultate voluntatem minuerit, nemo non intelligit. Nec edendorum porro librorum consilium penitus abiiciebat: sed legendo, et quoad poterat excerptando et annotando quotidie pergebat; si forte manus ad officium 207 reditura, aut ipse literatum hominem nactus esset, cuius manu uteretur. Ita sequentes anni, caeterum ad veterem consuetudinem, transacti sunt: ex quibus proximi deinceps duo (1793. et 1794.) luctuosi fuerunt et ipsi, et mihi, et huic Academiae, et Literis, obitu egregiorum mihi que carissimorum hominum, Schultensii ac Nieuwlandii, quorum neutrum ego

meis

Chartis inornatum sileri**)

fas mihi duco; fuit uterque mei amantissimus, uterque ingenio animoque integrum incorruptumque naturae opus; adeo nil parvum, humile, invidum, nil nisi sanum, benivolum, habebant: prorsus, ut idem ait poeta,

animae, quales neque candidiores

Terra tulit, neque queis me sit devinctior alter.***)

*) Factum hoc esse constat [a. 1799.] Libri autem ea est praestantia, id quod ipse expertus sum, ut, quod inde in eorum, qui inter nostrates Latinas litteras discunt, commodum transferatur, haud exiguum mihi visum sit. Quid recentior lexic Schelleriani editor ex illo libro in suum verterit, non habeo dicere. LINDEMANN.

**) Horat. Carm. IV, 9, 30.

***) Horat. Sat. I, 5, 42.

Schultensium *) pater I. Iacobus, Lugdunobatavus Professor, filius magni illius Alberti Schultensii, unicum habebat natum, eumque iam ab incunabulis, si res ita ferret, destinabat domesticae Literarum Orientalium laudi tuendae. Puero egregios in omni genere adhibuit magistros, non magno cum fructu: sinens eum genio obsequi, ac discere quantum vellet, non quantum posset; ratus liberalius habitum, nec severae disciplinae adstrictum, progressu aetatis sponte in rectam studiorum viam ingressurum. Nec spes eum fefellit. Adolescentulus mox laudis doctrinaeque amore percussus, dedit se ad inchoatum Literarum opus persequendum, Graecarum Romanarumque ducibus Valckenario et Ruhnkenio, Orientalium patre. In his brevi tantos fecit progressus, ut viginti et quatuor annos natus, earum ei cathedra Amstelodami mandaretur: **) quam per sex annos tenuit, coniunctissime mecum vivens. Hinc patri mortuo successor Lugdunobatorum traductus, easdem Literas docendo egregie tutatus est: et avitam gloriam aequasset, si longiorem ei vitam fata concessissent. Raro quodam naturae munere, simul habebat utrumque illud, εἶναι καὶ δοξεῖν. In vultu et oculis expressa erat animi probitas, magnitudo, benivolentia, et nullius non virtutis significatio: habitus, gestus, motus, plurimum habebat decoris. Accedebat acerrimus pulcri verique sensus, mira comitas et affabilitas, nec minor sermonis orisque commendatio; omnia a natura tributa, nil studio quaesitum. Igitur pauci fuerunt, qui vel docentes vel dicentes maiore cum voluptate et facultatis opinione audirentur: pauci, quorum privatim sodalitas et consuetudo vulgo magis expeteretur. Unde factum, ut Literis destinati otii nonnulla pars ei periret, occupata extraordinariis officiis; quum, per naturae liberalitatem, ipsius cupidis ac rogantibus deesse nollet. Quam

*) Cf. de eo supra pag. 175. ed. pr. FR.

**) Corrigendum nato — ei: ut in altera editione facturum fuisset Wytttenbachium, non est quod dubitemus. Modeste talia notanda sunt: neglexit, alias molestus saepe censor, Lindemannus. BERGM. — Quodsi notavisset Lindemannus, defensurus, credo, Bergmannus anacoluton fuit eiusmodi locis, qualis est notissimus hic Platonis (de Legg. III. pag. 686. D.): ἀποβλέψας γὰρ πρὸς τοῦτον τὸν στόλον, οὗ περὶ διαλεγόμεθα, ἔδοξέ μοι πάγκαλος εἶναι. aut aequè cognitus Auditoris libri de bello Afric. cap. 25. Dum haec fierent, Rex Iuba, cognitis Caesaris difficultatibus copiarumque paucitate, non est visum dari spatium convalescendi augendarumque eius opum. — provocaturus fortasse etiam ad illa Gronoviana (Plaut. Poen. III, 3, 46.): imitatur sermonem quotidianum, non tam negligenter, quam subito, ut res fert, ex tempore et non ex praeparato loquentum. FR.

iacturam compensare aggressum, Meidanio, Arabe scriptore, quem dudum ad editionem instruxerat, edendo, iam compluribus plagulis excusis, mors eum occupat quadragesimo quarto aetatis anno.

Nieuwlandius item unicus parentum erat natus, sed obscuro genere, angusta in re, patre fabro tignario in Amstelodamensi agro, homine probo; puerulus ac paene infans, in quosdam patris libros incidens, mira cupiditate eos legit: inde, quasi per lusum, solus suo ipse ingenio didicit Historiam Universam, Geometriam, versus quoque fundere Belgicos probabiles numero et acumine. Cuius rei fama excitati cum frequentes ex urbe homines venirent ad eum, tamquam miraculum, spectandum; magis etiam admirabile fuit, quod puer, praesens a praesentibus mirum in modum celebratus, nihil inde vanitatis conciperet; ut ne suspicaretur quidem esse in se aliquid praeter alios homines praecipuum. *) E paterna domo traductus in familiam et quasi tutelam eruditissimi amicissimique nostri Hieronymi Boschii, ab eodem Literarum Latinarum Graecarumque cognitione imbutus est: meis etiam institutionibus ad eam facultatem profecit, ut praeclarum specimen eius, disputationem de Musonio, **) ederet. Nec longius in his Literis progressus est. Ad totos continuas 210 lectione et grammatica ratione tractandos Scriptores, deerat laboris patientia et constantia. Homeri dimidio lecto, destitit: reliquum diversis temporibus raptim percurrit; licet Graecos quoscumque, quamvis subito inspiciens, probabiliter intelligeret. In Belgicis carminibus, quae brevia nec pauca composuit, vix ullam boni poetae dotem desideres, ratione, oratione, luminibus: nec maioris fere ei erat laboris ligatae, quam solutae, orationis scriptio. Natura ipse sua et voluntate ad Mathematicas disciplinas ferebatur: in his vitae tabernacula ponere ***) decreverat: et, excellentissimis usus magistris, omnes discendo praecucurrit, ut, quod amplius eum docerent, non reperirent: haud dubie princeps huius artis futurus, si maturior aetas laboris assiduitatem attulisset. Ingenio natus tali, qualia vix singula singulae ferunt aetates,

---

*) Terent. Adelph. II, 3, 5. *Itaque unam hanc rem me habere praeter alios praecipuam arbitror; ubi Bentleius scriptum voluit: praeter alias.* Wyttenbachius, qui sine dubio hunc Terentii locum ante oculos habebat, vulgatam lectionem secutus est. Cf. Bentleium ad istum Ter. locum. LINDEMANN.

**) Amstelod. 1783. FR.

***) Cic. de Orat. III, 20, 77. *qui in una philosophia quasi tabernaculum vitae suae collocarunt.* FR.

velocitate valebat eiusmodi, ut uno impetu et quasi oculorum obtutu argumenta quamvis ampla perciperet, et tamen rationes nexumque perspiceret: memoria tanta, ut nil scripto notans, omnia teneret, ac saepe diceret difficilior sibi esse oblivisci quam meminisse; *) cum quidem novum librum, recentiore lingua scriptum ac populari fama celebratum, nullum non legeret. Pueritiae mores per reliquam vitam servavit, simplicitatem, modestiam, innocentiam, et, quod Graecis dicitur, τὸ ἀνσιμένον καὶ παιδιῶδες, animi ad lusus remissionem; ut in doctrinarum studio non adstrictum se teneri pateretur, solutus vagaretur, ac tam discendo luderet, quam ludendo disceret: et, quod de puero Cyro in re haud dissimili ait Xenophon, **) τὸ σκυλακῶδες καὶ τὸ πᾶσι προσπίπτειν, catulorum instar in omnia involare, ita ille, si quo veniret, statim libros odorabatur, in manus sumebat, pervolvebat, saepe e vestigio perlegebat. Quatuor ultimos vitae annos ipse publice docuit: tres Amstelodami, Matheseos Lector: unum Lugdunibatorum, Physices et Mathematicum Professor. Obiit proximo post Schultensium anno, aetatis trigesimo: huic Academiae, et ipsi patriae, magis ostensus ***) quam datus.

Cum utroque Ruhnkenius consentiebat in iudicio de re publica, et in sensuum similitudine; cum utroque familiaris et paene quotidiana consuetudo ei intercedebat. Quo acerbior ei accidit ex utriusque morte dolor. Scripsit ad me, recente casu, die 25. Novembris 1794. „Nieuwlandium „unum ex multis delegeram, in cuius suavitate et amore, „post ereptum nobis Schultensium, conquiescerem. Quo gravius est vulnus, quod mihi mors eius imposuit. Recte „hanc iacturam irreparabilem vocas.“ Hoc obiter scribebat. Nam epistolae argumentum erat de praefatione mea ad Plutarchum. Hunc totum mei caussa se denuo lecturum, mihi receperat, ut emendationes sibi inter legendum natas mecum communicaret, quo mea editio cultior redderetur. Verebar ut hoc aliquid fieret, videns eum quotidie ad sua ipsum magis retardari. Nec vanus fuit metus. Dixit mox, malle se

*) Similis ille in hac re Themistoclis, qui pollicenti cuidam, se artem ei memoriae traditurum, respondisse dicitur, *oblivisci se malle discere*. Cf. Cic. Acad. II, 1. de Orat. II, 74, 299. de Fin. II, 32, 104. FR.

**) Cyropaediae I, 4, 4.

***) Virgil. Aen. VI, 870.

*Ostendent terris hunc tantum fata neque ultra
Esse sinent.* FR.

contextum Oxoniensem legere, quod huc meae emendationes, quas nondum vidisset, subiectae essent. Hoc edito, eius exemplum ei dedi. „Maius est opus“ inquit „quam pro „animi mei remissione: legam praefationes et animadversio- „nes tuas scriptas, antequam excudendas chalcographis mit- „tas.“ Tum praefationem in manibus habebat, quam cum reliqua contextus parte Oxonium transmittere festinabam, antequam belli flamma muros nostros attingeret; victricibus Francorum armis magis magisque appropinquantibus. Erat hoc, si quod umquam, sollicitum tempus et acerbum; dubia impendente fortuna, ad publicam belli calamitatem accedente luctu et ingente iactura ex obitu Nieuwlandii.

Incidit mox sub initium anni (1795.) altera rei publicae conversio, superiori illi *ἀντίστροφος*, eiusque vicem rependens, Ruhnkenio optata, non item efficax ad pristinam vel in Literis alacritatem ipsi, vel discipulorum frequentiam scholis eius, restituendam. Civibus singulis et universis ad com- 213 munem libertatem tuendam, et patriae curam gerendam, vocatis; magna iuventutis Academicae pars suam quoque rem agi putans, excitari, inglorium sibi literatum otium ducere, malle rem publicam tractare quam scholis vacare, agere quam discere. Principes auctoritate viri, qui fere discipuli eius fuerant, eum, ut magistrum, suarumque partium fautorem, amantes, frequentes ad eum ventitabant, consilia sermonesque collatum: ventitabant et alii multi a Literis ad rem publicam transeuntes, eiusque aliquam partem vel gerentes vel gerere cupientes. Omnibus semper lenioris fuit auctor sententiae, clementiaeque erga prostratas iacentesque adversarias partes: omnibus fuit suasor, ut, quod in proverbio *) dicitur, quam quis artem nosset, tractaret, regere sineret eos, quos virtute et civili prudentia excellere constaret. Profecto, cum ad alia civitatis commoda, tum ad Academiae florem utile fuisset, si et hi qui res gerebant, et illi quorum res agebatur, eum aut magis consuissent, aut consultum magis audivissent. Nunc, quum ille omnibus in rebus mitiorem prudentioremque rationem sequeretur; isti, qui dura calidave agitabant consilia, ad ipsum non referebant, probe scientes, se eum et dissuasorem et reprehensorem habituros.

Illo tam distracto agitatoque tempore, satis habebat ordi- 214 nariam operam scholis habendis tribuere; nam peculiariter recolendis studiis, operibusque editioni destinatis repetendis,

*) Cicero Tusc. I, 19. Bene enim illo proverbio Graecorum praecipitur: Quam quisque norit artem, in hac se exerceat. Ad quem locum I. Davisius Graecorum locos Scriptorum annotavit.

parum relinquebatur otii. Tamen redditum ad Literas ei attulit, brevem quidem, sed tamen redditum, munus inexpectatum Fred. Aug. Wolffii, Homeri editionem ei publice dedicantis. Hunc virum e scriptis eius, postea epistolarum officio cognitum, unum in primis exterorum accuratae Literarum scientiae causam magni faciebat: eiusque Prolegomena Homerica, tum recens allata, singulari cum voluptate legit, etiam ubi ab eo dissentiret: velut in ea disputatione, quae magnam libri partem complectitur, qua ostendere conatur, Homeri carmina, non ab uno, sed pluribus Poëtis, variis aetatibus composita, non nisi rhapsodorum memoria cantuque servata, ignoto adhuc apud Graecos scribendi usu, Pisistratidarum demum aetate scripto mandata esse. Hanc sibi opinionem non probari aiebat Ruhnkenius: at vehementer probari designatam egregie viam carminum Homericorum ad criticam scripturae auctoritatem restituendorum. Et hac lectione excitabatur ad colligenda, quae de eodem argumento in adversariis sparsa habebat: sed, intervenientibus mox aliis negotiis, a proposito destitit.

Interea rem familiarem affligebant cum aliae bellicae calamitates, tum annonae caritas: difficultas augebatur, decrescente cum discipulorum numero simul privato vectigali: iisdemque incommodis proximo anno (1796.) manentibus, a Curatoribus additi salario trecenti floreni magis benivolentiae significationem, quam detrimenti compensationem, adferebant. Accedebat alia molestia. Dolebat suis doctoribus orbatas cathedras, Iuris Publici, Graecarum Literarum, Physices et Mathematicum:*) his ornandis Professores quaerere, ipsi a Curatoribus mandatum, eius et animum cura, et manum epistolarum officio, fatigabat: interea frustra quaerentem aliorum auctoritas intercipit. In primis de Graeca professione laborabat: primum, retinendo qui eam deposuerat; tum, illa spe frustratus, vocando novo doctore: nequicquam deinceps oblata mihi, Spaldingio, Wolfio: unde et ego in eius offensionem incidi, ut qui, accipienda conditione, facile istam

---

*) Hanc quidem, defuncto qui eam ornaverat, Nieuwlandio, de quo supra dictum: illam, munere moto Pestello, cuius in locum mox eodem anno 1795. successit Ioannes Valckenaerius, magni illius Valckenaerii filius. Graecae Linguae et Historiae patriae Professor, Io. Luzac, huius docendae potestate ineunte anno 1796. spoliatus, illam quoque brevi post ultro deposuit provinciam: proximo anno de eo restituendo actum. Quod deinceps factum anno 1802. Wyttenbachio quid causae fuerit oblatae cathedrae repudiandae, legitur in eius Vita p. 155. sq. BERGM.

sollicitudinem a se avertere potuissem. Offensionem diutius, quam pro vetere amore, in animo eius haerentem, tamen adventus meus, quum sexto inde mense, fama de eius morbo ad me allata, eum inviserem, ita absternit quasi numquam suscepta fuisset. Morbus eum biennio post abstulit. Sed de hac postrema vitae parte et exitu dicendi erit locus in ipso huius libelli exitu.

Et nos quandoquidem viri vitam, enarrandis eius rebus, factis, scriptis, fortunae vicissitudinibus, per annorum se- 216
riem ab initio ad extremam aetatem deduximus; quo interius eum, et, quoad eius fieri potest, totum cognoscimus, quo certius eius magnitudinem aestimemus, age eas naturae, doctrinae, animi, morumque dotes ac virtutes, quae non ad unum quoddam tempus adstrictae, in illa, quam hucusque persecuti sumus, quasi annalium relatione, aut omissae aut leviter notatae sunt, sed per totam vitae actionem fusae late patuerunt, suos quasque*) in locos digestas, legentium cognitioni subiciamus.

Ac primum quidem *intelligentiae et cogitationis*, quo nomine omnem cognoscendi facultatem significamus, naturalem habuit facilitatem: quae ipsi facilitas, ut reliquarum intelligentiae facultatum, ita animi dotum morumque, fons fuit ac principium. Sensus corporis erant valentes, cum reliqui, tum doctissimi illi, visus et auditus, ita acres, ut et longinquas res magno ex intervallo perciperent, et propinquas continuo non solum plene, sed etiam articulatim distincteque, complecterentur. Utrumque ad elegantiam adolescens acuerat, alterum Musices, alterum Graphices tractatione. Horum aciem sensuum haud fere externa res fugiebat: et mentis ea erat agilitas, ut iis statim moveretur, vimque suam vicissim in eas intenderet, earumque imagines in se, veluti in cera, expressas susciperet. Unde exsistebat docilitas et 217
celeritas ad arripiendum, capacitas ad multitudinem rerum comprehendendam, fides ad custodiam diuturnitatem. Paucos cognovi homines, qui tanta memoria valerent. Quamquam huius felicitatis adhibebat praecipuam adiutricem, lecta animadversaue annotandi et in adversaria referendi consuetudinem. Sed et aliarum rerum, quibus nulla adhibetur annotatio, tenax erat memoria, cum legendo, tum audiendo acceptarum. Veluti Historiam rei publicae Batavae, quamquam non tradebat in scholis, tamen, haud secus atque Historiam Universalem, tenebat: res gestas in editis libris nondum proditas, gentium illustrium cognationes, affinitates, arcana, ita norat, ut pauci quibus hoc unum est studium. Caete-

*) Adhuc legebatur quosque. FR.

- rum, et memoriam, et eas, quae ad inveniendum pertinent, mentis facultates, magis usu quam arte excoluerat: et, si quid adolescens temporis tribuit Philosophorum Mathematicorumque scholis, ex his non ipsas res ac praecepta, sed intelligentiae quemdam habitum ad via ac ratione disserendum, retinuit. Cumque multae sint inventrices facultates, eaeque duobus generibus discretæ, altero *rationis*, quae iudicio ac subtilitate nitens, veluti calculis computandis, pedetentim progreditur, altero *ingenii*,*) quod subito movetur, et in rem inveniendam quasi repentino volatu fertur; reperi-
- 218 mus Ruhnkenium utroque genere excelluisse, ut et ingenii impetum ratione regeret, et rationis iter ingenio acceleraret. Et quando in definienda magnitudine earum virium,**) quae sub certam numeri, mensurae, ponderisve notam revocari non possunt, nulla non utendum est declarandi via, adhibeamus etiam exempla. Apud Platonem duo sunt homines, et suo nomine et naturarum diversitate insignes: alter Alcibiades, varius ut nil magis, alternis modo incitatus ad laudis studium, et ad agendum quidvis praeclarum subito involans, modo deficiens, et ad omnem remissionem lusumque delabens: alter Theaetetus, perpetuo conatu aequabiliter ad propositum virtutis finem pergens, et, veluti oleum,***) tacito continuoque motu sine strepitu fluens. Aut, veluti flumina, alia debilitantur minuunturque per aetatem et siccitatem, ut propemodum deficiant, rursus invalescunt ingruente nimbo aut hieme, supra notas, ut Poëta†) ait, ripas aluntur, et proxima quaeque loca inundant: alia perennia, constanti et aequabili, sed invicto tamen, per omnem aevi diuturnitatem, tractu labuntur. Huic sedatiori generi similior fuit Ruhnkenii natura. Memini me aliquando simili comparatione inter se conferre duos Britannos, Marklandum et Toupium,††) ut illum ratione, hunc ingenio, Criticam facititare dicerem.
- 219 Inter hos medium tenuit Ruhnkenius, ut in sua utrumque facultate non modo aequaret, sed superaret; quippe alteram facultatem altera, rationem ingenio, et ingenium ratione,

*) Harum facultatum comparationem institui in Praeceptis Philosophiae Logicae II, 1, 14. WYTTENB. — Nuper prodiit hic liber in Germania recusus hac inscriptione: D. Wyttenbachii praecepta philosophiae logicae; editionem novam scholarum usibus accommodatam recognovit I. G. E. Maass. Halae libr. orphan. 1881. LINDEMANN.

**) Conferatur nostra sententia, prodita in Praefatione ad Biblioth. Crit. Vol. III. Part. I. Praef. p. XI.

**) Plato Theaeteto p. 115. D. *ὅλον ἐλαίον ῥεῖμα ἀνοσσητὶ ῥέοντος*.

†) Horat. Carm. IV, 2, 6.

††) Biblioth. Crit. Vol. I. Part. III. p. 39.

vicissim corroborans. Tota Ernesti, quamvis egregia, doctrina magis ratione quam ingenio constitit, magis iudicando quam inveniando consumpta est: emendationes locorum corruptorum, magnas quidem et acutas, per coniecturam haud scio an nullas protulerit. At egregia valebat iudicandi facultate de aliorum inventis, de Scriptorum Editorumque dotibus et laudibus, de omni Antiquitatis studio; ut, si sola reliquisset Opuscula Oratoria et Philologica, solas item Praefationes,*) in primis Ciceronianam illam ad Stiglitium, immortaliter de Literis meruisse censendus esset. Cumque in convincendo errore duplex fere sit Critices munus, alterum corrupta emendare, alterum spuria discernere a germanis, et suo quodvis auctori vindicare opus, nec alienum ei tribuere; in emendando facillior fuerit Toupius Marklando, si quidem facilitas est ingenii dos: at in discernendo, quod est rationis, huic minime comparandus. Huius in illo genere praeclarum exstat specimen, *Animadversiones de mutuis Bruti et Ciceronis Epistolis, et eiusdem aliquot Orationibus;***) quibus in Animadversionibus id agens, ut illas Orationes et Epistolas ostendat esse spurias, insignem certe iudicandi subtilitatem ostendit. Toupius si quando 220 hoc genus attingit, quod rarissime facit, minus feliciter rem agit: veluti, caeterum *κοιτικώτατος* in emendando, insigne *ἀκριστός* et fere *ἀβλεψίως* monumentum sibi constituit ad Longini Fragmentum, ubi inter principes Graecae eloquentiae, Domosthenem, Lysiam, Isocratem, ponitur *Paulus Tarsensis*; quippe qui *primus praefuerit opinioni argumentis non probatae*: quae verba a Graeculo Christiano esse, quum res ipsa loquatur, et monuisset Ruhnkenius ad Rutilium Lupum p. 88., ab ipso laudatus Toupio ad hunc locum,

*) Illam ad Stiglitium dedicationis nomine insignivit, et in altera Ciceronis editione praemisit Voluminis quarti Parti secundae.

**) Liber Anglica lingua scriptus, editus Londini 1745. forma octava, hunc habet titulum: *Remarks on the Epistles of Cicero to Brutus and of Brutus to Cicero: — with a Dissertation upon four Orations ascribed to M. Tullius Cicero: viz. 1. Ad Quirites post reditum. 2. Post reditum in Senatu. 3. Pro Domo sua ad Pontifices. 4. De Haruspicio responsis —. By Ieremias Markland —.* De Epistolis, iam ante Marklandum, dubia moverat Iacobus Tunstallus, in Epistola ad Middletonum, edita Cantabrigiae 1741. De his assentior: de Orationibus, non item. Sic adhuc quidem sentio. WYTTENB. — De epistolis adsensus est etiam Ruhnkenius Praef. ad Schelleri Lex. Latino-Belgicum pag. III. et nunc plerique omnes iure adsentiuntur; orationes, de quibus cf. Beckins in Opp. Cic. Vol. IV. pag. 612. sqq. coll. pag. IX., sat idoneis argumentis nuper vindicasse et Ciceroni restituisse videtur Klotzius in ed. oratt. Cic. Vol. III. FR.

tamen ipse ineptissimum commentum ita tuetur, ut dicat, *Longinum ita scripsisse pro lubitu et gustu suo*. Plurimum sane valet cum ad iudicandum, tum ad emendandum, frequente lectione Scriptoris cum eo familiaritatem contrahere, eiusque dicendi cogitandique forma et quasi sono tritas aures et sensum exercitatum adferre; ut quovis loco memoria menti statim subiiciat, quid Scriptoris consuetudo et ingenium postulet, quid respuat. Hanc facultatem ita tenuit Rubnkenius, ita Scriptoris cuiusque formam rationemque animo perceptam impressamque habuit; ut non modo spuria quaevis primo obtutu animadverteret, sed multis multorum Scriptorum locis sine illorum nomine deinceps positis, veluti in Stobaeo, sentiret continuo cuius Scriptoris quisque **221** locus esset: et, in Anthologia, Epigramma, quodcumque auctoris nomine omisso exstaret, semel eo lecto statim intelligeret non solum qua ex aetate, antiqua, media, an postrema, sed quod longe maius, cuius Poëtae esset, ex eo adeo genere Poëtarum, quorum non nisi paucissima supersunt Epigrammata; quorum proinde quod cuiusque sit, difficillimum est iudicare. Sed emendationum coniecturas, nisi sponte et subito, facili certe partu, natas, non probabat: quae coniectoris cogitationem diu exercuissent, has *vultum nitentis* habere aiebat: quod Suetonius dixit de Vespasiano.*) Unam fatebatur, ex omnibus suis emendationibus, quas quidem adhuc putaret certas esse, multo sibi tempore constitisse, Velleii Patereuli (I, 18.), proditam in Historia Critica Oratorum Graecorum p. 37., qua mendosa scriptura, *Una urbs Attica pluribus annis eloquentiae, quam universa Graecia operibusque floruit*, ita corrigitur, ut legatur, *Una urbs Attica pluribus sanae eloquentiae, quam universa Graecia, operibus effloruit*. Mihi aliquando, complures unius loci emendationes eius iudicio subiicienti, adscripsit, *Sardi venales, alius alio nequior:**) verum non est nisi unicum*. At qui ipse Hemsterhusius multas eiusmodi coniecturas prodidit, ut disserendo sensim ad corrigendum tendens, plures eius- **222**dem loci correctiones proponens, et in utramque partem de iis disputans, iudicium lectoris relinqueret. At Rubnkenius, ut Hemsterhusium ratione, Bentleium ingenio, alterum alteri, praestare, et utrumque utraque facultate omnibus sui

*) In Vita Vespasiani 20. *Statura fuit quadrata, compactis firmisque membris, vultu veluti nitentis. Unde quidam urbanorum non infacete, siquidem petenti ut et in se aliquid diceret: dicam, inquit, cum ventrem exonerare desieris.*

**) Cic. ad Fam. VII, 24. [ubi cf. interp.] Cf. Gronov de Pecun. vetere c. 10. LINDEMANN.

aevi Criticis longè antecellere, censebat; ita primas partes ingenio, ingenique Bentleio tribuebat: eique sua ipse natura in omni Critices munere similior erat. Igitur utriusque in utraque facultate specimina exstant palmaria; cum emendationes felicissimae innumerabiles, tum disputationes subtilissimae complures: Bentleianae*) quidem, de spuriis Graecorum Epistolis, Phalaridis et aliorum: Ruhnkenianae vero, de Longino,**) Andocide,***) Antiphonte,†) Orpheo,††) aliisque passim auctoribus, et una omnium difficillimam causam complexa de Festis Dionysiorum apud Atticos:†††) denique omnes omnino Praefationes, prudentia omnique intelligentiae laude, haud minus atque Ernestinae, in principibus laudatarum Praefationum censendae.

Sed ingenio, ratione, caeterisque intelligentiae facultatibus, quamvis magnis, nemo quisquam magnus vir existat, nisi *doctrina* accesserit: nec doctrina accedit, nisi quis multa legerit, idque ordine et ratione, lecta commentetur et animo revolvat, memoriae mandet, scripto notet. Ruhnkenius, ut supra diximus, (p. 24. seq.) Hemsterhusii exemplo, ex illa infinita scientiae materia sibi unam elegerat, in qua elaboraret, partem, Graecarum Latinarumque Literarum, item Historiae et Antiquitatis interiorem, id est criticam grammaticamque, cognitionem. Nam, quae alia puer aut adolescens didicerat vel gustaverat, in Orientalibus Literis, Philosophia, Mathematicis, Iurisprudentia, his semel perceptis nil porro studii tribuebat: et si quid eorum per se ipsum in memoria remanserat, hoc ne ipse quidem scire videri volebat: adeo erat alienus ab omni scientiae, quam non perfecte teneret, professione. Habet autem Literarum studium, si accurate tractetur, multum laboris et aerumnae, sine qua certus doctrinae ac suavitatis fructus percipi nequit; propterea, quod is fere existit ex innumerabilium, non modo rerum, sed et verborum, scientia; quae, ut lecta sunt, ita e memoria effluunt, nisi scripto notentur et in adversaria referantur. Et vero hanc diligentiam editis quidem Scriptoribus nemo non adhibuit, qui aliquod nomen in his Literis consecutus est. Ruhnkenius hanc diligentiam non tantum

*) Anglice scriptae, Latine redditae a Ioanne Daniele Lennepio additaeque editioni Epistolarum Phalaridis, Groningae 1777. Vid. Biblioth. Crit. Vol. I. Part. II. p. 69. et seq.

**) Vide supra p. 169.

**) Historia Crit. Oratorum Graecorum p. 47.

†) Vid. supra p. 146.

††) Epistola Crit. II. p. 228.

†††) Vid. supra pag. 190. FR.

editis, sed ineditis etiam, tot tantisque adhibuit Scriptoribus, quot quantisque ante eum nemo. Incredibile est dictu, quanta eius fuerit et fortitudo in suscipiendo labore, et patientia in ferundo. Cumque ea fere opinio plerorumque animos occupaverit, magna ingenia quasi soluta volitare, nec ad certum

224 operariumque negotium adstringi se sinere, delicata plerumque et fastidii plena; eo maius Ruhnkenii existimandum est ingenium, quod, in tanta et venustate et velocitate, tam improbos ac fere serviles labores perficere potuerit. Nemo enim umquam fuit, qui tot Scriptorum edita exempla cum tot scriptis codicibus contulerit, tot ineditorum Grammaticorum et Interpretum commentarios e tenebris in lucem protraxerit, excusserit, excerpserit, descripserit: recte iudicans, magni ingenii esse, nullum critici muneris laborem vel extimescere, vel fastidire. Porro, si nostrates, qui postrema illa fuerunt aetate, Critici, Hemsterhusius, Valckenarius, Ruhnkenius, quique ad horum praestantiam proxime accesserunt, Wesselingius et Piersonus: hi igitur si cum aliis, veluti Gesnero et Ernesto, comparentur, pauciora sane ediderint, sed magis illa omni doctrinae apparatu absoluta, suis locis expleta, omnis materiae veluti cum pulvisculo exhaustae numero modoque cumulata. Atqui Ruhnkenius Graecarum Latinarumque Literarum tantam scientiam consecutus est, ut neque critica facultate, neque copiarum ubertate et amplitudine, cuiquam aut aequalium aut priorum cederet; Antiquitatis vero et Historiae, cum reliquae, tum in primis Literariae, quae ad res scriptae Veterum cognoscenda,

225 eorumque notitiam ex abditis antiquorum librorum recessibus excitandam refertur, nemo ipsi comparari possit, atque cum diligentia copiisque Fabricii, subtilitatem rationemque Ionsii coniungeret, utrumque vero critica facultate cum emendandi, tum iudicandi, longe longeque superaret. Nullus erat Graecus Latinusve, Poeta, Philosophus, Historicus, Orator, Rhetor, Grammaticus, Lexicographus, Scholiastes, Commentator Platonius aut Aristotelicus, nullus cuiuscumque generis sive editus sive ineditus Scriptor, nulla denique docti historici argumenti Inscriptio, nullum omnino eruditae Antiquitatis monumentum, quin id cognitum, notatum, excerptumque in adversariis teneret: unde nullius non Veteris rei hominisve emortuam memoriam excitare et ad vitae lucem revocare, huiusque sylvae, tamquam acervi, partibus digerendis et invicem conferendis, agitandis, terendis, abdita ignis semina elicere; et quasi facem accendere, posset, qua obscurissimos et nemini cognitos Antiquitatis recessus patefaceret atque illustraret. Nec minus erat versatus in recentiore Litera-

rum Historia; ut homines Graece Latineque doctos, Criticos, Antiquarios, Grammaticos, editores et interpretes antiquorum Scriptorum, eorumque editiones et commentarios, in numero haberet:*) nec ullus fuit bonus liber tam rarus, ut eius notitia ipsum fugeret. Quod si etiam reputemus, eum, in hoc argumento tractando, et rationis et orationis elegantia 226 proximo ad Veterum praestantiam accessisse, minus etiam dubitabimus principatum ei hoc in genere deferre. Sed bene scribendi facultas fuit in Ruhnkenio singularis quaedam doctrinae laus: de qua iam dicendum est.

Doctrinae studiosi homines sunt cives duarum civitatum: popularis, in qua quisque vivit: et literatae, dispersae ac diffusae per omnes populares civitates, quae tot sunt, quot sunt populi diversa ab aliis sibi propria oratione et lingua utentes. Literatae civitatis una est communis lingua Latina. Hanc linguam ita tenere, ut huius civitatis quamvis late patentis vinculum contineatur, ut te omnes cives et intelligant, et cum delectatione, animi affectu, doctrinae ac virtutis fructu, legant et audiant; nonne praeclara quaedam est facultas? Et hanc facultatem quum perfecte tenuerit Ruhnkenius, nonne haec laus, quamvis magnarum, ipsius laudum magna accessio haberi debet? Igitur quum a natura acerrimum, ut saepe significavimus, pulcri decorique sensum nactus esset, eumque continua Veterum lectione exerceret; necesse erat, ut ipse, si quid scriberet, Veterum optimis simillimus esse cuperet. Sed hac in caussa nemo non est; qui Latine scribit: nemo non cupit ad Veterum similitudinem accedere. Atqui eorum qui cupiunt, quam pauci hoc 227 assequuntur? Nimirum sensus pulcri decorique, quamvis acer, non satis per se ipse valet ad bene scribendi facultatem; oportet ut sit idem tener et mollis ad suscipiendam bonae Latinitatis formam; idem tenax ac firmus ad eam retinendam: porro accedat oportet diligens et continua cum lectio, tum scriptio. Et vero bene Latine scribere duabus, ut ipsum nomen significat, constat partibus, *Latine* scribendo, et *bene* scribendo: prioris haec est vis, ut oratio sit pura, sincera, emendata, nil habeat sordium a recentiore aevo, nil alienum a consuetudine Latina et Grammatica ratione: posterioris, ut et argumentum, de quo scribimus, accurate cognitum perspectumque nobis sit, et pura illa sinceraque Latina oratione explicetur opportune et accommodate ad triplex eloquentiae munus, id est, perspicue ad docendum,

*) I. e. in promptu haberet, bene cognitos haberet. Cf. Spald. ad Quintil. VI, 8, 111. FR.

suaviter ad delectandum, graviter ad commovendum. Utrumque, et *Latine et bene* scribere, ingenio et labore paritur: ita quidem, ut in illo maiores sint partes laboris, in hoc ingenii. In utroque qui excellerent, paucissimi fuerunt. Veluti, ut hoc utar, summus vir et Latinitatis scientia princeps, Io. Fred. Gronovius, pure scripsit, bene non item; nam et perspicuitati et compositionis facilitati aliquantum deest, et vero plurimum suavitati, quae una omnium praecipua est

228 dos. Muretus et Ernestus bene scripserunt, pure etiam in habitu et forma; ita tamen, ut in singulis verbis ac dictionibus aliquid subinde sordium adhaeresceret: quod in Mureto notavit Ruhnkenius: in Ernesto item notare poterat, si hoc agere voluisset. Igitur docti homines plurimi tanta bene Latine scribendi difficultate absterri, studium suum ad solam materiae rerumque cognitionem retulerunt, eaque contenti, ita scripserunt, ut potuerunt. Neque dubium est, quin stili limaeque cura neglecta, hisque debito tempore ad lectionem collato, aliquanto doctiores in ipsa materia locupletioresque exstiterint. Quo magis admirari debemus Ruhnkenium: qui, et in rerum accurata cognitione, et orationis egregia facultate, et huius quidem utraque parte, et Latine et bene scribendo, ita valuit, ut in principibus adeo harum laudum excelleret. Qui eius scripta legunt, homines etiam Latine mediocriter et ad vulgarem modum docti, continuo capiuntur perspicuitate, facilitate, suavitatem, sententiarum venustate et luminibus: qui vero praeterea gnari sunt bonae Latinitatis, haud minus mirantur illam in omnibus verbis ac tota oratione puritatem, castitatem, sinceritatem, germanum illum Romanae civitatis atque urbanitatis habitum et colorem, illam in lingua antiqua, nec nisi libris ac scriptis monumentis servata, haud secus atque in recentiore lingua vitae hominumque quotidiano usu frequentata aetatis culta, copiam ac solertiam, ex illa materia, tamquam cera, egregiarum quarumcumque cogitationum venustissimas imagines effingentem. Quae laus, quamvis mirabilis, mirabilior etiam videbitur, si reputemus quantis in Latinae linguae angustiis tanta copia et ubertas orationis exstiterit. Ruhnkenius in iudicio ac scientia puritatis incredibile studium ponebat: singula verba et compositionem ad usum optimae aetatis exigebat: huc referebat et annotabat quidquid vel ipse legendis Auctoribus animadverteret, vel a recentioribus hominibus doctis, cum in commentariis ad Veteres Auctores, tum in peculiariibus de Latinitate libris, quales sunt Vossii, Scioppii, Cellarii, aliorum, quorum omnium scripta inventaque pertractata habebat, et quotidiano usu conterebat, animadversum depre-

henderet. Et in verborum dictionumque usu ac delectu non facile ad Senecae aetatem descendebat. Memini me subinde ab eo inter confabulandum dissentire, non adeo ex animi sententia et serio, quam discendi caussa, ut eum lacessens longiores eius de hoc argumento sermones elicerem: cum dicerem, Latine scribendi facultatem nobis constare non posse, nisi multa e Senecae et posteriore etiam aetate assumamus, quaedam adeo ipsi nova fingamus, vel ad Latinae linguae analogiam, vel ad Graecae consuetudinem; eiusque 230 partim sententiae auctorem laudarem Muretum in Epistola I, 36. et egregia illa disputatione Variarum Lectionum XV, 1. Ipse affirmabat idem quod postea, ad hunc Mureti locum, et in Praefatione ad eius Opera,*) scripsit, Muretum ipsum contra fecit, sibi illum locum tamquam refugium parasse, quo se tueretur, si quid sibi aliquando scribenti minus probum excidisset: ex optima nobis aetate satis superesse monumentorum, unde nullius non rei cogitationisque significandae dictionem auctoritatemque repetamus. Recte etiam iudicabat Latinae Linguae haud exigua partem, adhuc ignoratam, e Glossariis antiquis bibliothecae Lugduno-batavae restitui posse. Quod ab eo iudicium proditum in praefatione ad Appuleium censor Goettingensis quum non satis caperet, ignorantiam suam cavillatione dissimulavit.***) Sed haec de re statuere non est huius loci: et suum cuique, et nobis nostrum, relinquimus iudicium. Illud omnes confiteri oportet: Ruhnkenii, qui tam severo censu civitatem purgasset et ad verborum paucitatem rede-gisset, seque ipse tam arctis Latinitatis finibus circumscripsisset, et tamen multa scripserit, et pure beneque scribendi officio ita satisfecerit, ut omnes recentiores hac laude superaverit: huius igitur hominis scientiam, solertiam, facultatem, singularem et fere incredibilem fuisse. Neque vero suae orationis ha- 231 bitum et structuram ad Veterum unius alicuius exemplum dedita opera conformavit. Cum ipsius natura, tum optimi cuiusque Latinorum Graecorumque lectione effectum est, ut

*) Pag. IV. (XX. ed. meae.) FR.

**) Iudicium illud qui recte intelligere vult, conferat Scioppium in Suspect. lectt. V, 7. qui sic: *optasti saepe mecum pariter, ut quot usquam in bibliothecis doctorum virorum exstant nondum in publicum edita veterum Grammaticorum glossaria, quod tu scis extare etiamnum compluria, ea ne diutius bono publico inviderentur. Vides enim facile pro sinceritate iudicii tui, quam multa hactenus ignorata plane vocabula adiuvantibus hominum ingeniosorum sagacibus coniecturis in civitatem Romanorum quasi postliminio reduci possint.* LINDEMANN.

propriam quandam orationis formam contraheret, pellucido et sine salebris labenti flumini simillimam: quae inter vim, copiam, pulcritudinem, gravitatem, maiestatemque Ciceronis, et facilitatem, lenitatem, nativamque et simplicem venustatem Nepotis, quasi medium tenoret: et ipse, quod initio diximus,*) immunis a sui saeculi labe, integer castusque a prisci sanitate aevi prodiisse videretur. Et dubitabimus adhuc, intelligentiae, doctrinae, Criticae facultatis, Eloquentiae, caeterarumque laudum aestimatione facta, eum omnium a renatis Literis aetatum principem censere? qui tam multa tamque egregia ediderit scripta, quorum unumquodque per se satis valeat ad scriptorem immortalitati commendandum: qui et in Latinis Literis Latinarum, et in Graecis Graecarum, principibus par exstiterit: utrarumvis principes vel alterrarum scientia, vel orationis et bene scribendi laude, superaverit?

Haec ingenii doctrinaeque bona ita ad *institutionem disciplinamque* contulit, ut nec ipse labori parceret, nec labor fructu careret. Et quae publica fuit opera, vel scholis habendis, vel libris scribundis, de hac supra satis diximus. Illud nunc intelligi volumus, quantum librorum scriptione absens absentibus, multis et ignotis, per totum literatum orbem, emolumenti attulerit: in quibus et ego nomen profiteor meum, et semper profitebor. Nullius enim, quotquot fuerunt Literarum principes, scripta in legentium animos influunt tanta cum orationis suavitate, tanta cum doctrinae luce ac praestantia, tanto cum pulcri honestique sensu. Neque vero minus privatim multos iuvat, sive praesentes sermone, sive absentes epistolis. In his, ut omittam nostrates, Albertium, Piersonum, Lennepium, Koenium, Eldikium, alios; exterorum nemo fuit ipsius aetate clarus in Literis vir, cui non vel consilium de studiorum via operisve alicuius instituendi perficiendique ratione, vel aliquam animadversionis lucem, vel aliquod editionis additamentum incrementumve impertiverit. Quod ne cui forte, eorum nominibus reticendis, temere et uberius quam pro rei veritate dixisse videamur, fuerunt ex horum numero, Gesnerus, Ernestus, Heynius, Heusingerus, Musgravius, Toupius, Herelius, Villosanus, Hottingerus, Brunckius, Schweighaeuserus, Matthaeus, Vossius, Morellius, Rossius, Burgessus, Porsonus, Edwardsius, Wolfius, Spaldingius: alii, quos nominare omnes infinitum sit. Nec quisquam fuit e nostratibus Literarum princeps, cui tam frequens cum exteris eruditis epistolarum

*) Vid. pag. 188. et 1. ed. pr. FR.

consuetudo intercederet. Nemo, vel doctrina cognitus vir, vel ignotus adolescens, de quo bene auguraretur, eum per epistolas quid rogavit, cui non benigne humaniterque vel responderet, vel satisfaceret. Fuerunt vero etiam, quibus numquam responderet, quamvis saepe eorum epistolis provocatus et oppugnatus; si quidem, cum doctrinae penuria, superbia postulandique importunitatem et impudentiam adferrent. Discipulos, quibus aut ingenium aut voluntas discendi deesset, iubebat aliud quodvis quam literatum vitae genus sequi: quibus illa adesset, hos facile animadvertebat, privatim ad se demum vocabat, adhortatione incitabat, in optimam progrediundi viam ducebat. Nec minore facilitate explebat provectiones, licet scholarum eius expertes, si quidem cum sincero Literarum amore se ad eum applicarent. *) Eorum, qui altius evolare et posse et velle viderentur, ita fere tentabat ac tractabat ingenia, prouti Hemsterhusium **) factitasse, ipse scripsit in eius Elogio. Dabat iis in manus egregium aliquem classici Auctoris locum, iubens eum accurate legere, sibi referre quid maxime animum pepulisset, quid maxime placuisset, quid exquisite dictum, quid obscurum ac difficile intellectu videretur. Si nil magnopere re- 234 ferrent, alium deinceps vel eiusdem vel alterius Auctoris locum dabat, donec eiusmodi quid referrent, unde certo appareret, eos cum sensu veri pulcrique legisse. Saepe enim fit, ut qui in alio frigeant Auctore, iidem alio caleant. Sed ubi semel incaluisset, salva res erat: bene coeperant, dimidium facti habebant. ***) Ipse partes loci difficiliore interpretando expediebat: unde discentium et progressus iuvabatur, et studium incendebatur. Hi, tali ratione lecto loco, sponte sua ad totum Auctorem perlegendum ferebantur. Quod dum agebant, monebat eos item, ut diligenter animadverterent locos obscuros ac difficiles, de iisque iudicarent, utrum interpretando an emendando expediendi essent. Sed iuvenile ingenium fere ad emendationem proclive est, eiusque audacia capitur: interpretationis veluti lentum iter fastidit. Est sane emendatio munus praecipuum Critices, eiusque tirocinio apta in primis materia, cum exercitatione ingenii,

*) Cicero in Bruto c. 90. *Quibus non contentus Rhodum veni, meque ad eundem, quem Romae audiveram, Molonem applicavi.* LINDEMANN.

**) In Elogio p. 57. [Vol. I. pag. 252. ed. m. FR.]

***) Proverbiale. Vid. A. Schottus, Proverb. e Suida, III, 64. WYTT. — Horat. Epist. 1, 2, 40. *Dimidium facti, qui coepit, habet: sapere aude! Incipe!* ubi cf. Schmid. FR.

tum illecebris excitandi retinendique studii: sed est eadem, nisi ratione et iudicio regatur, prona ad temeritatem ac libidinem. Igitur nolebat adolescentes adhuc rudes aliarum rerum, nec dum a iudicio paratos, et lectione usuque Scriptoris tractandi probe versatos, emendationem factitare. His demum praesidiis instrumentisque quasi armatos, iubebat librum lectum relegere, locos corruptos animadvertere, animadversos ipsi monstrare: monstratos ipse tractabat cum discente, docens eum iudicare, qui sani, qui corrupti, essent loci. Quos, habito iudicio, corruptos esse constaret, ipse, inscio discente, tacitus emendabat, eique emendandos tradebat: monens ut totum locum saepius legeret, antecedentia cum sequentibus accurate compararet, ipse se penitus in Scriptoris mentem insinueret, et, quam ea sententiam dictionemque postularet, quaereret. Discens hac iudicii via ad inventionem quasi manu ductus, si aciem ad locum corruptum intenderet, ac Scriptoris usu tritum haberet sensum notanda eius ratione et oratione, modo probabili memoriae facilitate valeret, sponte in veram emendationem incidebat. Aliter, et ab aliis, illo subsidiorum apparatu non instructis, emendationem tentari nolebat. Nam, quod apud Platonem egregie dictum exstat de adolescentulis recens Dialectica imbutis, eos, veluti catulos, omnia carpere et lacerare,*) idem rudibus ac recentibus ingeniis in emendando accidere dicebat, ut, veluti catuli nondum condocerati, in emendationis quasi venationem immissi, omnia corripant, vellant, turbent, et quidvis potius quam feram capiant. Itaque valde reprehendebat, adolescentes, nulla aut perexigua doctrina praeditos, solo ingenio
236 fretos, ad emendandum se dare, partasque emendationes continuo in lucem edere: probans, quod ingenium exercerent, non probans, quod immaturos ingenii foetus, et quasi abortus, alerent, vestirent, et ad publicam notitiam producerent, ignorantiaque recti, coecoque sui amore, speratos lectores contemnerent, quibus inficetas istas dapes apponere auderent. Fuit aliquis ipsius Valckenarii discipulus, adolescens bonae indolis ac spei: qui ab ineptis laudatoribus ad sui ipsius admirationem vanitatemque elatus, quum audivisset, duplex esse genus emendationum, alterum ingenii, sub-

*) Republ. VII. p. 490. D. Οἶμαι γὰρ σε οὐ λεληθέναι, ὅτι οἱ μειράνισκοι, ὅταν τὸ πρῶτον λόγων γέγονται, ὡς παιδιὰ αὐτοῖς καταχρῶνται, αἰεὶ εἰς ἀντιλογίαν χρώμενοι καὶ μιμούμενοι τοὺς ἐξελέγγχοντας, αὐτοὶ ἄλλους ἐλέγχουσι, χαίροντες, ὥσπερ σκυλάκια, τῷ ἔλκειν καὶ σπαράττειν τῷ λόγῳ τοὺς πλησίον αἰεὶ. De quo loco quaedam notavi ad Plutarchi libellum, De Sera Numinis Vindicta, p. 11.

to illud et sponte nascens, alterum doctrinae, tempore ac labore quaesitum, ingenio isto rerum inani et ieiuno in emendandi quasi officinam se coniciebat, integra quaeque et sana corrigens: haud obscure ingenium in absentia doctrinae ponens, nimirum illud adesse sibi putans, hanc deesse sentiens. Hic quidem postea, agnoscens suum ipse errorem, ac doctrinae acquirendae cum necessitatem tum difficultatem, se a Literarum studiis ad aliud vitae genus contulit. Sed Ruhnenius, ut acute animadvertibat, qui calcaribus, qui fraenis opus haberent discipuli:*) ita fraenum unum certissimumque censebat rationem a veri, recti, decorique iudicio profectam: quod fraenum qui respuerent, eos sibi ipsis ac tempori relinquendos esse: qui reciperent, eos, ut 237 ab emendandi libidine, ita ab eruditionis profusione et ostentatione, cohiberi. Erat, qui de aliquo argumento libellum conscriberet, in eumque omnia quae sciret, etiam ab argumento aliena, effunderet, ac per digressiones interpositionesve inferciret. Hunc docebat, ad opinionem hominum laudabilius esse, aliquid in scriniis reservasse, quam omnia effudisse, videri: ac potius delectu existimationem abundantiae et iudicii consequi, quam profusione in penuriae ac temeritatis reprehensionem incurrere. Ego, postquam Epistolam Criticam, et Plutarchum de Sera Numinis Vindicta, edidissem, porro alias animadversiones meas peculiari libro edere adgredebam: ille hunc impetum reprimens, „Tu potius“ inquit „studium omne tuum confer ad editionem omnium Plutarchi operum; tantus hic est campus, ubi omnibus tuis, bonis quidem, correctionibus locum des.“ At, inquam, interea alii partem earum occupabunt, mihique inventionis laus peribit. Tum ille: „*Pauperis est numerare pecus*:**) tua tibi semper manebunt inventa: et si forte alius unum alterumve praeripuerit, hoc, postea tuo tempore a te editum, ipso loco et habitu te inventorem testabitur.“ De hac eius admonitione plura dixi nuper in Animadversionum Plutarchearum praefatione, quam paulo ante obitum non sine voluptate legit. Erat aliquando, qui de argumento historico 238 scriptum quoddam suum ei legendum daret, ubi testem laudasset Simsonum in Chronico. Huic ille: „Quid tibi“ inquit

---

*) Ut Isocrates fecit in Theopompo et Ephoro. Cicero Brut. 56. Quare hoc doctoris intelligentis est, videre, quo ferat natura sua quemque: et ea duce utentem sic instituere, ut Isocratem in acerrimo ingenio Theopompi, et lenissimo Ephori, dixisse traditum est, alteri se calcaria adhibere, alteri fraenos.

**) Ovid. Met. XIII, 824.

„cum Simsono? quin tu ipsos antiquos lauda auctores, unde „sua habet Simsonus: quibus interpretandis corrigendisve si „is novi quid profert, aut veterem errorem nondum antea „cognitum refellit, potest sane memorari, ut item Wesselin- „gus in notis ad eum, ut alii Critici, qui critice Historiam „tractarunt: non item, ubi res pervulgatas refert.“ Erat alius, qui de Romana Historia testem citaret Rollinum. „Apage“ inquit „Rollinum, qui tironibus et indoctis scripsit: his „praestat utilitatem iucundi narratoris, nobis non habet au- „ctoritatem locupletis testis: valeat nobis quisquis unice fre- „tus orationis commendatione, ut ait ille,

„Id sibi negoti credidit solum dari,

„Populo ut placerent quas fecisset fabulas.“*)

Ruhnkenius, quo erat decori sensu, indignabatur, homi-
nes adeo quosdam doctos ista consuetudine laborare, ut ali-
quem locum tractantes, alios omnes, qui eum tractando atti-
gissent, ineptos homunculos ac terrae filios, ad partes voc-
cent, nec dubitent *stellis nebulam spargere candidis*;**) ne
scilicet aliquid ignorasse videantur: recte iudicans, istius-
239 modi testium sordibus ac faece, gravissimorum etiam aucto-
ritatem testium debilitari, iisque iniuriam fieri, atque librum
adeo ipsum inquinari: narrans cum ioco, Bentleyi illud su-
perbum quidem, nec tamen a re alienum dictum: qui, quum
in libro quodam nullam fecisset mentionem scriptoris cuius-
dam, eodem in argumento versati, eius omissionis causam
interrogatus, cum stomacho respondit, *Nolui hominem aeter-
nitati tradere.*

Qui ad eum, quem diximus, modum profecissent, his
suadebat, et facile persuadebat, ut aliquid scriberent, quo
facultatem suam publice commendarent. Hoc eo valebat
consilium, ut semel susceptum scribenti necessitatem impo-
neret Scriptorum deinceps Veterum cogitate meditateque
tractandorum, et recentiorum item optimorum quidem legen-
dorum, unde doctrina argumento proposito accommodata col-
ligeretur. Argumentum non omnibus eiusdem generis, sed,
pro naturarum diversitate, aliis aliud proponebat: editionem
Auctoris, vel Graeci, vel Latini: disputationem de eius scrip-
tis et vita: locum ex Historia vel Antiquitatibus: animad-
versiones criticas in unum aliquem, aut plures Auctores.
Eos etiam, qui nullum scribendi propositum haberent, mo-
nebat ut Graeca legerent quantum possent, et, si nil aliud,

*) Terent. Prolog. Andr. vers. 5.

**) Horat. Carm. III, 15, 6.

certe Homerum ingeniorum principem, et Atticam Musam Xenophontem: e Latinis Ciceronem, Nepotem, Livium, Terentium, ac Poëtarum principes, Virgilium maxime et Horatium. Versus facere neminem hortabatur: hortabatur, ut optimos quoque Poëtas legerent: horum lectione qui mentem ad pulcri rectique sensum formasset, indeque Musarum et fonte repletus et instinctu excitatus ad carmen pangendum ferretur, si quidem ei adesset

Ingenium, — mens divinior atque os
Magna sonaturum,*)

huius impetum regebat ratione, huius studium praeceptis iuvabat: qui illam spem non adferrent, hos monebat, ut intra prosae orationis fines se continerent. Omnium vero maxime perversum eorum improbabat morem, qui, quum nondum sciunt quid sit Latinum, nec Latinitatis Grammaticam rationem, nec prosae orationis probabiliter scribendae facultatem, tenent, tamen et ipsi versus faciunt, et indoctiores etiam ipsi discipulos versus facere iubent: quod aequè ridiculum esse, ac si e duobus, quorum neuter pedibus incedere posset, alter alterum saltare iuberet.**)

Omnino, ut emendandi libidinem, ita et hanc, ratione corrigendam esse: huius corrigendae saluberrimum esse remedium lectionem Horatianarum de Arte Poëtica Epistolarum: has omnibus, et facientibus versus et non facientibus, ediscendas commendabat: his qui non melior fieret, ei Anticyram abeundum esse. Et quod Horatius verissime pronunciat,

Scribendi recte sapere est et principium et fons;
Rem tibi Socraticae poterunt ostendere chartae:***)

non modo res, sed rationem, in Socraticorum libris consignatam esse: nec esse aliud quidquam magis Socraticum, quam adolescentium *ἐκπνευματοῦν τὸν τύπον*,†) inanem tumorem ac ventum ex animis detrahere, praeiudicatasque opiniones expurgare, animique oculos in se ipsum, et ad sui ipsius cognitionem, convertere. Igitur discipulis, si quid aliud, suadebat ut Xenophonteos et Platonicos legerent dialogos: quippe qui non solum verissimam Atticae elegantiae normam,

*) Horat. Sat. 1, 4, 43. FR.

**) Ab hoc praecepto eximendas esse versus faciendorum in scholis exercitationes, nemo non videt, qui vel tantillum de disciplinae scholasticae rationibus cogitaverit. LINDEMANN.

***) Horat. Art. Poët. 309.

†) Plutarchus De Audiendis Philosophis p. 39. D. Quaestion. Platonice. I. p. 99. et 1080. Biblioth. Crit. Vol. III. Part. I. p. 30. seq.

sed unicam certissimamque stultitiae arrogantiaeque medicinam, τὸν κριτικὸν καὶ καθαρτικὸν λόγον,*¹⁾ iudicandi, purgandaeque mentis, rationem continerent.

Ex huiusmodi ingenio, doctrina, institutionis ac vitae ratione, *animus* exsistebat his virtutibus consentaneus. Acerimus ille, quem natura ei tribuerat, pulcri decorique sensus, mature et a prima inde pueritia ad actiones, officia, moresque traducebatur: mox alebatur augebaturque legendis continuo optimis quibusque Graecorum Romanorumque scriptis. Ita enim se, profecto, res habet, ut vere doctus et
242 literatus, nisi vir bonus, nemo esse possit. Omnis literarum materia, verum, bonum, pulcrum, elegans, venustum, decorum, honestum, quidquid eius est, ex eodem fluunt naturae fonte, communi vinculo continentur; ut, qui eorum unum negligat, in reliquis perfectus exsistere nullo modo queat. Porro, in tota rerum natura nil est pulcrius, nil amabilius virtute: nec quidquam vere pulcrum, sine virtute. Igitur Criticus, veri pulcrique iudex, sublimium in Scriptoribus Antiquis sensuum interpres, quo modo exsistat is, qui ad honesti sensum frigat, nec virtutis amore incalescat? Qui virtutis nomen inane ducit; qui prudentiam, voluptatis et utilitatis, non veritatis officiique inventricem laudat: fortitudinem, temperantiam, iustitiam, ad scholae umbram abiicit, nec vitae rectrices constituit; ecquod sibi tandem relinquit argumentum, in quo ingenium ad altitudinem extollat, et ad verae pulcritudinis iudicium exerceat? Qui officiorum sanctitatem, morumque innocentiam, cavillando elevat, eorum fundamenta argutando labefactat, nullum divinum numen, aut si forte, nullum eius imperium, nullam providentiam, maiestatem nullam, esse putat: quomodo is illo magnitudinis sensu, illo divinitatis instinctu afflatusque afficiatur, quo Antiqui Scriptores incensi animatique fuerunt, qui adhuc in eo-
243 rum scriptis et calet et spirat, sine cuius communione bonus eorum interpres esse nemo potest? quomodo is, humili abiecta mente, illum altitudinis ac divinitatis sensum concipiat? Et si vere dictum est a Veteribus, optimum esse interpretem, eum, qui proxime ad eius, quem interpretatur, divinitatem accedat;**) vere videor contendere, Ruhnkenium

¹⁾ Plutarch. ibidem p. 999. F.

²⁾ Hoc a multis dictum: indeque profectum illud Ciceronis Divinat. II, 18. *Quorum* (divinationis generum) *omnium interpretes, ut Grammatici Poëtarum, proxime ad eorum, quos interpretantur, divinitatem videntur accedere.* Quo loco apposuimus *divinitatem*: quod et Hottingero, elegantissimi iudicii viro, in mentem venerat, multoque nobis probabilius videtur quam vel id, quod postea ipse probavit, *dignationem*, vel vulgatum *divinationem*.

optimum fuisse interpretem. Neque Scriptor est ullus, in quem is interpretandi operam contulerit, quin illa in opera sensus quidam magnitudinis ac divinitatis impressus exstet. Neque ullus eorum Scriptorum, quos aliqua editionis dote ornavit, Longino est sublimior, cum ipso argumenti nomine, tum ingenii, doctrinae, sensuumque sublimitate. Neque ullus fuit Longini interpres, qui se ipse interius in eius intelligentiam et abditas cogitationes insinaret, ad eiusdem ingenii altitudinem extolleret; difficiles locos, doctrinae abundantia et acuminis solertia, explicaret: tum vero eius vita enarranda scriptisque recensendis, totam aperiret ac legentibus spectandam exponeret viri divinitatem, eiusdemque communionē et affectu animos eorum imbueret ac repleret. Itaque omnium intelligentium iudicio, ex omnibus, qui fuerunt, Longini interpretibus, unus Ruhnkenius Longino simillimus, et alter ipse Longinus habitus est.

Hic ei sensus fuit et *morum fons* et *officiorum regula*, 244 qua contentus rationem non desideraret: nec probabat eos, qui quavis in actione suscipienda diligentes se officiorum rationatores ferrent. Hanc officiorum rationem a Philosophis explicitam libenter cognoscebat: in actionibus, nisi valde dubiis, consuli nolebat; quod deliberatio vim atque impetum virtutis ad bene faciendum magis retardaret, quam regeret: et vero paucissimas in vita humana actiones dubias esse: plerasque tam evidens manifestumque a natura improsum habere recti prave, sequendi fugiendive, signum et indicium, quod cuique non prorsus hebeti primo obtutu in oculos incurrat. Item iudicabat de veri pulcrique sensu: emendationes locorum corruptorum, interpretationes difficile, sponte ac facili partu natas, suaeque se simplicitate commendantes, verissimas iudicabat: minus eas, quae longa cogitatione quaesitae, veri notam non in promptu positam haberent, sed assensum intelligentium longa rationum demonstratione quasi ambirent. In Veterum scriptis quid pulcre dictum sit, sua quemque natura, nisi stupidus sit, sentire, nec admonitione opus habere: vanos esse illos admonitores, qui de pulcri caussis dissererent in animadversionibus ad Auctores, eosque aestheticis, ut vocant, editionibus interpretarentur. Philosophorum Criticorumque esse, rationem pulcri peculiaribus in libris explicare: Grammaticorum, gram- 245 maticam praestare interpretationem, id est, eam, quae, quid verum sit, spectat, pulcri caussas attingere, quatenus ad veri cognitionem pertinent. Atque ut veri cognitione existit prudentia, reliquarum omnium virtutum fundamentum; ita veritatis amor et professio, omnium ei fuit officiorum anti-

quissimum, caeterorumque origo ac principium. Erat plane, ut ille apud Theocritum,*)

Πῶν ἐπὶ ἀλαθείᾳ πεπλασμένον ἐκ Αἰὸς ἔργος.

Nec ipse umquam aliter loquebatur, quam sentiebat, nec eos qui secus facerent, ferre poterat: nec magis ferebat illos, licet non sermone, tamen re et facto mendaces, qui vultu, oculis, gestu, habitu, aliquam doctrinae, prudentiae, virtutis, speciem simularent: ab eaque vanitate tantum aberat, ut imperitis, qui fere opinione ducuntur, minus etiam, quam erat, eruditus ingeniosusque videretur, et se videri aequissime pateretur. Noscebat se ipsum: vera sui aestimatione intelligebat, censi se in principibus Literarum: cumque se esse, nec prae se ferebat, nec dissimulabat. Magis congruebat cum Achillis, quam Ulyssis, indole: semper in promptu habebat illud:

Ἐχθρὸς γὰρ μοι κείνος, ὅμῳς Ἀἰδαο πύλησιν,
Ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ βάζει.**)

246 Eramus aliquando complures apud eum, et inter confabulandum incidebat Villosioni mentio, quantumque is de Literis mereret: tum ille, *Est sane, inquit, doctissimus iuvenis Villosioni: sed oportebat eum ad nos venire, meaque et Valckenarii disciplina uti.* Hoc nonnullis, ut postea mihi dixerunt, superbius pronunciatum videbatur. Atqui nil fuit in hoc dicto superbiae, nil nisi candor cum doctrinae magnitudine, elusque conscientia, coniunctus. Erat instar Chrysippi,***) Stoicorum principis, *φρονηματίας*: qui interrogatus ab aliquo, cui filium in disciplinam daret, *Mihi, inquit; nam si quem me meliorem nossem, ipse me ei in disciplinam darem.* Quamquam Ruhnkenius modestius agebat elegantiusque, cum alias semper, tum illo in dicto; quippe qui praestantiae laudem cum Valckenario communicaret. Sed Ruhnkenii candorem omnes agnoscebant, doctrinae magnitudinem pauci, etiam docti homines, interius perspiciebant. Ille vero virium suarum conscientia fretus, nec quod deesset sibi arrogabat, nec quod superesset derogabat: et Socraticum illud *εἶναι καὶ δοκεῖν* complectebatur: volebat talis videri, qualis erat, nec alius in scriptis, quam in sermone et vitae consuetudine.

*) Idyll. VII, 44.

**) (Qui aliud clausum in pectore, aliud in lingua promptum habet: ut ait Sallust. Cat. 10. FR. (Homer. Iliad. 6, 312.) ubi vid. Spitzner.)

***) Diogen. Laërt. VII, 168.

Nemo est adeo in Literis hospes, qui doctissimos homines, Iacobum Gronovium et Iohannem Schraderum ignoret. Gronovio in sermone et congressu nil humanius, nil affabilius 247 fuisse fertur: at simul calamum in manus sumsisset ad scribendam, quod publice ederet, totus erat mutatus ab eo qui modo fuerat, nil nisi rixas et contentiones spirabat; ut ei illud Electrae*) ad Orestem subiiceret,

Οἱ μοί, κατ' ἄννην, ὅμα σὸν ταράσσεται,
Ταχὺς δὲ μετέθου λύσσειν, ἔστι σωφρονῶν.

Schraderi haud dissimile fuit negotium. In quotidiana vita et colloquiis tanta erat modestia, quae fere ad timiditatem accedere videretur: in Emendationum libro superbus vitiligator exstitit, qui maximorum virorum, quod ait, errores de syllabarum modo colligeret, et in triumpho duceret; ut ei item Tragicum quid occinamus,

Ὅλοιο, θνητῶν ἐκλέγων τὰς συμφοράς. **)

Ruhnkenius magnorum virorum errores non silentio praeteriendos censebat, sed eo magis corrigendos, quo magis exemplo et auctoritate nocerent: reperto errore, dolebat magno viro humani quid accidisse: humaniter item leniterque monebat; non gaudebat, neque exsultabat, veluti laureolam in mustaceo quaerens. ***) Omnino, vere sentiebat: ut sentiebat, ita loquebatur: ut loquebatur, ita scribebat.

Neque vero lenis lentusve in agendo progrediebatur: 248 sed illa veritatis impulsione et vehementer excitabatur ad id, quod rectum faciendumque iudicasset, capessendum: in eoque exsequendo ferebatur cum impetu, donec propositum perfecisset; Chaerephontis†) Socratici similis, σφοδρὸς ἐφ' ὃν τι ἀρμήσειε, vehemens in persequendo, quod peteret. Qualis in literarum studiis, talis in amicorum negotiis: horum commodis consulere iucundissimum laborem censebat, quem saepe ultro, nec rogatus, susciperet: rogatus, si gratificari non posset, candide fatebatur: si posset, operam suam et

*) Euripid. Orest. 253. Eodem dicto in simili causa usus est Chrysippus apud Diog. Laërt. VII, 182.

**) Exstat apud Plutarchum Opp. Moral. p. 520. B. 856. D. I. Lucianum T. II. p. 338. Videtur Sophoclis esse sententia, quam significat Diogenes Laërt. VII, 7. cuius obscura dictio hac animadversione lucem accipit.

**) Proverbialis haec loquutio legitur apud Cic. ad Att. V, 20, 4. de eo, qui laudem querit ex re frivola et exigua. FR.

†) Apud Platonem in Apologia Socratis p. 360. C.

benivole promittebat, et promissam sancte praestabat. Quae opera, ut in aliis multis rebus, ita in eo maxime versata est, ut sua commendatione homines idoneos idoneis in muneribus poneret, quibus strenue administrandis et ipsi sibi laudem fortunamque parerent, et patriae publice privatimque utilitatem adferrent. Longum, nec opus, est recensere, quam multis eius profuerit commendatio: unum huius generis locum praeterire nequeo. Constat Ruhnkenium, non modo Professorem, sed adhuc privatum, virorum in re publica principum, huiusque Academiae Curatorum, gratia floruisse: eamque gratiam maxime, quantum posset, ad hanc Academiam augendam illustrandamque contulisse: semper quodam 249 quasi desiderio et cupiditate flagrasse, huius Academiae ad illud magnitudinis fastigium evehendae, ut alias Musarum sedes obrueret, certe ita caput inter eas efferret,

Quantum lenta solent inter viburna cupressi:†)

idque recte iudicavit ita se maxime effecturum, si in vacuis quibusque cathedris praestantes doctrina Professores constituendos Curatoribus commendaret. Igitur in novis Professoribus vocandis, Ruhnkenii semper, vel commendando, vel probando, maxime valuit iudicium.**)

Magni animi multa insigniaque dedit specimina, vel in negligendis aliorum iniuriis et maledictis, vel in contemnendis divitiis, vel in fortunae iniquitate ferenda, vel in domesticis calamitatibus tolerandis. Delata ipsi Literarum cathedra aliorum invidiam excitaverat: ex hoc numero, qui venusti esse vellent, eum Epigrammatibus petebant, praesertim tempore ac nomine nuptiarum,***) Herculis cum Omphale negotium in ipsum accommodantes. Ipse istorum maledicentia adeo non commotus est, ut eos rideret, ac versus illos amicis per iocum recitaret, nec publice quid reponeret, privatim hoc unum diceret, *Islos quidem poetas non magis curio, quam muscas, Herculis exemplo, qui*

Οὐδ' ὅσπον μύιας σινγεῖν ἐμπάζετο μύθων.†)

250 Quid ei cum Burmanno, Schradero, Klotzio intercesserit; a

†) Virgil. Eclog. I, 26.

***) Cf. supra pag. ed. pr. 87. sq. 113. 153. 215. FR.

***) Cf. supra pag. 119. sq. FR.

†) Vetus Poëta apud Plutarchum Opp. Mor. p. 90. D. ubi plura adferemus. WYTTENB. — Plura dedit Wyt. in editione Plat. Oxon. T. VI. p. 309. form. quart. Tom. VI. Part. I. p. 629. seq. form. oct. FR.

quibus laesus, quam leniter humaniterque eos ultus sit, supra diximus:*) de multis, aliis aliorum, in se iniuriis ac maledictis, quae silentio confutavit, dicere non attinet. Reiskius, homo minime natura sua malus, sed fortunae iniquitate sublate ad maledicentiam impulsus, aliquo in libello Ruhnkenium Valckenariumque duos Hemsterhusii simios vocaverat: hi ridebant hominem, qui inveteratam bilem evomeret: Ruhnkenius nil nisi, in Antiphontea dissertatione,**) eum infelicem coniectorem nominavit: Reiskiumque, qui hanc Dissertationem, retento illo loco, in editione Oratorum Graecorum***) repetivit, fortiter fecisse iudicavit. Sed Ruhnkenius minus movebatur, si quis ipsum, quamvis immeritum, rustice iracundeque conviciis†) peteret, quam si, ipso praesente, magnos viros, aut recte facta, per vanitatem contemneret. Venerat ad nos Biörnstalius, Suedus, doctus quidem ille, sed importunus, homo: cuius adventus et salutatio nostratibus plerisque veteris Normannicae invasionis memoriam revocare solebat: lustrabat bibliothecam publicam, ipso praesente Ruhnkenio: qui quum ei in scrinio quodam condita scripta Iosephi Scaligeri monstraret, iste exclamavit, *Hic est ille vir expectans iudicium*, alludens eius sepulchrali elogio, serio tamen contendens, Scaligerum iudicandi facultate caruisse. Ruhn- 251 kenius subito ei intonat, *Aufer te hinc tuo cum stupore!* simul operculum scrinii impellens et ocludens. Homo, quod raro ei accidebat, territus abiit. Venit alio tempore Germanus aliquis Professor, minus quidem procax et molestus meritis, animo non minus ventosus: hic a Ruhnkenio petens, ut bibliothecae publicae spectandae copiam sibi faceret, narrabat de Germanis quibusdam eruditissimis viris, eruditissimos item libros Germanica lingua scribentibus. Cui Ruhnkenius: *Mallem illi viri Latine scriberent, ut Gesnerus, Ernestus, Heynius, quo magis ab exteris legerentur.* Tum iste: *Tunc etiam, o bone, illo in errore adhuc versaris, has amplius aetate Latine scribendum esse?* Ruhnkenius tantam hominis vanitatem indignatus, eum continuo dimittit, *Vale*, inquit, *Professor, quaere aliam bibliothecam, ubi Germanicos libros invenias.*

Multa eius in multos exstiterunt beneficia: non solum in eo, quo diximus, genere, ut munera iis conciliaret, ac rei

*) Vid. pag. 92. 159. sq. ed. pr. FR.

**) Cap. 3. med. FR.

***) Videntur supra, annotatio ad pag. 146.

†) Bergman. ed. convitiis. FR.

bene gerendae aditum patefaceret: nec solum in eo, quod ipsius proprium erat genus, ut Literarum scientia doctrinaeque alios, et discentes, et scribentes, iuaret: sed et in eo, quod minus cum ipsius studiis erat coniunctum, ut amicis in quocumque vitae negotio industriam operamque suam praestaret: atque adeo, in quo minime ipse valebat, ut aliorum inopiam pecunia sublevaret: saepe adeo, ut divitum copias amicorum e sua ipse inopia augeret. Quorum beneficiorum gratia illi a paucissimis re et facto reforeshatur: si animo et recordatione haberetur, contentus erat. Patres multi, et clari et divites, filios ita ad eum deducebant, ut eorum vitam studiaque consilio et auctoritate regeret, semper eternas ei gratias huius beneficii causae habituros relatu-rosque se, pollicentes. Ruhnkenius hoc iis et recipiebat, et fideliter praestabat: alios ad ipsum, ventitantes omni officio et humanitate excipiebat, saluberrimis praeceptis monitiisque angebat: consuetudo his valde placebat, et patribus mire satisfaciebat: sed, ecce! in oblivionem abibat, decursis Academiae studiis, urbeque relictis. Hos item oblivinebatur, quoad ex oculis abessent. At subinde fiebat, ut iidem isti forte alio tempore eundem in locum, ubi ipse esset, eundemque in circuitum venirent, veterem notitiam dissimulantes. Tum vero Ruhnkenius, quo erat et honesti sensus et candore, continere se non poterat, ut tantam impudentiam tacitus ferret: salutans eos compellabat humaniter quidem verbis ac specie, sed ea cum significatione despectus et indignationis, quae istis, quamvis impudentibus, pudorem ruboremque iniiceret. Nam gratos etiam eos existimabat, qui gratiam, licet possent referre, non referrent, modo eam animo haberent et beneficii memoria colerent. Habebat amicos, ut quidem amici vulgo nominantur, multos et modestos et divites, quibuscum eum non adeo Litterarum, quam venationis, rusticationis, musicae, aliarumve rerum studium iungeret: ab his debitum pro filiorum scholis honorarium, quamvis urgentibus ac flagitantibus ut acciperet, accipere volebat: itaque hi se ipsos debiti officioque defunctos censes, nil de alio muneris genere cogitabant: nec ipsa quid exspectabat. De illis quid statuendum sit, alii iudicent. De Ruhnkenio nemo aliter iudicabit, nisi animum ei spissae, in rei familiaris mediocritate, nimis fortasse generosum, at generosum tamen.

Neque enim aequam dignamque suis virtutibus habuit fortunam in tribuendis vitae facile largiterque degendae copiis. Quamdiu fuit caelebs, satis erat, unde non solum commode, sed et laute, viveret, genium placaret, et aliquid

reliqui haberet. Maritus et pater deaiderabat priorem copiam: idque primo celare per indulgentiam, deinde diligentia corrigere, et, quod dasset, parcimonia supplere, studebat. Interea duplex apud exteros, eaque diu exspectata, haereditas, procuratorum vel negligentia vel fraude, intercidit. Accesserunt et alia subinde rei familiaris damna. Quao 254 ipse detrimenta, suarum magis, quam sui, caussa dolebat; earumque dolorem et verbis et munusculis leniebat, suum ipse genium defraudans.*) Supervenit etiam uxoris et minoris filiae clades: quam ille cladem ut et dolenter et fortiter tulerit, cum supra diximus,**) tum notum est in vulgus. Illa calamitas parcimoniam, ut magis necessariam, ita minus officiosam reddebat. Pater infelicem uxoris minorisque filiae sortem commiserans, et maioris integraeque filiae erga illas et ipsam pietate, cura, diligentiaque delectatus, mollior facilliorque erat ad obsequendum utrarumque voluntatibus ac deideriis. Ergo, si quaerimus qualis fuerit paterfamilias, utraque huius officii pars seorsum***) est spectanda. Nam erga uxorem filiasque non minus prudenter, quam indulgenter amanterque se gessit: in his etiam, pro utriusque captu, institutendis, erudiendis, formandis, cum diligenter, tum liberaliter; ut nec operae, nec sumtui, sive ad cultum, sive ad mercedem adhibendorum magistrorum, parceret. At in re facultatibusque tuendis et augendis, quum non posset quod vellet, fecit quod potuit. Nam ad necessarios illos, quos modo diximus, sumtus, accedebant extraordinarii, quos honoris omitti non posse censebat. Habebat usum copiamque bibliothecae publicae, ut et Professor, et illius ipse praefectus: neque suam sibi privatam domi bibliothecam minus 255 locupletem necessaria librorum supellectile esse volebat: habuitque eam sane librorum cum numero, tum praestantia, non minus instructam refertamque, quam principes Literarum plerique ipso longe beatiores; igitur bonos libros, et veteres et novos, ex Antiquarum genere Literarum, quibus insignis ad usum inesset dos, fere omnes vel habebat, vel emebat. Saepe etiam incidebat vel necessitas vel opportunitas veteris codicis scripti in externa bibliotheca conferendi, aut describendi: nec opus ulla mercede constabat: in eaque offerendi et solvendi, ipse studium suum magis, quam facultatis modum, consulebat. Quum sua ipse natura facilis ac libe-

*) Cf. Ruhnk. dict. ad Terent. Phorm. I, 1, 10. FR.

**) Vid. pag. ed. pr. 157. sq. FR.

***) Cf. supra pag. 53. ed. pr. FR.

ralis, consuetudine quoque sociabilis et hospitalis, longi temporis usu etiam multorum familiaritatibus implicitus esset; facere non poterat, quin eos, quibuscum ipsi quaedam notitiae, consuetudinis, officii, studiive, societas intercederet, libenter vel ad mensam adhiberet, vel convivio honoraret, vel hospitio acciperet. Musicam puer didicerat: postea eius amorem retinuit, non ut eam facitaret, sed ut docte audiret ac iudicaret: filiam maiorem per optimos magistros ad egregiam canendi scientiam facultatemque erudiret; nec fore aut publicum symphonicorum, aut singulare excellentis ar-
256 tificis acroama exhiberetur, quin id sua commendatione ac praesentia celebraret. De venationis consuetudine, et diximus antea, et postea dicemus.*) Atque illorum oblectationem studiorum sibi caeterorum sumtum parco, ut ad recreandum animum necessariam, et ipse**) sumebat, et, ut iustam debitamque, ab omnibus concedi existimabat. Erat sane in quotidiano victu, vestitu, et reliquis rebus, tenuis et sobrius: nec solutus, nec emax: minus etiam, quam res ipsa postularet, aedificator: rationi ac summae necessitati, non genio saeculi, serviens.

In primis vero bonus civis optimarumque partium, et fuit, et habitus est. Neutri adversariarum partium nomen suum dans, nec in coitiones ac sodalitia se aggregans, animo et oratione eas probavit, quas supra diximus.***) Sint fortasse, qui Solonis illam legem in eum valere putent, quae bonorum numero civium excludit eos, qui in seditione neutri se parti adiunxissent.†) Quam legem homines vel calidi vel imperiti vulgo perperam accipiunt, quum medios ac pacis concor-

*) Vid. infra pag. ed. pr. 271. sqq. Cf. pag. 44. et 30. FR.

**) Bergman. ipse omisso et. FR.

***) Vid. pag. ed. pr. 213. et 182. FR.

†) Videantur, quos laudavimus ad Plutarchi libellum De Sera Numinis Vindicta p. 26. quibus addantur I. Meursius in Solone p. 52. et seq., I. Taylorus Lect. Lysiac. Cap. XI. p. 718. Ipse Solon, in Atheniensium seditione, fuit neutrarum partium; ita ut non unius partis adversus alteras esset propugnator, sed medias et omnium partium reconciliator: ut satis constat e Plutarcho in Vita Solonis p. 85. et seq.: et memoratur item a Diogene Laërtio I, 58., ut videtur, ex Apollodoro: ἀλλὰ καὶ τῆς στάσεως γενόμενης, οὔτε μετὰ τῶν ἐξ ἄστεος, οὔτε μετὰ τῶν πεδίων, ἀλλ' οὔδ' μετὰ τῶν παρὰ τὴν ἑσπέρην. Qui locus Aldobrandino et Menagio non ita mirus et inexpectatus debebat accidere. Plutarchi disputatio in Praecept. Polit. p. 824. A. verissimam continet legis causam: atque ex ipsa ratione grammatica, et potestate particulae γὰρ, quam alibi explicabimus, interpretandi, non reprehendendi, vim habet.

diaeque studiosos cives pro adversariis habendos esse contendunt. Quasi vero Solon eos neutrarum partium dixisset, qui patriam servari cupientes, ea quasi per morbum in duas partes distracta, neutris aegrotantium in morbi societatem accedunt, sed ipsi sani integrique utrisque se medicos praebent: ac non eos, qui commune periculum nil ad se pertinere censentes, nulla eius cura et sollicitudine tanguntur, nec rem operamque ad componendas lites conferunt: aut, quasi non suo ipse exemplo ostendisset, quam rationem probaret, utrisque amicus, neutris inimicus, universos ad concordiam redigens. Ruhnkenius utrarumque socios partium ut cives amabat, et, si fieri posset, ad consensum reconciliare studebat: intelligens nil profici, destitit a vano labore: at non destitit a patriae amore: suum ipse officium secutus est: monendo, docendo, cavendo, egit quod utrisque communiter utile esset: animo et voluntate favit melioribus.

At quae sunt illae meliores partes? Messala *) laudatus ab Augusto, quod ad Actium fortiter pro ipso adversus Antonium pugnasset, licet adversus ipsum ad Philippum acerrime pro Bruto dimicasset: *Ego vero, inquit, semper fui meliorem partium.* Egregia et homine Romano digna vox! Ita profecto se res habet. Pompeianus, Caesarianus, Brutianus, Antonianus, sunt hominum et sectarum nomina. Bonus civis rem ipsam consecratur: una ei est res, patriae salus. Hanc quaecumque secta maxime tuetur, quae honestatis, iustitiae, legum causam defendit, cupiditati, libidini, sceleri, maxime resistit, hanc probat, huc favet: haec si ab instituto ac professione virtutis ad pravitatem degenerat, non minus eam deserit quam ab ea ipse deseritur, suum iter persequitur; et si quae alia existit eiusdem instituti et communis salutis patrona ac propugnatrix, eam laudat et sequitur. Ruhnkenius natus in Germania, sub dominatione regia, illum a natura sibi ingeneratum pulchri decorique sensum iam adolescens ad percipiendam libertatis civilis vim praestantiamque Graecorum Romanorumque lectione Scriptorum, convertit et venit: mox ad Batavos delatus, hanc sibi libertatem praesens experiundo usurpare visus est: ab eo inde tempore illas nostra demum aetate celebratas res, humani generis communionem, iura, aequalitatem, et animo tenuit, et quotidiana cum aliis consuetudine observavit. Ac me quidem novum Lugdunum advenam illud in Ruhnkenio, Valckenario, et plerisque doctis viris, manifestum civilis aequalitatis studium

*) Plutarch. in Vita Bruti p. 1009. B.

mirifice et advertit et cepit: quum eos viderem, non modo invicem, sed erga superiores et inferiores, tum vero erga discipulos eam tenere rationem, ut eos nullo discrimine haberent, divites, pauperes, nobiles, obscuros, patricios, plebeios, eodem honoris gradu censere, eos haud dubio*) soles caeteris praeferre, qui caeteris ipsi doctrina et virtute praestarent. Itaque tales viri, qui iam per se ipsi humanae naturae conditionisque aequalitatem colerent, eo facilius ei
259 sectae, quae se huius rationis vindicem patronamque profiteretur, conciliabantur.

Sed, ut stirpibus aliena, ex eadem tamen radice, gemina adnasountur; ita humana natura cum virtutibus profert quaedam a Graecis dicta κατ' ἐπακολούθησιν παραβλαστήματα, habitus et inclinationes per sequelam adnascentes. Neque dissimulandum est, in Ruhnkenii animo tales, quasi egerminantes, affectiones ac proclivitates existisse, quae in virtutum numero non censeantur. Neque nos eum ut perfectum absolutumque hominem informamus, neque eius Laudationem, sed Vitam scribimus. Igitur non dissimulamus, naturales illas virtutes facilitatis, candoris, liberalitatis, in quotidianae vitae negotiis et consuetudine, eius iudicii et acumini nonnumquam officisse. Epicharmeum illud μέμνος: ἐπιστείν,**) in quo Hemsterhusium***) tantopere laudabat, ipse non satis tenebat; facile aliorum sermonibus credebat: promissa sibi, quamvis ab hominibus minime certis facta, atque adeo speciem promissorum in amicis, uberius interpretabatur, datae fidei et iurisiurandi instar censebat. Plane in eo apparebat Demosthenis †) dictum, ὃ γὰρ βούλεται, τοῦθ' ἐκαστος καὶ οἴεται. Erat aliquis eius amicus, qui eum libere ac serio moneret, ut aliquanto maiorem, quam adhuc facisset, rei familiaris curam gereret, nisi ipsius, uxoris
260 certe ac filiarum causa: „nam“ inquit „nisi tu ipse pro-
„spexeris, ut moriens aliquid tuis relinquas, neque ego, pa-
„que alii amici, quamvis cupientes, quidquam efficere poterim-
„us; quare ago, aperi nobis rationum tuarum tabulas, ut
„videamus cui parti consulendum sit.“ Ruhnkenius respondit, de hoc se praesenti satisfacere non posse, absenti per litteras

*) Cf. adn. ad pag. ed. pr. 74. FR.

**) Apud Stobaeum *Serm. III.* p. 49. edit. Geopert, ed. Grotii; p. 44. qu. reddidit: *Vigila, neu quid temere credas; nervi hi sunt prudentiae.*

***) In *Elogio* p. 75. (Vol. I. pag. 267. ed. m. ubi cf. adn. FR.)

†) *Orat. Olynth. III.* p. 37. R.

satisfactorum: tum interiecto tempore satis longo, iterum ab amico admonitus, ei scribit in hanc fere sententiam: *Quantoquidem mihi sancte promittis, te meorum curam, me mortuo, suscepturum; rei facultatumque mearum rationes tibi exponam: res meae sunt illae parvae quidem, sed liquidae: nec habeo multum, nec debeo quidquam: nec aliud addens, unde amicus de toto negotio certior fieret, et quasi ei satisfacisset, ad aliud epistolae argumentum transit. Erat enim foveret et cathedram in Lugdunobatava destinaret Academia, quamvis alibi facultentior conditione fruente:*) de hoc ei communis amicus per locum narrabat, illum eo loco, quo esset, mensurum, quod ibi rem faceret ac senectuti, dum viveret, subsidia pararet. Tum ipse, *Di omen avertant!* inquit: *equidem antea semper liberalem hominis animum cognovi. Divina videbatur liberalitatem non modo in contemptu, sed in negligentia, divitiarum ponere: nec cogitare, quo ipse esset ad beneficentiam**) propensior, eo sibi magis providendum esse ut haberet unde aliis bene faceret. Ita illam ingenti aciem, quam in Literarum doctrinarumque genere nulla frans, et corruptela, nil pravam falsumque, nullus locus libere spurcius suppositusque, latebat, in communis vitae usu res etiam manifestae effugere videbantur; non quod eas cernere non posset, sed quod animadvertere nollet. Cuius sive consuetudinis, sive negligentiae, causas si quaerimus, veridicas reperiemus has. Ut ipse natura erat candidus, simplex, apertus, ita et alios esse primum cupiebat, deinde sperabat; denique putabat. Erat liberalis atque adeo patiens in audiendis aliorum sermonibus; quos, etiam quum minime crederet, arguere ac disceptando diiudicare, molestum et illiberales ducebat; ita saepe fiebat, ut alii putarent eum assentiri, ubi iudicium ipse suum cohibebat. Porro, ipse experiendo cognoverat difficillimum esse, vel uno in genere, in quo regnabat, in Antiquis Literis, iudicare quid verum esset. Igitur si in aliud genus egrederetur, eo sibi minus fidebat, ut eo magis aliis, minus etiam ipso peritis, crederet. Veluti Iurisprudentiam adolescens tractaverat, eamque in ea facultatem intelligentissimis iudiciis probaverat editione illa Thalesiaci:**) postea hanc facultatem adeo non**

*) Non intelligitur alius nisi ipse Wyttenbachius; nec fefellit Ruhnkentum liberalis hominis animus, ut praedicat Bergmanus. Cf. infra adn. ad pag. 277. FR.

**) Bergman. ed. *beneficentiam*: de qua vitiosa forma vid. Beier. ad Clu. de Off. I, 7, 20. pag. 46. FR.

***) Vid. supra p. 47.

prae se tulit, ut de illa editione nec ipse loqueretur, nec alios
362 loquentes libenter audiret, multosque minime secum compa-
 randos tamen sibi praeferret et aliquo in numero haberet.
 Adolescens Wittebergae creatus erat *Philosophiae Doctor et*
Liberatum Artium Magister:*) mox in Bataviam delatus,
 hunc titulum adeo non prae se tulit, ut nemo quisquam re-
 scisceret eum illo honore insignitum fuisse. Quinquagesimo
 deinde anno (1793.), more illius Academiae solenni, *in*
saecularem memoriam impetratae eiusdem dignitatis ante hos
quinquaginta annos cum potestate in hac Academia primum de-
pendi, Philosophiae Doctor et Liberatum Artium Magister de-
novo appellatus est: haec est formula editi hoc nomine pro-
 grammatis, cuius exemplaria complura, cum honorificis lito-
 ris ad eum scriptis misit Decanus Philosophicae Facultatis
 Fr. Godofridus Aug. Meerheim, V. Cl. Huius item rei notitiam
 Ruhnkenius non nisi cum uno aut altero communicavit amico.
 Nimirum, qui solret quam late pateret Philosophiae et Libe-
 raliū Artium munus, haud consentaneum suis moribus iu-
 dicabat, titulum profiteri, cuius muneri satisfacere non posset.
 In circulis ac sermonibus, quorum fere argumentum est de
 rebus novissimis quibusque bellicis ac civilibus publice ge-
 stis, in quibus nemo est quin sapere sibi videatur; in his
 igitur ad recte iudicandum praecipue valet locus terrarum-
363 que situs nosse, Regnorum Rerumque publicarum, caus-
 sas, constitutiones, formas, commoda, utilitates; necessitudi-
 nes, foedera, pacta, vires, copias, perspectas habere, omnino
 civilem prudentiam historicam tenere. Hanc et in Rikteri
 disciplina perceperat, et suo postea studio coluerat: tamen,
 quasi ignarus eius esset, homines de his rebus inepte loquen-
 tes, patienter audiebat; et libenter adeo, si quidem iisdem,
 quibus ipse, partibus faverent, et aliquam in re publica per-
 sonam gererent. Qui quidem mores proficiscebantur, cum
 ex naturali quadam animi benivolentia ac modestia, tum ex
 illa, de qua saepe diximus, facilitate, qua se, ut aliis, ita
 sibi ipse facilem praebebat. Igitur, posteaquam mentis aciem
 domi Literarum studiis intendisset, his relictis, eam remitte-
 re et in communi vita ipse communis esse volebat. Scripse-
 ram aliquando,**) maguos viros a curis rerum, in quibus
 excellerent, se ita relaxare solitos esse, ut etiam infra me-
 diocrium captum hominum sapero viderentur. Hic ei locus
 mirifice placebat: „Huiusmodi“ inquit „plane meum est ne-

*) Hoc nomine ad publicam disceptationem proposuerat disputationes
 illas de Galla Placidia, de quibus supra dictum pag. 14. BRERON.

**) Biblioth. Crit. Vol. III. Part. I. Praefat. p. XII.

„gotium: ego finitis quotidie scholis, numerisque partibus
 „peractis, Professorem depono nec foras mecum effero in
 „publicum prodiens, aut amicos invisens: nec facio, quod
 „nonnulli, qui ubique Professorem circumferunt et ostentant:
 „ego aequalitatem amo, et inter alios homines unus ex multis“) 264
 „esse volo.“ Igitur cunctis iucundus et amabilis erat: ad-
 mirabilis non item, nisi iis, qui eius ingenii doctrinaeque
 magnitudinem interius inspicerent: quod pauci poterant,
 etiam eorum, qui vulgo literati habentur. Quod ad rem fa-
 ciendam attinet, sero demum, et extremis vitae annis, sensit
 eius officii necessitatem, fructum eiusdem percipere non po-
 tuit: caeterum sibi ipse ignovit. „Fateor“ inquit „me in re
 „augenda nec mihi nec aliis satisfecisse: sed quid facerem?
 „fecit quantum potui: si attentior etiam fuisset, nil tamen,
 „quod operae pretium esset, ad summam consilii profecissem.
 „Familia mihi ea est, cui honeste alendae mei quidem redi-
 „tas vix sufficiant. Aliarum rei faciendae rationum facultas
 „mihi deficit. Sunt qui studiosos iuvenes in contubernio ha-
 „beant: hoc uti quaestu non potui, propter domesticas diffi-
 „cultates. Sunt qui scribendis edendisque libris divites fiant:
 „quod de Ernesto aliisque fertur: hanc mihi viam ingredi
 „non licuit; quippe quam bibliopolae nostri non sequuntur
 „in hoc Literarum genere.“ Atque hanc orationem sane ne-
 mini non aequo iudici probabat. In libris autem ab ipso
 editis, pro unico eoque postremo aliquid pretii pactus est,
 Schelleriano Lexico: fuitque id pretium, nec enim abs re est
 ipse de hoc labore ad me scripserit in epistola Calend. Ia- 265
 nuar. anno 1793. ipsius verbis referre: „Me adhuc exer-
 „cet ingratus idemque inglorius labor Schelleriani Lexici re-
 „censendi, et ad tironum usum accommodandi. Pro qua ta-
 „men opera, Wytttenbachium meum in Plutarcho“) edendo imi-
 „tatus, mercedem exegi. Sero intelligo, me hucusque ad om-
 „nia alia rectius sapuisse, quam ad rem faciendam.“ Caete-
 rum, si quis paulo severior non acquiesceret in illa praete-
 riti temporis excusatione, sed ulterius ei ingereret, eum qua-
 vis alia ratione fortunae uxoris et filiarum prospicere debere;
 tum ille vultu oculisque fiduciam et indignationem signifi-
 cantibus, *Non deerunt, inquit, amici, qui harum difficultati-
 bus consulant*; ut nemo non intempestive sapiens eum amplius

“) Cf. supra pag. ed. pr. 146. FR.

“) Editione Operum Moralium a me instituta, quae Oxonii, auspiciis
 Illustrissimi Delegatorum preli Clarendoniani, excuditur.

urgere, et hac spe reprehendenda senectutis eius tranquillitatem turbare, iam animum induceret. Neque vana fuit illa spes:*) habuit amicos, qui eam non fallerent: in his Curatores Academiae, qui magna ex parte eam ratam facerent, (d. 5. Decembris. 1798.) Senatui Reipublicae Batavae persuadentes, ut Ruhnkenii literarum suppellectilem, locupletem illam cum optimis libris, tum ipsius adversariis et scriptis, tum vero ineditis Veterum codicum exemplis, vindicaret adderetque bibliothecae Lugdunobataevae,**) pretii quoque loco vetustigal annuum viduae filiiisque duobus, quingentos in singulis florenos, constitueret. Cuius humanissimi et in patriam et in Ruhnkenii domum beneficii causa, me omnesque bonos Senatui Reipublicae Batavae, et Curatoribus huius Academiae, maximas habere gratias, quin haec scribens profiterer, committere haud potui.

Et quod saepe vitae facilitatem in Ruhnkenio praedicavimus, est illa profecto egregia et prope divina felicitatis pars; si quidem ab ea Homerus**) Deos immortales *ἡσυχαιοτάτας* appellavit: et Stoici, †) sapientem omnia quam fa-

*) Honoratissimi cives, quorum in primis in perficiendo hoc negotio valuit auctoritas, fuerunt illi sane Literarum, non solum amore sed et scientia, cogniti. Quatuor erant Curatores Academiae: tres, quibuscum Ruhnkenio mihi quoque notitia intercesserat: P. I. van de Kastele, Ictus, Reip. Senator: Fred. van Leyden, Ictus, Reip. Senator: I. G. Hahn, Ictus, Senatorius: quartus H. A. Bake, Medic. Doctor, magistratus municipii Leydensis socius. Senatus causam, ab illis ad se delatam, tribus mandavit Senatoribus, qui de ea cognoscere et ad ipsum referrent. Hi fuerunt, H. van Róyen: Io. Lublik, veteri mihi amicitia coniunctus, de ingentis Literarumque Belgicis egregie meritis: S. van Hoogstraaten. Causa ab his probata, accedente reliquorum Senatorum voluntate, factum est in eam sententiam Senatusconsultum.

**) De Ruhnkenii bibliotheca optimis libris quum editis tum ineditis egregie instructa cf. supra pag. ed. pr. 255. et 68. De toto autem hoc negotio, Wytenbachii imprimis voluntate consiliisque et suspecto et ad felicem exitum deducto, operae pretium esse ait Bergmannus conferre Vitam Wytenbach. pag. 159. sqq. FR.

**) Hlad. ζ, 138.

†) Huiusmodi fuisse Stoicorum *ναρόδοτος*, cum aliunde colligo, tum e Cicerone in Orat. pro L. Corn. Balbo, 1. — *nonnulli litteris ac studiis doctrinae dediti quasi quiddam incredibile dicere putabantur, eum, qui omnes animo virtutes penitus comprehendisset, omnia quae faceret, facillime tractare.* Quod non cum Manlio et Abramo universo ad illud Stoicorum, *sapientem omnium artium doctrinarumque peritum esse, sed potius ad peculiare decretum de civilibus, referam.* Hanc vitae actionumque facilitatem, vo-

cillime tractare, pronunciarunt. In homine quidem ita intelligitur, ut leni et secundo quasi flatu negotia fluant, in iisque tractandis subeundisve, animo, corpore, agendo, patiundo, non plus operae laborisque adhibeatur, quam quantum necesse est ac res ipsa postulat; et in vitae tamquam navigatione velis potius utamur quam remis, ventosque oblatos levi manu et gubernatione in rem nostram convertamus. Haec, a Graecis dicta *εὐκολία*, ut virtus, medium tenet inter duas contrarias vitiositates, *δυσκολίαν*, quae curis nimium, et *συχέρειαν*, quae parum afficitur. Ad illam virtutem felicitatemque cum multum valet ipsa cuiusque hominis natura, tum vero plurimum futurarum rerum casuumque, qui incidere possunt, praemeditatio,*) non anxia illa quidvis et appetens et metuens, sed prudens ex iusta rerum aestimatione ac solerti usu profecta, minimumque fortunae committenda. Ruhnkenius, qui se his finibus intra necessaria negotia contineret, quae sponte fluere, et naturale suum iter haberent, de futuro non erat sollicitus, magisque bona omnia sperabat, quam mala metuebat: ad utrumque paratus, consuebat molestias non novis molestiis amovendas esse, quemque diem sua et incommoda et incommodorum remedia adferre. Porro, nullum ei tempus a Literarum studiis vacabat: semper aliquid agitabat et commentabatur, quod in publicum ederet; hoc, quidquid erat, alias curas, certe sollicitudines, ex animo abigebat: totus in hoc erat, quasi unum illud sibi subiciens,

Musis amicus, tristitiam et metus

Tradam protervis in mare Creticum

Portare ventis: —**)

Et vero eo magis miranda in ipso fuit illa facilitas, quod magnis eam in difficultatibus perpetuo servavit. Erat illa maxime quidem naturae bonitas, sed et exercitatio consuetudine vim naturae adepta, eaque per omnes vitae partes, ingenii, doctrinae, animi, morum, aequabiliter fusa, appare-

---

cabant item *εὐροίαν*, τὸ ἀκόλυτον, τὸ ἀνεμπόδιστον. Et est *εὐροίαν* ac *facilitatis* connotata potestas; si quidem ex verborum notatione, quam *στοίχι* consecrabantur, *ῥεῖα*, facile, venit a *ρεῖν*, fluere. Atque sic potius Homericum *ῥεῖα λωοῦρας*, quam alterum *ῥεῖ' ἔγνων ἀπὸν-ρος*, accipere debuisset Heliodorus Aethiop. III. p. 149. Caeterum, *εὐροίαν* Seneca Epist. CXX. ita interpretatur, ut plane cum *facilitate* conveniat: Hinc intrinsecta est illa *bestia vitae*, secundo defluens cursu, arbitrii sui tota.

*) Videatur Cicero Tusc. III, 14, 15. 16.

**) Horat. Carm. I, 36, 1.

bat in omni et mentis et corporis actione motuque: spirat etiam nunc in scriptis viri, quorum nullus est locus, sive materiae et eruditionis, sive inventionis et iudicii in inter-
268 pretando et emendando, sive eloquentiae et orationis in dis-
serendo, cuius praestantia et suavitas non a facilitate, tam-
quam fonte, fluxerit. Et quod Hirtius*) de Caesare dixit,
alios scire quam bene scripserit, se vero etiam quam facile
scripserit: idem mihi videor de Ruhnkenio posse dicere.
Vidi eum diu ac saepe, vidi eum in omni vitae munere et
actione, in omni Literarum studio et commentatione: totum
hominum ad facilitatem natum factumque esse, vidi. Sunt
qui ad scribendum accedentes, nescio quid, meliantur, in
chartis calamisque praeparandis, libris exprimentis et ad
manum ponendis, totas horas consumant, ac veluti ad oppu-
gmandam urbem omni se instrumento arment, et quasi vallo
cingant: tum totam familiam clamore et convicio ad auxi-
lium ferendum excitent. Alii beati, quorum imagines in
tabellis aere expressis, quae librorum titulis praefigi solent,
nonnumquam vidimus: sedet dominus in ampla bibliotheca,
talari veste indutus, scribens, cogitabundus, severo vultu:
interea famuli literati praesto sunt, scalas admovent scriptis,
libros promunt, evolvunt, apertos domino adferent. Quid
dicamus?

Parturiunt montes: nascetur ridiculus mus.**)

In Ruhnkenio nil tale. Omnia solius et tacito et facile per-
agebat: interpellatus, et placide relinquebat opus, et alacri-
ter repetebat: nil temporis subsecivi perire sineas, continuo
269 in bibliothecam se suam recipiens, semper in procinctu et
abeundi et redeundi, ad utrumque paratus: laudans Erne-
stum item factitantem. Sane, qui multos et egregios vult
scribere libros, debet temporis, tamquam pretiosissimi sum-
tus, τοῦ πολυτελεστάτου ἀναλώματος, ut vocavit Theophras-
tus,***) summam rationem ducere, eiusque et utendi aequi-
bilem dispensationem tenere, et perditum promptam compensa-
tionem usurpare, diligente et quasi oeconomica accepti expen-
sique comparatione: debet vero in primis facilitate ad
pariundum valere, ut brevi tempore multum efficiat. Utrum-
que habuit Ruhnkenius. Igitur quodcumque ei a necessariis

---

*) Epist. ad Balbum, praemissa libro VIII. de Belle Gallico.

**) Horat. Art. Poët. 139.

**) Huic tribuit Diog. Laërt. V, 40. Antiphonti Plutarchus in vita
Antoni p. 928. A.

negotii et privatis Literarum studiis ad recreandum animum supererat tempus, hoc libenter tribuebat eiusmodi sermonibus congressibusque, ubi vel ab aliis ipse, vel ab ipso alii discere possent. Nonnumquam, ut fit, invitatus ad vespertinam doctorum hominum sessiunculam, incidebat in ardelionem, qui sibi solus sapere videretur, domi se ad certum quoddam disputandi argumentum parasset, et quasi armatura instruxisset, tum de eo sermonem iniiciens ac disserens, eruditissimos quosque praesentium laceraret, et, suo quidem iudicio, in triumpho duceret. Istiusmodi ardelionum impudentiam Hemsterhusius fere silentio repudiabat, Valckena-²⁷⁰ rius cavillatione eludebat, Ruhnkenius brevi interrogatione confutabat: caeterum, hic quidem, semel iterumque harum sessiuncularum taedio devorato, iis in perpetuum valedixit: satius iudicans, cum aliis confabulari sive doctis sive indoctis, modo in sua arte peritis, et modestis et candidis hominibus, venatoribus, musicis, opificibus, agricolis, similibusque, a quibus ipse aliquid posset doceri, aut qui ab ipso doceri vellent: horum enim colloquiis tempus cum iucunditatis et recreationis fructu transire, illorum disputationibus cum molestia ac defatigatione perire.

Tale ingenium quali in corpore, tamquam domicilio, habitaverit, haud a proposito alienum sit cognoscere. Naturam hac etiam in parte nactus erat faultricem, quae corpus ei largiretur sanum et firmum: quod, profecto, magni est ad vitae facilitatem momenti. Adolescenti qui fuerit habitus vultusque, supra significavimus.*) Viro ac provecto aetate, statura fuit ea, quae dicitur, et ut de se ipse loqui solebat, quadrata, propior tamen illa longitudini quam brevitati: membra bene compacta, firma, concinna: valetudo prospera, quae, licet ante sexagesimum annum bis morbo, et ab illo anno subinde ad paucos dies podagricis et chiragricis affectionibus tentata, nullo modo debilitaretur; nisi quod, extrema²⁷¹ demum senectute, dextera manus tremorem inde retineret, qui scribendi officio aliquantum obesset. Caeterum, naturae bona studio ac diligentia auxit, Socraticum**) secutus praeceptum, ut corpus haberet non dominum animi, sed ministrum promptumque instrumentum. Puer et adolescens operam dederat exercitationibus, quibus corpus cum ad duritiem et agilitatem, tum ad liberalem habitum vitaeque usum conformaretur, saltationi, equitationi, palaestrae, venationi:

*) Vid. pag. 29. sq. ed. pr. cf. pag. 140. FR.

**) Xenophon Mem. Socrat. II, 1, 28. Similia in Agesil. 5, 2. Cicero Off. I, 22.

quod postea per reliquum aetatis spatium, in omni motu, inoessu, gestu apparuit, in quibus decora quaedam inerat facilitas et roboris significatio. Illarum exercitationum unam oblectationis animique caussa retinuit venationem:*) quam, ad extremam usque senectutem, tanto studio facitavit, ut ampliore eam, quam pro rei familiaris modo, impensa instrumentoque tueri videretur. Et licet universae artis rationem noasset, unice tamen eo genere utebatur, quod longis canibus, earumque velocitate capiendi lepore, continetur. Hoc unum generosum et Batavae terrae proprium cognatumque censebat genus, idemque eodem modo, earumdemque canum, vertagorum, usu et ministerio frequentatum in Celtica, teste Arriano:**) alterum illud a Xenophonte***) proditum, ad
272 lepori retia et plagae tenduntur, sagittae et iacula immittuntur, humile et abiectum, Graecorumque ingenio indignum, iudicabat, nec nibi necessitate soli montani excusandum. Quamquam in hoc recentioris aetatis missili, sclopeto, seu tubo ignivomo, tractando tanta dexteritate valebat, ut avem quamvis vage varieque volitantem feriret: tamen a longo inde tempore repudiaverat huius venationis consuetudinem, ut ipsis venatoribus temeritate ac negligentia comitum exitiosam, et ipse praesens aliquando expertus casu familiaris hominis, a comite, sclopetum incaute tractante, mortifera emissionem vulnerati. Igitur non nisi vertagis utebatur, iisque nomina ponebat, ex praecepto Xenophontis,†) Graeca disyllaba, sonora, quae facile ad aures canum acciderent. Et vero canes ex hoc genere habebat egregias, in iisque emendis, alendis, instituendis, nec operae neo sumtui parcebat: hae, in venandi societate, aliis aliorum canibus palmam praeripiebant: ipse eas hortans sectabatur, fossas quamvis latas et aqua plenas, quarum ductu frequentiaque agri praetaque terminantur, transsiliens, omniaque artis munera instar promtissimi cuiusque rite obiens et exsequens. Atque, ut inter doctos homines princeps Literarum celebrabatur, ita apud indoctos et venatores venator strenuus victriciumque canum dominus ferebatur. Et gaudebat, se hac etiam in re
273 similem esse Iosephi Scaligeri, qui in Gallia adhuc degens item venandi studio deditus fuisset: eiusque vitam conscribere et Hemsterhusiano Elogio adiungere, aliquando cogitabat. Scriptores etiam Rei Venaticae Graecos et Latinos

*) Cf. supra pag. 256. ed. pr. FR.

**) De Venatione 3, 6.

***) In libro De Venatione.

†) Ibidem 7, 5.

libenter legebat, multaque in iis, propter materiae intelligentiam, rectius acutiusque animadvertibat, quam adhuc factum erat, novamque subinde iis editionem destinabat. Sed et huius, et aliorum consiliorum, effectum, primo aliae descriptiones, deinde senectus et mors praeverterunt.

Nam quum hunc vitae modum cursumque prospera valetudine ad aetatis annum septuagesimum et quartum (1796.) tenuisset, ac solitus corporis vigor hac una in parte imminui videretur, quod inter ambulandum anhelitus aliquanto magis quam antea agigaretur; supervenit, mense Iulio, capitis affectio vertiginosa: cui mox depulsae successerunt indicia hydropsis, cum in pectore, tum in pedibus. Erat ei medicus, et complurium annorum quotidiana fere consuetudine familiaris, H. Cuipers, vir cum artis scientia, tum eius factitandae solertia et felicitate, in primis celebris: cuius in dexteritate ac diligentia ita acquiescebat, ut medicum alium desideraret neminem, aut, si forte, hoc ipso auctore, in societatem curationis ei adiungeret N. G. Oosterdykium, Medicinae Professore, clarissimum doctrinae fama et usu artis virum, sibi et collegio et amicitia 274 valde probatum: qui tunc item, ut in gravissima caussa, socius assumptus est. Caeterum, morbus insanabilis ita tolerabilis fuit, ut Ruhenkenius ei sensim adsuesceret, nec ipse se aut aegrotare magnopere, aut in vitae periculo versari, sentiret. Nam proximo autumnno aliquoties venatum exiit, ac fossas adeo, pristino more, transsiliit. Hiems deinceps, pectus frigore afficiens, domi eum tenuit. Sequenti aestate (1797.) multum recreatus, plane sibi convaluisse videbatur; ut ad veterem vitae consuetudinem se referret, exeundo, ambulando, agendo: per autumnum etiam venationi aliquid tribueret, sed aliquanto minus quam superiore anno. A venatione, ut subinde solebat fieri, catarrhum retulit: qui antea nil oberat valetudini, nunc ad hydropem accedens, graviorem in modum pectus tussi afficiebat. Ipse nil nisi tussim e catarrho profectam cogitans, hiemem domi tranquillo et hilari animo degit, non sine spe sanitatis sub vernum tempus recuperandae. Scripsit ad me (d. 23. Martii, 1798.): „Animi hilaritas eadem est, quae superiore anno. Sed tussis catarrhalis, senibus infesta, pectus et abdomen ita quassat, ut corporis vires minui necesse sit. Medici tamen nos sperare iubent futurum, ut verni temporis clementia huic malo medeatur.“ Hae ultimae fuerunt eius ad me scriptae literae. 275 Veni deinde ad eum (d. 18. Aprilis), ac per quatrimum domi eius fui. Et quod Cato*) narrat, se Q. Fabii Maximi

*) Apud Ciceronem de Senectute, cap. IV.

sermone ita cupide frui solitum fuisse, quasi divinaret, id quod evenit, illo extincto, fore unde disceret, neminem: ita ego, quo magis Ruhnkenium aetate progredi videbam, eo magis eius colloquia appetebam; non quasi divinarem, sed quod certo sciebam, eo mortuo, fore, unde discerem, neminem: nec adeo, quin essent Ruhnkenio etiam minus docti, a quibus ego discere possem: sed quod eorum nemo tantam, quantam ille, docendi cum facultatem, tum erga me voluntatem, habiturus esset. Igitur legendam ei dedi praefationem ad Animadversiones Plutarcheas, ac Disputationem de spuria auctoritate libelli *De Educatione Liberorum*: has enim scriptiones legere cupiebat, et ut sibi adferrem iusserat. Legit eas non solum libenter, sed etiam diligenter; probans vehementer meam sententiam, iudicium de complurium locorum Latinitate accuratissimum exercens, et manu quamvis tremula conscribens. Porro confabulans mecum, interpellatus subinde tussi, monente me, ut post tussim pectus pulmonesque silentio aliquantum reficeret, ille eodem vigore sermonem repetebat, dicens, *haec non est nisi levis*

276 *tussicula*. Numquam non colloquia vel de Literis, vel de rebus novis bellicis aut civilibus, captabat: semper cum amicis eum invisentibus de suis cuiusque rebus ac studiis loquebatur: narrabat, quem ipse librum proxime editurus, quibus in locis et quibuscum sociis venaturus, quam canem cui officio adhibiturus esset. Si solus erat, habebat fere in manibus aliquem Graecum Latinumve scriptorem, non modo quem animi caussa inspiceret, sed quem cogitare legeret. Ac de aliis quidem edendis libris dimittendum esse propositum, in dies magis magisque animadvertebat, subinde dictitans,

Vitae summa brevis spes nos vetat inchoare longam:*)

de uno non desperabat Scholiasta Platonico. Illo tempore mihi rursus a Curatoribus huius Academiae offerebatur cathedra Literarum Humaniorum, eaque universarum, iisdem finibus, quibus eam Amstelodami tenebam. Ego diuturna multorum annorum consuetudine multisque suavitatibus ad veterem stationem adstrictus, minus etiam quam antea inclinabam ad illam cum Lugdunobatava statione commutandam; quod in ea mihi mox eius unica maximaque suavitate, Ruhnkenii luce, carendum esse intelligerem. Nolui tamen penitus recusare, flagitante Ruhnkenio: grave atque adeo religioni ducens, hac spe simpliciter et omnino praecidenda, **277** optimi senis, mihi patris instar colendi, iam iam ex hac vita abeuntis, extremum tempus tranquillitatemque turbare. Ne-

*) Horat. Carm. 1, 4, 15.

gotium vocationis intermissum mox abdicatis Curatoribus, instauratum est post Ruhnkenii obitum, iisdem restitutis mense Novembre: quum reciperent, siquidem oblatam cathedram acciperem, se omni studio apud Senatum Reipublicae Batavae conaturos efficere, ut causam familiae Ruhnkenianae, de qua vehementer laborabam, obtineremus. Et fateor, haec unica fuit conditio, qua Amstelodamo abduci possem: nec, nisi ea confecta, abductus sum.*) Sed haec postea acciderunt. Illo tempore, ut collegam me sibi dari vellet Ruhnkenius, nova ad veteres accedebat causa ea, quod ita praesens praesenti celeriore certioreque operam in edendo Scholiasta navare possem. Cumque sciret, duos novissimo hoc tempore meos ferri discipulos in Literis egregie versatos, et ornandis Academicis cathedris idoneos; alterum Guilielmum Leonardum Mahne, Rectorem Scholae Amisfurtanae, clarum edita Diatribe de Aristoxeno:**) alterum Iohannem der Kinderen, nondum quidem illum aliquo munere aut edito libro conspicuum, sed praeclara studiorum et variae simul accurataeque doctrinae laude florentem: horum alterutrum in Graeca huius Academiae cathedra poni optabat, ut haberet collegam, cuius opera manue in conscribendis Animadversionibus ad Scholiastam uteretur. Quam-278 quam in utroque frustra optavit: illo suam stationem huic anteposcente: hoc discere adhuc, quam docere, malente: caeterum iis mox publice commutationibus secutis, ut neuter eorum vocaretur. Neque tamen de Scholiasta edendo spem abiciebat, certe de eo cogitare non desinebat, frequenter illud usurpans,

Extremum hunc Arethusa mihi concede laborem.***)

Interea levabatur pectus, hydropse ad inferiores partes descendente, ortoque inde pedum crurumque tumore; qui si resedisset, ut pedes calcari possent, foras ambulare constituebat, hoc unum ad sanitatem deesse sibi putans. Iam scholas, per hiemem aliquoties intermissas, repetebat: easque bis terve denuo habuerat, quum pedes et crura, abeunte tumore, ad pristinum modum redire viderentur. Hoc ipse signum depulsi morbi esse putabat: re vera erat indicium instantis casus gravioris, hydropse ad pectus et superiores partes adscendente. Nam die undecimo Maii, quum per totum diem consueto more degisset, domi ambulasset, cum

*) Haec quam vere fassus sit optimus Wyttienbachius, in eius Vita ostendit Cl. Mahnius p. 181. sq. BERGMAN.

**) Amstelodami, forma octava, typis Petri den Hengst, A. 1793.

***) Virg. Eclog. X, 1.

suis et amicis eum invisentibus suaviter confabulatus esset, et ad coenam ei vel sopor obreperet, vel cogitatio minus quam antea praesens constaret, tempestive ad quietem se 279 dedit. E qua solito maturius, ac primo diluculo, evigilans, solus surrexit, quod alias iuvante famulo faciebat, et in sella consedit, dicens sibi minus bene esse: iubet, maiorem filiam vocari: haec advolat continuo: ille interroganti nil respondet, quod intelligi posset: apparent alienatae mentis indicia: verba excidunt Graeca, Latina, alia non magis intellecta: nutu manibusque significat, velle se in lecto reponi: reponitur, ac dum tollitur ac transfertur, ultimam edidit vocem, significans caput sibi dolere: positus iacuit quietus, immotus, sine sensu: certe sensus indicia nulla exstabant. Venientibus mox medicis visum remedia adhibere: adhibita cum alia, tum vesicatoria, tum vero hirudines temporibus admotae, frustra fuerunt. Quo cognito, visum non diutius torquere morientem. Qui, ut semel in lecto positus erat, ita per duos dies duasque noctes, in febris quamvis magna, tamen in stupore et, ut diximus, sine motu sensuque iacens, die decimo quarto Mail, hora vespertina decima, exspiravit; ut plane, quod de Gorgia fertur, *) eum frater fratri, somnus morti, tradere videretur.

Ergo illa naturae facilitas et εὐκολία, quae Ruhnkenio fons morum actionumque exstitit, eadem ei ad extremum perpetua fuit vitae comes: eadem ei et εὐθυμία, et εὐηγία, et εὐδαιμονία, vel adiutrix vel effectrix fuit: eadem et 280 vitam ei hilarem, et senectutem tranquillam, et mortem placidam, reddidit. Ac de senectute quidem sua poterat idem praedicare, quod moriens ille apud Xenophontem **) Cyrus, nulla eam in parte infirmiores esse iuventute. Sustentabatur hisdem, quibus antea, studiis: integra erat corporis firmitas et agilitas, acies oculorum auriumque integra: menti constabat et ingenii acies, et memoriae fides, nec modo constabat, sed augebatur adeo quotidiana meditatione. Porro, quae fere caussae apud plerosque obsunt placidae morti, corporis dolores, sollicitudo de suorum fortunis, metus rerum post hanc vitam: harum in eum nulla cadebat. Morbum ac dolores vix sensit. De suorum fortunis, animo fuit fidente et securo. Mortem adventantem, ut naturae necessitatem dudum mente praeceptam, tranquillius tacitusque expectabat. Et, ut in aliis vitae negotiis, quid cras et postea

*) Notissima sunt verba Gorgiae Leontini: Ἦδη με ὁ ὕπνος ἀρχεται παρακατατίθειθαι τὰ δέλεα. Aelian. Var. Hist. II, 35. FR.

**) Cyropaediae VIII, 7, 3. quem locum memorat Cicero de Senectute cap. IX.

futurum esset, non magnopere curabat, eaque et praesentia et venientia leviter ac placide, solitaque sibi vel facilitate vel securitate tractabat; ita, quid post hanc vitam ipsum expectaret, nec sollicitabat eum, nec angebat: acquiescebat in Socrätica ratione, cuius illum in primis redditum a Cicerone *) locum et tenebat et subinde usurpabat: *Non enim temere, nec fortuito, sati et creati sumus: sed profecto fuit quaedam vis, quae generi consuleret humano, nec id gigneret aut aleret, quod, cum exantlavisset omnes labores, tum inci-* 281 *deret in mortis malum sempiternum: portum potius paratum nobis et perfugium putemus. Quo utinam velis passis pervahi liceat! sin reflantibus ventis reiiciemur, tamen eodem, paulo tardius, referamur necesse est.*

In hunc Tu portum, o Ruhnkeni, iam pervectus, iam tutam tranquillamque sedem in beatis beatorum regionibus obtineas! Nos, qui eodem tendimus, et adhuc in huius vitae fluctibus lactamur, Te et virtutum tuarum meditatione, et bene factorum grata recordatione, perpetuo celebrabimus!

---

*) Tusc. I, 49.

NOMINA QUAEDAM BATAVA

LATINE, BELGICE, GERMANICE EXPRESSA AD JUVANDAM
VERAM PRONUNCIATIONEM.

<i>Latin.</i>	<i>Belg.</i>	<i>German.</i>
Abreschius	Abresch	Abreskh
Boschius	Bosch	Boskh
Doeveren	Doeveren	Dúhferen
Gallyus	Gally	Gallei
Hemsterhusius	Hemsterhuis(—huys)	Hemsterheus
Hoogeveenius	Hoogeveen	Hohgefehn
Koenius	Koen	Kuhn
Luchtmansii	Luchtmanns	Löchtmanns
Nieuwlandius	Nieuwland	Nihwland
Oosterdyk	Oosterdyk	Ohsterdeik
Oudendorpius	Oudendorp	Audendorp
Paradysius	Paradys	Páradeis
Röverus (Roev.)	Röver	Ruhfer
Ruhnkenius	Ruhnkenius	Ruhnken
Schultensius	Schultens	Skhültens
Te Water (—terus)	Te Water	Tě Wāter
Valckenarius	Valckenaer	Falckepār
Wytténbachius	Wytténbach	Weittenbach

ADNOTATIONES CRITICÆ ET GRAMMATICÆ

BONARUM LITERARUM

STUDIOSIS ADOLESCENTIBUS SCRIPTÆ

Pag. huius ed.

1. versu 2. *serior*. Comparativum hunc, quem negant esse Ciceronianum (vid. Krebs. *Antibarb.* pag. 723. ed. 3.) vitare Wyttenbachius poterat, si *tardior* scripsisset. Neque tamen non sunt Latina, quae parum esse Ciceroniana videantur. De adv. *serius* cf. adnot. mea ad Muret. Vol. II. pag. 72.

— vs. 9. pro *praesertim* rectius fuerat *inprimis* vel *maxime*. cf. ad Muret. Vol. II. pag. 211.

— 29. *chalcographos*. Vid. infra ad pag. ed. pr. 192, 20.

2. — 5. *peculiarem*. Immo *separatam*, *singularem*. cf. Krebs. l. l. pag. 578. sq. et infra 38, 14. 44, 15. Praeterea *ad calcem* non bene scripsit Wyttenbach. Debebat *in extremo libro* vel, quoniam statim sequitur *in libro*, simpliciter *in extremo*. De *calce* vid. Krebs. l. l. pag. 199.

— 9. *scholia*. Vid. infra ad pag. ed. princ. 51, 3.

— 10. *cum ipso* — *perpetuitate ac filo*. Sic ed. princ. Bergm. et Lindemann. Equidem edi iusseram *cum ipsa* etc. sed operae non paruerunt.

— 21. *Octobre*. *Octobri* scribendum fuisse satis constat.

Pag. ed. princ.

2. vs. 14. *cum ubique, tum praesertim in nostra Batavia*. Sic dici nemo hactenus [adhuc] animadvertit, neque dici posse videtur ex ingenio vocis *praesertim*, quae ubique significat *et cetera, etiam, etiam*. Dicendum igitur erat: *tum maxime, vel tum praecipue*, vel *tum inprimis*, [vel *tum etiam*] vel *tum* sequente superlativo. LINDEMANN.

— 16. *per eruditum terrarum orbem*. Ego sic potius scripsissem: *per terrarum orbem, ubicunque eruditi homines sunt*; vel etiam sic: *ad omnes toto orbe terrarum eruditos homines*. Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 212. Krebs. *Antib.* pag. 560. sq. cf. infra pag. 232, 3.

3. — 3. *rite laudari*. Immo *recte* vel potius *digne*. Nam *rite* apud veteres non fere legitur nisi de re *more institutoque* peracta.

— 6. *nihil*, quo unice delectari Wyttenbachium videbimus, ab optimis prosae orationis scriptoribus multo minus frequentari quam *nihil*, notum est tironibus quoque.

Pag. ed. princ.

4. vs. 1. *et (me) ad Ruhnkenii luctum renovavit.* Non facile dici aliquem, sed potius alicuius mentem animumve ad luctum renovare, contendit Lindemannus, allato loco Ciceronis de Orat. II, 48. ubi legitur *animos equitum Rom. ad Q. Caepionis odium renovare.* [Cf. ad eum locum Ellendt.] Quae etsi iusta habeatur reprehensio, de quo nos quidem nondum statuere audemus, certe non cadit in haec Wytttenbachii verba, ubi rarior dictio *et (me) ad luctum renovavit* excusationem habet propter praecedentem frequentiore *et sua me gr. perculit*: nam quin *casus aliquem percellere* recte dicatur, nemo dubitat. Iam vero in tali orationis structura saepe fieri, ut de duobus diversae proprietatis ac potestatis verbis cum altero magis quam cum altero conveniat sequens nomen, constat inter omnes qui in optimis veterum scriptis non plane hospites sunt. BERGMAN. — Non repugno equidem; verumtamen magis placeret, si sic scripsisset Wytttenbachius: *et sua grav. vehementissime perculit animum meum et ad R. luctum renovavit.* Nam quod statim sequitur *ex animo excussit*, in iis facile vitari eiusdem repetitio vocabuli poterat.
- 8. *cuicuiusmodi.* Cf. Orell. ad Cic. pro Cael. §. 24. ed. min. pag. 24.
5. — 7. *argumento praesenti.* Immo huic argum. vel argum. proposito, suscepto. Quod mox vs. 9. legimus adverb. *debite*, quo veteres usi esse non videntur, ab analogia defendit Lindemannus probante Bergmano.
7. — 21. *neque enim in eo quis genere.* Vix dubites, quia rectius accommodatusque quam quis fuerit quisquam. Cf. infra 80, 14.
8. — 18. *multesimo.* Lucretianum esse, ex L. VI, 651., iam a Nonio pag. 136. enotatum, monuit Lindemannus. Significat vel minimam, quae cogitatione fingi possit, partem, idem quod infra [pag. 9. vs. 5.] *vel levissimum momentum* dicitur. BERGMAN.
- 19. *prouti in libra* — *Sic ingenia.* Lindemanni admonitio, *prout* nunquam significare *ut vel sicut*, licet vera sit, opportuna certe non est, nec ad h. l. accommodata. Non similitudinem tantum, sed similiter comparatam dissimilium rerum, librae et ingenii, rationem declarare voluit Wytttenbachius. Sensus est: *ad eam rationem qua in libra cet. — non aliā ingenia cet.* nec simplex *ut* postulat, sed multo magis compositum *prout*, quod sic sequente *ita* legitur apud Plinium Hist. Nat. V, 9. et XXVIII, 2. locis vel a Schellero laudatis in Lex. voce *prout*. Idem valet de duobus aliis locis, item a censore notatis, infra pag. 55. et 233. [ubi vid. adn.] BERGM.
9. — 11. *enthusiasmi.* Cf. Krebs. Antibarh. pag. 322.
11. — 5. *ut cum Poeta loquar.* id est, *ut ipsis poetae verbis utar*; si quidem Callimachei loci, in annotatione subiecta appositi, sententiam ita expressit Wytttenb., ut dictionis habitum et formam simul spectaret: quo sensu recte dicitur *cum aliquo loqui*. Similis est ratio alterius loci p. 30., ubi *ut cum Tullio inquit loquar*, adscriptis ipsis Ciceronis verbis. Nec abhorret illud apud Gellium *cum Euandri matre loqui*, de iis qui obsoletis vocabulorum dictionumque formis delectabantur. BERGMAN. — Vid. Krebs. l. l. pag. 264.
12. — 2. *censebat.* Ciceronis qui sequitur consuetudinem, haud facile alium modum quam coniunctivum posuerit post *quippe* qui particull. In loco orat. pro Milone §. 47. utique scribendum est sic: *quippe; si ille obviis ei futurus omnino non erat.* Quae leguntur de Nat. DD. I, 11. extr., in iis non dubito quin

Pag. ed. princ.

- coniunctivus *revocet* probandus sit. Cf. Zumpt. Gr. L. §. 565. ed. 9. Krueger. Gr. L. §. 614. adn. 4. Quod statim sequitur in *praesentiarum*, de eo conferendum cum prinitis aio Brem; ad Nepot. XXIII, 6, 2. et Doederlin. in Synon. I. 22. pag. 139. ac facile concedo rarum illud quidem esse (vid. Krebs. Antibarb. pag. 406.) neque tamen adeo religiose vitandum quam visum fuit quibusdam Grammaticis. Nam est profecto ubi commodissime aptissimeque ponatur.
12. vs. 12. *proficiscitur — ut — se conferret, et — inviseret.* Animadvertite temporum consecutionem, quam vocant Grammatici. Praesenti subiungitur imperfectum, recte h. l., quia praesens historicum vi praeteriti ponitur. LINDEMANN. — Cf. Zumpt. Gr. L. §. 501. Krueger. §. 622. Paulo post scribendum erat *deverticuli*.
- 17. *non nisi paucos.* Immo *paucos tantum*. Omnino Wytttenb. *non nisi* particulas haud raro parum eleganter usurpavit, velut in his (vs. 8.): *non nisi futuri Theologi discebant.* cf. Zumpt. §. 801. De vv. quippe quo — *adduxerat* cf. supra ad 12, 4.
- 20. *locos.* De hoc vocabulo satis fuerit provocasse ad Krebs. Antib. pag. 469.
13. — 13. *de die in diem.* Sic nunc saepe loquuntur, veteres non item, quibus unice probabatur in *dies*. (cf. Hand. Tursell. II. pag. 207.) Quare miror Zumpt. in libro tironibus scripto *Aufgab. zum Uebersetz.* etc. pag. 265, 6. ed. 4. *de die in diem* commendare potuisse.
14. — 1. *propius abesse.* Cicero ad Atticum I, 1, 2. *quoniam propius abes.*
- 5. *duumviri illi.* Parum apte Bergerus et Ritterus vocantur *duumviri*, de quo vid. Krebs. in Antibarb. pag. 310. sq. Scribi simpliciter oportebat *viri illi*; nam ne *duo* quidem h. l. addi licebat. De ipsa forma nominis *duumviri* (= *duoviri*) vid. Zumpt. Gr. L. §. 124.
- 9. *quod an item — inventurus esset — dubitabat.* More et exemplo optimorum scriptorum dicendum erat: *quod num item* etc. vel sic: *quod an item — inventurus non esset — dubitabat.*
- 16. *biennio postea.* Sic raro admodum veteres pro *bienn. post*; vid. Zumpt. ad Cic. Verr. V, 54, 142, ubi ex optimis libb. *perbrevi postea* editum est. Simil. infra pag. 41, 13. 68, 15, *viginti annis postea*.
- 22. *Latinae orationis puritatem* frustra defendit Bergmannus. Vid. adn. m. ad Muret. Vol. I. pag. 145. sq. et Krebs. Antibarb. pag. 656. quem eundem cf. etiam de *aevi* vocabulo, quod statim sequitur, pag. 139. disserentem. Nec vero pro genitivo dici licebat *ex recentiore aetate*. Quodsi forte vitare Wytttenbachius duplicem genitivum studebat, facile sane poterat: *bonorum librorum, qui recentiore aetate (memoria) scripti essent*; et vide ipsum pag. sq. vs. 14.
15. — 7. *nisi forte naturalis ea sit.* Opus in hac formula indicativo erat, de quo pleni libri sunt disputantium grammaticorum.
16. — 7. *nisi probandum, tamen ferendum.* Dici vix potest quam saepe in talibus peccetur; cf. mox vs. 15. it. 30, 5. Scribendum erat, *si non (si minus) probandum, tamen (at, certe, at certe) ferendum vel at ferendum tamen*.
- 13. *duumvirorum.* Immo *duumvirum*; sed vid. ad pag. 14, 5.

Pag. ed. princ.

19. vs. 7. *in animum suum inducere*. Pronomen melius abest; quamquam sic dixit Terentius Heant. V, 4, 5. *ne istuc in animum inducas tuum*. Ceterum si verum est, quod asseverat Madvigi-
us in additament. ad Gr. Lat. pag. 11. **), Livii esse *induco in animum* (cf. Drakenborch. ad I, 17, 4.), *animum induco* Ciceronis, fortasse in eiusd. orat. pro P. Sulla §. 83. delenda esse videatur praepositio.
- 18. *nobile ac divite*. Dicendum *nobili*. Cf. Priscian. VII, 9. Tom. I. p. 330. *Nobile* esset nomen proprium, ut *Iuvenale*, *Martiale*. Tacit. Hist. IV, 35. ubi *Civile*. Cf. Conr. Leop. Schneideri Formenl. der Lat. Sprache I. p. 224. Sic intelligendum est Charisii praeceptum p. 111. *Nobile* (abl.) *si homo vocatur, nobili si res aliqua praedicetur*. At vero dissentire videtur idem Charis. ead. pag. paullo post, ubi sic: *Nobile. Cicero de iure civili: Aliquo eccellente et nobile viro; id etiam Plinio asserente. LINDEMANN.*
- 20. *diverticula*. Cf. ad pag. 12, 12.
20. — 8. *unice*. Longe praestat *eo tantummodo consilio vel hac una (sola) de causa*.
21. — 7. *admirabilem sibi virum informasset*. Mallem Wytttenb. dixisset *admir. vir. coniectura informasset vel cogitatione depinxisset, cogitatione (animo) sibi finxisset, vel etiam simpliciter finxisset*.
- 9. *ab ore pendeat*. Virg. Aen. IV, 79. *pendetque iterum narrantis ab ore*. Ovid. Heroid. I, 20. *Narrantis coniux pendet ab ore viri*.
- 10. *scholis assiduam operam navabat*. Non puto Wytttenbachium in his satis congruenter consuetudini Latinorum convenienterque scripsisse. Neque enim tam rebus (ut h. l. *scholis*) *navari opera* dici quam hominibus videtur, et haec dicendi forma adiuvandi potius opisque ferendae et parandae utilitatis significationem habet quam studiose audiendi et frequentandi; cf. ipse Wytttenb. infra pag. ed. pr. 64, 15. Quamobrem satius erat scripsisse: *scholis operam dabat vel scholis assidue operabatur*; et posteriore quidem verbo eo magis uti licebat, quo id erat elegantius, prope dixerim sanctius, et multo maiore dignius honore, quam concedit Krebs. Antib. pag. 557.
- 17. *exhilaravit*. Cf. infra ad pag. 56, 14.
- 22. *quoad eius fieri potest*. Cf. ad pag. 149, 3.
22. — 6. *dominio*. Immo *dominatione*.
- 8. *aevum*. Cf. ad pag. 14, 22.
- 11. *ab eo inde tempore*. Immo *inde ab eo tempore* vel potius *iam inde ab eo temp.* Cf. ad pag. 215, 9. et Krebsii Antibarb. pag. 416. sq.
23. — 2. *pectus limpidissimis — fontibus irrigaverit*. Poetica loquutio, in qua certe *animum* pro *pectore* dicere fas erat. Cf. infra pag. 55, 16. ubi bene additur *quasi*.
- 19. *corporeae materiae*. i. e. *materiae solidae*, quae et ipsa corpore constat et corporis sensibus, imprimis visu et tactu, percipitur. Quo sensu *corporeum* dixerunt Lucretius III, 176. sq. et Cicero de Univ. c. 4. et 8. BERGMAN. Vide quae adnotavimus ad Muret. Vol. I. pag. 126. 143.
- 23. *qua quippe*. Sicut h. l. est, non solet postponi *quippe*. Aliud est autem quod apud Cic. pro Mil. dicitur cap. 12. *extrahet me quippe lumen curiae*. Ceterum vid. ad 12, 2.

Pag. ed. princ.

24. vs. 3. *Scientiae huius est finis*. i. e. consilium, propositum, quod consequi studet, Graecis σκοπός. BERGMAN. Vid. adn. m. ad Muret. Vol. I. pag. 161. 348. Ellendt. ad Cic. de Orat. I, 42. Vol. II. pag. 107. sq.

25. — 9. *ditionis*. Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 120.

— — 10. *dissitasque*. Immo *remotasque*. Vid. ad Muret. Vol. II. pag. 137. sq.

— — 18. *quod* — *ne altius* — *adscenderent*. Mire dictum: in quod qui inciderit Wytttenbachius, haud equidem ulla coniectura assequutus sum. Nisi vero similitudine alterius formae *ut ne*, quam sane erant qui pro *ut non* dici crederent, deceptus est.

26. — 7. *diverteret*. Immo *deverteret*. Cf. supra pag. 19, 20.

27. — 6. *potestas*. Immo *significatio*. cf. ad Muret. Vol. I. pag. 231. et infra 109, 15.

— — 8. *adhuc*. Praestabat *etiamtum* vel *tum etiam*, ad id tempus. cf. ad Muret. Vol. I. pag. 112. 115.

28. — 9. *in exemplum* — *Critici proponeret*. Damnari sane haec dicendi ratio non potest, sed magis placeret, si omitta esset in praeposito, quippe quum fere semper homo ipse, quem imitandum proponas, *exemplum* dici soleat. — De *Elogio* quod sequitur utile erit legisse Krebs. Antib. pag. 319.

— — 15. *uberius cognoscere*. Latini dicunt *diligentius cognoscere*. Cf. ad Muret. Vol. I. pag. 252.

— — 19. *porro videamus*. Cic. pro R. Amer. 40. pr. *Videte iam porro cetera, iudices*.

29. — 8. *assertor*. Hanc vocem facile vitare poterat Wytttenbach. *vindicem* dicens vel *defensorem*, quae sunt probatiora in hac re vocabula. Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 430. et Krebs. Antib. pag. 178.

30. — 4. *neque haec*. i. e. ne haec quidem, qua ratione saepe utuntur Quinctilianus (ad cuius X, 7, 20. vide adn. meam pag. 213.), Tacitus, Suetonius ac ceteri inferioris aetatis scriptores, qui post Augustum fuerunt; de Cicerone eiusque aequalibus vide Madvigium in Excurs. III. ad Cic. de Fin. B. et M. pag. 816. sqq. In iis quae statim dicuntur *si non venustas* scribi oportebat. vid. supra ad 18, 7.

— — 13. *linearis picturae*. Cf. ad 216, 20.

— — 14. *inde a teneris*. Vid. infra ad pag. 55, 11.

— — 17. *confabulabatur*. Decentius erat *colloquebatur*. cf. Krebs. Antibarb. pag. 237. Similiter iudicandum est de *confabulationibus* infra pag. 200, 4.

— — 20. *ansas*. De h. v. cf. quae scripsimus in adn. ad Muret. Vol. I. pag. 174.

31. — 1. *praeiudicium* h. l. est antecedens ac levius vulgi iudicium, quod deinde graviore magnorum virorum iudicio et auctoritate confirmabatur. [Vid. Krebs. Antib. pag. 619.] Alibi minus Latine, instar Gallorum *prejudice*, in malam partem sumitur de praeroccupata [vel potius praeiudicata] quae dici solet opinione. BERGMAN. Cf. ad Muret. Vol. I. pag. 312. De vv. in *exemplum* vs. 4. vid. ad 28, 9.

— — 8. *stationes*. Immo *munera* vel *munia*, quod apud Ciceronem rarius est. Aptum h. l. etiam *provinciae* vel *officii* vocabulam fuisset. Cf. ad pag. 112, 14.

Pag. ed. princ.

32. vs. 16. *hunc errorem errassent*. Vid. Taubmann. ad Plaut. Mil. Glor. II, 4, 47. Ceterum Lexica tacent de hac formula. LINDEMANN. Vid. adn. m. ad Xenoph. Hier. II, 8. et Krueger. Gr. L. §. 304. Ego hic scripsissem: *sic vel in hanc partem errassent*.
33. — 4. *rite*. Immo *recte*. Vid. ad 3, 3.
- 13. *a Latinis Literis desuiceret*. Silius Ital. III, 575. sq. *Gens ferri patiens ac laeta domare labores Paulatim antiquo patrum desuiceret honori*. Cicero Cluent. 40. *multitudinem iam desuicerat a contionibus*. Cf. infra pag. 198, 3. — Paulo post vs. 20. pro *adhuc praestabat tum scribere*. cf. ad 27, 8.
34. — 11. *praesens locus*. Scribendum erat: *is quem tum maxime tractabat locus*. Cf. ad 5, 7. Mox in verbis vs. sq. *animadvertat ad compositionem* omittenda erat praepositio, siquidem *animadvertere* non construitur nisi cum simplice accus. Cf. Krebs. Antib. pag. 160.
- 17. *uno et continuo tenore*. Livius XXXV, 16. *uno et perpetuo tenore*. XLIV, 13. *aequali tenore*. vid. Glossar. Livian. pag. Kreys. 659. Ciceronis est *uno, ut aiunt, tenore*. cf. ad Muret. Vol. I. pag. 359. qui ipse nonnunquam bene addidit *quasi: uno quasi tenore*.
35. — 1. *exercitio*. *Exercitium* pro *exercitatione* perinde vitandum est ut *exercitamentum*. Quod statim sequitur *sonte* et apud meliores non absolute dicitur, sed semper coniungi cum nomine solet, pro eo melius hic est *ultra*. cf. Doederl. Synonym. III. pag. 103.
37. — 1. *ut in proverbio est*. Sic recte Wyttenb. et sic Cicero Orat. §. 235. Idem dici licebat *ut proverbio dicitur*, pro quo nunc multi perperam scribunt, *ut in proverbio dicitur*. (cf. infra pag. 110, 23.) Cicero Phil. XIII, 12. extr. *quod proverbii loco dici solet*.
- 2. *modo in hoc, modo in alio*. Immo *modo apud hunc, modo apud alium*, vel *modo huius, modo alius*. Vid. adn. m. ad Quintilian. X, 2, 15.
- 10. *neu*. De hoc vocabulo, quod nunquam eam, qua h. l. positum est, significationem habuit apud veteres, vid. Krebs. Antib. pag. 525.
- 15. *in adversaria*. *Malo in commentarios*. *Adversaria* quae Romanis fuerint, docent Lexica. Vid. Krebs. Antibarb. pag. 132. In verbis paulo post sequentibus *primum, ut* etc. est fortasse qui *quod* particulam et indicativos requirat, sed habet Wyttenbachius quo quae scripsit tueatur. Cf. pag. 44. vs. 5. sqq.
38. — 1. *inductio* est, quae Graecis rhetoribus *ἐπαγωγή* dicebatur. Quod sequitur *sub manu* idem est quod *sub manum* (vid. Brem. ad Sueton. Octav. 49.) vel *inter manus*, de quo vid. Krebs. Antib. pag. 482.
- 12. *quibusvis*. Immo *quibusque* vel potius *singulis*.
- 14. *compendio*. Hanc vocem alio sensu usurpabant veteres. Satius erat *libellum* dixisse. Cf. ad Muret. Vol. I. pag. 365. Krebs. Antib. pag. 230. Mox pro *peculiaribus* dicendum erat *singularibus*. cf. ad pag. nostr. 2, 5.
- 22. *animadversionibus*. Hoc voc. pro *adnotationibus* usurpare absurdum est. Vid. Krebs. Antib. pag. 159.

Pag. ed. princ. .

39. vs. 20. *forte altorum occupationum multitudine impediti*. Dicendum *fortasse*. Nam forte in coniectura locum nunquam habet, nisi in formulis his: *si forte, nisi forte, ne forte*, [num forte.] LINDEMANN. contra quem frustra disputat Bergmanus.
40. — 8. *notavit*. Malo *adnotavit*.
- 15. *spuria*. Immo *adulterina*. Vid. ad Muret. Vol. II. pag. 151. Krebs. Antib. pag. 740. Cf. infra 42, 16. 49, 20. 21. 375, 14.
- 18. *interpolatorum*. Tertulliani hoc est vocabulum de iis qui librum aliquem alienis verbis adulterant, corrumpunt, vitiant; dicere licebat *corruptores*. Cf. Krebs. Antib. pag. 438. sq.
- 22. *munerisque adeptionem*. Vid. ad 61, 17.
41. — 7. *posteaquam*, non *postquam*, esse formam veram et germanam, qua utatur Cicero, asseverat Madvig. in additament. ad Gr. Lat. pag. 11. De *antequam* vid. infra ad pag. 201, 19. De structura cum plusquamperf. vid. Madvig. in Gr. §. 338. b. adn. 1. et Zumpt. §. 507. extr. De vv. biennio *postea* vs. 13. cf. ad 14, 16.
42. — 3. *titulus*. Ciceronis est *inscriptio, index*; neque tamen repudiandum videtur quod posuit Wyttenb. Vid. Krebs. l. l. pag. 771. Paulo post mallem *Epigrammatis pro Epigrammatibus* scripsisset.
- 19. *quod* — *immunis esset*. Magis placet indicativus.
43. — 1. *coactum* hoc sensu e Gellio est I, 3. fin. XVI, 14. Utrobique cum adv. *nimis* coniungitur. LINDEMANN. Quintillianus *arcessitum* vocat; sed apud eundem haec tamen leguntur IX, 4. extr. *Dissimulatio curae praecipua, ut numeri sponte fuissent, non arcessiti et coacti esse videantur*. Apud Cic. Brut. §. 274. habetur simile *longius ductum*; quamquam illic libri nonnulli in *longius ductum* praebent.
44. — 5. *alterum*, ut etc. Cf. ad pag. 37, 15.
- 7. *praeparato*. Sufficiebat sane *parato*. cf. Krebs. l. l. pag. 621.
- 11. *sanitatemque*. Hoc vocab. saepius de animi quam de corporis (bona aut infirma) valetudine usurpatur. cf. Krebs. Antib. pag. 703. Haud raro Wyttenbach. de corporis valetudine dixit.
- 15. *peculiarem*. Immo *praecipuum, proprium*. Vid. Matth. ad Cic. epist. select. CVIII, 1. et cf. supra ad 38, 14. 2, 5.
45. — 7. *triumviros*. Vid. ad 14, 5.
- 14. *si ad praesentem inopiam respiciamus*. Dicendum erat: *si eam quae hodie est vel si hanc inopiam spectemus, cogitemus*. Cf. ad Muret. Vol. II. pag. 360. Krebs. l. l. pag. 692. Non aliter statuendum de sqq. vs. 21.
- 16. *adversitatem*. *Temporum adversitas* [de temporum iniquitate] vereor ut quisquam unquam Romanorum dixerit. Plinium tantum auctorem laudant, qui de quadam naturali ἀντιπαθείᾳ animalium quorundam inter sese utitur Hist. Natur. XI, 25. Sed tamen felicissime puto efformatum vocabulum, maxime in hac membrorum concinnitate. LINDEMANN. — De vv. mox seqq. in *adolescencia* vid. ad Muret. Vol. I. pag. 209. II. pag. 375.
47. — 7. *his terris ereptum*. Curtius X, 5, 10. in *flore aetatis ereptum esse rebus humanis*.
- 15. *subactum* — *iudicium*. Cic. de Orat. II, 30, 131. *Subacto mihi ingenio opus est, ut agro non semel arato*. figura ab agro deducta, qui aratro et rastro molitur. Sed hanc loquutionem negant usquam poni posse, nisi ubi aperta fiat et manifesta agri mentio et eius cum ingenio comparatio insti-

ag. ed. princ.

tuatur. Quamobrem Wytttenbachio *excultum* potius vel *exercitatum* videtur dicendum fuisse. Cf. Krebs. Antib. pag. 746. coll. 747. quem nollem praetermisisse haec verba Livii (XLII, 52.): *a pueris eruditi artibus militiae, tot subacti atque durati bellis.*

48. vs. 1. *animadversionibus.* Cf. ad pag. 38, 22.

— — 3. *eruditissimis adeo.* Immo *eruditissimis etiam.* De adhuc vs. 11. cf. ad pag. 27, 8.

— — 13. *infrequenter*, i. e. *raro*, nulla prorsus auctoritate veteris scriptoris nititur. Hic quidem *parum frequenter*, *parum studiose*, scribi licebat. De vv. quae antecedunt et *ipsis* cf. Zumpt. §. 698. Krueger. §. 417. adn. 4.

— — 21. *explicitoque.* Ciceronis erat *explicatoque*; it. *explicavit* pro *vulgari explicuit* pag. 142, 1.

49. — 1. *editionisque.* De h. v. scite et prudenter disputavit Krebs. in Antib. pag. 313.

— — 6. *ad finem* — *saeculi.* *Finis* vocab. (de quo vid. Krebs. l. l. pag. 359.) si quidem h. l. vitari oportebat, *ad exitum* dici profecto licebat.

50. — 1. *Auctorum classicorum.* Vid. adn. m. ad Quintilian. X, 1, 48. ad Muret. Vol. II. pag. 53. et Krebs. Antib. pag. 182. sq. 217. sq.

— — 14. *abusu.* Immo *malo perversoque usu.* Cf. Krebs. l. l. pag. 111.

— — 16. Adhuc scribebatur *τεχνόγραφον.*

51. — 3. *scholiis* — *Byzantino aevo compilatis ex commentariis Grammaticorum nunc perditis.* Nihil h. l. neque de *scholiis* dicam, de quibus satis habeo provocasse ad Krebsium l. l. pag. 707., neque de aevo *Byzantino*; sed quod Wytttenb. scripsit illa scholia *ex commentariis* grammaticorum *compilata* fuisse, id plane perversum est. Neque enim quisquam veterum unquam dixit *librum ex libro* alterius *compilatum* esse: qui qua ratione *compilandi* verbum usurpaverint, satis docent Lexica; et vid. Krebs. l. l. pag. 231. Praeterea, etiamsi forte probaveris *perditis*, ego tamen haud cunctanter scripsissem *deperditis.* Cf. ad pag. 125, 20. Quae quum ita sint, sic potius dicere debebat Wytttenb.: *scholiis* — *Byzantium grammaticorum aetate furtim congestis (collectis) ex commentariis grammaticorum quos compilaverant nunc (hodie) deperditis.*

— — 5. *maioris pretii aestimandus.* Nunquam vel rarissime veteres dixerunt *maioris (multi) aestimare*, sed *pluris (magni) aest.*, iidemque *pretii* vocab. omiserunt, nisi si forte verb. *esse* in hac formula poneretur, velut in his Ciceronis (ad Q. fr. I, 2, 4.): *parvi pretii est, qui iam nihili sit:* quoniam genitivi illi (*magni, permagni, pluris, maximi, plurimi* etc.) substantivorum loco habebantur; ideoque etiam minime verum indicari potest, si quis ad eos *pretii* voc. supplendum dicat. Itaque h. l. *pluris aestimandus* scribi necesse erat.

— — 19. *mere grammatico.* Haud scio an praestet *plane grammatico.*

52. — 10. *Interpolatoris.* Cf. supra ad pag. 40, 18.

— — 11. *glossis.* Vid. Krebs. Antibarb. pag. 374.

— — 23. *excerpendi.* Cf. Krebs. l. l. pag. 335.

53. — 10. *Glossariis.* De h. v. vid. Krebs. l. l. pag. 374. De sq. *rite* cf. ad 3, 3.

54. — 12. *sponte.* Cf. ad pag. 35, 1. De vv. *sub manu* vid. ad pag. 38, 1.

ed. princ.

rs. 22. *unus omnium in tota antiquitate maxime*. Hoc non posse probari, ex iis apparet, quae de h. v. disputavit Krebs. l. l. pag. 165. sq. Itaque sic potius scribendum erat: *unus omnium antiquis temporibus maxime*, *unus omnium apud antiquos maxime*, *unus inter omnes antiquos maxime*, *unus ex omnibus antiquis maxime*; vel quoniam dubitare non licet, quin *antiquitas* de iis qui antiquis temporibus vixerunt hominibus dici queat, etiam sic: *unus totius antiquitatis maxime*. cf. Cic. or. pro C. Rabir. Post. cap. 9. §. 23. *Virum unum totius Graeciae facile doctissimum, Platonem*.

— 2. *prouti* — sic. Sic sane pro *sicut* — *ita* (*sic*) non dicunt Cicero et optimi eiusdem aetatis scriptores, apud quos *prout* idem est proprie quod *pro eo ut*; sed cf. tamen quae supra adnotata sunt ad pag. 8, 19.

— 6. *in numerato habeat*. Cf. adn. ad pag. 135. ed. huius. Quinctilianus haec sunt: *de actore facile dicente ex tempore* (dictum est): *Ingenium eum in numerato habere*.

— 11. *a teneris*. Immo *a pueris* vel *in teneris*, quod nunc ex Medic. et melioribus codd. legitur apud Virgil. Georg. II, 272. ubi vid. Wagner. Quinctilian. 1, 2, 18. *futurus orator assuescat iam a tenero non reformidare homines*. Columell. de R. R. V, 6. *plurimum enim refert, ut eam partem caeli spectent (arbores)*, cui *ab tenero consueverunt*. Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 410. Krebs. Antib. pag. 765. Hand. Tursell. I. pag. 22.

— 16. *quasi irrigarent*. Cf. adn. ad 23, 2.

— 19. *prae caeteris*. Malo *praeter caeteros* (quod Quinctilianus XII, 10, 7. etiam *supra caeteros* dixit.) Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 156.

— 21. *prosaici*. Rectius *prosaе* vel etiam *prosaе orationis scriptores*. BERGMAN. Cf. infra ad pag. 144, 11.

— 1. *Deus*. Cf. Ellendt. explicatt. ad Cic. de Orat. I, 23, 108. Vol. II. pag. 66.

— 14. *orationis elegantia* — *ornaret et quasi laetificaret*. Animadvertatur usus metaphoricus verbi *laetificare*, similis alii *exhilarare* supra pag. 21. infra 137., id est, aspectu veluti laetum et hilarem reddere. Cicero de Nat. Deor. II, 40. *Sol — quasi tristitia quadam contrahit terram, tum vicissim laetificat, ut cum coelo hilarata videatur*. Ita Graeci *παύδρον πρόσωπον* laetum hilaremve vultum dicunt, proprie *lucidum*, et verbum *παύδρυναι*, *lucidum reddere, exhilarare*. BERGMAN.

— 19. *veluti*. Apud Ciceronem *velut* nondum sic dicitur, sed *quasi, tanquam*. Cf. infra ad pag. 62, 1. — De vv. quae mox sequuntur *recentiore aetate* cf. haec Ciceronis (de N. D. II, 2, 6.): *et apud Regillum bello Latinorum — et recentiore memoria iidem Tyndaridae Persen victum nuntiaverunt*.

— 2. *notae*. Immo *adnotationes*. Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 316. Krebs. Antib. pag. 534. — Mox vs. sq. *degressio* scribendum erat. Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 277.

— 9. *animadversum*. Hoc verbum in hoc genere aequè diligenter vitandum est atque *animadversionis* vocabulum, de quo supra diximus ad pag. 38, 22. Vide Krebs. l. l. pag. 160. Quoniam autem h. l. additur *proditumque esset*, non facile poterit sic emendari, ut scribendum fuisse censeas, *adnotatum proditumque esset*, sed potius *dictum* (vel *tractatum* vel *ex-*

Pag.ed.princ.

- plicatum*) *proditumque esset*. — Deinceps itidem vitari debet verb. *monetur*, quod nemo veterum sic uti ab recentioribus saepissime fit usurpavit. Vid. Krebs. l. l. pag. 303. sq. Itaque hic quidem praestabat *significatur* vel potius, quoniam mod *significataque pagina* dixerat, *refertur*, *docetur*, *ostenditur* *monstratur*, *indicatur*. Infra pag. 100, 16. pro *recte mon* substitui poterat *recte admones*. Cf. ad pag. 107, 13.
58. ya. 19. *librorum callentissimo*. *Callere* quomodo veteres dicei consueverint, breviter declaratum est in adn. mea ad Mure Vol. I. pag. 401. (cf. ibid. Vol. II. pag. 103.) Itemque *callens* apud Plinium maiorem, Gellium, Ammianum Marcellinum fere cum genitivo eius rei legitur, cuius quis est *peritissimu* (Cf. Gell. 16, 10. *ius civile callens*. Ammian. 15, 7. *fatidicorum sortium scientissime callens*. Columella de R. R. III, 1' *in re rustica multum callentibus*. Ammian. 15, 2. *ad innectendas letales insidias vitae simplici perquam callens*. 2 3. *ad perstringendum fallendumque miris modis ab aetat primitiis callens*.) Sed superlativus nusquam legitur apud veteres scriptores, a quorum ratione eo minus licet recedere quo magis cum ipso illo vocab. copulata est atque connex accuratae scientiae peritiaeque significatio.
59. — 1. *cognoscens*. Immo *quum cognovissem*. Cf. ad 140, 3. (21-6.) Paulo ante pro *adhuc* dicendum erat *etiamtum*.
- — 5. *qui harum rerum usum habent* — *facile intelligat*. Sic e princ. Item Bergman. et Lindemann.; verumtamen dubitari nullo modo potest, quin Wytttenb. edi voluerit, *qui har. rer. us. habeat* — *fac. intelligat*.
- — 17. *in tota Literatura*. Scribendum erat *in omnibus literis in omni genere literarum*. Vid. Krebs. l. l. pag. 463. sq. — Quod *libellus* vocatur *doctissimus*, non est vituperandum quum *doctus* etiam de inanimis dicatur. Vid. Lexica et Krebs. l. l. pag. 303. Cf. infra ad 140, 8.
60. — 14. *celebrari coeperunt*. Si *celebr. coepti sunt* scripsisset Wytttenbach., id mihi quidem magis placeret, quippe valde probae quae disputavit Krebs. l. l. pag. 220. sq.
61. — 2. *ad popularem captum*. Ne in his quidem Wytttenb. sati observavit optimorum scriptorum loquendi consuetudinem apud quos quum haec tantummodo formula legatur, *ut es captus*, adiuncto genitivo plural. velut *hominum*, *Germanorum* (vid. Morus in Indice Latin. Iul. Caesar. pag. 861.), nequ usquam nisi in scriptis Gellii, Appuleii aliorumque huius generis doctorum *supra captum*, *pro captu*, reperias: *ad popularem intelligentiam* vel tale quid optari debebat.
- — 12. *ad — munus proventus*. Minus bene nunc dicere solet *ad munus promotus*. Vid. ad Muret. Vol. II. pag. 137.
- — 16. *muneris professorii*. Malo *muneris professoris*. Adiectiv *professorius* legitur apud Tacitum Ann. XIII, 14. *audiretu hinc Germanici filia, inde vilis rursus Burrus et exsul Seneca, trunca scilicet manu et professoria lingua generis humani regimen expostulantes*. Sed multo etiam minus probat potest, quod scripsit Wytttenbach. infra pag. 89, 15.
- — 17. *adeptionem*. *Adeptio* rarum est vocabulum, sed Cicero nianum et non dubium; nam praeter Cic. [de Fin. II, 12 Part. Orator. 32.] etiam Quinctilianus semel eo usus reperitur V, 10, 33. Contra *assecutio*, quo saepe recentiores, quae Latine scribunt, utuntur, improbandum est. LINDEMANN,

Pag. ed. princ.

II. vs. 23. *non obesae naris*. Vid. Krebs. Antib. pag. 513. Quod sequitur *recens* etsi est sane Latinis non inusitatum scriptoribus et poetis concedendum, vitari tamen facile poterat, quum Wytt. haberet quibus uteretur, *modo, nuper admodum, nuperrime*. cf. infra ad 112, 11. 113, 17. Certe hoc adv. neque Ciceroni placuit neque Caesari; quod quum usurpassent antiquiores, quibuscum facit Sallustius (Fragm. lib. IV. *de pecore coria recens detracta*.) ab iis demum, qui post Augusti imp. aetatem scriberent, restitutum est ac frequentatum. Cf. Krebs. l. I. pag. 677. Sed ab altero adverbio *recenter* est prorsus abstinendum.

12. — 1. *veluti quidam sanitatis odor*. Vid. adn. m. ad Muret. Vol. I. pag. 134.

— 6. *titulorum ambitione*. Malo *titulorum studio, cupiditate vel contentione*; haud secus enim de hac loquutione statuendum est ac si *ambitionem gloriae de ambitione vel de gloriae studio* dicas. In iis quae statim sequuntur fortasse *gloriae aequalitatem*, omisso genitivo. Etenim quae est voluntatum, studiorum, sententiarum consensio, ea simpliciter dici solet *aequalitas*.

— 10. *amplius*. Immo *iam*. Vid. adn. mea ad Muret. Vol. I. pag. 127.

— 13. *congruentiam*. Rariori vocabulo facile licebat aliud substituere: *convenientiam*.

63. — 8. *Convector*. Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 288. Krebs. Antib. pag. 241.

— 5. *luculentiore reditu*. *Luculentum* patrimonium, *luculenta* hereditas, *luculentae* divitiae, *luculenta* conditio et alia huiusmodi frequentantur apud Latinorum probatissimos quosque scriptores. LINDEMANN. Cf. infra pag. 112. extr. 185, 7. Est enim *luculentum* idem quod *probabile*, *was sich sehen lassen kann*, sich nicht zu verkriechen, nicht zu schämen braucht, quod nobis saepe dicitur *anstündig* vel *hübsch*: qua eadem significatione etiam *honestum* usurpatur. Ex multis veterum locis hunc unum sufficiat protulisse Varronis R. R. II, 6. de asiis: *Videndum ut sumat firmos, omnibus partibus honestos (hübsch), corpore amplo*. — In eis quae statim subiunguntur facile agnoscas liberiolem et Graecam structurae rationem: *plerisque — cathedris, i. e. quam pleraeque — cathedrae (fruuntur)*. Herodot. II, 134. *Πυραμίδα δὲ καὶ οὗτος (Μυκερῖνος) ἀπέλιπετο πολλὸν ἑλάσσω τοῦ πατρὸς (Χίονος) πυραμίδεμ reliquit multo minorem patre*. quod non est *minorem quam pater fuit*, sed, *quam pater reliquit* vel *minorem pyramide a patre relicta*. Nec vero h. l. *plerisque cathedris* resolvi potest *quam sunt pleraeque cathedrae*; nisi forte malis rem ipsam pro rei attributo, quod vocant, positam iudicare, ita ut *cathedrae* pro *reditu cathedrarum* dici existimantur: quae ratio ut est Graecis pariter ac Latinis scriptoribus usitatissima, sic Herodoti loco facillime accommodatur. Vid. quae adscripsi ad Gronov. Observatt. IV. pag. 402. ed. meae.

— 17. *praefectura* de cura vel gubernatione in singulos est apud Plinium Hist. Nat. XXVIII, 5. LINDEMANN. Illic leguntur haec: *Lucullus hanc de se praefecturam servo dederat*. — Paulo post vs. 20. praestabat *alligaret cum ad praepos. construere*.

Pag. ed. princ.

64. vs. 3. *porro differre*. Malo *ultra differre*.

— 11. *ac si tum demum rectum esset, si non ita, sed perinde, similiter, aequae, non secus vel simile vocab. comparativum antecoderet*. Itaque ut si dicendum fuit.

— 14. *excerpendis*. Cf. ad 52, 23.

65. — 3. *sponte et gratis venire*. Quod sic scripsit Wytt. videtur mihi de eo cogitasse, quod Latinis dicitur *haec res mihi gratis constat* vel potius *stat* (id enim aurea aetate usitatus in hac re fuit quam *constat*; quare nunc apud Cic. Verr. lib. V. 19, 48. recte editum est *tibi stare gratis navem* pro vulg. *tibi gratis constare nav.*) pro *sponte* autem, in quo usurpando plura semel a meliorum scriptorum consuetudine descivit, scribere ultro debuisse. Haec si quis minus probans veniendi verbo adhaerescat, is per me licet hunc locum sic interpretetur: *indem er zu glauben schien, dass diese Bücher umsonst in das Haus gelaufen kämen und nicht vielmehr für schweres Geld aus den Buchhandlungen herbeigeschafft (angeschafft) werden müssten*. Hoc vero manifestum est, Virgili versum non spectavisse Wytttenbachium.

— 4. *gravi aere e bibliopoliis emendos esse*. Non puto Wytttenbachium de aere gravi antiquorum Romanorum cogitasse, sed potius id significare voluisse, quod nos dicimus *für schweres Geld kaufen*, quod erat magna pecunia vel grandi pecunia (aere) emere. Deinde pro *bibliopoliis*, quod non est usitatum, *tabernis librariis* vel simpliciter *tabernis* scribendum erat.

— 8. *operamque ipse facere*. Malo *operamque ipse suscipere*.

66. — 1. *disertis verbis*, quod saepe usurpant nostri Cicerones, nulla auctoritate nititur. Saltem dicendum erat *diserte*, quod hac significatione habet Livius, vel *aperte, non obscure, ingenue*. Cf. Krebs. Antib. pag. 297. — Vs. sq. pro *porro* malo *posthac, in posterum*.

— 6. *libris heluaretur*. Cic. de Fin. III, 2, 7. *quasi heluari libris, si hoc verbo in tam clara re utendum est, videbatur*. ubi cf. Madvig. — Vs. 8. mallet pro *vehementia* potius *ardorem* dixisset (cf. Krebs. l. l. pag. 799.) et vs. 13. *etiam* pro *adeo*.

67. — 14. *Catalogum*. Immo *indicem*, de quo voc. lege etiam quae Spaldingius scripsit ad Quintil. X, 1, 57.

68. — 4. *longum sit*. Haec vv. legentes plerique omnes, opinor, clamitabant: *Ad arma, cives! hic hostis propulsandus est*. Ego vero fateor ingenuae, me in ea etiam nunc perseverare sententia, ut vera esse existimem, quae in adn. ad Quintilian. X, 1, 118. ad Muret. Vol. I. pag. 203. et 403. proposui. Cf. infra pag. 233, 1. — Quod sequitur *excerpta* pro nihilo est. Scrib. *electa vel selecta*. De *apographis* vid. Krebs. Antib. pag. 167.

— 10. *evanillare*. Vide Krebs. l. l. pag. 334. itemque de *efficia* (vs. 12.) eund. pag. 314.

— 12. *quae praesertim*. Satius erat omittere *praesertim* (de quo vid. ad Muret. Vol. II. pag. 211.) aut si quid addi oportebat, *quae quidem* scribere. Nam mihi quidem Wytttenb. aut formula *praesertim si, besonders (vorzüglich) wenn* vel *vorzüglich auch wenn*, deceptus sic scripsisse et hoc voluisse videtur: *die besonders auch etc.* aut *praesertim* pro *praeconi-* posuisse. Sed de hoc viderint alii.

g. ed. princ.

- vs. 13. *Herculeo* — *robore*. i. e. maximo robore. Similiter Iustinus in praef. §. 2. *Herculeam audaciā* dixit.
- 15. *viginti annis postea*. Cf. adn. ad pag. 14, 16.
- 5. *confabulari*. Cf. ad pag. 30, 17.
- 7. *Nullus, aiebat, in toto terrarum orbe*. Sic positum *aiebat* non potest probari. Dicendum *inquit* vel etiam *ait*, de quo paulo quam *inquit* fortiore (*behauptete, versicherte er*) vid. adn. m. ad Muret. Vol. II. pag. 29. cf. Cic. ad Famil. II, 10. 2. Quodsi h. l. imperfecto *aiebat* unica placebat uti, singula sic erant componenda: *Nullum aiebat in toto terrarum orbe locum esse, qui item ut Luletia cum abundaret — tum adfluere — instrumento. Ne dicam, inquit, de ingentibus* etc. De vv. in — *toto orbe* vid. Zumpt. Gr. Lat. §. 482. Krueger. §. 373. adn. 1.
- 14. *deliniendos*. Scrib. *deleniendos*. Mox vs. 16. ad mitigandum insolentiores usum verbi *titillare* (quod Epicuri verbum esse ait Cicero, γαργαλίζω, γαργαλίζω) addere Wyttenb. debebat *quasi*, sicut Cic. de Off. II, 18, 63. extr. de Fin. I, 11, 39. (ubi praeterea adicitur *ut ita dicam*) de Nat. Deor. I, 40, 113. Cat. mai. 14, 4. Tusc. III, 20, 47. pr.
- λ— 1. *si quidem*. Mihi *siquidem* potius scribendum videtur, quia hic quidem nullus dubitationi locus est. Etenim valde probro quod statuit Zumpt. Gr. L. §. 346. Recte infra 73, 9. *si quidem* vellet.
- 5. *Numismatae*. Numorum doctrinam dixit Eckhellus. Ceterum h. l. *opificia* dixit Wyttenb. quia quod modo posuerat *opera*, tam parvo intervallo noluit repetere. Quamquam mihi quidem magis placeret, si pro *opificiis* idem illud iterasset. De vv. *materies* et *materia* (pag. 69, 9.) cf. adn. ad Muret. Vol. I. pag. 270.
- 5. *literato — otio*. Cic. Tusc. V, 36, 105. *quid est enim dulcius otio literato?* cf. ad pag. 74, 22. In sqq. *iudex et existimator* scribendum erat. Vid. Gronov. Not. in Terent. pag. ed. meae 44. sq. et quae ipse adscripsi, it. ad Muret. Vol. I. pag. 146.
- 20. *infecit, ut arbitrentur — subscribant*. In his quoque scriptorum optimorum consuetudinem spectanti magis utique imperfecti coniunctivi placuerint.
- λ— 8. *porro Hispan. peteret*. Immo *tum* vel *tum vero* *Hisp. pet.* quae particulae haud raro sic adduntur verbo primario, ablativis absolutis antecedentibus. Saepe Wyttenb. *porro* istud in hoc libello perperam usurpavit.
- 7. *eius in comitatu et familia*. Non licebat *familiam* dicere, quum eos intelligeret, quos *familiarium* potius vel *clientium* nomine dignari poterat. Probabile etiam illud erat: *in comitatu et domo*. Cic. ad Att. IV, 12. *Domus te nostra tota salutat*. Quid *familia* sit, satis docent Lexica. Pro seq. *nunc* rectius erat *iam*. cf. infra 95, 5.
- 13. *in oblivione veniret*. Immo *in oblivionem adduceretur* (Cic. Verr. act. I. cap. 18.) vel, ut Livius V, 52. dixit, *oblivioni daretur*. Nam quod scripsit Wyttenbachius, id apud veteres non, ut nostrum *in Vergessenheit kommen*, de eo dicitur, cuius memoriam deponunt homines, cuius iam non recordantur, sed ei potius tribuitur, *qui ipse aliquid obliviscitur, quem rei alicuius capit oblivio*. Quamobrem Wyttenb. si hac loquutione uti volebat, h. l. sic debebat scribere: *ne*

Pag. ed. princ.

amici fautoresque in ipsius oblivionem venirent (Cic. in Verr. lib. IV, 35, 79. *Quod quum isti renuntiaretur de basti ac literis, existimavit homines in oblivionem totius negotii esse venturos, si etiam basim, tanquam indicem sui sceleris, sustulisset.*) quod ipsum etiam sic dici poterat: *ne amici fautoresque in ipsius oblivionem adducerentur* (Liv. III, 41. *posse in oblivionem tribunorum plebem adduci.*) Cf. infra ad pag. 146, 7.

72. vs. 22. *adhuc. Immo etiamtum.* cf. ad 27, 8. *Mox magno natu,* 1. e. *grandis natu*, non est improbandum. Usurpaverunt Livius et Corn. Nepos.

73. — 2. *Lectoris. Lector* quid apud Romanos fuerit, docent Lexica.

— 21. *Octobre.* Cf. ad pag. ed. huius 2, 21.

74. — 22. *literatam — vitam.* Cic. Brut. 76, 265. *Me quidem admodum delectabat etiam Triarii in illa aetate plena literatae senectutis oratio.* cf. ad pag. 71, 5.

75. — 1. *a re praesente.* Omittendum erat participium, quo iam supra aliquoties vidimus Wyttenbachium male usum esse (cf. ad pag. 46, 14. 34, 11. 5, 7.); sed pro his *haud alienum a re* vel *haud alienum ab hoc loco, haud alienum a proposito*, etiam *haud ab re* dici poterat, de quo vid. Hand. Turseß. I. pag. 42, 3. coll. pag. 6. ubi docet veteres in hac formula non a sed ab dixisse.

— — 2. *paucis monere.* Immo *paucis dicere* (*docere, explicare.*) cf. ad pag. 58, 9. De porro adv. quod est vs. 13. cf. ad 66, 1. Hic quidem locum habebat etiam *magis magisque, in dies (cotidie) magis.*

76. — 10. *perverse — consequi.* Verissime. Namque summa haec est rei: cito scribendo (dicendove) non fit ut bene scribatur (dicatur); bene scribendo (dicendo) fit ut cito. Cf. Quintilian. X, 9, 10.

— — 11. *Est vero etiam ubi detrimentum adfert.* Magis appositus ad huius loci sententiam erat *adferat* coniunctivus, qui omnino in talibus est nsitator.

— — 13. *ad captum — ad rationis nexum.* Vid. ad pag. 61, 2. et ad 37, 10.

77. — 6. *scholae.* Sic recte Wyttenb. et sic ipse M. Tullius scholas dixit perpetuas de quaestione proposita disputationes. Nostri Professores, quorum plerique habuunt Latine, non dicunt; *lectiones vel praelectiones* vocitant. Vid. ad Muret. Vol. II. pag. 243.

— — 8. *locorum citatorum.* Vid. Krebs. Antib. pag. 215. sq.

— — 13. *ex huius notis novas compilabat notulas.* De notis vid. ad 58, 2., de notulis ad Muret. Vol. II. pag. 232. et Krebs. Antib. pag. 534., de *compilandi* verb. supra ad pag. 51, 3. Quamobrem h. l. sic fere scribendum erat: *ex huius adnotationibus compilatis novas conficiebat (componebat) adnotationiunculas.* vel sic: *huius compilandis adnotationibus novas* etc.

— — 15. *has dapés.* Scribendum erat *has epulas* vel *escas*, quo vitaretur poeticum vocabulum. Cf. infra pag. 236, 6.

— — 18. *quippe quorum — intelligebat.* Vid. ad 13, 2.

78. — 5. *a magistro adiuti correctique.* Quemadmodum facile concedo probum esse, *corrigen*e aliquem, ita, quoniam id ubique ad mores animumque refertur, valde dubito num eo verbo uti Wyttenbachio licuerit in his, in quae *admonitque* conveniebat.

Pag. ed. princ.

Simplex *regere* in hac re sane non est inusitatum: *errantes regere* (*zurechtweisen*,) *regere haesitantem*.

78. vs. 7. *praesentium*. Immo eorum qui tum ipsum (tum maxime) aderant (his scholis intererant.)

79. — 4. *institutio studiosae iuventutis*. Hanc veteres *puerilem institutionem* (*doctrinam, disciplinam*) vel *pueritiae disciplinam* dixerunt. Quodsi vitare Wytttenb. *puerorum* significationem volebat, certe *adolescentium studiosorum institut.* atque adeo sic dicere debebat: *institutio adolescentium litterarum* (*bonarum artium*) *studiosorum*. Vid. Krebs. *Antibarb.* pag. 744. in verb. *Studiosus*, collatis tamen iis, quae ad Quintilian. X, 7, 27. diximus.

— 20. *codicum scriptorum collationes*. Nescio an paulo melius fuerit, *lectiones variantes* (*discrepantes*) *codicum scriptorum a se collatorum*. De *lectionibus* cf. Krebs. l. l. pag. 460. sq. Sed in talibus aliquid dandum est temporum nostrorum consuetudini.

80. — 3. *recensionis*. Vid. Krebs. l. l. pag. 677.

— 14. *nec a Valckenario quid adiumenti*. Vid. supra ad 7, 21.

— 13. *non quod hic nollet dare, sed quod Ernestus nollet rogare*. In his pro altero coniunctivo *nollet rogare* indicativum *nolebat rog.* ponendum fuisse, asseveraverit Zumptius, quem vide de talibus disputantem Gr. Lat. §. 536. sq. Sed mihi magis probantur quae de eiusmodi loquendi genere disserunt Kruegerus Gr. Lat. §. 638. adn. 2. De indicativo in priore membro hic non attinet dicere, sed quod Cicero ad Fam. IV, 7. *Consilium tuum reprehendere non audeo: non quin ab eo dissentiam, sed quod ea te sapientia esse iudicem, ut meum consilium non anteponam tuo* — equidem non dubito vv. *sed quod iudicem* sic explicare Germanice: *sondern weil ich urtheilen möchte*. Wytttenbachiana sic interpretor: *weil Ern. ihn, wie ich glaube, (vel vermuthlich) nicht darum bitten wollte*, vel etiam sic: *weil Ern. nicht darum bitten wollen mochte*. plane ut in loco Ciceronis ad Fam. V, 7. *quam* (*gratulationem*) *ego abs te praetermissam esse arbitror, quod vererere, ne cuius animum offenderes*. ubi quod *vererere* ver-tebam, *weil du fürchten mochtest*, idque probante eo viro, qui iuxta cum aliis in coniunct. isto offenderat, Augusto Matthiae, cuius ego semper tenebo vivam lucundissimamque memoriam.

81. — 2. *Leideni*. Est fortasse qui malit *Lugduno-Batava*. Cf. Krebs. l. l. pag. 474.

— 6. *observata et notata sunt*. Immo simpl. *adnotata sunt*. Nam neque *observare* neque *observatio* ea veteribus significatione dicebantur, qua nunc vulgus grammaticorum utitur. De *notandi* autem verbo idem quod de *notis* atque *notulis* videtur esse existimandum.

— 12. *erunt forte*. Hic pariter ac seq. vs. *fortasse* scribendum erat.

82. — 10. *intime perspecta*. Potius erat *penitus, plane persp.* quia aliud est *intime commendare* aliquem, *intime* uti aliquo.

— 14. *denuo*. Perverse. Dicendum fuit *rursus*. Vs. sq. sunt fortasse qui pro *lectoribus* malint *legentibus* vel *iis qui haec legent*; sed horum nimis superbum iudicium est. De *literatura* vs. 16. cf. ad 59, 17.

Pag. ed. princ.

83. vs. 8. *speciminibus typographicis*. Duplex causa est cur haec valde improbem. Primum enim *speciminis* voc. nusquam reperitur plurali numero positum, deinde id, de quo hic agitur, nemo quisquam habuerit unquam pro *specimine*, nisi qui nondum cognoverit, quod ego quum in aliis, tum vero in hoc libello dum typis describeretur sensi, quantas molestias creare typothetae pariter ac typographi soleant. Quamobrem *chartas* vel *plagulas typographicas* vel potius *a typographo* (s. *typis*) *descriptas* vocari illa *specimina* oportebat.
84. — 3. *cuius adeo Fragmentorum ined. collectionem*. Scribendum erat: *quin ipsa etiam Fragmenta ined. ab eo collecta*: nam *collectio* nihil nisi *colligendi actum* denotat. cf. ad 108, 18. De *collationibus* supra dictum est ad pag. 79, 30.
- 10. *suo — remigio rem gerere*. Plaut. Mil. Glor. III, 1, 149. *Si illis (servis) aegre est, mihi quod volupe est, meo remigio rem gero*. ubi explicant: illis velint nolint parendum est, quum mei sint. Quod apud Hambergerum statim sequitur *forte*, pro eo *fortasse* dici decebat.
- 16. *suasu*. Rarissimum hoc est vocabulum. Sulpitius Apollinaris perioch. in Terent. Andriam vs. 8. *Davi suasu non repugnat Pamphilus*. Terentius Phorm. V, 1, 3. *ob meum suasum* dixit.
86. — 9. *farragine*. Vocab. hoc est rusticum, de quo Festus: *Farrago appellatur id, quod ex pluribus satis pabuli causa datur iumentis*. nostr. *Gemengsel, gemischtes Futterkorn*. Apud Iuvenal. Sat. I, 85. de varia variarum rerum commista compositave materia dicitur (*Mischmasch*), apud Pers. V, 77. de re villi et parvi pretii, qualis est farrago. Ex his apparet, quam male nunc usurpent in rebus gravibus et ad optimas literas pertinentibus. Hic tamen apte posuisse mihi videtur Wytténb.
- 16. *palmaria*. Immo *palmaris*. Vid. Krebs. pag. 566. sq.
- 18. *si quae*. Expectaveris *si qua*. Vid. de his Zumpt. Gr. L. §. 136. adn. Krueger. §. 425, 3. Madvig. ad Cic. de Fin. I, 8. pag. 59.
87. — 2. *in manus incidentibus*. Certe dicendum erat, *quae in manus inciderunt*; sed malim *quae casu in manus venerunt*, quum *incidendi* verb. adiunctam fere habeat mali casusque adversi significationem, sicut nostrum *in die Hände gerathen*; velut *in hostium manus incidere*. cf. infra pag. 89, 1. sq.
- 21. *famulitiumque*. Hac voce posteriores scriptores utuntur de familia quam vocant Cicero et aequales.
88. — 18. *addunt exemplum de uxore*. Praestabat *exemplum addunt uxorem* (cf. ad pag. 28, 9.) vel *exempli causa nominant uxorem*. cf. Krebs. Antib. pag. 337.
89. — 2. *in animi aegrimoniam incidit*. Mallet dixisset *in animi aegritudinem* vel potius simplic. *in aegritudinem incidisset*: quod vocab. in hac re est proprium maximeque usitatum. Quod antecedit *sed et*, id sane miror; siquidem praemitti debebat *non modo* vel simile quid. Nam de eo quidem dubitari non licet, quin recte dicatur *non modo — sed et*. (Vide Zumpt. Gr. L. §. 335. et Weberi librum utilissimum *Uebungsschule f. d. lat. Stil* Excurs. IV. pag. 520.) Itaque hic puto atque etiam ponendum fuisse; quamquam suspicor fore quod Wytténbachium defendi posse putent his verbis Ciceronis de Off. I, 37, 133. *Nihil aliud fuit in Catulis, ut eos exquisito*

Pag.ed.princ.

- iudicio putares uti literarum. Quamquam erant literati; sed et alii: hi autem optime uti lingua Latina putabantur. de quibus vid. Hand. Tursell. II. pag. 516.
- 88.v.3. *obtet.* Vid. adn. ad Muret. Vol. I. pag. 490. Vs. sq. pro vv. *frustrata est luce malo destituta est sperata luce*, quia verbi deponentis *frustrari* particip. perf. est in iis deponentium participiis, quae non satis probentur. Vid. Zumpt. Gr. L. §. 682. Krueger. §. 137. Cf. infr. 215, 13.
- 6. *narratiunculis.* Cf. ad Muret. Vol. I. pag. 377. — Vs. 16. pro *Septembre* scriptum oportebat *Septembri*; de *Eloquentiae professione ordinaria*, i. e. munere Professoris Eloquentiae ordinarii, vid. ad pag. 61, 16. et Nolt. Lex. Antib. pag. 693. sq. De vv. modo antecedd. *non malam quidem illam* vid. ad pag. 95, 14.
- 18. *de Doctore umbratico.* Vid. Krebs. Antib. pag. 784. sq. et 565. in v. *Paedantismus.*
- 20. *Antecessoris.* Sic vocari iuris professorem notum est etiam tironibus.
- 90.— 3. *ut censeretur studebat.* Huius structurae exemplum laudant hunc locum: *Caesar maxime studebat, ut — hanc (partem oppidi) — ab reliqua parte excluderet.* Auct. lib. de Bell. Alexandr. cap. 1.
- 92.— 18. *Latinae cathedrae.* Cf. ad 277, 22.
- 93.— 13. *nativitatis.* Vocabulo huic prorsus reiiciendo substitui debebat *ortus*. Cic. de Legg. II, 2, 5. *ita quum ortu Tusculanus esset (Cato), civitate Romanus, habuit alteram loci patriam, alteram iuris.*
- 17. *eruditae civitatis.* Vid. Krebs. Antib. pag. 326. cf. supra ad pag. 2, 16. Non magis probatur *literata civitas* quae vocatur infra pag. 164, 5.
- 94.— 6. *valuisse adversus Wesselingium.* Cic. Acad. II, 27, 80. *hoc nonne videtur contra te valere?* — Quod sequitur *innumerales*, ea est forma Ciceroniana; altera *innumeri* poetica.
- 95.— 5. *Nunc.* Immo iam, iam vero. cf. ad 72, 7. — De seq. adiect. *universatis* vid. ad Muret. Vol. I. pag. 159.
- 12. *inde a longo tempore.* Cf. ad 22, 11. De v. *superstruebantur* cf. Quinctilian. I, 4, 5. *quae (grammaticae) nisi oratoris futuri fundamenta fideliter iecerit, quidquid superstruxeris, corruet.* quem locum frustra quaesiveris apud Forcellin. Habet Gesnerus, cuius doctrina et copius parum diligenter usi videntur, qui Forcellini Lexicon nuper apud nos ediderunt.
- 14. *probatissimae quidem illo.* Scribere debebat *prob. illo quidem*; sed in hoc aliquoties peccavit Wyttenb. cf. supra 89, 5. infra 96. extr. 109, 12.
- 20. *novissima tempora* non sunt *recentissima*, quod volebat Wyttn., sed *extrema*. De vv. *Reliquorum omnium* cf. Zumpt. in libro supra memorato, *Aufgaben* etc. pag. 281, 2.
- 23. *obiter.* Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 217. Krebs. Antib. pag. 543.
- 96.— 10. *decimum quintum.* Melius erat et usitatus *quintum decimum* vel saltem *decimum et quintum*. Contraria ratio sequenda est in iis numeris, qui vicenarium sequuntur. Cf. infra ad pag. 131, 2.
- 15. *stilum ad egregiam orationis facultatem exercitatum.* Proprie h. l. et recte dicitur *stilus — exercitatus*, ein ge-

Pag. ed. princ.

- über Griffel, eine geübte, gewandte Feder. Cf. Cic. Orat. §. 150. et vid. adn. m. ad Quinctil. X, 3, 1.
96. vs. 19. *praelegebat*. *Praelegendi* vocabulum de iis tantum dici posse videtur, qui scripta legendo praeuunt, quos discipuli tacite legendo sequuntur. Propterea rectius h. l. dixisset Wytenbachius *recitabat* [vel *legebat*.] LINDEMANN. Cf. infra pag. 108, 21. supra ad 77, 6. et vid. Krebs. l. l. pag. 619. Ceterum de hoc quoque verbo perperam disputat Bergmannus.
97. — 1. *maior — quam ab illius — perversitate expectari poterat*. i. e. maior quam pro illius perversitate: quo genere loquendi vel maxime delectantur Latini.
- — 13. *Ruhnkenio recens Professore*. Vid. ad pag. 81, 23. Quod sequitur *sexagesimo et quarto*, pro eo consuetudo optimorum Latinitatis auctorum postulabat *sexagesimo quarto* vel *quarto et sexagesimo*. Sed de his semel dixisse satis est. cf. ad 96, 10. ubi, quod necesse erat, contrariam rationem commendavimus.
- — 17. *per auditorium ambulans*. Immo *in auditorio ambulans*, siquidem ne poterat quidem *ambulare per auditorium* propter auditorum subsellia. Domitianus imperator facilius sane nec temere per urbem potuit ambulare.
- — 18. *scidulam*. Controversa est vocis orthographia. Wytenbachius ad Sos. Charisti sententiam scripsit. Hic enim p. 80. Putsch. *Scida, charta, sine aspiratione a scindendo dicta est. Sed alii eam cum aspiratione schidam ἀπό τοῦ σχιδεῖν dictam putant*. LINDEMANN. Legitur apud Cicer. ad Fam. XV, 16., *scheda (scida)* ad Att. I, 20. extr. Cf. Ernest. in Clav. Cic. in h. v.
98. — 2. *decrecentes aliorum scholas — videret*. *Decrescere* est id quidem probum verbum, sed tamen vehementer dubito, num scholae, quae a paucioribus iam discipulis frequentari coeptae essent, *decrecentes* dici potuerint. Quare non possum quin sic scribendum fuisse dicam: *minus frequentari iam aliorum scholas — videret*.
- — 7. *degebat adhuc in familia*. Immo *degebat* (omiss. *adhuc* adv. quo hic minime opus est) *in domo*. cf. ad 72, 7.
- — 12. *Academiam*. Semel adnotasse satis habeo, dicendum fuisse *universitatem literarum*, pro nostrae quidem aetatis nostrarumque rerum conditione. *Academiam* vel potius *Academiam* habent Dresdenses, Tharandini, Fribergenses; *Universitatem* Lipsienses.
- — 16. *gubernatricem, ut vocant*. Bene *ut vocant* addidit Wytt. voce usus eo quidem sensu ab veteribus non usurpata, ceteroquin proba et Latina.
- — 19. *praesertim talium hominum*. Recte. Vid. ad Muret. Vol. II. pag. 211.
100. — 3. *En tibi — libros*. Sic non male; sed Ciceroniani sermonis haec est consuetudo, ut nusquam non cum nominativo coniungatur *en* partic., ac ne *ecce* quidem accusativum sequi so sinat, nisi uno loco de Fin. II, 30. in vulg. edd. *Ecce miserum hominem, si dolor summum malum est*. ubi noli dubitare quin cum optimis libris *ecce* deleas et cum Madvigio sic interpungas: *Miserum hominem! Si dolor summum malum est, dici aliter non potest*.
- — 7. *primo*. Scribend. *primum*. Vide Krueger. Gr. L. pag. 394 1) de discrimine horum vv. bene et dilucide disserentem.

Pag. ed. princ.

100. vs. 16. *Recte mones*. Vid. ad pag. 58, 9.

101. — 1. *An*. Vid. Zumpt. Gr. Lat. §. 353. Krueg. §. 516.

— — 5. *quod memini*. Usitatus meliusque est *quod meminerim*, quantum *memini*. cf. Zumpt. Gr. L. §. 559. Krueg. §. 614. Est etiam ubi legas *si memini*.

103. — 5. *Creatio mundi*. Cf. Krebs. l. l. pag. 259.

— — 11. *diluvium*. Hoc vocab. praeter poetas utuntur Plinius (Ep. VIII, 17. pr.) et Seneca Quaest. Nat. III, 27. et 29. ubi habetur etiam *inundationis* voc. quod maxime proprium in hac re videtur fuisse. Cicero de Off. II, 5, 16. *eluvionem* dixit et de Rep. VI, 21. *eluviones exustionesque terrarum*. Cf. etiam Krebs. l. l. pag. 294.

— — 14. *prodita sunt in libris sacris*. Mellius omitti videtur praepositio. Cf. Zumpt. ad Cic. Verr. lib. I, 18, 47.

— — *inspiratione divina*. Sic non licet dicere. Ciceronis est *instinctu divino afflatuque* de Div. I, 18. (cf. infra pag. 242, 21.) *instinctu inflatuque divino* ibid. I, 6.

— — 21. *praelegit*. Quoniam modo dixerat *recitamus*, hic quidem simplex *legit* ponendum erat. vid. ad pag. 96, 19. Sed praeterea nescio an *quaedam* vel tale quid addi oportuerit.

104. — 6. *puellum*. *Puellus* prisca forma affertur ex Ennio, Lucilio, Lucretio, Plauto, Varrone. Cf. Festum in hac voce et Nonium p. 158. LINDEMANN. Quare malo *puerulum*. cf. tamen Krebs. l. l. pag. 653.

— — 13. *veridica*. Sic recte vocatur *verax*. Contra *veriloquus* deterioris Latinitatis est.

— — 15. *tam facile — ac magistrae*. Immo *tam facile — quam magistrae*.

— — 21. *an item nescis, an Historia discatur*. Immo num *discatur* vel *discaturne*. Vid. Zumpt. §. 353. *) Krueger. §. 519. adn. 2.

105. — 1. *factis historicis*. Adiect. *historicus* sic non dicitur a veteribus. Vid. Krebs. l. l. pag. 386. Ideo scribendum erat, *in (rebus) factis, quae ab historiarum scriptoribus traduntur*.

— — 13. *probi an adulterini*. Apud Cic. de Off. III, 23, 91. *adulterini* nummi opponuntur *bonis*, apud Sallust. Jug. 12, 3. *verae claves adulterinis*.

— — 20. *nauclerus*. Immo *navicularius*, ut vocatur a Cicerone.

106. — 5. *totum quantum refert*. Hoc nondum legi apud ullum veterem scriptorem; quamquam improbandum esse non arbitror. Quae adhuc reperta sunt in scriptis veterum, ea licet videre in Vechneri Hellenolex. pag. 134. sq. 181. et Heusingeri ad eum librum adnotat. Cf. Krueger. Gr. L. §. 611. adn. 5. Ex Graecis illud maxime memorabile est, quod dixit Aristophanes Ran. 1135. εὐθὺς γὰρ ἠμάρτηεν οὐράνιον γ' ὄσος. *statim enim aberravit caeleste quantum*. i. e. tantum, quantum caelum ab terra distat.

107. — 13. *inculcanda memoriae*. Quintilian. VI, 4, 5. *Firmissima quaque memoriae iudicis inculcanda sunt*. Quod vs. 7. dixit *Verissime mones*, id supra pag. 106, 1. melius dixerat *Verissime ais*. cf. ad pag. 100, 16.

108. — 4. *imperique ingenium*. Sic poetae dicere licebat; in prosa oratione ubi de rebus agitur, *naturae* vel *proprietas* vocab. usurpatur: ideoque parum Latinum est *linguae, oratio-*

Pag. ed. princ.

- nis, sermonis, saeculi ingenium, quibus maxime delectantur recentiores.*
108. vs. 18. *similibus collectionibus.* Cf. ad pag. 84, 3. Hic fortasse sic licebat dicere: *simili commentariorum (in unum) collectorum corpore.* Ceterum Plinio epist. III, 5, 17. *electorum commentarii* sunt, quae apud Gell. N. A. IV, 14. (cf. Suet. in Iul. Caes. cap. 58.) dicuntur *collectanea.*
109. — 7. *harum instar.* Cf. adn. mea ad Muret. Vol. I. pag. 212. Qui sequitur genitivus *plerorumque* (aut fem. *plerarumque*) non reperitur apud ullum veterem probumque scriptorem.
- — 15. *potestas.* Pro *potestate* dici *vis* poterat. cf. ad pag. 27, 6.
- — 18. *observatisque.* Cf. supra ad 81, 6.
110. — 7. *gloriola.* Non satis apte h. l. dicitur illorum hominum *gloriola* factum esse, ut pauciores in scholas Rubnkenii ventitarent; praesertim quum haec addantur: *discipulis suis persuadentium* etc. Quamobrem *vanitatem* potius illorum *superbiamque* commemorare debebat Wytenb., neque dubito quin ille pro *gloriola* simpl. *gloria* scribere voluerit, ut de gloriae cupiditate vel ostentatione intelligeretur: quod sane Latinum est. At *gloriotam* qui sic dixerit, fateor me novisse neminem.
- — 9. *scholis non opus haberent.* Forma dicendi haec est haudquam imitanda, qua nullus veterum scriptorum usus esse reperitur nisi Columella de R. R. IX, 1, 5. *ut graminibus ita frugibus roburneis opus habent.* Cf. etiam Krebs. l. I. pag. 560.
- — 21. *quod in proverbio dicitur.* Cf. quae supra diximus pag. 37, 1.
- — 23. *quondam alio tempore.* Mirus est hic quoque loquendi modus. Nam si *quondam* (*aliquando*) has scholas illi *usurpaverant*, necesse est id eos *alio tempore* fecisse quam fecit Wytt.; contra si *alio tempore*, non erat opus addi *quondam* i. e. quodam tempore quodcunque fuit. Itaque sic certe scribendum fuit: *alio quodam tempore* vel simpl. *quondam* vel etiam *olim* — *quondam* (qui *olim eandem quondam* scholas *usurpassent*), quod legitur apud Terentium Eunuch. II, 2, 15. *Olim isti fuit generi quondam quaestus apud seculum prius.* Similiter videntur *olim* et *aliquando* componi potuisse, et Plinius Hist. Nat. III, 5, 59. sic scripsit: *oppidum Formiae, Hormiae prius olim dictum*: quod ne ipsum quidem ineptum est; quamquam vv. *prius olim* omitunt codd. Gelenii.
111. — 6. *dimidium — discipulorum — numerum.* Quum *dimidius* adiectivo apud optimos scriptores aliud nullum vocabulum addatur nisi *pars*, h. l. sic dici decebat: *dimidiam discipulorum partem* vel simpl. *discipulorum dimidium*, quod ipsum substantivum probum est et *dimidiam partem* significat.
- — 11. *viduabat.* Viduare praeter Columellam et seriores scriptores poetae tantum in usu habuerunt; quare addidit: *ut ita dicam.* LINDEMANN.
- — 16. *quasi sectae.* Cf. de h. v. Krebs. l. I. pag. 713.
112. — 11. *recens — posito.* Immo non *ita pridem posito.* cf. ad 61, 23.
- — 13. *defuncti.* *Defunctum* vel *vita defunctum*, (*sua*) *morte defunctum*, nusquam dixit Cicero. Vid. Lex. et Krebs. Antibarb. pag. 275.

Pag. ed. princ.

112. vs. 14. *stator*. Hoc vocabulo, quod Iovis proprium esse constat, aliquoties in hoc libro usus est Wyttēb., me quidem non magis probante quam quod Ernestius Stieglitzium suum *patronum optimum maximum* appellavit. Aliquanto magis placeat *conditoris* voc. vel Virgilianum *fundator* vel ipsum etiam Annaeānum *stabilitor*. Aequè displicet etiam *stationis* voc. (cf. infra vs. 18.) quo mirifice delectatur Wyttē.; et licebat tamen *muneris* vel etiam *loci* voc. substituere commodissime. Cf. adn. ad pag. 31, 8.

— — *Maecenatis cognomine*. *Maecenates* nunc vocari optimarum literarum et artium patronos, in vulgus notum est: et iam Martialis lib. VIII. epigr. 56, 5. *Sint Maecenates*, inquit, *non deerunt, Flacce, Marones*. Sed eques ille Tuscus num iure ac merito ad tantam famae celebritatem, ne dicam immortalitatem, pervenerit, vehementer dubito. Verissime Wielandus: „Maecenas, der es bloss seiner Neigung zu Dichtern und schönen Geistern zu danken hat, dass sein Name bereits achtzehn Jahrhundert lang ein Ehrentitel ist.“

— — 23. *luculento — salario*. *Luculentus* quomodo dicatur, apparet ex iis quae supra diximus ad pag. 63, 5. De *salario* haec adnotavit Bergmannus: „*Salarium* bonae, quamvis non optimae, aetatis vox, proprie est *annona salis*, quae olim dabatur militibus, teste Plinio Hist. Nat. XXXI, 7. Vid. Facciol. [Forcellin.] voce *Salarium*.“ Pro eo sunt hodie quibus magis placeat *muneris merces* vel *muneris redditus*. Vid. Krebs. l. l. pag. 701.

113.— 1. *accipere persuaderet*. Rara nec imitanda structura. Sic tamen Corn. Nep. X, 3, 3. *ut ei persuaserit, tyrannidis facere finem libertatemque reddere Syracusanis*. Similiter indicandum est de iis quae infra leguntur pag. 240, 3. *Versus facere neminem hortabatur*. etiamsi Cicero sic dixit pro Sestio §. 7. extr. *haec minora relinquere hortatur*. Vidē de hac structura et similibus prudenter admonentem Zumptium Gr. L. §. 616.

— — 17. *recens advenam*. De *recens* adv. supra dixi ad 112, 11, 61, 23. Sed illud quoque h. l. est notabile, quod adverbium cum substantivo copulatur. (*Novum Lugduni advenam* dixit infra pag. 258, 14. quod ne ipsum quidem placet.) Talia enim tametsi nonnunquam apud veteres scriptores reperiuntur (velut Plaut. Pers. IV, 1, 57. *Tu nunc hominum mores vides. τῶν νῦν ἀνθρώπων*. Tacit. Annal. II, 20. *Gravibus superne ictibus conflectabantur*. XII, 61. *nullis extrinsecus adiumentis velavit*. Liv. II, 23. *Exprobrantes suam quisque alius alibi militiam*. XXIV, 8. *omnibus circa populis*. vid. Glossar. Livian. pag. 95. Kreyss.) cum magna tamen cautione ab nobis tractanda esse imitandaque videntur. Vid. Zumpt. Gr. L. §. 262. adn. In loco Ciceronis (quem laudavit Krueger. Gr. §. 502. adn. 2.) Verr. V, 50. *prae-fuisse classi populi Rom. Siculum, perpetuo sociis atque amicis Syracusanum*. vix dubites quin *sociis* pariter atque *amicis* pro adiectivo possit haberi. Quae quum ita sint, melius sane sic scripsisset Wyttēbachius: *paulo (non multo) post adventum in Bataviam (in hanc urbem), ubi primum in Bataviam venit, quum non ita pridem advenisset vel etiam quum e Saxonia recens esset*. (Cic. in Verr. act. I. cap. 2. §. 5. *quum e provincia recens esset*.)

Pag. ed. princ.

114. vs. 1. *idem et Theologus et Graecarum Literarum scientia clarus, sed diverso uterque instituto.* Haec satis obscure dixit Wyttenbachius. Sive enim, de quo vix dubites propter voc. *uterque*, Ernestium pariter atque Albertium intelligi volebat, haec non sic simpliciter superioribus, quae ad solum Albertium referuntur, addere poterat, sed clarius facta alterius mentione hoc fere modo scribere debebat: *idem pariter atque alter et Theologus — clarus; quamquam (sed) diverso uterque instituto*: sive haec omnia de solo Albertio praedicabantur, quod indicare simplex *idem* videtur, in posteriore membro rursus *uterque* illud ineptum et sic potius dicendum erat: *sed diverso quam (atque) alter instituto.* — In iis quae sequuntur nulla causa erat cur poneret coniunctiv. *existimem.*
- 21. *sedula excerptione.* Magis aptum fuit hoc: *sedula eorum, quae maxime memorabilia essent, excerptione.* Ipsum *excerptione* voc. legitur apud Gellium N. A. XVII, 21. Nunc *excerptiones* variis diversisque in locis factas cursim digessimus. Cf. supra ad pag. 52, 23.
115. — 10. *adversariorum.* Cf. ad pag. 37, 15.
- 18. *ut nomen — dedit — ita statim in ea eluxit.* Parum Latine atque inepte in his posita est *ita* particula. Cic. ad Att. XII, 18, 2. *Philippus ut heri me salutavit, statim Romanam profectus est.* pro Cluent. 19, 52. *ut quidquid ego apprehenderam, statim accusator extorquebat e manibus.* ibid. 13, 36. *qui ut se — penitus immersit, Oppianicus continuo sperare coepit.* Sed huius rationis exempla ubivis facile reperiuntur. Infra pag. 127. extr. 128, 1. similiter peccavit Wyttenbachius. cf. ad 279, 14.
116. — 2. *potissime.* Immo *potissimum.* cf. ad Muret. Vol. I. pag. 422.
- 8. *rudimentorum tenuis.* Saltem *rudimentis tenuis* i. e. non *ultra rudimenta vel elementa (prima)* scribendum erat. Vid. Zumpt. Gr. Lat. §. 313. Krueger. §. 380. 4. pag. 507.
- 6. *systema.* Cf. Krebs. l. l. pag. 759. et eundem pag. 304. in v. *dogma.*
- 10. *nimirum.* Cf. Krebs. l. l. pag. 526. Zumpt. Gr. Lat. §. 345. adn. Krueger. §. 507.
- 13. *homiliis.* Poterat scribere *concionibus*, id ut de orationibus sacris, uti vocantur, (in aede sacra habendis,) intelligeretur. Cf. ad Muret. Vol. I. pag. 288. adn. 3.
117. — 3. *eundemque in usum et finem.* Non est Latinum in (ad) *eum finem*, ideoque haec verba *et finem* omittenda erant aut saltem sic dicendum: *et idem spectans vel et eodem consilio.* Cf. Krebs. l. l. pag. 360.
- 11. *deinceps — ex ordine.* *Vocabula deinceps et ex ordine* sic differunt h. l., ut prius de tempore valeat, quo scriptorum illorum quisque vixit, posterius ad ipsam lectionem ordinandam spectet. LINDEMANN. cuius sententiam quemadmodum plane non perspexit, ita superbe vituperavit Bergmannus. De ipso *drinceps* cf. adn. ad Muret. Vol. I. pag. 260.
118. — 2. *antiquum nescio quid et plane Romanum spirare.* Poeticum hoc est loquendi genus. cf. ad Muret. Vol. II. pag. 175. Liv. III, 46. *inquietum hominem et tribunatum etiamnunc spirantem, locum seditionis quaerere.* Praeterea nescio an praestet et *plane Latinum.* Certe de orationis elegantia in his sermo est.

Pag. ed. princ.

118. vs. 4. *durities*. Magis quam *durities*, quae forma rarissima est, placet *duritia*, vel potius, quoniam hic de asperitate orationis et quasi moestitia agitur, *duritas*.
- — 19. *totius generis humani*. Malo *universi generis humani*.
119. — 3. *aisebat Ruhnck*. Immo inquit *Ruhnck*. Cf. ad pag. 69, 7.
- — 7. *quando — deduxerit*. Magis placeret, si *quum — deduxerit* scripsisset. Quamquam est quo se tuentur.
- — 12. *Annum primum supra quadragesimum*. Hunc dicendi modum defendens Bergmannus parum scite utitur Livianis (XXX, 35.): *Carthaginensium — caesa supra millia viginti*. Iure Lindemannus: „Qui Romanorum ita dixerit, invenire non potui. Videtur Wytt. ad Graecam dicendi rationem se composuisse, qui in eiusmodi formula *ini* ponunt.“ Quodsi ab usitata ratione desciscendum erat, sic saltem scribi debebat: *Annum primum praeter quadragesimum*.
- — 19. *habeat*. Immo haberet.
120. — 21. *elegans formarum spectator*. Terent. Eunuch. III, 5, 18. *Quum me ipse noris, quam elegans formarum spectator siem*.
121. — 22. *debabant*. Immo *debent*, ex Latinorum quidem constanti consuetudine.
122. — 7. *immunditiem*. Vocab. hoc nulla nititur idonea auctoritate. Dicendum erat *immunditias, sordes*.
- — 20. *Ruhnckeni aetatem proveciorem*. Cicero sano *provecam aetatem* dixit, *proveciorem* non item. Itaque malo *R. aetatem longius provecam vel grandiore aetatem*, quod ipsum est Ciceronis. Non sine exemplo est *aetate provecior* i. e. *aetate (natu) gravior* vel, quod legitur apud Cic., *natu grandior*.
123. — 7. *filiabus*. Sic scribi pro *filis* non erat necesse, quum antecederet *duabus*.
- — 10. *oculorum sensu orbata*. i. e. oculis capta: quo ipso hodie non raro utuntur perperam Latina lingua loquentes, quippe quum de iis qui caeci nati sunt usurpent.
- — 17. *nocturna lucubratione*. Solo concionitatis studio factum videtur, ut parum aptum adderet adiectivum. Nam ipsa *lucubratio* de nocturno labore ac studio dicitur. Haec est vero aut vespertina aut antelucana. — Quod extemplo positum est *ad strictiorem — modum*, equidem malo *ad modum strictiorem* vel *ad severiorem legem*.
124. — 9. *paucitatem brevitatemque temporis*. *Paucitas temporis* est exiguus spaciornum seu temporum numerus, quibus licebat ad studia reverti. Sed dicendum potius erat *temporum paucitas*. Formulae asperitatem emollivit addito *brevitas*, quod aliud significat. LINDEMANN.
125. — 11. *corruptelas scripturae*. Aptius est *corruptiones* vel *depravationes scripturae (lectionis)*.
- — 20. *perditorum*. Malo *deperditorum*. cf. 51, 3. et ad 127, 22.
126. — 13. *recusa*. Abstinentum est hac voce, quae nulla scriptorum auctoritate nitatur. Vid. ad Muret. Vol. II. pag. 177. et in primis pag. 10. Krebs. I. I. pag. 680. sq.
- — 16. *publice*. Hic neque *publice* neque *in publico* dici licet, sed *palam, propalam*. Vid. Krebs. I. I. pag. 652.
127. — 1. *inimicitiam*. Huius nominis pluralis numerus h. I. pariter ac pag. 159, 14. opus erat. Cf. Krebs. Antib. pag. 426, Zumpt. Gr. Lat. §. 94.

Pag. ed. princ.

127. *va. 3. verbo dicemus. i. e. paucis, breviter, brevi* (cf. ad Muret. Vol. I. pag. 411.) Verumtamen num quis veterum sic dixerit, non habeo dicere. Aliud est enim quod apud Cic. II. in Catil. 6, 12. sq. legitur: *Quod ego si verbo assequi possem, istos ipsos eicerem, qui haec loquuntur. — Hic ego vehemens ille consul, qui verbo cives in exsilium eicio, quaesivi. — Ceterum* cf. Krebs. I. I. pag. 803.

— — 7. *plerorumque. Immo plurimorum*, quia genitivus iste non est usitatus, ut supra diximus.

— — 12. *auctionis catalogo. Dicendum fuit indice librorum auctione (constituta) vendendorum* vel etiam *indice librorum in auctione vendendorum* (cf. Plin. H. N. XXIX, 4, 30.) Rius-modi libellum itidem vocare licet *indicem librorum, quorum proscripta (proposita) est auctio*. (Proprium in hac re verbum esse *proscribere* docuit Brisson. de Formul. pag. 485. sqq.) Ceterum pro *auctione* nunc vulgo *subhastationem* dicunt, quod aequè ac *subhastandi* verbum vitandum est.

— — 17. *similem eam Longini multo sibi usu cognitam. Scribere debebat cogniti. Certe nullo modo defendi potest cognitam, cuius tutelam frustra suscepit Bergmanus.*

— — 19. *sub Longini nomine. Immo in. Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 244.*

— — 21. *nullum porro dubium relinquebatur, quin. Immo, nulla iam dubitatio relinquebatur quin*, (cf. Cic. de Off. II, 5, 17.) *non iam erat dubium quin, non iam dubitari posse videbatur quin. Quod* Wytt. scripsit est sane quam barbarum. Cf. Weheri *Uebungsschule* etc. pag. 199. Krebs. I. I. pag. 305.

— — 22. *perdito. Immo deperdito. Wolf. Analect. IV. pag. 517. „Deperdito dedimus pro perdito, cuius vocis domicilium finitimum quidem est, sed tamen diversum. Nam perditae v. c. navis superesse possunt reliquiae quaedam, quamvis corruptae; deperditae nihil aut prope nihil reliquum est. Pluribus in verbis de significationem auget ita, ut rem confectam designet. Unde recte lectus in ff. apud Gesnerum h. v. deperditum explicat: quod in rerum natura esse desit.“ Cf. tamen Krebs. I. I. pag. 281.*

— — 23. *Ut vidit, ita — volavit et mox ut audiit — ita — probavit. Vid. supra ad 115. 18.*

128. — 3. *inventionis. Quid inventio differat ab invento, docet Krebs. I. I. pag. 442.*

129. — 6. *ad calcem. Cf. ad pag. huius ed. 2, 5. Pro auctario fortasse melius erat appendicem vel additamenta dicere.*

— — 11. *cuius compilator. Vocabulum hoc incertae fidei esse videtur ei, qui plura recentissimae Latinitatis exempla censoria notavit virgula in Wolfii Anal. II, 489. Sed apponamus locum Isidori lib. X. p. 1071. Godofr. s. v. „Compiler, qui aliena dicta suis permiscet, sicut solent pigmentarii in pila diversa mixta contundere. Hoc scelere quondam accusabatur Mantuanus ille vates, quum quosdam versus Homeri transferens suis permiscuit. Et quum compiler veterum ab aemulis diceretur, ille respondit, magnarum esse virum, clavam Herculi extorquere de manu.“ — Quid igitur est, quod compilatorem dici posse vel dictum esse negamus, cum praesertim compilare, compilatus, compilatio apud optimos quosque legantur? LINDEMANN.*

ed. princ.

- vs. 18. *familiam ducens*. Vid. de hac formula Schuetz. Lex. Ciceron. in v. *Familia* et Spalding. ad Quinctilian. I, 2, 24.
- extr. *impostore*. Vid. Krebs. l. l. pag. 405.
- 2. *sexagesimi et quinti*. Usitatus est *sexagesimi quinti* vel *quinti et sexagesimi*. Cf. ad pag. 96, 10.
- 18. *etiam tum quum adhuc vigeat*. Hoc si ad normam Ciceronianae consuetudinis et omnino meliorum scriptorum exigere velis, sic dicendum est: *quum etiamtum vigeat* vel *eo ipso quo (etiamtum) vigeat tempore*.
- 5. *Huc accedebat, quod nullos haberet — notaret*. Hic quoque indicativi *habebat* et *notabat* mihi quidem magis placent. Neque enim de cogitata re agitur, sed de vera.
- 2. *Casparus*. Nullam plane causam video, cur Lud. *Caspar* Valckenarius nominetur L. *Casparus* Valck. *Caspar* enim, ut *Balthasar*, terminationem atque exitum Latinum habet, qui est utique retinendus.
- 3. *decessore successor*. Cic. pro Scaur. §. 33. *Successori decessor invidit*. similiterque apud Tacitum Agric. 7. *decessor* opponitur *successori*. Quamquam autem *decessor* non fere dicebatur nisi qui de provincia decedens *successori* eam traderet, non tamen arbitror in Wytttenbachii verbis his quidquam reprehendi posse. Ulpian. Dig. I, 16, 4. *Recte faciet, si edictum decessori suo miserit*. Cf. Weber. *Uebungsschule* etc. pag. 179. In Digest. *decessor*, et *anteccessor* promiscue usurpantur.
- 1. *instaurandis*. Volebat, ut opinor, *reficiendis* sive *emendandis*. Cf. Krebs. *Antib.* pag. 432.
- 5. *glossas*. *Glossa* (γλῶσσα) significat vocem minus usitatam, quae alia usitatore notioreque interpretanda sit atque explananda; contra *glossema* (γλῶσσημα) proprie de illo ipso notiore, per quod *glossa* explicatur, vocabulo usurpatur: quamquam haud raro eadem qua *glossa* significatione dicitur. Vid. Quinctil. I, 8, 15. Sed a plerisque nunc inepte haec vocabula ad designandam quamvis interpretationem et explicationem adhibentur. Quamobrem *explanationes rarioribus obscurioribusque scriptorum verbis et loquutionibus adhibitae* dicere debebat Wytttenbach.
- 12. in *Critica* — *sacra*. Saltem dici licebat in *Crit. sacrorum librorum*, quod est in *libris sacris ad criticam rationem emendandis atque interpretandis*.
- 18. *Numismatum*. Immo *nummorum*. Quod antecedit *Iureconsultorum* vocabulum, pro eo usitatus est alterum *Iurisconsultorum*. Cf. etiam Krebs. l. l. pag. 459.
- 15. *rivalitatis*. *Rivalitas* Ciceronianum est. Tusc. IV, 26. *Illa vitiosa aemulatione, quae rivalitati similis est*. Sed haec vox quum haudquaquam tam late pateat quam nostra *Rivalität*, sed ad eos solos referatur, qui aemulantes de eadem muliere aut de eodem viro ab sese adamato conerant, h. l. fortasse magis appositum fuit *obtrectionis* vocabulum.
- 7. — 7. *orationis bonitatem*. Cic. Orat. 49, 164. *Quare bonitate potius nostrorum verborum utamur quam splendore Graecorum*.
- 12. *exhilararent*. Cf. adn. ad pag. 56, 14.
- 22. *hodiernos libros*. Nullus de veteribus scriptoribus sic usquam loquutus reperitur: apud quos *hodiernum* non dicitur

Pag. ed. princ.

- nisi de eo, quod *hodie* sit, non *heri* aut *cras* aut *perendia*. Ideoque *hodiernus dies* non refertur ad hanc aetatem, ad haec tempora eorumque conditionem, sed aut hesterno, crastino, perendino diei opponitur aut simpliciter sic usurpatum, ut hunc, quem quummaxime agas, diem spectet. Non magis igitur *hodiernos libros* quam *hodiernos mores*, *hodiernam eloquentiam* et similia, quas in horum recentiorum libris saepe leguntur, dicere licebat, sed potius *libros recentiore memoria (hodie) scriptos* vel *libros recentiorum*. Cf. Krebs. l. l. pag. 386. sq.
138. vs. 3. a — *facultate desueverat*. Cf. ad pag. 33, 13.
- 17. *quum semel os ad dicendum aperuisset*. Virgil. Aen. II, 242. Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris Ora, dei iussu non unquam credita Teucris.
140. — 3. *interius noscerent*. Immo *penitus* vel *diligentius*, *familiarius* novissent. Cf. ad pag. 26, 15. et 59, l. 245, 17.
- 8. *et adhuc in sene*. Hic quidem *adhuc* vitari sto poterat, ut atque etiam in sene vel eb in sene etiam scriberet. Sed de *adhuc* adv. perperam usurpato aliquoties diximus, et omnino non iuvat eadem decies repetere.
- 15. *vetantis amicos, ne — facerent*. Certo scribendum erat, *vetantis, ne amici facerent*; sed quum haec structura magis fuisset poetica, hoc potius praestabat: *vetantibus amicos facere*. Cf. Krebs. l. l. pag. 368. sq.
- 21. *herocis ingeniis*. Malo *praeclaris*, *divinis ingeniis* vel *heroum similibus ingeniis*. Vid. Weber. *Uebungsschule* etc. pag. 63. Krebs. l. l. pag. 383.
- 22. *intemperie quadam* etc. Gell. N. A. XVIII, 7. med. *Intemperies ista, quae melancholia dicitur, non parvis nec abiectis ingeniis accidit*.
141. — 13. *hoc enim est*. Non acuitur h. l. neque alii opponitur pronomen. Quare *hoc est enim* scribendum erat. Cf. adn. mea ad Quinctilian. X, 1, 78. extr.
142. — 8. *in quo formando Musae omnes et Gratiae conspirasse videantur*. Simile est quod de Xenophontis sermone dixit Quinctilianus X, 1, 92. *ut ipsae sermonem finivisse Gratiae videantur*. et Cicero (Orat. §. 62.) de eodem: *Xenophontis voce Musas quasi locutas ferunt*.
- 12. *nunc perditio*. Cf. ad pag. 127, 22.
- 20. *sed vero etiam ex Hegesia*. Non memini me sic usquam in veterum libris scriptum legisse, ut post *non solum* poneretur *sed vero etiam*. Itaque Wyttenbachius vel simplex *sed* ponere vel *vero* illud omittere vel in hunc etiam modum dicere debbat: *sed ex Hegesia quoque etiam* (Cic. ad Fam. IV, 8. *ut me non solum omnia debere tua causa, sed ea quoque etiam, quae non possim, putem*.) Non ineptum est ne illud quidem: *sed praeterea etiam ex Hegesia*. Similiter vero offendit infra pag. 150, 13. in vv. *sed vero longe fructuosissimam*.
144. — 7. *agram*. Vid. Krebs. l. l. pag. 136.
- 9. *experientia*. Immo *usu*. Vid. Krebs. l. l. pag. 340.
- 11. *prosa*. Vox Ciceronis tempore non usitata, sed iam apud Velleium, Suetonium, Quinctilianum non infrequens. Plerumque additur *oratio*, quia *prosa* adiectivum. [Quare Bergmannus h. l. *prosa scriptione* rectius scribi putat.] Sed ab-

Pag. ed. princ.

- solute etiam Quintell. IX, 4, 52. [et saepius.] Sēriores multo saepius usurpant. LINDEMANN. Cf. Krebs. I. I. pag. 647. sq.
146. vs. 7. *in oblivionem abirent.* i. e. in oblivionem adducerentur, oblivioni darentur, oblivione obruerentur. Sic infra 164, 12. Sed num quis velerum sic loquutus sit, non possum pro certo dicere. Seneca tamen de Brév. Vitae cap. 13. extr. *Sattus erat, inquit, ista in oblivionem ire.* Cfr. quae ad pag. 72, 13. adnotavi.
- 9. *situm sibi iudicium sequentibus.* Cf. Zumpt. Gr. L. §. 746.
- 14. *praeses produxerat.* Haud soló an apius fuerit *moderatore* dicere, cuius ductu auspicioque eiusmodi disputatio instituitur.
- 18. *eam de Andocide.* Hoc ferri nullo modo potest. Aut omittendum pronomen est aut repetito superiore nomine scribendum, *disputationem de Andocide.* Facile defenderetur *illam*, i. e. nobilem illam et praeclaram. cf. ad 219, 12. Vid. ad Muret. Vol. II, pag. 218. Zumpt. §. 767. adn. quem nunc mecum facere video.
- 19. *Orationem adversus Alcibiadem.* Haec oratio quum inscribatur *κατά Αλκιβιάδου, orat. in Alcib.* scribendum erat; *adversus* verum esset de oratione, quae πρὸς Αλκιβιάδην habita diceretur. Rtenim *κατά* (in) quasi domicilium habet in accusatione, πρὸς (*adversus*) tantummodo praesentem in iudicio, non *reum factum* declarat. Sic auctor argumenti orationis Demosth. in Leptinem: Ὁ πρὸς Αλκίτιν λόγος ἐκτελέσθη ἔχει τοιαύτην, ἐπειδήπερ παρὸντος τοῦ χρόνου, ἐν ᾧ ὑπείσθηνος ἦν κλέσι καὶ τιμωρίᾳ γράφων τις νόμος, βραβεύτο Αλκίτις αἰνδυνός· ὅθεν πρὸς αὐτόν, ἀλλ' οὐ κατ' αὐτοῦ ὁ λόγος.
- 20. *abdicare.* Hoc verbum non solet construi cum dativo eius, a quo quid abdicatur, ideoque vs. antecedit. *ab Andocide* dicendum est. Cf. Zumpt. ad Cic. Verr. pag. 110.
147. — 1. *habiturus etiam fuisset Hemsterhusium, si is adhuc [etiam-tum] vicisset.* Malo fuerit pro plusquamperf. *fuisset.* Vid. Zumpt. §. 498. Madvig. in Opusc. Academ. alter. pag. 327. sqq.
- extr. *instruere aggrediar.* Sic Clb. de Off. II, 1. pr. *De quibus dicere aggredior, si pauca prius — dixeró.* Sed usitator est altera structura *aggredior ad dicendum.*
148. — 9. *sexagesimo et nono.* Cf. ad pag. 131, 2.
149. — 2. *quod eius fieri posset.* De hac formula Wytttenbachio perquam familiari vid. Krebs. Antib. pag. 670. cf. supra pag. 21, 32. infra 188, 20.
- 8. *eruditioris Theologiae.* *Eruditus* adi. etiam-factis tribui constat. Vid. Krebs. I. I. pag. 326. cf. supra ad pag. 59, 17.
- 19. *forte — aggressus es.* Immo fortasse — *aggressus sis.* De *aggrediendi* verbo modo diximus.
150. — 12. *sed vero longe fructuosissimam.* Cf. ad pag. 149, 20.
- 17. *enchiridion.* Fortasse Graece scribendum nomen. Cf. Gellius Noct. Att. praef. Non enim Latine civitatem accepisse videtur. LINDEMANN. Vid. Muret. Var. Lect. I, 3.
151. — 3. *amrem patrem.* Longe usitatius est *alteram parentem*, hac tracta significatione. Vid. Cic. ad Fam. V, 8, 4. pro Milone §. 108. Krebs. I. I. pag. 574. Cf. infra ad 158, 16.
- 10. *in animum inducti.* Cf. ad 19, 7.
153. — 21. *Philosophiaeque profectum.* Cf. supra ad pag. 65, 6.

Pag. ed. princ.

154. vs. 22. *sui causa*. De his abhinc annos quattuor et viginti sic scripsi (in ed. Lindemann.): „Eiusmodi genitivum equidem putaverim a Romanis positum fuisse in *oppositionis vi et gravitate augenda*“ atque eadem etiam nunc mea est sententia. Cic. Lael. 16, 57. *Quam multa, quae nostri causa nunquam faceremus, facimus causa amicorum*. Postea alii quoque de eadem re disputaverunt, quos non attinet singulos enumerare. Tu mihi vide Zumpt. ad Cic. Verrin. pag. 542. et Madvig. ad Cic. de Fin. II, 23, 78. et in Addend. pag. 870. Cf. Krebs. Antib. pag. 46. Similiter scripsit Wyttenb. infra pag. 177, 6, 190, 2. 212. pr. 254, 2. 259. extr.
155. — 4. *verbo*. Cf. ad pag. 127, 3.
156. — 3. *dum — attingebat*. Immo *dum — attingit*. Vid. Krueg. Gr. Lat. §. 690. adn. 1. Krebs. l. l. pag. 306. sq.
- — 5. *correctiones in Xenophontem — in Ernestum scribebat*. Certe dicendum fuisse existimo, *correctiones Xenophontis — Ernestii scribebat*. Quamquam id ipsum non magis blanditur, quam si sic scriptum esset: *Xenophontem — Ernestum corrigebat*: quippe quum *emendandi* potius quam *corrigendi* verbum et praeterea pro Xenophonte ipso et Ernestio *Xenophontis et Ernestii oratio (sermo)* requireretur.
- — 9. *parum aberat quin*. Nemo Latinorum sic unquam dixit, sed *non multum (paullum) abest quin*, et istud aequie ineptum est ac si quis animum inducat pro eo dicere *non satis abest quin*, quum tamen *prope est ut* significare velit.
- — 13. *sub huius nomine*. Immo *huius nomine subscripto (ad-dito)*.
- — 16. *Valckenarium inter et Ernestium*. Postposita haec praepositio non invenitur nisi apud seriores et poetas, si excipias pronomina, veluti *haec inter, quos inter*. Usitatio structura, quum inter duo substantiva ponitur, ut h. l. quae tamen ipsa ratio praeter Tacitum et poetas neminem invenit fautorem. LINDEMANN. Cf. Liv. XXII, 3. *Etrusci campi, qui Faesulas inter Arretiumque iacent*. et vid. de hac re Zumpt. Gr. §. 324. Krueger. §. 690.
157. — 1. *cuique*. Aut omitti pronomen aut *utrique* scribendum erat.
158. — 12. *hodieque*. Non est sane Ciceronianum hoc vocabulum, sed tamen, ut arbitror, non prorsus damnandum. Tutius est vero simpl. *hodie* vel *hodie quoque* usurpare. Cf. ad Muret. Vol. I. pag. 204. et Krebs. l. l. pag. 386.
- — 16. *parens natura*. Bene Wyttenb. *parentem* dixit, non *matrem*. Cf. supra ad 151, 3.
159. — 2. *libris publice editis*. Immo *in publicum editis*. Cf. infra pag. 163, 23.
- — 5. *contentiosi*. De h. v. non satis usitato cf. Krebs. l. l. pag. 249.
- — 12. *velitariae*. Immo *velitarius, levis*. Illud nusquam legitur. De vocab. *inimicitiae* quod sequitur vs. 14. cf. ad 127, 1.
160. — 1. *notulas adspargere*. Sic contemptim dixerat Irriusor Klotzian; quare hic quidem non displicet *adspargendi* verb. Cf. Krebs. pag. 176. sq. De *notulis* supra diximus.
- — 4. *Literariis*. Cf. Krebs. l. l. pag. 468. De sq. verb. *Amoenitatum* cf. Plin. H. N. praefat. §. 14. *studiorum amoenitates quaerimus*. et Krebs. l. l. pag. 155.
161. — 8. *enthusiasmo*. Cf. ad pag. 9, 11.
- — 19. *non amplius*. Cf. ad pag. 62, 10.

Pag. ed. princ.

163. vs. 3. *publice in Prytaneo ali.* Hic quidem rectissime scriptum *publice*. Cicero de eadem re lib. I. de Orat. 54, 239. *respondit* (Socrates) *sese meruisse, ut amplissimis honoribus et praemiis decoraretur et ut ei victus cotidianus in Prytaneo publice praeberetur.*
- 4. *amicos experiri perfidos.* Immo *amic. cognoscere perfid.* vel *sentire*, quod v. est etiam elegantius. *Experiri* tentandi, explorandi probandique significationem habet. De his quae sequuntur quos *fidus duxerat* vid. ad Muret. Vol. I. pag. 115.
- 5. *Quid enim nisi perfidos appellemus.* Cic. ad Fam. IX, 21. *Quid tibi ego in epistolis videor?* ubi perperam supplent *agere.* Horat. Epist. I, 11. pr. *Quid tibi visa Chios etc.* Cf. Krueger. Gr. L. §. 480. adn. 3. Platon. Phaedon. 26. *τί δὲ ἡ ψυχὴ σοὶ φαίνεται;* Phaedr. pag. 234. C. *τί σοι φαίνεται ὁ λόγος;* Charmid. 4. *τί σοι φαίνεται ὁ νεανίας;* Euthydem. 77. *τί οὖν ἐπαίνοτό σοι (οἱ ἄνθρωποι);*
- 10. *Ulyssis.* Ulixis quin scribendum sit, haud facile quisquam nunc dubitat. Quam scripturam, veram atque et certam, quum commendasset Lindemannus, alteram potius sibi defendendam putavit Bergmanus, idem reprehensurus, eam si quis Germanorum posuisset. Cf. Plutarch. Marcell. cap. 20. *καὶ λόγους τινὰς εἰδύκτους καὶ κράτη γαλιᾶ, τὰ μὲν ἔχοντα Μηριόρον, τὰς δὲ Οὐλίξου, τοῦτέστιν Ὀδυσσεύς, ἐπὶ γυραφάς.* Ceterum cum vs. Homeri qui sequuntur h. l. comparari poterant Horatiana Sat. II, 5, 20. sq.
- 15. *uno tenore.* Cf. ad pag. 84, 17.
- 163.— 10. *unice a Ruhn.* Videtur sic scribere voluisse Wyttenbachius: *ab uno (solo) Ruhn.* Cf. ad pag. 20, 8.
- 22. *speciminibus.* Praestabat *documentis*, praesertim quum hoc voc. nusquam legatur plurali numero positum.
- 164.— 5. *literatae civitati.* Immo *literatis hominibus.* cf. ad pag. 93, 17. De *Literarum statoribus* cf. quae diximus ad pag. 112, 14.
- 12. *in — oblivionem abiret.* Cf. ad pag. 146, 7.
- 14. *Ruhnkenium: unde Ern. et didicit.* t. e. *R. a quo Ern. et did.* Sed adverbia haud raro etiam ad personas referuntur in Latinorum scriptis pariter atque Graecorum. Cf. de Latinis Krueger. Gr. §. 579. adn. 1.
- 165.— extr. *Venit denique tempus.* Malo *Ven. tandem tempus.* Recte infra pag. sq. vs. 15.
- 166.— 16. *hac loci angustia.* Immo *his loci angustiiis*, quod legitur pag. sq. vs. 1. Rarus admodum huius vocis est numerus singularis. Cf. ad Muret. Vol. I. pag. 428.
- 167.— 5. *postridie.* Cf. ad Muret. Vol. II. pag. 214.
- 9. *quae posteritas caveret.* Videtur Wyt. sic scribere voluisse: *quae posteritati cavenda essent;* praesertim quum mox (pag. sq. vs. 4.) haec dicantur: *ne rursus accendant, posteritas monenda est:* sed ad imperf. coniunct. ponendum eiusmodi locis inductus esse, quales sunt hi Liviani: *Consulem Marcellum haud procul esse; ad eum mitteret legatos XXIV, 37. et VIII, 24. Caveret Arethusiam aquam.* at eorum, ut aliorum complurium, alia est ratio. — De coniunctivo *mirareris* vs. sq. cf. quae dixi ad Muret. Vol. II. in Addend. pag. 498. extr.
- 21. *Iudorum Olympicorum.* Malo *Iud. Olympiorum.* „Semper autem, inquit Ruhnkenius ad Andr. Terent. Diāscal,

Pag. ed. princ.

- Latini dicunt *Iudi Megalensis*, et *Iudi Olympia*, *Iudi Pythia*, *Iudi Cerealis*, nequaquam vel varietate *Iudi Megalenses*. Vid. Quinctil. Inst. I, §, 58.⁶ Cf. Glossar. Liv. pag. Kreyss. 391, et vid. Spalding. ad Quinctil. loc. laud.
168. vs. 17. *correctiuncula*. Hoc demonstrat, pariter atque alterum *emendatiuncula* est insolens.
170. — 1. *affuit*. Melior mihi etiam nunc videtur forma *afuit*, quamvis dissonante Zumptio ad Cic. Verrin. pag. 951. Vid. Wagner. ad Virg. Aen. VII, 496. Peter ad Cic. Brut. §. 248.
- — 15. *abdicata — cathedra*. „*Abdicat se illa res*; Cicero [in Catil. 3, 6.] *Lentulus quum se praetura abdicasset*. — *Abdicata illa res*; Salustius [Catil. 47.] *Senatus decernit, uti abdicato magistratu Lentulus*.“ Sic Fronto (sive Arusian. Messus) in Exempl. Eloquentionum pag. Mali 489. Cf. Krebs. l. l. pag. 103. sq. Kritz. ad Sallust. loc. laudat. et vid. Elendii explicat. Cic. de Orat. II, 24, 103. Cf. etiam infra ad 377, 3.
172. — 8. *absque eo factum esset*. De forma *absque te esset*, *absque eo esset*, posterum comicorum propria cf. Muret. Vol. I. pag. 443.
174. — 1. *plegula expungenda*. Cf. supra ad 126, 12, et 83, 8.
- — 7. *palmarium*. Immo *palmare*. cf. ad 86, 16.
- — 13. *mediocriter tincto*. Loco Ciceronis supra laudato addatur hic (Brut. 58, 211.), ubi de Laeliae sermone praedicatur: *Ergo illam patris elegantia tinctam vidimus*. Utrobique ablativum eius rei videtur appositum, qua quis tinctus imbutusque dicitur. Quod imitari debebat Wyttenb.
- — 16. *recensione*. Hoc vocab. apud veteres non legitur ea, qua nunc saepe peragunt, significatione. Cf. Krebs. pag. 377.
175. — 4. *in festu — in festum*. Scribendum erat *in verbis Velleii — in ipsam scriptoria orationem*. Cf. Krebs. pag. 769.
175. — 5. *Alia cognita*. Ne Ciceronem quidam ab talibus abstulisse, ostendit hic locus de Off. II, 12, 42. *Adiuncta vero, ut iidem etiam prudentes haberentur, nihil erat, quod homines his auctoribus non posse consequi se arbitarentur*, et de Eio. II, 27. pr. *Perfecta enim et concluso, neque virtutibus neque amicitia usquam locum esse, si ad voluptatem omnia referantur, nihil praeterea est magno opere dicendum*.
- — 22. *ecquid illud esset*. Immo *quid* vel *quid tandem illud esset*. Numquid, *ecquid* quomodo usurpentur, docent Grammatici.
177. — 2. *venissent*. Immo *venerint*.
- — 6. *tui causa*. Cf. ad pag. 154, 22.
- — 14. *satis sibi esse — cognosci*. Sic recte Wyttenb. Qui nunc Latine scribunt mirum quantum delectantur formula minus probanda, *contentus sum — cognosci*, i. e. *satis habeo — cognosci*, quo utantur elegantiores.
179. — 15. *quid rerum agas*. De genitivo perperam adiuncto vid. ad Muret. Vol. II. pag. 83. *Nostrum was machst du, wie geht es dir?* Latinis dicitur simpliciter *quid agis?* contra *quid rerum geris?* *quid negotii geritur?* et simil. signif. *was treibst du?*
180. — 4. *quem se gesserit*. Immo *quomodo, quemadmodum se — gesserit*. Latini non dicebant *se bonum, modestum gerere*, sed *se bene, modeste gerere*. Cf. ipsum Wyttenb. infra pag. 254, 13. sq.

ed. princ.

vs. 17. *uterque* — *coeperant*. De plurali numero post *uterque* posito cf. Zumpt. §. 367. Krüger. §. 250. cum adh.

→ 3. *continuo*. Hoc adverb. sic legitur apud Quintilianum, ut sit i. q. *assidue*, *continenter*. Sic Wytt. infra 241, 22. Apud Ciceronem est *statim*, *subito*, *nullo moro interposita*: quo modo ipse dixit Wytt. pag. 288, 2. 251, 14.

→ 7. *luculentam capturam*. *Captura luculenta* dici videtur ut *luculentae divitiae*, *luculentum patrimonium*, *luculenta hereditas*, *luculenta conditio*, et id genus alia. LINDEMANN. Vid. ad pag. 63, 8.

→ 18. *pecuniae contentorem* — *animum*. Virg. Aen. 1K, 205. *Est hic, est animus lucis contentor*. Plin. Paneg. IV, 9. *contentor ambitionis et infinitae potestatis domitor ac frenator animus*. Cf. Bentl. ad Horat. Carm. IV, 9, 39. Cort. ad Sallust. Iug. 64, 1.

→ 18. *iterum iterumque*. Cf. Krebs. Antb. pag. 450.

→ 19. *interpretamentis*. Hoc est Gellianum Petronianumque voc. Dicendum est *interpretationibus*, *explanationibus*.

→ 20. *Tum quoque Himerius*. Scribendum est *Tum Himerius quoque* vel *Tum etiam Himer.* Similiter infra pag. 191, 20. dicendum erat: *Tum praeclare meruit de Celso quoque*.

→ 21. *demum sexennio postea*. Immo *sexennio denum post vel sexennio post demum*. De *postea* cf. ad 14, 18. Deinde haec scilicet an pro *Goettingae* scribendum sit *Goettinga*, propter ipsum quod antecedit verb. *prodit*.

→ 2. *vel* — *causa*. Cf. ad 154, 29. Habetur hic, ut infra pag. 254, 22., oppositio, ut ferri posse genitivus videatur.

→ 15. *lux affunditur*. Scribendum est, *lux affertur*. Nam *affundendi* verb. in hac loquutione ineptum est: Sed fortasse etiam melius erat pro *luce* h. l. *lumen* ponere. Vid. Krebs. l. l. pag. 474.

→ 16. *mentio occurrit*. Immo *mentio fit*, *mentio infertur*. *Occurrere* neque sic legitur neque quo sensu nunc saepe utuntur dicentes, hoc vocabulum *occurrit* apud Ciceronem. Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 231.

→ 30. *Tum quoque*. Cf. ad 188, 10.

→ 24. *forma quadrata*. Qui nunc perperam dicantur libri in Folio, in Quarto (pro quo Wyttend. h. l. dedit *forma quadrata*), in Octavo, in Duodecimo editi, eos melius dicas *forma binaria*, *f. quaternaria*, *f. octonaria*, *f. duodentaria*, editos.

→ 20. *chalcographorum*. Immo *typographorum*. Alterum de quo recte dicatur, ostendit Pansovits in Lex. Graec. v. χαλκογράφος.

→ 3. *a publica luce et utilitate cohibetur*. Certe dicendum fuit, *a luce et publica utilitate cohib.* vel *a luce et communi doctorum hominum util. cohib.*

→ 14. *in scriptis continentur*. Salius erat omittere praepositionem.

→ 1. *Neque minores ei gratias habeo*. Immo *Neque minorem ei gratiam habeo*. Cf. ad 252, 8.

→ 14. *oppressorem*. Hoc vocab. non satis idonea mittitur auctoritate. Licebat *victorem*, *domitorem*, *eversorem*, dicere.

→ 19. *nenimis cuiusquam*. Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 156. Quamquam prudentius est ab hoc genitivo (*nenimis*) abstinere. (Cf. Grot. ad Clo. pro Caes. §. 56. ed. minor. pag. 52.)

Pag. ed. princ.

- sq.) Cicero quam studiosè eum vitaverit, ex his clare perspicitur: „si iniuste neminem laesit, si nullius aures voluntatemve violavit, si nemini, ut levissime dicam, odio nec domi nec militiae fuit.“ pro Mur. 40. §. 87.
- 199.vz. 12. in *adipiscendo Gymnasii* — *Rectoratu*. Immo in *adipiscendo munere Rectoris Gymnasii*. Cf. Krebs. Antibarb. pag. 680.
- 200.— 1. in *praesente hoc libro*. Immo in *hoc libro*. Sed *praesens* iam in superioribus aliquoties vidimus minus bene usurpatum. Quod statim sequitur *eo brevior nunc commemoratione defungi possumus*, ne ipsum quidem satis apte dictum est. Certe pro *defungendi* verbo exspectes *uti*; quamquam sic potius scribendum fuisse existimo: *eo paucioribus nunc de his absolvere possumus*; ad quam rationem dixit Sallustius de Catilinae coniuratione se paucis velle absolvere: vel etiam sic: *eo paucioribus nunc cetera absolvere possumus*; quod item accedit ad sermonem Sallustianum.
- 4. *epistolas mutuo nostras et confabulationes*. Malo *mutuas epistolas nostras et sermones s. colloquia*. De *confabulationibus* cf. supra ad 30, 17.
- 10. *serae — posteritatis*. Ovid. ep. ex Pont. I, 4, 24. *Quam laudem a sera posteritate ferat*.
- 18. *reformatis*. i. e. mutatis, emendatis, correctis, ut Plinius dixit Paneg. c. 53. *reformare [et corrigere] mores depravatos*. Alia sunt quae apud solos poetas, alia quae apud poetas aequè ac prosae orationis scriptores leguntur. BERGMANN. Cf. Krebs. Antib. pag. 683.
- 201.— 1. In *Mureto*. Malo *Mureto*. Cf. ad 21, 10.
- 13. *elegantias*. Hoc plurali sic aliquoties usus est Gellius. Usitatio sane atque aptior in hac quoque re est *elegantia*; et *elegantia* potius cernitur in libris optimorum scriptorum quam *elegantiae*. Quamquam nunc multi eorum qui in scholis aut academiis docent, *elegantias* veterum explicantes, *elegantia* quae sit prorsus non sentiunt.
- 19. *situ et quiete*. Immo *cessatione et quiete*. Nam *situ* ne agri quidem recreantur, sed potius *Cessat iners rigido terra relicta situ*; contra *humus magno fenore cessationis colono respondet*. De *antequam* mox sequenti, pro quo utique praestat *antequam* dicere, vid. Hand. Tursellin. I. pag. 408.
- 22. *opus habuit otio*. Cf. ad pag. 110, 9.
- 202.— extr. *obiter*. De hac voce, qua qui nunc Latine scribunt mirifice delectantur, vid. Krebs. Antib. pag. 543.
- 203.— 18. *familiae*. Potius *suorum*. De *familia* supra diximus.
- 20. *revaluerat*. Etiam hoc verbum Ovidianum est et a senioribus tantum frequentatum. Dicendum erat *convaleuit [convalescerat]*, ut supra dixit Wytt. pag. 157, 20.] LINDEMANN.
- 206.— 8. *chalcographia*. Certe *typographia* dicendum est. cf. ad 192, 20. „Ceterum pro *chalcographia*, inquit Bergmann, rectius scribatur *chalcographeo*, a neutrius generis recto casu *chalcographeum*, Graece *χαλκογραφειον*, siquidem ea est huius vocabuli ratio ac similis *τυπογραφειον*, Latine *typographeum*, non item *typographia*, de quo monuit H. Stephanus de Abusu Ling. Graec. pag. 55.“
- 207.— 19. *iam ab incunabulis*. Liv. IV, 38. *impigrum iuvenem et iam inde ab incunabulis imbutum odio tribunorum*. De poetico voc. *natus* vid. adn. statim sequentem.

Pag. ed. princ.

209. vs. 7. *unicus* — *natus*. *Natus* pro *filio* quod dicitur, hic etiam minus excusari potest quam supra 207. 19. ubi vitare Wyttenb. eiusdem vocabuli repetitionem voluit. Vid. Krebs. l. l. pag. 516. sq.

— 10. *incidens*. Potius *quam incidisset*. Vid. de h. v. ad pag. 87, 2.

— 11. *per lusum*. Malo *per ludum*. Vid. Doederlin. Synonym. II. pag. 28. sqq.

— 17. *nil* Wyt. rarissime in hoc libro dixit (cf. 122, 19. 2, 7.); sexcenties *nil*, de quo vid. ad 3, 8.

211.— 22. *vulnus* — *imposuit*. Cic. de Fin. IV, 24, 66. *Quae hic reip. vulnera imponebat, eadem ille sanabat*, et sic etiam alibi.

212.— 1. *mei caussa*. Cf. ad 154, 22.

— 6. *contextum Oxoniensem*. Haec legens nemo veterum intellexisset. Dicere licebat *Plutarchum Oxoniensem* vel *Plutarchi scripta Oxonii edita* (typis expressa.)

— 13. *muros nostros*. Immo *moenia nostra*.

213.— 14. *regere sineret eos*. Non potest *regere* sic absolute dici. Itaque *regnare* scribendum erat aut *regere remp.*

214.— 1. *distracto agitatoque tempore*. *Tempus distractum* quid sit intelligitur ex loco Velleiano II, 114. ubi *animus mole onerum distractissimus*. LINDEMANN. *Tempus distractum et agitatum* Latinis dicitur illud quo variis curis ac sollicitudinibus distrahuntur et agitantur homines. Sic supra plenius pag. 43. *tempus curis distractum occupatumque*. et pag. 124. *imminutum distractumque multorum necessitate negotiorum*. Huc pertinet Ciceronis de Orat. III, 2. *vita distracta* vel, ut alii legunt, *districta*. BERGMAN. Ellendus in loco Ciceronis dedit *districta*, sed tamen utrumque per se bonum esse ait: in quo me habet adsentientem.

— 2. *peculiariter*. Immo *proprie*. Vid. Krebs. l. l. pag. 579. et cf. supra ad 44, 15.

— 6. *publice dedicantis*. *Dedicare* quum apud Latinos significet *diis consecrare*, ideoque potius dicendum *inscribere*: sed vulgarem loquendi consuetudinem, et hoc et aliis locis, perspicuitatis causa [?] Wyttenbachius retinuit. BERGMAN. Non esse reiciendum *dedicandi* verbum, bene docuit Krebs. in Antib. pag. 273. Sed *publice* quod h. l. adiunxit Wyt. prorsus ineptum est; nec vero satis placet participium, de quo cf. pag. 59, 1.

215.— 2. *vectigali*. Malo *reditu*.

— 13. *frustratus*. Malo *deiectus*.

— 14. *in eius offensionem incidi*. Cicero dicit *cadere, incurrere in offensionem*.

— 18. *sexto inde mense*. Immo *sexto mense post*. Nam *inde* sic dici non potest, ac si vel maxime posset, primo tamen loco ponendum esset. Neque enim quod nunc saepe legas *ab eo inde tempore*, (cf. pag. 258, 10.) *a prima inde pueritia*, (cf. pag. 241, 20.) unquam dixit quisquam veterum, apud quos sic modo scriptum reperias: *iam inde ab* etc. Cf. etiam ad pag. 22, 11.

216.— 2. *interius*. Cf. ad 140, 3.

— 4. *age* — *subiciamus*. Vid. Hand. Tursellin. I. pag. 205. sq.

— 6. *hucusque*. Immo *adhuc* vel *usque adhuc*. Cf. Krebs. l. l. pag. 380.

Pag. ed. princ.

216. vs. 20. *Graphices*. Sic Plinio quoque eadem ars dicitur H. N. XXXV, 10, 36. Wytttenbachius supra pag. 20, 12. vocavit *linearem picturam*, de qua cf. Plin. XXXV, 8, 5.

217.— 11. in editis libris nondum proditas. Cf. ad 103, 14.

— — 18. *ad via et ratione dissereendum*. Ne credas hanc verborum collocationem perversam esse, vide Krueger. Gr. Lat. §. 691. b) et Zumpt. §. 794. et cf. quae dixi ad Muret. Vol. I. pag. 452. in Addend. ad pag. 265. et Vol. II. pag. 215:

218.— 1. *excelluisse*. De hac perfecti forma minus usitata cf. ad Muret. Vol. I. pag. 353.

— — 3. *quando*. i. e. *quoniam*; cf. ad Muret. Vol. I. pag. 167. et vide Madvig. ad Cic. de Fin. V, 8. pag. 649.

— — 18. *aevi*. Potius temporis. cf. ad 22, 8.

219.— 12. *illam ad Stiglitziun*. i. e. celebratam illam, praeclaram; cf. ad 146, 18.

220.— 12. *pro libitu ac gustu suo*. Haec etiam scripta sunt inepte. Dicendum erat *suo arbitrato et libidine, ad suum arbitrium libidinemque*. Cf. Krebs. l. l. pag. 465. et 378.

— — 21. *primo obtutu*. Potius est *primo adspectu* vel *uno adspectu*. Cf. Krebs. pag. 648. sq.

— — 23. *in Stobaeo*. Immo *apud Stobaeum*. Cf. adn. mea ad Quinctil. X, 2, 15. Krebs. Antibarb. pag. 407. sq.

222.— 13. *aliisque passim auctoribus*. Videtur dicere voluisse *aliisque multis (per multis)* vel certe *aliisque non raro (non semel)* scriptoribus. Sed sic *passim* dici non licet. Vid. Zumptii *Aufgaben* etc. pag. 327, 9. Krebs. l. l. pag. 573.

224.— 16. *velut cum pulvisculo exhaustae*. Cum pulvisculo rem auferre, tollere, dare, primus Plautus dixit, cuius simile cum ramento. Cf. Bacchid. IV, 4, 29. Rud. III, 6, 7. Truc. prolog. 10. Caute addidit h. l. vir summus *veluti*, quia translatio cum verbo *exhaustire* videri possit audacior. LINDEMANN.

225.— 7. *Commentator*. Hoc aequè vitandum est atque *interpretatoris* vocab. Probe dicas *explicatorem, explanatorem* et simil.

— — 12. *ad vitae lucem revocare*. Scribi poterat *in lucem vel ad vitam revocare*, *ad vitae lucem* non item, ut videtur. Nam quod Cicero rationem quasi quandam *lucem* *jumenque* *vitalis* dixit, immane quantum ab huius loci sensu alienum est. Quamquam vix credatur Wytttenbachius Ciceronem in hac loquutione sequi voluisse: in I. autem or. adv. Catil. c. 6, 15. non legitur quod retulit Schuetz. in Lex. Cic. huius *vitalis lux*, sed haec potius: *haec lux aut huius caeli spiritus*. Nec vero comparari posse arbitror Virgilii locum Aen. VI, 828. sqq. de Caesare et Pompeio: *Concordes animae nunc et dum nocte premuntur, Heu quantum inter se bellum, si lumina vitae Adtigerint, quantas acies stragemque ciebunt!*

226.— 20. *necesse erat, ut ipse — cuperet*. Immo *necesse erat ipse — cuperet*, omitta *ut* particula: quae eadem pessime posita est infra pag. sq. vs. 4. post verb. *oportet*.

227.— 7. *bene Latine*. Cf. Madvig. ad Cic. de Fin. I, 3, 8. Krebs. Antib. pag. 192. sq.

228.— 16. *Latine mediocriter — docti*. Sueton. de clar. Gramm. 7. *nec minus Graece quam Latine doctus*.

229.— 3. *per totum literatum orbem*. Hic quidem sic scribi licebat:

Pag. ed. princ.

- ubicunque terrarum (gentium) erant (sunt), literatis hominibus.* Cf. ad pag. 2, 16.
223. vs. 1. *infinittum sil.* Usitatus est sane infinitum est. Cf. ad 68, 4.
- 2. *epistolarum consuetudo.* De commercio epistolarum, de quo hic agitur, nonnulli intelligunt etiam Ciceronis verba in epist. ad Fam. XIV, 18. pr. *non modo certa res nulla, sed ne genus quidem literarum veniebat in mentem. Unam enim partem et consuetudinem earum epistolarum, quibus secundis rebus uti solebamus, tempus eripuerat perfeceratque fortuna, ne quid tale scribere possem aut omnino cogitare. Relinquebatur triste quoddam et miserum etc.* sed haec facile vides huc referri non posse. Vid. Krebs. I. I. pag. 226.
- 15. *profectiores.* Non intelligantur h. l. aetate profectiores, natu grandiores (cf. ad pag. 122, 20.), sed qui plus in litteris profecerant vel maiores in studiis progressus fecerant. Itaque sic fere scribendum erat: eos qui plus in litteris profecissent etc.
- 18. *prouti Hemsterhusium factitasse.* Immo ut (sicut) H. fact. Vid. ad 55, 2.
224. — 2. *eiusdem vel alterius Auctoris.* Immo eiusdem vel alius Auctoris. Non semel hoc pronomen perperam usurpavit Wytt., eo deceptus, ut opinor, quod alter multis videbatur idem esse quod alius quis. At alter ubi sic dictum videtur, non signif. *irgend ein anderer*, sed potius *der Andere*, *der Nächste*, et substantivi fere vicem obtinet. Cf. etiam Zumpt. Gr. L. §. 141.
- 10. *sponte sua.* Usitatior est apud Ciceronem collocatio *sua sponte*; cf. tamen de Invent. II. §. 80. pro Sestio §. 100. e. adn. Matthiae (Liv. 10, 25, 12.) et vid. Madvig. ad Cic. de Fin. V, 17, 46. pag. 701.
226. — 2. *in lucem edere.* Potius est *edere*, omissis reliquis. Cf. Krebs. Antib. pag. 475.
- 4. *abortus.* Sic etiam apud Plin. H. N. praefat. §. 28. *abortus* dicitur tralata signif.
- 6. *inficetas istas dapes.* Pro *dapibus* scribere Wytt. debebat *epulas*, *escas*. cf. ad 77, 15. Nec vero *inficetus* epulis cibisve conveniens est epitheton, sed *insulsus*; quamquam h. l. propter ea quae antecedunt magis etiam placet *incoctus* i. e. non coctus, quo sensu dixit Plaut. Mil. Gl. II, 2, 53.
227. — 2. *profusione.* Potius *effusione*; quamquam non prorsus reiciendum est alterum.
- 10. *postquam — edidissem.* Rarissima haec structura est neo vero imitanda, quum sit verisimile, in eis locis, ubi sic scriptum legitur, *postea quum* alteri *posteaquam* substituendum esse. Interim vide Zumpt. Gr. L. §. 507. b. extr. et cuius mihi magis probatur sententia, Krueger. §. 637. 6).
228. — 20. *sq. vocent nec dubitent — videantur.* Latinitatis ratio imperfecti coniunctivos postulat.
240. — 3. *Versus facere neminem hortabatur.* De hac structura supra diximus ad 113, 1.
241. — 20. *a prima inde pueritia.* Immo iam inde a pr. puer. cf. ad 215, 9. De continuo mox (22.) sq. cf. ad 185, 2.
242. — 14. *rectrices.* *Rectrix* legitur apud Senecam, Columellam, Plinium; Ciceronis sunt *moderatrix*, *gubernatrix*, *dux*.

Pag. ed. princ.

244. vs. 11. *primo obtutu in oculos incurrat*. Hic quoque imperfecti potius quam praesentis coniunctivus ponendus erat, sicut infra vs. 19. bis. cf. supra ad 238, 20. sq. De vv. *primo obtutu* supra diximus ad 220, 21.
- 17. *assensum intelligentium — quasi ambirent*. Pro verbis *quasi ambirent* simpliciter scribendum erat *peterent*. Vid. Krebs. Antib. pag. 153. sq. Si tamen exquisitiore dicendi forma hic utendum erat, in hunc, opinor, modum licebat: *quasi emendicarent*. cf. Suet. Aug. 91. extr.
245. — 1. *in libris explicare*. Magis placet h. l. praepositionem omitti.
- 2. *id est, eam, quae, quid verum sit, spectat*. Haec verba quum non videantur a Wytttenbachio esse addita, ut modo dicta accuratius definirentur, sed pariter atque seqq. *quatenus ad veri cognitionem pertinent*, ipsius esse Ruhenkenii, sic potius scribendum fuit: *id est eam, quae quid verum esset, spectaret*; et mox: *quatenus ad veri cognitionem pertinerent*.
- 14. *virtutis speciem simularent*. Fateor me nusquam huiusmodi loquutionem legisse, et nescio an scribendum fuerit *virtutis speciem praeberent* (*prae se ferrent*) aut simplic. *virtutem simularent*.
- 17. *Noscebat se ipsum*. Immo *noverat se ipsum*. In hoc verbo non semel lapsus est Wytttenbachius. Vid. ad 140, 3. 59, 1. De nomine *Ulyssis* quod mox legitur vid. ad 162, 10.
246. — 2. *incidebat Villoisoni mentio*. Livius loco notissimo I, 57. *Forte potantibus his apud Sex. Tarquinium — incidit de uxoribus mentio*.
247. — 10. *vitiligator*. Plin. H. N. praefat. §. 32. *vitiligatorum, quos Cato eleganter ex vitiiis et litigatoribus composuit, (quid enim illi aliud quam litigant aut litem quaerunt?) et §. 30. Quid enim? (ait Cato,) scio ego, quae scripta sunt, si palam prosperantur, multos fore qui vitiligit, sed ii potissimum, qui verae laudis expertes sunt. Eorum ego orationes sino praeterfluere*.
249. — 17. *maledicentia*. Gellianum hoc vocab. vitari poterat, quum haberetur Ciceronianum *maledictio*. Cf. Krebs. Antib. pag. 479.
- 20. *poetastros*. *Poetaster* non est verbum Latinum, sed e vulgari Italorum sermone ductum. *Poetillam* vocat Plautus Truc. II, 6, 4. sed non certa lectione. MATTHIAE (Eloquent. Lat. Exempl. pag. 401. ed. 1.) Cf. Krebs. pag. 604. sq. et Noltén. in Lex. Antibarb. pag. 663. qui quum alia scripsit tum haec: „*Poetaster*, ein elender Dichter, quem, cum Cicerone *poetam de plebe*, cum Curtio *pessimorum carminum conditorem*, cum Petronio *poetam humillimi spiritus*, cum aliis *poetam ineptum et inconcinnum* et cum poetis *versificatorem*, cui *crasso vena liquore fuit*, dixeris.“ H. l. commode substituas *malos pravosque poetas vel plebeios versificatores*.
250. — 18. *invasionis*. Immo *incursionis*.
251. — 12. *hac amplius aetate*. Malo *hac etiam aetate* vel *hodie etiam nunc*. Mox continuo sequitur, de quo cf. ad 185, 2.
252. — 3. *sua ipse inopia*. Mirum quam saepe Wytttenb. in hac coniunctione verborum *ipse* pronominis nominativum posterit, ubi genitivum potius expectaveris.

Pag. ed. princ.

252. vs. 8. *sempiternas ei gratias — habituros relaturosque. Immo sempiternam ei gratiam* etc. Recte supra vs. 5. sq. Sollemne est enim *gratias agere*, contra *gratiam habere, gratiam referre*; nec licet *habendi* aut *referendi* verbo pluralem adiungere, nisi ubi forte *agendi* verbum cum *referendi* aut *habendi* copulatur, ut in his Ciceronis Philipp. III, 10. *meritoque vestro maximas vobis gratias omnes et agere et habere debemus.* ad Fam. X, 11. *Immortales ego tibi gratias ago, agamque dum vivam; nam relaturum me affirmare non possum.*
253. — 6. *debitum pro filiorum scholis honorarium.* Quum hic de pacta mercede constitutoque disciplinae pretio agatur, non satis aptum est *honorarii* vocabulum, de quo vid. Krebs. I. I. pag. 397. sq. Itaque hic simpliciter dici *pretium* oportebat. Quoniam autem *filiorum scholae* non intelliguntur, quas illi frequentabant, sed quas habebant ipsi, ac praeterea ferri non potest *pro* particula, utpote quae in talibus non cum substantivis, sed cum verbis coniungi soleat (velut infra pag. 264, 21. *pro unico — aliquid pretii pactus est*); hic locus sic est emendandus: *quod pro filiorum institutione debebant pretium* aut sic: *debitam scholarum quas filii frequentaverant (quibus filii interfuerant) mercedem.*
254. — 2. *suarum magis, quam sui, causa.* Cf. ad 190, 2.
255. — 11. *studium suum — facultatis modum consulebat.* Hoc sic dixit ut Quintilianus *animum suum, aures suas, vires suas consulere* i. e. ab iis petere consilium.
- 17. *ad mensam adhibere.* Longe est usitatius in hac re *coenae* vocabulum.
256. — 9. *genio saeculi.* *Saeculi genius* nullus est, sed *saeculum*, sed *mos et natura saeculi*, sed *ratio atque inclinatio temporum.* Vid. Krebs. pag. 370. sq.
- 20. *Quasi vero — dixisset — aut quasi non — ostendisset.* Immo *Quasi vero — dixerit — aut quasi non — ostenderit.* Cf. Zumpt. Gr. L. §. 572.
258. — 3. *si quae.* Cf. ad pag. 86, 14.
- 4. *propugnatrix.* Hoc vocab. adhuc nusquam repertum fuit nisi in quadam Inscript. apud Fabret. pag. 169., verumtamen bene formatum est nec videtur reiiciendum, praesertim quum etiam *pugnatrix* habeatur apud Prudent. et Ammian. Ceteroquin *vindex* dici poterat (sicut infra pag. 259, 1.) aut *defenstrix*, si verum est, Ciceronem in Timaeo hac voce usum esse.
- 10. *ab eo inde tempore.* Immo iam inde ab eo tempore. cf. ad pag. 241, 20.
- 14. *novum Lugduni advenam.* Cf. ad 119, 17.
259. — extr. *nisi ipsius.* Certe *sui ipsius* pro simpl. *ipsius.* cf. ad 254, 2.
262. — 7. *in saecularem memoriam.* Non unam ob causam haec verba vituperanda sunt. Primum enim non erat illud *saeculum*, sed annorum L spatium; deinde *in memoriam* Latine non dicitur. Quapropter sic scribendum fuerat: *ad recolendam memoriam impetratae* etc.
- 11. *programmatis.* Vid. Krebs. I. I. pag. 639.
- extr. *locos.* Vid. ad pag. 12, 20.
263. — 20. *Professorem depono.* i. e. Professoris personam depono s. exuo. Ovid. Metam. X, 105. *siquidem Cybeleius Attis Exiit hac hominem* (i. e. formam hominis) *truncoque induruit illo,*

Pag. ed. primo.

- Cic. de Fin. V, 12, 36. *ut si aut manibus ingreditur quis aut non ante, sed retro, fugere plane se ipse et hominem exuens ex homine naturam odisse videantur.* cf. de Off. III, 5. extr.
264. vs. 21. *pro unico.* Immo *pro uno.* Sane *unicus filius* (maritus), *unica filia* dicitur, *unicus liber* de uno libro non item.
- — 22. *nec enim ab re est.* In hac formula, quae signif. non alienum ab re est, non contrarium est, veteres scriptores neque *ab* neque *a*, sed ubique *ab* consueverant ponere.
265. — 9. *ulterius.* „*Ultra*, inquit HTursellinus, dici eleganter solet, quod vulgo *ulterius* dicunt.“ Atque hic simpl. *ultra* sufficiebat: quamquam etiam *identidem* aptum erat, itemque *amplius*, quod Wytenb. in locis huius libri quam plurimis perperam usurpavit. Cf. etiam Krebs. l. l. pag. 784.
266. — extr. *tacito.* Longe praestat altera forma *tacite*.
269. — 8. *in procinctu et abeundi et redeundi.* Rara admodum structura, cuius nullum aliud laudatur exemplum nisi hoc Plinii N. H. VI, 19. pr. *Regi LX millia peditum; equites mille, elephantum DCC in procinctu bellorum excubant.* Quoniam autem *procinctus* vocabulum est prorsus militare, ubi eo ad alias res tractato meliores utantur scriptores, quasi (*velut*) vel *tanquam* partic. praeposere solent. Quod idem fuit Wytenbachio faciendum.
- — 10. *diligente et quasi oeconomica — comparatione.* Cf. Quintilianus VII, 10, 11. sqq. et de *oeconomia* III, 3, 9. et I, 8, 9. ubi Spaldingius *scitam partium operis descriptionem* vocat, quae maxima ceruatur in fabulis, et quam in Terentianis Comoediis non semel tangat Donatus.
- — 20. *praesentium.* Potius *eorum qui aderant.* cf. ad 78, 7.
270. — 4. *is in perpetuum valedixit.* id est, *his ultimo vale* dicto, *is* semel *valere* iussis ac salutatis, discessit; nunquam postea reversurus: quemadmodum h. l. de sessionculis ironice dictum omnino accipiendum est; [quo sensu Cic. ad Fam. VII, 33. *ego vero*, inquit, *multam salutem et foro dicam et curiae.*] et, si ita accipiatur, caret omni reprehensione verbum *valedicere*; quo usus est Ovidius Trist. I, 8, 21. et Sedaeca Ep. 17, 8. quam Suetonius in Tiber. 72. scripserit *valere* dico; [*Nec abstinent consuetudine, quin tunc quoque, instans in medio triselino, adstante victore, singulos valere dicentes appellaret.* et in August. 53. *etiam discedens eodem modo sedentibus singulis valere dicebat.*] Ciceroni autem, cuius hac in re maxima auctoritas esse debet, *valere* iubeo, ad Att. V, 2. Similiter in malam partem legitur apud Ciceronem de Nat. Deor. I. exeunte: *si maxime talis est deus — valeat.* [ubi vid. Davis. et Moser.] BRUGMAN.
- — 16. *quod — magni est — momenti.* Sic recte scribitur; et quae res magna dicenda est, eam non licet *rem magni momenti* sic simpliciter dicere, ut faciunt multi eorum qui hodie scribunt Latine.
271. — 7. *duritiam.* Potius *duritiam.* cf. ad 118, 4.
- — 13. *ad extremam usque senectutem.* Usque est usque ad extr. *senect.*
272. — 4. *scopeto.* Novum hoc novae rei impositum nomen est. *Scopetum* formatum a *scopo*; *scopus* autem s. *scloppus* legitur apud Persium Sat. 5; 13. et solum debet qualis audiret, et cui buconis infans percutias: unde ad sententiam eius-

Pag. ed. princ.

- modi *bombardarum* minarum transfertur. Cf. Nolten. Lex. Antibarb. pag. 442. Ceterum Wytenbachius *sclopetum* bene vocavit *tubum ignisum*, qui nostro *Feuerrohr* haud male respondeat.
272. vs. 14. *canes* — *egregius*. Femininum in canibus venaticis habet Lucretius I, 398. Horatius Epod. 2, 31. ubi Mäseherlichius ait poetas amare feminina, propterea quod feminas maros sagacitate superare credantur. *Venaticos canes* dixit Cicero in Verr. lib. V, 13, 31.
273. — 5. *propter materiae intelligentiam*. Immo *propter rerum vel argumenti intelligentiam*. Quomodo *materia* dicatur, docet Krebs. I. l. pag. 484.
274. — 13. *A venatione*. Nescio an potius sit *Ex venatione*.
275. — 7. *non quasi divinarem*. Hoc non est Latinum. Dicendum *non quo vel non quod divinarem*.
- — 10. *sed quod* — *habiturus esset*. Ne hunc quidem coniunctivum plane damnaverim. Est enim suspiciandus et secum reputantis Wytenbachii. Cf. ad pag. 89, 15.
- — 14. *de spuria auctoritate*. Immo *de dubia (suspecta) auctor*. cf. ad pag. 40, 15.
- — 15. *ut sibi adferrem iusserat*. Harior haec est neque tamen improbanda structura. Cf. ad Muret. Vol. I. pag. 184. Zumpt. Gr. §. 617. Krueger. §. 569. adn. 1. b). nec minoris pretii est quod legitur apud Ter. Heaut. IV, 4, 15. *tube maneat*. Minus probatur *tubeo tibi hoc facias* (Tacit. Ann. XIII, 15. ubi Britannico iussit, *evsurgeret progressusque in medium cantum aliquem inciperet*;) et *tubeo tibi, ut hoc facias* (Tacit. Ann. XIII, 49. *quibus iusserat, ut instantibus cominus resisterent*.)
- — extr. *repetebat*, *dicens*. Proprietati sermonis Latini magis accommodatum est *repetens dicebat*.
276. — 15. *Litterarum Humaniorum*. *Litterae humaniores* nullae sunt. Cf. ad Muret. Vol. I. pag. 180. et 182. sq. Krebs. I. l. pag. 390. Hi I. *Litterarum antiquarum* scribi poterat.
- — 21. *penitus recusare*. Haud facile sic vetus scriptor dixerit, ideoque scribendum fuisse puto *prorsus recusare* aut *praecise* vel *obstinate recusare*, quemadmodum Cicero dixit *praecise, obstinate negare (abschlagen, verweigern)*.
- — 22. *atque adeo religioni ducens*. Hic quidem rectissime scripsit Wytenb. toties peccans in *adeo* adverb. usurpando. De loquutione *religionem ducens* (*religionem sibi ducens*) cf. Cic. de Off. II, 14, 51. Nec tamen ut hoc fugiendum est, ita habendum est *religionem*, *innocentem aliquando*, modo ne nefarium impiumque defendere. de Div. I, 35. *ante signum Iovis Statoris sine causa repente concidit, nec eam rem habuit religionem*.
277. — 1. *patris instar*. Cf. ad pag. 151, 3.
- — 3. *abdicatis Curatoribus*. Apud argenteae scriptores aetatis (velut Quintilianum) non raro legitur *abdicare filium*, *liberos*; legitur etiam *abdicare patrem* de filio patrem suum reiicientem (Liv. XL, 11. Curt. IV, 10, 3.) sed *abdicare consulem, praetorem, senatorem, iudicem* et similia nemo dixit. Quamobrem *remotis* vel *submotis Curatoribus* aut *remotis (submotis) a rep. Curatoribus* scribendum erat: cui mox opponitur *restitutis*. Cf. supra ad 170, 15.

Pag. ed. princ.

277. vs. 22. in *Graeca huius Academiae cathedra*. Quod *cathedram* toties in hoc libello dixit de professoris munere, id tacite facileque concessimus; sed *Graeca* haec Lugdonobatavae Academiae *cathedra* est profecto quam demiremur. Certe scribendum erat in *Graecarum literarum in hac Academia cathedra*. Cf. supra pag. 62, 18. 73, 13. 99, 3. 133, 1. 154, 4.
- 278.— 21. *ad coenam*. Potius *super coenam, inter coenam*. Cf. ad Muret. Vol. II. pag. 98.
- 279.— 1. *evigilans*. i. e. *experrectus*, pro quo apud Quinctilianum, Plinium, Suetonium, alios huius aetatis scriptores, nonnumquam *evigilandi* verb. reperitur.
- 14. *ut semel in lecto positus erat, ita*. Hic quoque omitendum *ita* et pro plusquamperf. perfectum ponendum erat. cf. ad 115, 18. Cicero Brut. 13, 51. *ut semel e Piraeo eloquentia evecta est, omnes peragravit insulas*. ad Att. I, 19, 6. *Ego autem ut semel Nonarum illarum Decembrium — eximiam quandam atque immortalem gloriam consequutus sum, non destiti eadem animi magnitudine in rep. versari*. Caesar de B. G. I, 31. med. *Ariovistum autem, ut semel Gallorum copias vicerit — superbe et crudeliter imperare*.
- 280.— 18. *quid post hanc vitam ipsum exspectaret*. Non sine causa exspectet quis sic dictum: *quid post hanc vitam ipsum maneret*. Verumtamen quod scripsit Wytttenbachius, defendi probarique potest his Horatianis (Sat. II, 1, 57.): *Ne longum faciam, seu me tranquilla senectus Exspectat seu mors atris circumvolat alis, Dives, inops, Romae, seu fors ita iusserit, exsul, Quisquis erit vitae, scribam, color*.
- 281.— 8. in *huius vitae fluctibus iactamur*. Praepositionem omitti iubet quum ratio ipsa tum perpetua et constans, qua veteres scriptores utuntur, loquendi consuetudo. Neque enim apud Virgil. Aen. I, 442. in vv. *iactati undis et turbine ullus co-dex ms. scripturam in undis* praebet, et quod apud eundem (ibid. vs. 29.) legitur *iactatos aequore toto Troas*, id a Ciceronianis (de Invent. II, 31.) *Quum nautae adversa tempestate in alto iactarentur* — nihil discrepat, nisi quod causa quae dicitur efficiens clarius est a Cicerone designata.

INDEX I.

BERUM ET VERBORUM

IPSA VITA RUHNKENII EIDEMQUE SUBIECTIS ADNOTATIONIBUS MEMORABILIMUM

Paginae sunt editionis principis.

---

vus absolute positus, ubi via videtur defendi posse 44. *adn.*
ius 268. *adn.*
chius Rector Gymnas. Zwollani 46.
miae Lugduno-Batavae aetas aurea 133. annus saecularis 167.
la indoles 245.
scentuli dialectica nuper imbuti quomodo se gerant 235.
tum obtinebant Graecae litterae 144.
yli versus 82. *adn.*
eticae scriptorum veterum editiones 244.
laus 140.
lius (Ioann.) Theologus inter Batavos Graece doctissimus 43.
45. eius obitus 113. de eo iudicium Ruhnkenii 114. *sqq.* eius
Ruhnkenii amicitia 118. *sq.*
ades apud Platonem 218.
randinus 256. *adn.*
nder Numenius Rhetor 143.
ndri Macedonis aetas 144.
clausum in pectore, aliud in lingua promptum habere 245. *adn.*
onium tractavit adolescens Valckenar. 53.
luthi exempla quaedam 208. *adn.*
gia linguae Graecae 27.
idis orat. in Alcibiadem 146.
andi consuetudo 37. *sqq.*
hon 146. de eo disputatio Petri van Spaan 146. eius dictum
9. *adn.*
orum monumentorum genera 23.
onii Lexicon Homericum a Villosiono editum 163. *et adn.*
onius Dyscolus et Dionysius Thrax Grammatici 80.
care se ad aliquem 233.
eius Oudendorpii partim editus a Ruhnkenio, partim ab Io.
sscha 193.
es Rhetor 127.

- Aquila Romanus, Rhetor 143.
Aristides Rhetor 50.
Aristippus 120.
Aristophanes Byzantius et Aristarchus, cum Zenodoto et Cratete, Criticorum primarii 50. cuiusque generis optimos quosque scriptores veluti censu agendo in suas classes redegerunt 145. *sq. et adn.*
Aristoteles, Dionysius Hal., Athenaeus, Longinus, Porphyrius, eruditissimi homines, veterum scriptorum interpretes 50.
Aristoxenus: *vid.* Mahne.
Arnaldus Hemsterhusii discipulus 47.
Arrianus 271.
Asiam totam et Aegyptum obtinebant Graecae literae 144.
Assequi et sequi 28. et *adn.*
Atacinus: *vid.* Varro.
Auctio Bibliothecae Gronovianae 191. *sq.*
Auctor libri de B. Afric. 208. *adn.*
Auctores classici Graeci omnis liberalis institutionis initium et fundamentum 55. eorum censura ab Grammaticis facta 145. *sq.* quo modo sint legendi 34. *sqq.*
Augustus 82.
Auris: *in aurem dicere* 171. *adn.*
Bachius Ernestinae disciplinae alumnus 47.
Bake (H. A.) 265. *adn.*
Bangius (Io. Christian.) scripsit Elogium Wytttenbachii patris 165.
Barthelepius Anacharsidis scriptor 172.
Beckius (Christian. Dan.) 219. *adn.*
Bellum Britannicum 179. de Hispanica successione 181.
Beneficentia pro *beneficentia* vitiose scribitur 261. *adn.*
Bentleius 222. excellens in fragmentis poetarum eruendis 135. eius disputationes 222. ei similis in omni Critices munere Ruhnkenius *ibid.* eius superb. dictum 239.
Bergerus (Io. Guil.) in eloquentia et antiquitate Rom. versatissimus 19. antiquitates Rom. et eloquentiae praecepta tradit Wittebergae 14. eius libri de Lat. eloquentia 15. incredibilis cognitio et copia bonorum librorum *ibid.* 165. 185. epistola ad Oudendorpium commendatio 19. eius disciplina quid effectum fuerit 23. Camerarii scripta constituerat edere 16.
Bernardus medicus, Thomae Magistri editor 45. 53.
Bibliotheca Bergeri 15. Burmanniana 174. *extr.* Gronoviana 191. *sq.* Lugdunobatava 166. 175. 192. Medicea 185. Paris. Regia 64. *adn.* Sancti Germani in Pratis 64. *adn.* Coisliniana, olim Segueriana 52. *adn.* Ruhnkeniana 255. 265. *adn.*
Biörnstaenius Suedus 249.
Bondamus 45.
Boschius (Hieron.) 209.
Bosius (Lambert.) praeceptor Albertii 116. *sq.* eius dissertatio *etymolog.* 27.
Bosscha (Io.) 193. *adn.*
Britannicum: *vid.* Bellum.
Brunckius 232. eius sententia de Timaeo Ruhnken. 59.
Brunsius (P. Iac.) *vid.* Terent.
Burgessius (Thom.) Britannus 189. 232.
Burmannus secundus s. minor (iunior) et Schraderus Franequerae Professores 45. eorum cum Ruhnkenio inimicitiae 92. 159. *sq.* Burm. cum Ruhnkenio facilius reconciliatus 92. in gratiam rediit 170. eius mors et bibliotheca 174. *extr.*

- Caesar 268.
 Calcaria: *vid.* Fraenum.
 Callimachus ab Ernestio editus 79. *sqq.* *Vid.* Ernestus, Ruhnkenius
 et Valckenarius. Callimachi locus laudatur 11. *adn.*
 Callimachus Grammaticus 145. *adn.*
 Camerarii (Ioach.) scripta edere constituerat Bergerus, postea Ruhn-
 kenius 16.
 Canibus longis a. vertagis in venatione utebatur Ruhnk. 271. *sq.*
 Canon scriptorum ab Aristophane Byzantio et Aristarcho confectus,
 sensim auctus et mutatus a sequentibus Grammaticis 145. *adn.*
 Capperonnerius praefectus Reg. Biblioth. Paris. 64. *sqq.*
 Cartesiana philosophia optimarum literarum studiis iniqua 111.
 Casaubonus (Isaac.), Ioseph. Scaliger et Claud. Salmasius literarum
 antiquarum principatum tenuerunt 24. 27. 163. Casaub. Bibl. Reg.
 Paris. praefectus 67.
 Catalogi codicum mss. quomodo plerumque et a quibus hominibus
 sint confecti 66.
 Catharina II. Russarum Augusta 192.
 Catonis tria poenitenda facta 176. *et adn.* de Q. Fabii Max. sermone
 iudicium 275.
 Celsi editio Lugdunobata 191.
 Celtica: in Celtica quod venationis genus usitatum fuerit 271.
 Censor Goettingensis Appuleii Oudendorp. 230.
 Chaerephon Socraticus 248.
 Chrysippi Stoicorum principis dictum 248. *cf.* 247. *adn.*
 Cicero quibus placet, hi multum profecerunt 33. eius genus dicendi
 281. Ciceronis adolescentis primus dolor 9. eius monitum 76.
 eius orationes quaedam et epistolae pro subditis habitae 219.
 eius locus emendatur 243. *adn.* eius locus explicatur 266. *adn.*
 eius loci laudantur 3. *et* 4. *adn.* 21. *adn.* 30. 42. 72. 79. *adn.*
 120. *adn.* 197. 210. *adn.* 213. *adn.* 221. *adn.* 233. *adn.* 266. 280.
 Correctores Gymnasiorum apud Batavos 63.
 Corpus animi non dominus, sed minister 271.
 Corradi (Sebast.) Quaestura 164. eius libri duas partes, alteram sup-
 peditante Ruhnkenio, edidit Ernestius *ibid.* *et sq.*
 Corruptela et labes exemplarium veterum 26.
 Crassa Minerva discere 12. *adn.*
 Crates (Mallotes) Grammaticus 50.
 Critica 24. 28. eius duplex munus 219. (*vid.* Fragmenta et Emen-
 datio.) qua ratione sit facienda 234. *sqq.*
 Criticorum munus 49. *sqq.* 144.
 Cuiacius 47.
 Cuipers (H.) celeber medicus, Ruhnken. familiaris 273.
Cum et Dum 178.
 Cyrus moriens ap. Xenophont. 280.
 Damascenus (Ioann.) 185.
 Dea Ignavia 19. 46.
 Defraudare genium suum 254.
 Demetrius Rhetor 50.
 Democriti scripta 145. *adn.*
 Demosthenes puer Callistratum concionantem audiens eloquentiae
 studio incensus est 9. eius dictum 259.
 Deus est in nobis 19.
 Dicere in aurem 171. *adn.*
 Dictandi negotium 75. *sqq.*
 Dictum Tragicum 247.

- Dierquens (Nicolai de) studia moderatur Ruhnkenius 21. *adn.*
 Difficiles veterum scriptorum loci qua ratione sint tractandi 96. *sq.*
 Difficultas linguarum veterum 98.
 Diogenis dictam 98.
 Diogenis Laertii locus defenditur 256. *adn.*
 Dianysia s. Bacchi festa: de his disputatio Ruhnkenii 268. lvi.
 Discenti quae sint necessaria 7.
 Dissensiones civiles in Batavia 180. *sqq.*
 Doctor ambraticus 89. *sqq.* cf. 126.
 Doctoris publici officia 79.
 Doctorum virorum proventus in Batavia adolescente Ruhnkenio 48. *sq.*
 Doctrinae necessitas 232.
 Doeverenus insignis medicus, Ruhnkenii collega et amicus 173. eius
 mors luctuosa Ruhnkenio 189.
 D'Orvillius 21. *adn.*
 Drakenborelius 45.
 Dukerus 45. eius et Ernestii maxime rationem habebat Ruhn. in
 tradendis Antiquitatibus 109.
Deus et Cuius 176.
 Edenburgenses Platonis novam editionem molientes 165. *extr.*
 Edwardsius 232.
 Eichstadius edidit Ruhnkeni in Antiquitat. Rom. Lectiones Academ.
 109. *adn.*
 Eldikius 232.
 Elsnerus et Raphaelius dictiones N. T. appoſitis Græcorum scripto-
 rum locis explicaverunt 117.
 Emendatio munus præceptorum Critices 134.
 Eschedé (Ioann.) disputatio de Tutelis et Insignibus Navium 148. *adn.*
 Ephores 236. *adn.*
 Epitharameum dictum 259.
 Epicuri orationem reprehendit Aristophanes Byzant. 145. *adn.*
 Ernestus (Io. Aug.) Ruhnkenio consociatus apud Rhterum 17. eius
 Narratio de vita Gesneri 137. Callimachus 41. 79—86. editio Me-
 morabilium Xenophont. 155. *sq.* Ruhnkeni de eo iudicium 114.
sqq. annotandi consuetudo in eo desiderabatur 99. eius doctrina
 qualis 219. Latine scribendi facultas 113. 118. *extr.* 233. scri-
 bendis edendisque libris dicitur esse dives factus 264. eius in
 omni actione facilitas 269.
 Ernestus et Ernestius 17. *adn.*
 Euripidis versus, quo usus est Chrysippus 247. et *adn.* eius cele-
 brata sententia 139. et *adn.*
 Expectare iudicium 250.
 Fabius (Q.) Maximus 275.
 Fabricius (Io. Alb.) de historia literarum antiquarum optime meri-
 meque meritis 147. eius in hoc genere diligentia et copia 235.
 Facilitas 266. *adn.*
 Fagellorum gens illustris et cum ea consuetudo Ruhnkeni 21. *adn.*
 Familiaris sermonis elegans imitatio 166. *adn.*
 Fischerus Lips. Timaei et Moeridis editor 60.
 Foetores verborum 82.
 Formae pulcritudine quantum valent 36.
 Fortunam sui cuique mores augent: vetus dictum 98.
 Fraenum aut calcaria adhibere discipulis debet intelligens magister
 236. et *adn.*
 Fragmenta poetarum dispersa ac latentia investigare et restaurare,
 præcipuum munus Critices 134. *extr.*

- Francisci regni conversio 208.
 Friedemannus (Frid. Tr.) *vid.* Ovidius.
 Frisii Nassavicas partes tuebantur 181.
 Frontinus Oudendorpianus 173.
 Gaisford (Th.) 185. *adn.*
 Galla Placidia Augusta: *vid.* Ruhnkenius.
 Gallyus Canonicus Norvicensis, amicus Ruhnkenii 52.
 Geel (Iac.) *vid.* Sueton.
 Gentium suum defraudare 254.
 Gesnerus (Io. Matth.) Graecas literas docet Gœttingae 12. 14. 17.
 cum Ernestio optimas literas ornat et tuetur apud Germanos 111.
 annotandi consuetudine parum usus est 39. eius editio Orphicorum
 83. sq. scriptorum Rei Rust. 84. epistolarum commercium cum
 Ruhnk. 232. mors 112. de eius Vita Narratio Ernestii 157.
 Glossaria antiqua Bibliothecae Lugd. 230.
 Goetz (Io. Adam.) 162. *adn.*
 Gorgiae philosophi morientis verba 279. *adn.*
 Gorgias M. Ciceronis filii in eloquentia magister 142. eius opus de-
 perditum *ibid.* cf. 148.
 Gothofredus 47.
 Graeca:
 ἀβίωτος βίος 88. *adn.*
 ἀβλεψία et ἀκρισία Toupil 220.
 ἀβληχος θάνατος 131.
 ἀδιάθετος 176. *adn.*
 ἀκίλντον (τὸ) 266. *adn.*
 ἀμαθία θράσος φέρει 75. *adn.*
 ἀμφιδέσιος 136.
 ἀναιμένον (τὸ) καὶ παιδιᾶδες 211.
 ἀνιμπόδιστον (τὸ) 266. *adn.*
 ἀντιστραφός 212.
 ἀποβροή (ῆ) τοῦ κάλλους 121.
 βίος βιωτός 88. *adn.*
 δούλων ἡμᾶρ 114.
 δυσκολία 266.
 εἶναι καὶ δοκεῖν 246. cf. 32. *adn.*
 εἰς τῶν πολλῶν, τῶν ἐκ τοῦ πολλοῦ δῆμον εἰς 140. *adn.*
 ἐκπνεύματουν τὸν τύπον 241.
 εἰλαίου θεῦμα ἀποφῆτι ῥέοντος 216. *adn.*
 ἐπιχειρηκασία 162.
 ἐπαπτικά 161.
 ἐργον 136.
 εὐγρηία
 εὐθανασία } 279. *extr.*
 εὐθυμία
 εὐκολία 29. medium tenet inter δυσκολίαν et εὐχρίαν 266. Ruhn-
 kenio vel adiutrix vel effectrix fuit et εὐθυμίας et εὐγρηίας et
 εὐθανασίας 279. *extr.*
 εὐροία 266. *adn.*
 εὐχέρεια 266.
 ἔχω λαῖδα, ἀλλ' οὐκ ἔχομαι 120. *adn.*
 θερμοαῖνεσθαι 121.
 κάλλος (τὸ) πάσης συγκατακνώτερον ἐπιστολῆς 30. *adn.*
 κριτικός (ὁ) καὶ καθαρτικός λόγος 241.
 κτήμα 77.
 λογαμὸς ὅσον πῆμα 75. *adn.*

- μελαγχολία 141.
 μέμναο' ἀπιστεῖν 259. *et adn.*
 μεταμεληθῆναι τρεῖς μεταμελείας 176. *adn.*
 μμηλὴν γραπτὰν ἢ πλαστὰν sui corporis fieri vetuit Agesilaus 140.
 οὐδ' εἰς οὐς λέγειν 171. *adn.*
 ὄψις πιστοτέρα ὧτων 72. *adn.*
 παραβλαστήματα κατ' ἐπακολούθησιν 259.
 πάρεργον 136.
 πολυτελέστατον (τὸ) ἀνάλωμα tempus 266.
 ῥεῖα ζῶντες Dii 266. ῥεῖα venit a ῥεῖν *ibid.* *adn.*
 σκυλακῶδες (τὸ) καὶ τὸ ἥσσι προσιπτεῖν 211.
 τεχνογράφοι 50.
 ὕπνος 279. *adn.*
 φορτικόν (τὸ) 42.
 φρονηματίας Chrysippus 246.
 χοῆμα 77.
 χρόνος εὐμαρῆς θεός 158. *adn.*
 ὧτα (τὰ) ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν 72. *adn.*
Graecae literas prius quam Latinas discendas esse statnebat cum
 Hemsterhusio Ruhnkenius 32. Graecae literae obtinebant Aegyptum et Asiam totam 144. pars Orientalium diu habebantur in aedemilis 12. earum cognitio florebat apud Batavos, in primis Lugduni 17.
Graeci incolae in Sicilia, Italia et maritima ora Asiae, Africae, Galilae, Hispaniae 144. adn.
 Graevius 94. *adn.*
 Grammatica interpretatio 26. Grammaticae scientiae usus 27.
 Grammatici et Critici 49. *sqq.* 145. *adn.* eorum edendorum ratio 53.
 Grammaticae Bibliothecae Coislin. 145. *adn.*
 Gronovii: Abrahamus 166. Iacobus 191. *extr.* comparatur cum Io. Schradero 246. *sq.* Io. Fredericus 94. *adn.* Latinarum literarum princeps 111. 133. *et adn.* pure scripsit, bene non item 297.
 Laurent. Theodorus 191. *extr.* Gronoviorum Bibliotheca 191. *sq.*
 Guilielmus IV. reip. Batav. postea Gubernator, Fraequebrae studiis operam dans, Hemsterhusii quoque disciplina usus 182.
 Guilielmus Fridericus Gubernatoris maior filius, studiorum causa Lugduni degens, quanti fecerit Ruhnkenium 195. *sq.*
Habere in numerato 225. adn.
Habitare in oculis civium 72.
 Hahn (I. G.) 265. *adn.*
 Hakenius (Chr. Guil.) vetus Ruhnkenii civis et aequalis, notitiam vitae ipsius petit a Ruhuk. atque impetrat 177. ad eum epistola Ruhnkenii 178. *sq.*
 Hambergerus 83. *sq.*
 Hana (Henr.) editurus Phrynichum Arabium (i. e. eius Apparatum Sophisticum) 199. de eo honorifice iudicans Ruhnk. *ibid.*
 Harlesii negligentia in repetendo Elogio Hemsterhus. 178.
 Hassenkampius (I. M.) familiaris et amicus Wytenbachii 149.
Haud dubio 74. adn.
 Heerenius vitam Heynii scripsit 112. *adn.* 113. *adn.*
 Heilmans (Gerard.) socer Ruhnkenii 120. eius filia minor Mariam uxore Ruhnk. *ibid.* *et sqq.* (*cf. pag. 107. extr. huius edit.*)
 Heineccius eiusque uxor 88.
 Heliodorus reprehenditur 266. *adn.*
 Hemsterhusius (Franc.) Tiber. filius 132. moritur a. 1790. *ibid.* 203.
 fraterna caritate coniunctus cum Ruhnk. *ibid.* Ruhnkenii exemplo

- adductus ad studium Platonis 60. eius libri de philosophia Fran-
cica lingua scripti *ibid.*
- Hemsterhusius (Tiber.) Graecarum literarum princeps 17. 46. eius
summa in habitu, vultu, gestu, motu, cum comitate gravitas, pru-
dents orationis sedatum quoddam fumen 20. *sq.* deus aliquis
visus est Ruhnkenio 21. prudens eius ratio tuendi literarum im-
perii 26. criticae scientiae in eo facultas 28. doctrinae et disci-
plinæ ratio et praestantia 21. *sq.* 34. 52. *sq.* 137. 222. 224.
alibi. analogiae inventor 27. in eo natura omnia finxerat ad gra-
vitatem 140. ardellionum impudentiam fere silentio repudiabat
269. *extr.* gravis ei illata offensio 181. eius editio Luciani 59.
scholae de historia Belg. 97. eius commentarii (adversaria) 131.
sq. 204. Hemsterhusii de Ruhnkenio iudicium et in eum animus
20. 31. 45. 47. 148. *alibi.* iudicium de Heynio 113. Wesselingio
et Valckenario suator fuit edendi Herodoti 86. eius Elogium ab
Ruhnk. scriptum 28. 141. *sq.*
- Hercules iuvenis 19. Musagetes 70. de Hero. dictum veteris poetae
249.
- Herellius Noribergensis et Hottingerus Turicensis conciliati Ruhnke-
nio 163. *cf.* 232.
- Heringa medicus 46. 53.
- Hermannus (Car. Frid.) *vid.* *Addend. ad* 181. *huius ed.*
- Hermogenes, Aristides, Theon, Demetrius, Rhetores 50.
- Herodotus a Wesselingio editus 85. *sq.* Herodoteus mos 77. *adn.*
Vid. etiam Thucyd.
- Hesiodum dictum de virtute 25.
- Hesychius ab Albertio ed. adiuvante Ruhnkenio 43. 117. 128. *sq.*
eius Lexico praemissa epistola ad Eulogium sitne Hesychii an
impostoris Graeculi 129. *sq.*
- Houssingerus (Iac. Fred.) 159. 232. *Vid.* Nepos.
- Heynius Ruhnkenii commendatione vocatur Goettingam successor
Gesneri 113. Wytttenbachium commendat Ruhnkenio 152. eius
commercium cum Ruhnk. 232. *Cf. etiam* Heeren.
- Hildebrand (G. F.) 193. *adn.*
- Himerius Wernsdorffianus 168.
- Hirtii dictum de Caesare 268.
- Historia literarum: viri in ea principes Meursius, Vossius, Ionsius,
Fabricius, Ruhnkenius 147. 225.
- Historiam qua ratione tradiderit Ruhnk. 96. de historia festinus
Ruhnkenii sermo cum puero quodam 98. *sq.* in histor. et anti-
quitate tracianda opus est Critica 171.
- Historici in Criticorum canonem recepti 145.
- Holstenius (Luc.) Bibliothecae Medicenae praefectus 67. *adn.* Por-
phyrio navavit operam 169.
- Homerus 114. 121. 123. 131. *adn.* 162. 245. 266. hymnos Homer.
tractavit Ruhnk. in Epistola Crit. ad Valckenarium 41. *sq.* hym-
norum Hom. editio 175. 183. *sq.* duos novos a se repertos Ruhn-
kenio miserat Chr. Frid. Matthaei 172.
- Hoogeveenius Gymnas. Delphensis Rector 46.
- Hoogstraaten (S. van) 265. *adn.*
- Hopflus (Nicol.) Bernae Helvet. 165.
- Horatius 23. 72. *adn.* 75. *adn.* 110. *adn.* 115. 139. 153. 167. 179.
adn. 207. 218. 234. *adn.* 238. 240. *sq.* 287. *sq.* 276.
- Hottingerus Turicensis et Herellius Noriberg. conciliati Ruhnkenio
163. *cf.* 232. Hottingerus elegantissimi iudicii vir 243. *adn.*
- Huberi Franequerani Antecessoris liber de Pedantismo 89.
- lablonskii (P. E.) eruditissimi Theologi opuscula 191.

- Ignarra** (Nicol.) 184. eius commentarii de Palaestra Neapol. 170. *adn.*
Ignavia et Virtus 19. *cf.* 46.
In numerato habere 225. *adn.* in oculis civium habitare 72.
Indoles, studium, via, discenti necessaria 7.
Ingenii et rationis facultates 217.
Institutionis momentum omne in quo sit positum 10. institutionis
 puerilis ordo praeposterus, quo primum Latinis, deinde Graecis
 imbuimur literis 32.
Interpretatio scriptorum veterum 39. 49. *sqq.* grammatica 26.
Ioannes Siceliota: vid. Siceliota.
Ionsius: vid. Historia literar.
Isocrates 236. *adn.*
Iudicium, κρίσις et censura 145. *adn.* iudicium expectare 250.
Iulius Rufinianus Rhetor 142. *sq.*
Iungius 113. *adn.*
Iuvenalis 161.
Iuvenes quomodo parentum errorem accipere debeant 18. *et adn.*
Kantius (Imman.) Ruhnkenii condiscipulus 10. *sq.* 61. 112.
Kastele (P. L. van de) 265. *adn.*
Kinderen (Ioh. der) Wytttenbachii discipulus 277. *sq.*
Klotzius (Christ. Adolph.) 159. eius lis cum Burmanno *ibid.* laceasit
 Ernestum et Ruhnkenium *ibid.* moritur 160. *Vid. etiam* Nepos.
Klotzius (Reinhold.) 219. *adn.*
Kniephofius Ruhnkenii magister 6. 10.
Koenius 45. editor Gregorii Corinth. 53. *cf.* 232.
Kulenkampfi Prof. Goetting. dictum de Timaeo Ruhnkenii 58.
Labes: vid. Corruptela.
Larcherus 71.
Latinas literas Ruhnkenius ut ἔργον et finem tractabat, Valckenarius
 ut πάρεργον 136.
Latine scribere quid sit 227. Latinos versus facere 240. *et adn.*
Laudari a laudato viro 3. *et adn.*
Laudatio qualis sit scriptio 5.
Lenaea 171.
Lenepius (Io. Dan.) 45. 222. *adn.* 232.
Lexicon Rhetoricum quoddam ined. Hesychio emendando et locuple-
 tando idoneum 129. Lexicorum scriptores veteres 50. *extr.*
Leyden (Fred. van) 265. *adn.*
Librorum apud Graecos aetate Solonis paucitas et raritas 144.
 Alexandri aetate multitudo *ibid.* eorum cognitio, interpretatio,
 censura, singularem poscens doctrinam *ibid.*
Lillenthalius 67. *adn.*
Linguarum veterum difficultas 26.
Lipsius (Iust.) Latinarum literarum princeps 174. in Velleio edendo
 ei palmam eripuit Ruhn. *ibid.* Lipsius, Scaliger, Salmasius, Gro-
 novius, Perizonius, maximi in optimis literis heroes, academiae
 Lugd. Professores 133.
Livius 74. *adn.*
Longinus Toupii cum adnotatt. Ruhnkenii 154. 168. 172. *sq.* de vita
 et scriptis Longini dissertatio Ruhnkenii 169. Longini fragmen-
 tum a Ruhn. deprehensum 127. *sq.* Longini locus a Toupio male
 tractatus 220.
Lublink (Io.) 265. *adn.*
Luciani editio Hemsterhus. 59.
Lutetia Parisiorum: eius Bibliothecae 64. abundantia in omni artium
 doctrinarumque et voluptatum genere 69. *sq.*
Lutulenti sunt 75.

- Luzac (Io.) 80. *adn.* 215. *adn.*
 Maass (I. G. E.) edidit Wytttenbachii praecepta philos. logicae 217. *adn.*
 Magnus vir nisi a magno viro laudari digne non potest 3.
 Maline (Guil. Leonard.) 89. *adn.* Wytttenbachii discipulus 277. *eius*
 Diatribe de Aristoxeno *ibid.* Wytttenbachii vitam scripsit 152.
adn. 277. *adn.*
 Mallii Theodori libellus de Metris ab Heusingero editus 126.
 Manutius 266. *adn.*
 Marklandus ratione, Toupius ingenio, Criticam facitantes 218. *extr.*
 Marklandi animadversiones de mutuis Bruti et Cic. epist. et eiusd.
 aliquot orationibus 219.
 Matthaei (Christ. Frid.) 172. 232.
 Matthiae (Georg.) Prof. Goetting. editio Celsi 191.
 Maximiani versus laudantur 120. *adn.*
 Medenbachius Wakkerus 160.
Medicinam temporis repraesentare ratione 4. *adn.*
 Meerheimii (Fr. Godofr. Aug.) litterae honorificae ad Ruhnk. scri-
 ptae 262.
 Meermannus (Gerard.) 19. M. minor 21. *adn.* 44.
 Meidanum Arabum scriptorem edere parabat Schultensius 209.
 Meliores partes quae sint in rep. 157. *sq.*
 Menagius (Aegid.) 256. *adn.* brevia quaedam scripsit de Analogia 27.
 Mendelssohnus 61.
 Menkenii Lips. libellus de Charlataneria Eruditorum 89.
 Messalae egregia et homine Rom. digna vox 257.
 Meursius (Ioh.) 196. 147.
 Miltiades: *vid.* Themistocl.
 Minerva: *vid.* Crassa.
 Moeris: *vid.* Fischer.
 Montfauconus 52.
 Morellus 232.
 Mores: *vid.* Fortunam.
 Mouchusius egregius academiae Goetting. curator 112.
Mundanum sum: dictum Diogenis 93. et *adn.*
 Mureti opera edidit Ruhnk. 199. 201. Latine scribendi facultas 201.
 228. 230.
 Musgravius (Sam.) et Tyrwhittus (Thom.) 71. cum his amicitiam
 iunxit Ruhnk. *ibid.* cf. 232.
 Nepos: eum Ruhnk. parat edere: eius fragmenta simul cum libello
 Mallii Theodori de Metris edita ab Iac. Fred. Heusingero: his ea
 de re cum Klotzio: alia his inter Io. Mich. Heusingerum et Au-
 gustin. Staverenum; utrumque Nepotis editorem 125. *sq.* 89.
adn. Nepotis dictum de Attico 16. genus dicendi 231.
Nequidquam et nequidquam: *vid.* Addend. ad 115. huius ed.
 Nieuwlandius 209. *sq.* eius obitus Ruhnkenio et Wytttenbachio pa-
 riter atque academiae Lugd. et literis luctuosus 207.
Nosse se ipsum 32.
 Numerare pecus est pauperis 237.
 Oderici libellus, quo Ruhnkenii sententia de festis Bacchi Atticis re-
 prehenditur 171.
 Officia doctoris publici 79.
Oleum sine strepitu fluens 218.
 Oosterdykius (N. G.) medicinae Professor clarissimus 273. *extr.*
 Oratores Attici 142. 145.
 Orphicorum carminum editio Gesner. 83. *sq.* Orphicum libellum de
 Lapidibus edidit Tyrwhittus 170. *adn.*

- Oudendorpius (Franc.) historiarum et eloquentiae Prof. Lugd. 30.
 collega Hemsterhusii 45. moritur eique succedit Ruhnk. 89. eius
 editio Frontini 173. Appuleii 192. sq.
 Ovidius: dictata Ruhnk. in Ovidii Heroides edidit Friedemannus
 110. adn.
 Pamphilus Terentianus 29.
 Paradysius in arte medica praeclarus et a Ruhnk. magni factus 189.
 Paulus Tarsensis 220.
 Pauperis est numerare pecus 237.
 Peregrinitatis crimen 93.
 Perizonius 133. eius exemplum in tradenda historia sequitur Ruhnk. 95.
 Pestelius 215. adn.
 Phidiae signum 42.
 Philemonis versus 88. adn.
 Philosophi a Criticis in canonem recepti 146.
 Philosophiae studium 16. philosophia Cartesiana et Wolfiana 111.
 Kantiana 112.
 Photius: Ruhnkenii inventum apud Photium in Agatharchide 128.
 Phrynichus: vid. Hana.
 Piersonus 45. 224. Moeridis Atticistae editor 53. cf. 232.
 Pittiscianum Lexicon Lat. 205.
 Plato philosophorum deus ante Ruhnken. minus bene tractatus 48.
 in Trilogias distributus ab Aristophane Byzantio 145. adn. eius
 dictum de amore 121. Timaeus 149. loci explicati 121. 218. 235.
 anacoluton 208. adn. Scholia in Platonem a Ruhnk. edita 163.
 extr. 186. sq. cf. 204. 276. 278. Vid. etiam Xenophon.
 Plantus 189. adn.
Pluralis elegans quaedam ratio 61. adn.
 Plutarchus 102. adn. 176. adn. 241. 249. adn. Vid. Wytttenbach.
 Poetae heroici, iambici, elegiaci, lyrici, tragici, comici, in Criti-
 corum canonem relati 145. poetae veteris de Hercule dictum
 apud Plutarch. 249. Vid. Scriptores.
 Pontedera (Iul.) doctus Italus eiusque cum Gesnero commercium 84.
 Porsonus 232.
Praeter alios 209. adn.
 Proclus 145. adn.
 Progrediundi in legendis scriptoribus recta ratio 36.
 Proverbia et proverbiales dictiones: *Aera quantum distant lupinis*
 110. adn. *canis e Nilo bibit* 87. adn. *dimidium facti habere* 234.
 adn. *fratrum gratia rara est* 118. *in cineres abire* 132. *in ocu-
 lis civium habitare* 83. *iter caeci* 93. *laureolam in mustaceo
 quaerere* 217. adn. *nil profuit pietas* 173. adn. *nodum in scirpo
 quaerere* 36. adn. *quam quisque norit artem, in hac se exer-
 ceat* 213. adn. *Sardi venales, alius alio nequitur* 221. *summa
 imis miscere* 8. *surdus fabulam narrare* 66. adn. *utramque pa-
 ginam facere* 55. adn.
 Pulcritudo formae quantum valeat 30.
 Quinctilianus Spaldingii 194. loci Quinctil. explicantur 145. adn. eius
 locus laudatur 132. adn. Quinctiliani indicium de Cicerone 33. extr.
 Rationis et ingenii facultates 217. ratio quaedam salutaris literas
 docendi in acad. Lugd. 78. adn.
 Rectores Gymnasiorum apud Batavos 63.
 Reiskius Ruhnkenium Valckenariumque duos Hemsterhusii simios
 vocavit 250.
Representare ratione medicinam temporis 4. adn.
 Ritterus (Io. Dan.) Wittebergensis Prof. insignis 13. sqq. munus

Prof. Iuris Publici in acad. Lugd. oblatum accipit 87. mox reputat 88. Ruhnkenium commendat Ruckero Antecessori Lugd. 19.

Röverus Ictus 45.

Rollini historia Rom. qualis visa fuerit Ruhnkenio 239.

Rossius 232.

Rozen (H. van) 265. adn.

Ruckerus Ictus Antecessor 19.

Ruhnkenius (Dav.) natus anno 1723. in Pomeraniae oppido Stolpa, exacta puerili institutione, traditur in disciplinam scholae Schlawensis, cui praeerat Kniephofus 5. sqq. inde Regiomontium in Collegium Fridericianum deferitur, ubi Kantium habet condiscipulum 10. sq. redux annos XVIII natus, mox eo consilio domo proficiscitur, ut Goettingam se conferat et Gesnero antiquas literas docenti operam det, maxime autem Graecae linguae scientiam maiorem sibi comparet 11. sq. sed retinetur Wittebergae, ubi quum per biennium Ritterum, Iurisprudentiam et Historias docentem, et Bergerum, Antiquitates Romanas et Eloquentiae praecepta tradentem, audivisset, progressuum specimen edidit disputationem de *Galla Placidia Augusta* (cf. 262. adn.); nonnihil etiam operae Philosophiae scholis tribuit 12. sqq. ad Graecarum studium literarum gnaviter persequendum profectus Lugdunum Batavorum adit Hemsterhusium, eiusque per sex annos disciplina utitur 17. sqq. cf. adn. ad 21. Graecis Latinisque scriptoribus Hemsterhusiana ratione tractatis, studiorum suorum fructum prodidit duabus *Epistolis Criticis*, altera de *Homero et Hesiodo ad Valckenarium* a. 1749. altera a. 1751. de *Callimacho et Apollonio Rhodio ad Ernestum* 31. sqq. quum interim operam praestitisset Alberto in edendo Hesychio et suadente Hemsterhusio Iurisprudentiae studium denuo suscepisset, cuius a. 1752. specimen prodidit *Thaletaei, Theodori aliorumque Commentar. Graec. in Titulum Codicis et Digestorum de postulando* Latina interpretatione et adnotationibus illustratos 43. sqq. novae scriptiois argumento sumto Platone, a. 1754. edit *Timaei Lexicon vocum Platoniarum*, cuius libri materia, vis, usus, praestantia, explicantur 48. sqq. monitus ut in Germaniam redeat, in Batavia manere constituit 61. sqq. a. 1755. Lutetiam Parisiorum proficiscitur, ibique annum transigit conferendis codd. editorum scripterum mss. describendisque ineditis Grammaticis, Scholiastis, Rhetoribus, itemque cognoscenda urbe cum hominibus rebusque memorabilibus 64. sqq. ibidem cum duobus doctissimis Britannis, Musgravio et Tyrwhitto, amicitiam iungit 71. in sodalitiū Academiae Inscriptionum iam antea fuerat adscitus *ibid.* adn. monente Hemsterhusio redux provinciam Lectoris Graecarum Literarum suscipit a. 1757. eam auspicatus oratione de *Graecia artium et doctrinarum inventrice*: scholas habet interpretandis scriptoribus vel sacris vel classicis 72. sqq. Ernestio auctor et adiutor fuit in edendo Callimacho, Gesnero in Orphicis, Wesselingio in Herodoto 79. sqq. Curatorum nomine Rittero frustra offert cathedram Iuris Publici 87. sqq. Oudendorpio succedit a. 1761. in munere Prof. Histor. et Eloq. idque auspiciatur oratione de *Doctore Umbratico* 89. sqq. Latinos scriptores omnes iterum relegit ex iisque utilissima quaeque excerpsit 94. sq. iam scholas habet de historia universa 95. sqq. de Antiquitatibus Romanis 108. sq. denique interpretandis Latinis scriptoribus 109. sqq. Goettingam vocatus in locum Gesneri commendat Heynium 112. sq. proximus annus 1762. ei fuit luctuosus morte Io. Albertii 113. hic

alter erat ex Ruhnkenii amicis, de quibus quid iudicaverit, re-
 fertur 114. sqq. a. 1763. matrimonium init 119. sqq. a Latinis
 scriptoribus sibi tractandos edendosque sumit Rutilium Lupum,
 Velleium Paterculum et Corn. Nepotem 125. sqq. casu incidit in
 insigne fragmentum Longini 127. sq. alterum volumen *Mesychii*,
 ab Albertio inchoatum, absolvit editque 128. sqq. a. 1766. mor-
 tuo Hemsterhusio novum collegam nanciscitur Valckenarium 131.
 sqq. proximo anno 1767. functus munere Rectoris Magnifici, eo
 se abdicat sq. a. 1768. habita oratione, cui argumentum fecerat
 Hemsterhusium 141. *Elogium Hemsterhusii* *ibid.* et sq. eodem
 anno edidit *Rutilium Lupum* de figuris sententiarum cum *Aqui-
 lae Romani* et *Iul. Rufiniani* de eodem argumento libellis et
Historia Critica oratorum Graecorum, cuius consilium et causa
 explicatur 142. sqq. a Wyttenbachio accipit Epistolam Criticam,
 isque a. 1770. Lugdunum venit et mox intima familiaritate con-
 iunctus est cum Ruhnkenio 148. sqq. Ruhn. Ernestium adiuvat
 in nova editione Memorabilium *Xenophontis* 154. sqq. Ernestius
 ad eum scripsit Narrationem de vita Gesneri 157. R. domestica
 calamitate afflictus, Klotzii, Burmanni, Schraderi aliorumque ca-
 lumniis petitus, suae se virtutis conscientia et recte sententium
 testimonio tuetur 157. sqq. a. 1772. studia fepetens et Velleio
 praecipuas partes tribuens, item Longino et Scholiastae Platonis
 operam navans, Villoisoni aliorumque amicitia recreatur 162.
 sqq. alteram partem *Quaesturae Corradi* a. 1773. suppeditat Er-
 nestio 164. sq. Abrahamo Gronovio a. 1774. mortuo succedit in
 praefectura Bibliothecae LBatavae 166. sq. cf. 67. eius partes
 quaedam in agendis diebus festis ai. 1775. Academiae saecularis
 167. sq. a. 1776. edit *dissertationem de Vita et Scriptis Longini*
 168. sqq. Wyttenbachio a. 1777. Bibliothecam Criticam scribere
 instituenti primum dissuasor, mox suavor consilii atque adeo so-
 cius fuit 170. cum Burmanno secundo in gratiam redit *ibid.* sen-
 tentiam suam de *festis Bacchi* Atticis, ab Oderico reprehensam,
 confirmatam esse cognovit nova auctoritate Inscriptionis antea
 ignotae 171. sq. accidit ei mox novae suavis notitiae cum C.
 F. Matthaei Moscuensi, qui ei mittit duos a se repertos hymnos
 Homer. 172. Toupü *Longinus* tandem prodit a. 1778. cum adno-
 tatt. Ruhnkenii 172. sq. *Frontinus* Oudendorpii a. 1779. iuvante
 Ruhnkenio, eodemque a. *Velleius Paterculus* emittitur 173. sqq.
 tria ei hoc anno laeta obtigerunt 175. a. 1780. hymnos *Homericos*
 duos, a Matthaeo acceptos, edit 176. morbo gravi correptus, sed
 cura Doeveryeni restitutus, testamentum facere cogitat 176. sq.
 vitae suae notationem ad Hakenium mittit 177. sqq. in dissen-
 sionibus civilibus quomodo se gesserit 180. sqq. altera editione
 a. 1782. renovat *hymnos Homer.* cum duabus *Epistolis Criticis*
 183. sqq. mox Florilegii Stobaeani insigni fragmento potitur. 185.
Platonica edere constituit a. 1783. sed mox ad alia convertitur
 185. sqq. a. 1784. attulit quaedam in utramque partem insignia
 Ruhnkenio 189. Valckenarium collegam morte amittit a. 1785.,
 novo collegae Te Watero lablonskii opuscula edenda commendat
 189. extr. et sqq. tum etiam de *Celsi* editione apud Luchtmansios
 facta praeclare meruit 191. ex auctione Bibliothecae Gronovianae
 publicam ditat 191. sq. *Appuleii* Oudendorpiani pars I. *Metamor-
 phoses* continens tandem prodit a. 1786. cum praefat. Ruhn.
 192. sq. idem tempus Ruhnkenio conciliavit notitiam amicitiamque
 G. L. Spaldingii 193. sqq. eius dolor e civilium rerum a. 1787.
 conversione 195. sqq. Schweighaeusero quum in *Appiano* tum

vero in *Polybio* edendo presuit pariter ac Wytttenbachio in Plutarchi editione 198. H. Hanam commendatione sua adiuvat eique *Phrynichum Arabium* edendum tradit 199. *Timaei*, itemque *Elogii Hemsterhusiani* alteram editionem, tum *Mureti* opera a. 1799. emittit 199. sqq. ad unum et continuum opus edendi libri quum senectute tam temporibus neo publice nec privatim opportunis tardior factus a. 1791. promit *Scholiastam Platonis*; avocatur filiae maioris gravi morbo et obitu Francisci Hemsterhusii, quocum ei frateram prope necessitudo intercedebat 201. extr. et sqq. ad *Scholiastam Platonis* denuo redit a. 1792. ac denuo inde avocatur vetere illa perfectionis opinione ac spe ad Vellelum traductus, a quo tamen ipso rursus avocatur cura *Schelleriani Lexici Lat.*, cuius editioni praest et novum in literas confert beneficium 204. sqq. annus 1793. et sq. ei luctuosi fuerunt morte H. A. Schultensii et P. Nieuwlandii 207. sqq. altera consequuta est a. 1795. reip. conversio, noxia studiis et rei familiaris difficultate incommoda 212. extr. et sqq. in quo distracto agitatoque tempore brevem ei ad literas reditum attulit munus inexpectatum Fr. Aug. Wolfii, qui *Homeri* editionem ipsi dedicaverat 214. grave etiam illud fuit, quod oblatam deinceps Graecarum literarum cathedram Wytttenbachius, Spaldingius atque Wolfius repudiaverant 215. — Ruhkenii naturae, doctrinae, animi morumque dotes ac virtutes: *intelligentiae et cogitationis* naturalis facilitas 216. sqq. *doctrina* Graecarum et Latinarum literarum, historiae et antiquitatis 222. sqq. singularis quaedam doctrinae laus fuit in Ruhk. *bene scribendi facultas* 226. sqq. *institutionis et disciplinae* ratio 231. extr. et sqq. *animus* a natura imbutus *pulchri decorique sensu acerrimo*, qui legendis assidue optimis quibusque Graecorum et Romanorum scriptis aiebatur augebaturque 241. sqq. hic ei sensus fuit et *morum fons* et *officiorum regula* 244. sq. vera sui aestimatio cum candore et modestia coniuncta 245. sqq. eius iudicium maxime valuit in novis vocandis Professoribus 249. et adn. *magni animi* et *generosi documenta* 249. sqq. *bonus* fuit *paterfamilias* 254. sqq. inprimis vero *bonus civis* optimarumque partium et fuit et habitus est 256. sqq. *naturales* tamen *illae virtutes facilitatis, candoris, liberalitatis*, in cotidiana vitae negotiis et consuetudine eius iudicio et acumini nonnunquam offecerunt 259. sqq. adeptam in iurisprudentia facultatem, quam intelligentissimis iudicibus probaverat, minime prae se ferebat 261. adolescens creatus quum esset philosophiae Doctor et liberal. artium Magister, nemo tamen quisquam de eo honore ex Ruhk. quidquam audiverat, et praecissimi cognoverunt, cum quinquagesimo anno post denuo esse ab Acad. Witteberg. honorifice appellatum 262. in vita communi communis esse volebat et Professorem deponebat 263. extremis demum vitae annis rei faciendae necessitatem sensit, sed fructum huius officii non percepit, ceterum sibi ipse ignovit 264. sq. eo magis praedicanda fuit *libertas* Senatus reip. Batavae, quod Ruhkenii literatam suppellectilem Bibliothecae Lugd. vindicavit, pretiisque loco vectigal annum viduae filisque duabus constituit 265. in R. vitae facilitas 266. sqq. *ardellorum* impudentiam brevi interrogatione confutabat 270. cf. 98. — Quale corpus fuerit Ruhkenio, quibus puer et adolescens exercitationibus usus sit 270. sq. ex his exercitationibus retinuit et usque ad extremam senectutem facitavit ventionem, ideoque etiam *Scriptores Rei Veneticae* Graecos et Latinos libenter legens novam iis editionem destinaverat 271. sqq.

- extrema vitae pars inde ab anno aetatis septuagesimo quarto (1796.) usque ad mortem, quae consequuta est d. 14. m. Maii a. 1798. aetatis anno LXXVI. 273. *sqq.*
- Rutilius Lupus Ruhnkenii 142. *sqq.* *cf.* 109.
- Sallustii locus laud. 245. *adn.* de Catone 32. *adn.*
- Salmasius (Claud.) 24. (*cf.* Scaliger.) 27. 94. *adn.* 133. 163.
- Sanctocrucius 71.
- Santenius (Laur.) 170.
- Sapientes omnia quam facillime tractare pronunciarunt Stoici 266. *adn.*
- Saxius (Christoph.) 45. 165. *adn.* eius Onomasticon literar. *ibid.*
- Scaliger (Ioseph.) 94. *adn.* cum Is. Casaubono et Claudio Salmasio antiquarum literarum principatum tenuit 24. 27. 133. 163. 249. ab eo constitutae quondam disciplinae praeerat Hemsterhus. 17. venandi studio fuit deditus 272. *extr.* in fragmentis poetarum eruendis primus excelluit 135.
- Schelleri Lexicon Lat. curante Ruhnkenio editum 201. *sqq.* *cf.* *adn.* ad 206.
- Scholae ab Ruhnkenio de Latinis scriptoribus habitae 109.
- Schopen: *vid.* Terent.
- Schraderus (Io.): *vid.* Burmannus et Gronov.
- Schultensii: Albertus 207. Io. Iacobus *ibid.* eius filius Henr. Albertus *ibid.* et *seqq.* idemque viginti quatuor annos natus Prof. Orientalium literarum factus Amstelodami 208. patri mortuo successor Lugdunobataavorum traductus *ibid.* *cf.* 175. Meidaninum editurus 209. ei opuscula Iablonskii edenda tradit Ruhnk. 191. eius mors 207.
- Schurtzfeldschii Origines Pomeraniae 179.
- Scioptius 230. *adn.*
- Scriptores i. e. qui prosa oratione scripserunt, oppon. *poetis* 145. *adn.* quae sit in iis legendis progrediendi recta ratio 36. *Cf.* Difficiles.
- Senecae Latinitas 229. locus expl. 266. *adn.*
- Seorsim barbare scribitur pro seorsum 52. *adn.*
- Sequi et assequi 28. et *adn.*
- Sermonis familiaris elegans imitatio 189. *adn.*
- Sicellota (Io.) Hermogenis, non Aristidis, commentator 127. *adn.*
- Sieben (Barthol.) 48. *adn.*
- Siebenkeesii (Io. Phil.) Anecdota Graeca 162. *adn.*
- Smallenburgius Ictus 204.
- Socrates dolores salutare initiens familiaribus 10. Socraticum praeceptum 271.
- Solonis lex in cives neutrarum partium 256. *sq.* et *adn.*
- Somnus frater mortis 279.
- Sophoclis sententia 247. *adn.*
- Sora: *vid.* *Addend.* ad 117. huius *ed.*
- Spaan (Petri van) de Antiphonte disputatio 146.
- Spaldingius (G. L.) Quinctilliani editor 193. *sq.* ei nequidquam offertur Graecarum literar. cathedra in acad. Lugd. 215. Ruhnkenio carus 194. 232.
- Spanhemianum commentar. in Callimachum correxit Ruhnk. 81.
- Staverenus (Augustin.) Nepotis editor, infensus Ruhnkenio 126. 89. *adn.* *Cf.* Nepos.
- Stobaeus 259. *adn.* Stobaeani Florilegii Supplementum insigne reperit Ruhnk. 185.
- Stoicorum sententia 266.
- Struvius (B. G.) 67. *adn.*

- Stadium quid sit et quomodo excitetur 7. *sq.*
 Suetonius 82. 221. in Sueton. dictata Ruhnck. edidit Iac. Geel 110. *adn.*
 Sultzerus 61.
Tabernacula vitae in al. re ponere 210. et *adn.*
 Tylori (Io.) sententia de Andocidia orat. in Alcibiad. a Ruhnck.
 confutata 146.
 Tempus, sumtus pretiosissimus 269.
 Terentius 209. *adn.* 238. Terentianae scholae Ruhnkenii 110. dictata
 Ruhnck. in Terent. post Brunsum edidit Ludov. Schopen *ibid.*
adn. Vid. Pamphilus.
 Theaetetus apud Platonem 218.
 Themistoclem adolescentem dormire non sinebat tropaeum Miltiadis
 9. eius dictum 210. *adn.*
 Theocritus 121. *adn.* 245.
 Theon Rhetor 50.
 Theophrastus 269.
 Theopompus 236. *adn.*
 Thucydidem Herodoti fama ad historiam scribendam convertit 9.
 eius dictum 75.
 Timaei Lexicon Platicum 48. 51. *sq.* 149. *sq.* 166. *sq.* 200. (*cf.*
 Fischerus.) de eo sententia Kulenkampii 58. et Brunckii 59.
Tinctus literis 174. *adn.*
 Tollius (Herm.) Apollonii Lexic. Homer. edidit 163. *adn.* Burmanni
 secundi successor in cathedra Amstelodam. 170. *extr.*
 Toupi (Io.) Longinus 154. 172. *sq.* illiberalitas 168. facilitas in
 emendando 219. eiusdem insignis quaedam negligentia 220. com-
 mercium liter. cum Ruhnck. 232.
 Tragicum dictum 247.
 Tunstalli (Iac.) epistola ad Middletonum 219. *adn.*
 Tursellini libellus de historia 95. *sq.*
 Tyrwhittus: *vid.* Musgravius: edidit libellum Orphicum de Lapidibus
 170. *adn.*
 Tzetzes (Isaac.) 145. *adn.*
 Uffenbachii invenis studia moderatur Ruhnck. 19. *adn.*
 Ulixis constantia 162.
 Umbraticus doctor 89. *sq. cf.* 126.
 Unus multorum, unus ex turba 140. *adn.*
 Ursini (Fulv.) Virgilius comparatione Graecor. scriptor. illustratus
 125. *extr.*
 Valckenaerius (Io.) magni Valck. filius 215. *adn.*
 Valckenarius (Ludov. Caspar) in Homero critice tractando versatur
 41. Ammonium adolescens tractavit 53. Wesselingii socius in
 edendo Herodoto 85. *sq.* eius iudicium de Hesychii Lex. eiusque
 praemissa epist. ad Eulogium 129. *sq.* adnotationes in Calli-
 machum 79. *sq.* 82. in Xenophontis Memorabilia 155. *sq.* Frane-
 querae docet 45. Hemsterhusio successor destinatus 73. succedit
 eidem in literar. Graec. et histor. patriae cathedra 133. comparatur
 cum Hemsterhusio magistro et cum collega Ruhnkenio 133—141.
 cum Wesselingio 86. eius de rep. sententia 183. 258. ardelionum
 impudentiam cavillatione eludebat 270. moritur 189. collecta ab
 eo atque illustrata Callimachi fragmenta et Elegiam Catulli Calli-
 mach. postea edidit Io. Luzac 80. *adn.*
 Valesius 163.
 Varro Atacinus, non Attacinus 184. *adn.*
 Velleius Paternulus a Ruhnck. editus 162. 173. *sq.* 168. 204. 221.
cf. 109.

Venaticae rei scriptoribus Graecis et Latinis novam editionem destinaverat Ruhnck. 273. venaticis canibus qualia nomina ponenda sint ex praecepto Xenophontis 272.

Venationis genera duo 271. *sq.*

Versus Latinos facere 240. *et adn.*

Vertagis (canibus) in venatione utebatur Ruhnck. 271. *sq.*

Verum non est nisi unicum 221.

Vestigia ruris 118.

Veteres scriptores quo modo et ordine legendi sint 24. *sq. sq.* 32. *sq. al.*

Villoisonus doctissimus iuvenis 246. 71. edidit Apollonii Lex. Homer. 163. eius commercium liter. cum Ruhnck. *ibid.* 232.

Virgilius 8. 65. *adn.* 92. 111. *adn.* 120. 121. 139. 151. 212. 249. 276. *Cf.* Ursin.

Virtus et Ignavia 19.

Vita parum vitalis 88.

Vossius (Ger. Io.) 94. *adn.* 147.

Vossius (Io. Henr.) 232.

Vryhoffius 48. *adn.*

Vultus nitentis 221.

Wagenarii opus de historia patria Professorum scholis obfuit 97.

Wakkerus: *vid.* Medenbach.

Wassenaerii memoria scripta ab Wytttenb. 128. *adn.*

Water (I. G. Te) Theologus Arnobium atque Iablonskii opusc. editurus 180. *sq.* eius Narratio de Acad. LBatav. 182. *adn.*

Wernsdorffianus Himerius 188.

Wesselingius (Pet.) 94. *adn.* 45. eius Herodotus 85. *sq. sq.* scholae de historia 97. comparatur cum Valckenario 86.

Wolfianae philosophiae studium apud Germanos bonis literis necuit 111.

Wolffius (Fr. Aug.) Homeri editionem dicat Ruhnkenio 214. cathedram Lugdunobatavam repudiat 215. eius cum Ruhnck. commercium liter. 232. script. de Ruhnkenii celebri quodam reperto literario 128. *adn.*

Wytttenbachius (Dan.) patri suo, optimo viro, literarum amorem excolendique ingenii debet initia 165. epistolam criticam ad Ruhnck. scribit eumque sibi conciliat 148. *sq. sq.* Lugdunum Batavorum venit ibique annum fuit in scholas ventitans Ruhnkenii et Valckenarii 152. *sq.* Amstelodamum migrat et inde Lugdunum successor Ruhnck. 153. *sq.* Bibliothecam Criticam scribere instituit 170. Oederici scenicam Didascaliam censet 171. Ruhnkenii auctoritate in Batava terra retinetur 173. *cf.* 175. a Ruhnck. vitae ipsius notitiam et argumenta petit eiusque res accurate cognoscere atque 189. adiutore Ruhnkenio utitur in edendo Plutarcho 198. 212. 237. oblatam cathedram Lugd. aliquoties repudiat 190. 215. tandem accipit 276. *sq.* Ruhnkenium aegrotantem invisit 275. *sq.* Wytttenbachii oratio de adolescentia Ruhnkenii *etc. pag. ed. huius* 1. eius praecepta philosophiae logicae 217. *adn.* eius dolor ex obitu Ruhnck. 1. 8. item ex praematura morte neptis 8.

Xenophon: eius Memorabilia ed. Ernestius cum adnotat. Ruhnck. et Valckenar. 154. *sq.* eius locus 211. Ruhnkenii de Xenophontis et Platonis dialogis iudicium 241. quod genus venationis prouiderit Xen. 271. *sq.*

Zenodotus insignis Criticus 50.

Zeuxis pictor 120.

INDEX II.

TATIONUM CRITICARUM ET GRAMMATICARUM

Paginae sunt huius editionis.

um ubi malis ex 207. a
177. a teneris *ibid.* a
e, iam a tenero *ibid.* ab
abulis 200. ab ore ali-
pendere 172. haud ab re
ua form. neque abs di-
neque a) 182. 206.
e munus, abd. se munere
abd. filium, liberos, pa-
207. consulem, senatorem,
ores et simil. *ibid.*
propius 171.
t auit 198.
a oblivionem 195. 197.
are quomodo *construend.*

us *Particip. Perfect. pass.*
fungitur vice absoluti
celut cognito 196.
trataa signif. 203.
re paucis 200.
eo (te) esset (factum esset)

176.
nteced. ita 180.
ia et universitas litera-
166. huius vocis penult.
producitur potius quam
itur *ibid.*
quod cum *Coniunct.* 193.
em 189. 192. ad captum
igentiam) popularem 178.
enam (super, inter coo-
206. ad eum finem 190.
em (exitum) 176. ad id
us 173. ad luctum reno-

vare aliquem 170. ad mensam
(coenam) adhibere 206. ad
suum arbitrium 202. ad vitam,
vitae lucem, revocare 206.
Adduci in oblivionem 181.
Adeo pro etiam 176. 180. atque
adeo 207.
Adeptio 175. 176.
Adhibere ad mensam (coenam)
205.
Adhuc 173. 174. 176. 178. 182.
186. 194. *perperam copulatum*
cum etiamtum 183.
Adiuncto *Abl. absol.* 186.
Admonere 178.
Adspargere notulas 186.
Adulterinus 175. adulterinae cla-
ves *oppon.* veris 187. adalte-
riai nummi *oppon.* probis, bo-
nis *ibid.*
Advena: novus Lugduni advena
189. recens (*Adv.*) advena *ibid.*
Adverbis haud raro ad perso-
nas referuntur 197. *nonnun-*
quam cum Substantivis copu-
lantur pro Adiectivis 189. *sed*
hoc cum magna cautione est
imitandum *ibid.* huius generis
exempla quaedam *ibid.*
Adversaria 174. 180.
Adversitas temporum *de temp.*
iniquitate 175.
Adversas aliquem valere 175.
Vid. Oratio.
Aegrimonia animi 184.
Aegritudo (animi) 184.

- Aequali tenore 174.
 Aequalitas 179.
 Aera 194.
 Aes grave *antiquor. Romanor.*
 180. aere gravi (grandi) emere
ibid.
 Aestimare multi, magni, pluris,
 maioris, maioris pretii *et si-*
mil. 176.
 Aestimator et existimator 181.
 Actas provecta, provectior 191.
 longius provecta, grandior *ibid.*
 aetate provectior, gravior *ibid.*
 aetate recentiore 177.
 Aevum 171. 202. Byzantinum 176.
 Afflatus: *vid.* Instinctus.
 Affunditur (affertur) lux 199.
 Afuit et abfuit 198.
 Age cum *Plural. verb. copula-*
tur: age subilicamus 201.
 Agere gratias 205. quid agis?
 quid rerum agis? 198. agere
male suppletur in form. quid
 tibi videor? 197.
 Aggredi ad aliquid 195. *seq. In-*
finitiv. ibid.
 Agitatum tempus: *vid.* Tempus.
 Ait et inquit 181. aiebat *per-*
peram positum ubi ait vel in-
quit requiritur 181. 191.
 Alienus: *vid.* Haud.
 Alligare se muneri (ad munus)
 179.
 Alter pater (parens) 195. alterum
 ut (quod) 175. alter *num sit*
i. q. alius quis 203.
 Ambire (petere) aliquid 204.
 Ambitq. titulorum, gloriae 179.
 Ambulare per auditorium (in au-
 ditorio) 186.
 Ammianus Marcell. 178. *ter.*
 Amoenitates studiorum 196.
 Amplius 204. 206. non amplius
 (iam) 179. 196.
 An 187. *bis.* dubito an pro num
 (an non) 171.
 Angustia pro angustis 187.
 Animadversio 174. 176. 177.
 Animadvertere 177. ad aliquid
 (aliquid) 174.
 Animus pecuniae contemtor et
simil. 189. anim. mole rerum
 distractus 201. animi aegrimo-
 nia (aegritudo) 184. animum
 inducere, in animum inducere
 172. animum irrigare fontibus
 literar. antiquar. 172. animum
 suum consulere 205. animo
 sibi fingere 172.
 Ansa 173.
 Anteaquam 175. 200.
 Antecessor 185.
 Antiquitas *de hominibus quoque*
dic. 177. unus omnium in tota
 antiquitate (unus totius anti-
 quitatis) maxime *ibid.*
 Aperire os ad dicendum 194.
 Apographa 180.
 Arbitratu suo 202.
 Arbitrium: ad suum arbitr. 202.
 Arcessitum 175.
 Aristophanes in Ran. 187.
 Arusianus Messus 198.
 Assecutio 178.
 Assertor 173.
 Auctarium 192.
 Auctio 192. auctionis catalogus
ibid. auctionem constituere,
 proponere, proscribere *ibid.*
 auctione, in auctione vendere
 aliqd *ibid.*
 Auctor argumenti orat. Demosth.
 in Lept. 195. libri de Bello
 Alex. 185.
 Auctores classici 176.
 Auctoritas spuria 207.
 Auferre: *vid.* Pulvisculus.
 Aures suas consulere 205.
 Balthasar 193.
 Bene Latine 202.
 Bibliopolium pro taberna libra-
 ria 180.
 Bonitas orationis, verborum 189.
 Bonus: *vid.* Adulterinus.
 Brevi (*i. e.* breviter, paucis) di-
 cere 192.
 Cadere in offensionem 201.
 Caeleste quantum aberravit 187.
 Caesar de Bello Gall. 208.
 Caeteri: prae caeteris, praeter
 (supra) caeteros 177. -
 Callere 178. callens *quomodo*
construatur ibid. callentissi-
 mus *ibid.*
 Calx: *vid.* Ad.
 Canes venatici 207. canes (vena-
 ticae) egregiae *ibid.*
 Capit me rei oblitio 181.
 Captura luculenta 199.
 Captus: ad captum, pro capto,
 supra captum 178. ut est captus
 hominum *ibid.*

- Captus oculis** 191.
Casparus an Caspar 193.
Catalogus pro indice 180. catal. auctionis 192.
Cathedra de munere doctoris (Professoris) 208. Graeca, Latina *ibid.* 185. 208. cathedrae pro reditu cathedrarum 179.
Causa: sui causa pro sua causa 196. mei causa 199. sui ipsius causa 205. suarum magis quam sui causa *ibid.*
Cerealia: *vid.* Ludi.
Cessatio de agro 200.
Chalcographi 189. 199.
Chalcographia et chalcographeum 200.
Charisius 172.
Chartae typographicae 184.
Cicero ad Att. 171. 181. 190. 206. 208. ad Fam. 181. 183. *bis.* 194. 197. 203. 205. 206. ad Quint. frat. 176. de Fin. 180. 186. 198. 201. 206. de Invent. 208. de Iure Civil. 172. de Leg. 185. de N. DD. 170. 177. *bis.* 206. de Off. 184. 195. 198. de Orat. 174. 193. 194. de Univ. 172. in Bruto 175. 182. 198. 208. in Catil. 192. 198. 202. in Laelio 196. in Oratore 174. 193. 194. in Philippi. 174. 205. in Tuscul. 181. in Verr. 171. 180. 181. 182. 189. *bis.* pro Cluent. 174. 190. pro Mil. 170. 172. pro Mur. 200. pro Rabir. Post. 177. pro Rosc. Amer. 173. pro Scaur. 193. pro Sest. 189. pro Sulla 172.
Citare 182.
Civitas erudita, literata 185. 197.
Claves adulterinae 187. verae *ibid.*
Coactum 175.
Coena: ad coenam, super coenam, inter coenam 208.
Coeperunt (coepti sunt) celebrari 178.
Cogitatione depingere, sibi fingere 172.
Cognoscere uberius 173. cognoscens de eo qui cognovit 176. cognito *Abl. absol.* 198.
Collationes codicum scriptorum 183. 184.
Collectanea 188.
Collectio 184. 188.
Collocatio verborum 203. *in form. hoc est enim et simil.* 194.
Columella 177. 178. 188.
Commentarii electorum 188.
Commentator 202.
Commercium epistolarum 203.
Compendium 174.
Compilare 176. 182. 192.
Compilatio 192.
Compiler 192. compiler *verum ab aemulis dictus Virgilius* 192.
Conciones 190.
Conditio: *vid.* Luculentus.
Conditio 189.
Confabulari 173. 181.
Confabulatio 173. 200.
Congruentia 179.
Coniectura informare 172.
Coniunctivus recte positus 197. *sine idonea causa positus* 190. *ubi expectes Indicativ.* 193. 183. *cf.* 203. *duplex in form. non quod — sed quod* 183. *caveret ubi dicend. cavere deberet vel simil.* 197.
Conrector 179.
Consecutio temporum 171. 181.
Constare gratis 180.
Consuetudo epistolarum 203.
Consulere studium suum, animum, aures suas, vires, facultatis modum 205.
Contentor pecuniae animus et simil. 199.
Contentiosus 196.
Contentus sum seq. Infin. 198.
Contextus 201.
Contineri (scriniis) in scriniis 199.
Continuo i. e. assidue, continenter 199. 203. 204. *quid significet apud Ciceronem* 199.
Contra aliquem valere 185.
Convalescere 200.
Convenientia 179.
Cornelius Nepos 189.
Corporeus 172.
Correctiones in aliquem (alicuius) scribere 196.
Correctiuncula 198.
Corrigere aliquem 189. *corrig. et emendare* 196.
Corruptelae pro corruptionibus, depravationibus 191.

- Corruptor 175.
 Creatio mundi 187.
 Critica sacra 193.
 Culculmodi 170.
 Cum: *vid.* Pulvisculus ac Ramentum: cum aliquo loqui 170.
 cum Euandri matre loqui *ibid.*
 Cum — tum praesertim 169.
 Curtius 175.
 Dapes *pro* escis epulisve 182.
 dap. inficetae (insulsae, incoctae) 203.
 Dare: *vid.* Pulvisculus: dari obli-
 vioni 181.
 De *in compositis* 192. de die in
 diem 171.
 Debebant *pro Praes.* debent 191.
 Debite *Adv.* 170.
 Decessor 193.
 Decimus quintus, decimus et
 quintus 185.
 Decrescere 186. decrescentes
 scholae *ibid.*
 Dedicare alicui librum 201. de-
 dicans *de eo* qui dedicavit *ibid.*
 Defensor 173.
 Defensatrix 205.
 Defungi commemoratione 200.
 defunctus, vita def., morte def.,
 sua morte def. 188.
 Deinceps 190. deinceps — ex
 ordine *ibid.*
 Delinire *an* delenire 151.
 Demum *alieno loco collocatum*
 199.
 Denique *et tandem* 197.
 Denuo *et rursus* 183.
 Deperditus *et perditus* 176. 191.
 192. 194.
 Depingere cogitatione 172.
 Deponere Professorem *i. e.* per-
 sonam Professoris 205.
 Desuefactus 174.
 Desuescere 174. 194.
 Deus 177.
 Devertere 173.
 Deverticulum 171. 172.
 Dicere alicui multam salutem 206.
Id. Valere *et* Repetebat.
 Dies: de die in diem 171. in
 dies *ibid.*
 Differre porro (ultra) 180.
 Digesta 193.
 Digressio *an* degressio 177.
 Diluvium 197.
 Dimidia pars 183.
 Dimidium 186.
 Disciplina puerilis, pueritiae 183.
 Diserte, disertis verbis 180.
 Dissitus 173.
 Distractus mole rerum animus
 201. distracta vita *ibid.* dis-
 tractum agitatumque tempus
ibid.
 Districta vita 201.
 Ditio 173.
 Divertere *an* devertere 173.
 Diverticulum *an* deverticulum 171.
 172.
 Divinus: *vid.* Inspiratio *et* In-
 stinctus.
 Divitiae: *vid.* Luculentus.
 Doctor umbraticus 185.
 Doctrina puerilis 183.
 Doctus *etiam de inanimis dic.*
 178. Graece, Latine doctus 202.
 Dominium *an* dominatio 172.
 Domus 181. 186.
 Duabus filiabus *pro* duabus filiis
 191.
 Dubito *an pro* dub. num *vel an*
 non 171.
 Dubium *pro* dubitatione 192.
 Ducere *i. q.* putare 197. aliquid
 religioni (sibi) ducere 207. du-
 cere familiam 193.
 Dum *cum Imperf. pro Praes.*
 dum attingebat (dum attingit)
 196.
 Duo viri 171.
 Duritas 191.
 Durities, duritia 191. 206.
 Duumviri *an* duoviri 171. duum-
 virum *Genitiv.* *ibid.*
 Dux *t. e.* gubernatrix 203.
 Ecce 186.
 Ecquid 198.
 Edere in lucem 203. liber editus
 in Folio (Quarto, Octavo, Duo-
 decimo) 199.
 Editio 176.
 Efficacia 180.
 Effusio 203.
 Electa 180. electorum commen-
 tarii 188.
 Elegans formarum spectator 191.
 Elegancia *et* elegantiae 200.
 Elogium 178.
 Eluvio, eluviones 187.
 Emendare *et* corrigere 196.
 Emendatiuncula 198.
 Emendicare 204.

Emere grandi aere, magna (grandi) pecunia 180.
En 186.
Enchiridion 195.
Enim: hoc enim est, hoc est enim 194.
Enthusiasmus 170. 196.
Epigrammatibus an epigramma-
tis 175.
Epistolarum consuetudo 203.
Ereptus his terris, rebus humanis 175.
Errare errorem hunc 174. (cf. *Krebs. Antibarb. pag. 325.*)
Eruditus etiam inanimis tribuitur
 195. eruditus terrar. orbis 169.
 erudita civitas 185.
Ese ab (abs, a) re 206. magni momenti 206. est parvi pretil
 176. est ubi *cum Coniunctivo*
construitur 182.
Et — etiam 194. et ipse 176.
Etiam: quoque etiam 194.
Etiatum, tum etiam 173. etiam-
 tum quum adhuc 193.
Evigilare i. e. expergisci 208.
Ex: vid. Ordo: ex recentiore
 aetate libri 171.
Exantlare 180.
Excelluisse form. Perf. minus
usitata 202.
Excerptare 176. 180.
Excerpta 180.
Excerptio 190. sedula *ibid.*
Excudere 198.
Exultum iudicium 176.
Exemplum 184. exempl. propo-
 nere aliquem, in exempl. pro-
 ponere 173.
Exercitamentum pro exercita-
tionem 174.
Exercitatum iudicium 176.
Exercitum pro exercitatione 174.
Exhaurire: vid. Pulvisculus.
Exhilarare 172. 177. 193.
Existimator i. q. iudex 181.
Exitus: ad exitum 176.
Experientia 194.
Experiri 197. amicos perfidos *ibid.*
Explicare libris, in libris 204.
 explicui an explicavi 176. ex-
 plicitus an explicatus 176.
Expectare, manere aliquem 208.
Exuere hominem i. e. hominis
 formam 205.
Facere operam 180.

Facultatis modum consulere 205.
Familia 181. 186. 200. familiam
 ducere 193.
Famulitium 184.
Farrago 184.
Festus 184.
Filiabus duabus pro filiis duabus
 191.
Fingero, fingere sibi cogitatione
 (animo) 172.
Finis 173. ad finem 176. ad (in)
 eum finem 190.
Fluctibus iactari 208.
Forma quadrata (quaternaria)
editus liber 199. in forma bi-
 naria, octonaria, duodenaria
editus ibid. formarum elegans
 spectator 191.
Forte pro fortasse 175. 183. 184.
 195. si (nisi, ne, num) forte 175.
Fronto 198.
Frustratus passiv. signif. 185. 201.
Fui, fuerim (non fuissem) habi-
 turus, si etc. 195.
Fundator 189.
Gellius 178. 190.
Genius saeculi 205.
Gerere rem suo remigio 184. ge-
 rere se bonum (bene) et simil.
 198. quid rerum geris? quid
 negotii geritur? 198.
Gloria de cupiditate gloriae vel
 ostentatione 188. gloriae am-
 bitio 179.
Gloriola 188.
Glossa 176. 193.
Glossarium 176.
Glossema 193.
Graeca:
γαργαλιζειν, γαργαλιζειν 181.
επαγωγή 174.
ἐπί 191.
καί ταῦτα 169.
λόγος κατά τινος et πρὸς τινα 195.
μελαγχολία 194.
οἱ νῦν ἄνθρωποι, nunc homines
 189.
οὐράνιον ὅσον· ἡμάρτηκεν οὐρά-
νιον γ' ὅσον 187.
σκοπός 173.
τί σοι φαίνεται ἡ ψυχὴ (ὁ λόγος
et simil.); τί ἐφαίνοντό σοι οἱ
ἄνδρες; 197.
τυπογραφεῖον 200.
φαιδρόν πρόσωπον 177.
φαιδρύνειν 177.

χαλκογραφῖον 200.
χαλκογράφος 199.
 Graeca cathedra 185. 208.
 Grandior aetas 191. grandior natu
ibid.
 Graphice 202.
 Gratiae: *vid.* Musae.
 Gratias (gratiam) habere 199.
 205. referre *ibid.* agere *ibid.*
 Gratis venire, stare, constare 180.
 Grave aes *Romanor. antiquor.*
 180. gravi (grandi) aere emere
ibid.
 Gravior aetate (natu) 191.
 Gubernatrix 186. 203.
 Gustus: *vid.* Pro.
 Habere aliqd religioni 207. gra-
 tias (gratiam) 199. 205. *Vid.*
Opus.
 Haud ab re 182. h. alienum a re,
 ab hoc loco, a proposito *ibid.*
 Heluari libris 180.
 Hercules i. e. maximus 181.
 Hereditas: *vid.* Luculentus.
 Herodotus 179.
 Heroica ingenia 194.
 Historicus 187.
 Hodie, hodieque, hodie quoque
 198.
 Hodiernus 193. *sq.* hod. dies 194.
 hodierni libri, mores *et simil.*
 194.
 Homiliae 190.
 Hominem (i. e. hominis formam)
 exuere 205.
 Honestus 179.
 Honorarium 205.
 Horatius in Epist. 197. in Sat.
 208.
 Hortari *seq. Infinitiv.* 189. 203.
 Hucusque 201.
 Humaniores literae 207.
 Iactari fluctibus, in fluctibus 208.
 Iam: *vid.* A *et* Inde.
 Ignivomus tubus 207.
 Ille i. e. celebratus ille, nobilis,
 praecclarus 195. 202.
 Immundities *pro* immunditiis, sor-
 dibus 191.
 Imperfectum *pro Praes.* 191. 196.
 Imponere vulnus 201.
 Impostor 191.
 In *pro* apud 174. 202. in Mureto
 navavit operam 200. in ani-
 mum inducere 195. in eum
 finem 180. in exemplum *pro-*

ponere aliquem 173. in lucem
 edere 203. in lucem revocare
 202. in memoriam 205. in per-
 petuum valedicere alicui 206.
 in adolescentia 175. in flucti-
 bus iactari 208. in Folio (Quarto,
 Octavo, Duodecimo) editus li-
 ber 199. in praesentiarum 171.
 in procinctu bellorum 206. in
 scriniis contineri 199. *Vid.*
 Explicare. in teneris 177. *Vid.*
 Oratio *et* Incidere.
 Incidere 184. in hostium manus
ibid. in offensionem 201. in-
 cidit mentio alicuius (de ali-
 quo) 204. incidens *de eo* qui
 incidit 201. *cf.* 184.
 Incoctus 203.
 Inculcare memoriae 187.
 Incunabula: *vid.* Inde.
 Incurrere in offensionem 201.
 Incursio 204.
 Inde: ab eo inde tempore, inde
 ab eo tempore, iam inde ab
 eo tempore 172. 185. 203. iam
 inde ab incunabulis 200. inde
 a teneris 173. *cf.* A (ab.) sexto
 inde mense *pro* sexto mense
 post 201.
 Index 175. 180.
 Indicativus ubi *opus Coniunctiv.*
 195.
 Inducere in animum (suum), ani-
 mum inducere 172. 195.
 Inductio 174.
 Inficetae dapes *pro* insulsis (in-
 coctis) escis epulivae 203.
 Infinitum sit (est) 203.
 Inflatus: *vid.* Instinctus.
 Informare sibi aliquem admira-
 bilem virum 172.
 Infrequenter *pro* raro 176.
 Ingenium *pro* natura, proprietate
 187. ing. linguae, orationis,
 saeculi 187. *sq.* ingenia heroica
 194.
 Inimicitia *pro* inimicitiis 191.
 Innumeri *et* innumerabiles 185.
 Irquit *et* ait 181.
 Inscribere alicui librum 201.
 Inscriptio 175.
 Inspiratio divina 187.
 Instar 188.
 Instaurare 193.
 Instinctus divinus afflatusque 187.
 inst. inflatusque divinus *ibid.*

- Institutio studiosae iuventutis, puerilis 183.
 Insulsus 203.
 Intemperies 194.
 Inter ubi postponi queat Accusativo quem regit 196. inter coenam 209. inter manus 174.
 Interius (familiaris) noscere (novisse) 194. cf. 201.
 Interpolator 175. 176.
 Interpretamentum 199.
 Interpretator 202.
 Intime perspicere, commendare, uti aliquo 183.
 Inundatio 187.
 Invasio 204.
 Inventio et inventum 192.
 Ipse 204. ipsius ubi expect. sui ipsius 205.
 Ire in oblivionem 195.
 Irrigare pectus (animum) fontibus 172.
 Is Pronominis perversus usus 195.
 Isidorus 192.
 Ita inepte positum 109. 208. Ita — ac si (ut si) 180.
 Iterum iterumque 199.
 Inbere seq. ut 207. seq. simpl. Coniunctiv. ibid. iubeo tibi hoc facias, iubeo tibi ut hoc facias ibid. iubeo valere 206.
 Iureconsultus et iuriconsultus 193.
 Iustinus 181.
 Iuventus studiosa 183.
 Laetificare 177.
 Latinum et Romanum 190. Latina cathedra 185. 208. Latini sermonis proprietas quaedam 207.
 Lectiones 182. 183.
 Lector 182. lectores 183.
 Legere i. q. recitare 186. 187.
 Leidensis, Lugduno-Batavus 183.
 Libellus doctissimus 178.
 Liber in Folio, (Quarto, Octavo, Duodecimo) editus 199. liber prodit Goettingae (Goettinga) ibid. libris heluari 180.
 Libido 202.
 Libraria taberna 180.
 Linearis pictura 173. 202.
 Literae humaniores 207.
 Literarius 196.
 Literatura: in tota literatura 178. cf. 183. extr.
 Literatus orbis 202. literata ci-
 vitas 197. 185. literata vita 182. literatum otium 181.
 Livius 174. 175. 181. 182. 189. bis. 190. 191. 196. 197. bis. 200. 204.
 Loci 171. 205.
 Longius ductum i. q. arcessitum, coactum 175.
 Longum sit (est) 180.
 Loqui cum aliquo 170. cum Euandri matre ibid.
 Lubitus: vid. Pro.
 Lucretius 172.
 Lucubratio 191. nocturna ibid.
 Luculentus reditus, luculenta conditio, hereditas, luculentae divitiae, luculentum patrimonium 179. luculeuta captura 199. luculentum salarium 189.
 Ludus et lusus 201. ludi Olympici, ludi Olympia, ludi Megalensia, Pythia, Cerealia 197. sq.
 Lux et lumen 199. lux publica 199. lux vitae 202. lux affunditur 199. in lucem edere, revocare 203.
 Maecenas 189. Maecenates dicuntur optimarum literarum et artium patroni ibid.
 Magni (maximi) aestimare 176. maioris aestimare ibid.
 Magno natu i. e. grandis natu 182.
 Maledicentia et maledictio 204.
 Manere et exspectare aliquem 208.
 Manus: sub manu, sub manum, inter manus 174.
 Martialis 189.
 Materia de argumento (rebus) 207. materia et materies 181.
 Megalensia: vid. Ludi.
 Memini: vid. Quod et Si.
 Memoria recentiore 177. in memoriam 205. memoriae inculcare 187.
 Mentio alicuius (de aliquo) incidit 204. m. occurrit, fit, inferitur 199.
 Merces muneris 189.
 Mere pro plane 176.
 Moderator 195.
 Moderatrix 203.
 Modus strictior (lex severior) 191.
 Moenia et muri 201.
 Momentum: res magni momenti 206. hoc est magni momenti ibid.

Monere 178. 183. 187. *bis*.
 Morte, sua morte defunctus 188.
 Multesimus 170.
 Multi aestimare 176.
 Mundi creatio 187.
 Munia 173.
 Munus professorium 178. muneris
 merces, reditus 189. munera
 173.
 Muri et moenia 201.
 Musae et Gratiae conspirasse di-
 cuntur in formando libello
 aliquo 194.
 Mutuo: epistolae mutuo nostrae
 pro mutuis epist. nostris 200.
 Naris obesae 179.
 Narratiuncula 185.
 Nativitas 185.
 Natu grandior (gravior) 191. na-
 tu magno i. e. natu grandis 182.
 Natura 187.
 Natus pro filio 201.
 Naucerus 187.
 Navare operam 172.
 Navicularius 187.
 Ne: ut ne 173. quod ne *mire*
dictum *ibid.*
 Necesse est ut 202.
 Negare obstinate, praecise 207.
 Nemini 199. *sq.*
 Neque pro ne — quidem 173.
 Nexus 174. 182.
 Nihil 169. 201.
 Nil 169. 201.
 Nimium 190.
 Nisi pro si non (si minus) *male*
positum 171. 173. nisi forte
cum Indicativo construendum
 171.
 Nobile an nobili (*Ablat.*) 172.
 Nocturna lucubratio 191.
 Non amplius 196. non modo —
 sed et 184. non nisi 171. non
 quasi pro non quo (quod) 207.
 non quod — sed quod *cum*
dupl. Contunctivo 181.
 Noscere pro Perf. novisse 194.
 204.
 Notae 177. 182.
 Notare (adnotare) 175. 193.
 Notulae 182. notulas adspargere
 196.
 Novus Lugduni advena 205. no-
 vissima (extrema) tempora 185.
 Numismata 183.
 Numismatica 181.

Nummi adulterini 187. probi, boni
ibid.
 Numquid 198.
 Nunc 181. 185.
 Obesae naris 179.
 Obire 185.
 Obiter 185. 200.
 Oblivio rei me capiti 181. obli-
 vione obrui 195. oblivioni dari
 181. in oblivionem abire, ire 195.
 197. in oblivionem adduci 181.
 182. in oblivionem venire 181.
 Obrui: *vid.* Oblivio.
 Obscure loquutus *Wytenb.* 190.
cf. 192. (127, 17. *ed. pr.*)
 Observare 183. observata 188.
 Observatio 183.
 Obstinate recusare, negare 207.
 Obrectatio 193.
 Obtutus: primo obtutu 202. 204.
 Occurrit mentio, vocabulum 199.
 Octobre an Octobri 169. 182.
 Oculis captus, oculorum sensu
 orbatus 191.
 Oeconomia 206.
 Oeconomicus 206.
 Offensio: in offensionem inci-
 dere, cadere, incurrere 201.
 Officium 173.
 Olim — quondam 188. olim ali-
 quando, olim prius *ibid.*
 Olympici ludi 197. Olympia: *vid.*
 Ludi.
 Omnes reliqui an reliqui (ceteri)
 omnes 185.
 Opera et opificia 181.
 Operam facere 180. navare 172.
 Operari scholis 172.
 Opificia et opera 181.
 Opinio praeludicata, praeoccu-
 pata 173.
 Oportet ut 202.
 Oppressor 199.
 Opus habere aliqua re 188. 200.
 Oratio adversus aliquem, in ali-
 quem 195. orationis puritas 171.
 Orbatus oculorum sensu 191.
 Orbis (terrarum) eruditus, litera-
 tus 169. 202.
 Ordo: ex ordine legere scri-
 ptiores 190.
 Ortus 185.
 Os ad dicendum aperire 194.
Vid. pendere.
 Otium literatum 181.
 Ovidius in Ep. ex Ponto 200.

- in Heroid. 172. in Metamorph. 205.
- Palmarium an palmaris 184. 198.
- Parens alter 195. par. natura 196.
- Pars dimidia 186.
- Participium Praesentis aliquoties male positum, velut* 178. 184. 201. bis.
- Parum abest quin, non multum (paullum) abest quin 196.
- Parvi pretii est 176.
- Passim 202.
- Pater pro parente 195. 207.
- Patrimonium: *vid.* Luculentus.
- Paucis absolvere 200.
- Paucitas temporis an pauc. temporum 191.
- Pectus irrigare fontibus 172.
- Peculiaris 169. 174. 175.
- Peculiariter 201.
- Pecunia grandi (magna) emere 180.
- Pendere ab ore alicuius 172.
- Penitus recusare 207.
- Per lusum (ludum) 201.
- Percellere 170.
- Perditus: *vid.* Deperditus.
- Perfecto et concluso *Abl. absol.* 198.
- Permagni aestimare 176.
- Persuadere *seq. Infinitiv.* 189.
- Pictura linearis 173. 202.
- Plagula 198. plagulae typographicae 184.
- Plato in Charm., Euthyd., Phaedon. et Phaedr. 197.
- Plautus in Mil. Glor. 184. in Pers. 189.
- Plerorumque, plerarumque, *Genitiv. inusitat.* 188. 192.
- Plinius in Hist. Nat. 170. 175. 179. 186. 196. 204. 206.
- Plinius min. in Paneg. 199. 200.
- Pluris, plurimi aestimare 176.
- Plusquamperfectum positum ubi Perfect. requiritur* 198. 208.
- Plutarchus in Marcello 197.
- Poetaster 204.
- Poetilla 204.
- Porro 181. 182. pro posthac, in posterum 180. porro (ultra) differre aliqd 180. porro videamus 173.
- Postea pro post in form. biennio postea et simil. 171. 175. 181. 199.
- Postea quum et posteaquam 203. Posteaquam et postquam 175. cum *Coniunctivo* 203. ubi *construatur cum Plusquamperf.* 175.
- Postridie 197.
- Potestas pro significatione 178. 188.
- Potissime (potissimum) 190.
- Prae ceteris 177. prae se ferre speciem virtutis 204.
- Praebere speciem virtutis 204.
- Praecipuus 175.
- Praecise negare, recusare 207.
- Praefectura 179.
- Praejudicata opinio 173.
- Praejudicium 173.
- Praelectiones 182.
- Praelegere 186. 187.
- Praeoccupata opinio 173.
- Praeparatus (paratus) 175.
- Praepositio nomini quod ab ea regitur postposita* 196.
- Praesens ubi Imperf. necessarium est* 203. 204. bis. 191.
- Praesentis Particip. perperam positum* 178. 184. 201. bis.
- Praesens argumentum 170. (*Sic sane apud Quintilianum legitur aliquoties, velut* IV, 1, 45. V, 11, 31. VII, 2, 29. X, 1, 67. XI, 1, 63.) locus 174. liber 200. res 182. inopia 175. praesentes de iis qui adsunt 206. 183.
- Praesertim 186. non est praecipue 180. cf. 169. qui praesertim 180. cum — tum praesertim 169.
- Praeses 195.
- Praeter caeteros 177. annus primus praeter quadragesimum 191.
- Pretii paxyl est 176. pretii maioris aestimare *ibid.*
- Primum ut, primum quod 174. primo obtutu 202. 204. primo et primum 186. prius olim 189.
- Pro captu 178. p. libitu ac gustu suo 202. pro scholis honorarium 205. *Vid.* Quam.
- Probus: *vid.* Adulterinus.
- Procinctus 206. in procinctu abeundi 205.
- Prodere libris, in libris 187. 202.
- Prodire: liber prodit Goettingae (Goettinga) 199.

Professio pro munere Professoris
185. 195.

Professorem (Professoris personam) deponere 205.

Professorius 178. **professorium munus** *ibid.*

Profusio 203.

Programma 205.

Promotus ad munus 178.

Prope est ut 196. **propius abesse** 171.

Proponere aliquem exemplum, in exemplum 173.

Proprietas 187. *Latini sermonis proprietas quaedam* 207.

Proprius 175.

Propugnatrix 205.

Prorsus recusare 207.

Prosa, prosa oratio 194. **prosaе (orationis)** scriptores 177.

Prosaici 177.

Proscribere auctionem 192.

Prout (prouti) quid proprie significet 177. **prout pro sicut (ut)** 203. 170. **prout — ita (sic)** 170. 177.

Provectus ad munus 178. **provecta et provector** (longius provecta) aetas 191. aetate provector *ibid.* provectores de iis qui plus profecerunt in literis 203.

Proverbium: ut in proverbio est, ut proverbio dicitur, quod proverbii loco dic. 174. **ut (quod) in proverbio dicitur** *ibid.* et 188.

Provincia 173.

Publica lux 199.

Publice 197. **publice pro palam, propalam** 191. **publ. dedicare alicui librum** 201. **publ. (in publicum) editi libri** 196.

Puella pro puerulo 187.

Puerilis institutio, disciplina, doctrina 183.

Pueritiae disciplina 183.

Pugnatrix 205.

Pulvisculus: cum pulvisculo rem exaurire, auferre, tollere, dare 202.

Puritas orationis 171.

Pythia: vid. *Ludi.*

Qua ratione fiat ut cito scribatur dicaturve 182.

Quadrata forma: vid. *Forma.*

Quam: maior quam pro 186.

Quando pro quum 191. **pro quoniam** 202.

Quantum: vid. *Caeleste et Totum.* **Quartus et sexagesimus** 186.

Quasi in mitiganda metaphora usurpatur 172. 181. 206. **quasi vero quomodo construend.** 205.

Quid tibi videor? 197. **Vid.** *Agere et Gerere.*

Quidem alieno loco collocatum 185. *bis.*

Quinctilianus 175. 177. *bis.* 182. 185. 187. 194.

Quintus decimus 185. **quintus et sexagesimus** 193.

Quippe qui quomodo construatur 170. 171. 182. **qui, quippe** 172.

Quis pro quisquam 170. **quid pro quidquam** 183.

Quisque perperam positum 196. **quisque et quivis** 174.

Quivis et quisque (singuli) 174.

Quoad eius fieri potest 172. 195.

Quod cum Coniunctivo ubi melior Indicat. 175. 207. **cum Coniunctivo** 183. **quod memin-**

nerim, quod (quantum) memini 187. **quod ne mire dictum** 173.

Quondam i. q. quodam tempore 188. **quondam alio tempore** *ibid.*

olim — quondam *ibid.*

Quoque alieno loco positum 199. **quoque etiam** 194.

Ramentum: cum ramento 202.

Ratio est quasi quaedam lux lumenque vitae 202.

Recens e provincia 189. **recentiore aetate (memoria)** 177.

recentissima tempora 186.

Recens Adv. 179. 186. 188. **copulatum cum Substantivo** 189.

Recensio 183. 198.

Recenter Adv. 179.

Recitare 186. 187.

Rectoratus 200.

Rectrix 203.

Recudere 191.

Recusare penitus (prorsus, praecise, obstinate) 207.

Reditus muneris 189. **Vid.** *Luculentus.*

Referre gratias (gratiam) 205.

Reformare i. q. emendare, corrigere 200.

Regere aliquem 183. **regere et regnare** 201.

Religioni (sibi) ducere, religioni habere aliqd 207.
 Reliqui omnes *usitatus quam* omnes reliqui 185.
 Remigio suo rem gerere 184.
 Removere (a rep.) curatores 207.
 Renovare aliquem (alicuius animum, mentem) ad luctum 170.
 Repetebat dicens *an* repetens dicebat 207.
Res ipsa saepissime ponitur pro rei attributo 179. quid rerum agis? quid rerum geris? 198. rebus humanis ereptus 175.
 Respicere (spectare, cogitare) 175.
 Revalescere 200.
 Revocare ad vitam, ad vitae lucem, in lucem 202.
 Rite 169. 174. 176.
 Rivalitas 193.
 Romanum et Latinum 190.
 Sacra Critica 193.
 Saeculi genius 205.
 Salarium 189. luculentum *ibid.*
 Sallustius in Catil. 198. in Fragm. 179.
 Salutem multam dicere alicui 206.
 Sanitas 175.
 Satis mihi est, satis habeo *seq. Infir.* 198.
 Schida, scheda 186.
 Scholae 182. decrescentes 186. filiorum *pro scholis* quas illi frequentant 205.
 Scholia 169. 176.
 Scida, scidula 186.
 Sclopetum 206.
 Sclopus (stiloppus) 206.
 Scribere correctiones in aliquem (alicuius) 196.
 Secta 188.
 Sed et 184. non modo — sed et *ibid.* sed vero, sed vero etiam *post non* solum 194. 195.
 Sedula excerptio 190.
 Selecta 180.
 Seneca de Brev. Vit. 195.
 Sentire (cognoscere) amicos perfidos 197.
 Separatus 169.
 Septembre *an* Septembri 185.
 Sera posteritas 200. serior 169.
 Serius *Adv.* 169.
 Sexagesimus et quartus, sexagesimus quartus 186. *cf.* 193. 195.
 Si memini 187. si quae et si qua

184. 205. si quidem et siquidem 181.
 Sibi *pleonast. positum* 195.
 Silius Italicus 174.
 Simulare virtutis speciem 204. virtutem *ibid.*
 Singularis 174. 169.
 Siquidem et si quidem 181.
 Situs *pro* cessatione 200.
 Speciem virtutis simulare (praebere, prae se ferre) 204.
 Specimina 184. typographica *ibid.* sp. *pro* documentis 197.
 Spectator formarum elegans 191.
 Spirare antiquum nescio quid 190. tribunatum *ibid.*
 Sponte 174. 176. 180. sponte sua 203.
 Spurius 175. spuria auctoritas 207.
 Stabilitor 189.
 Stare gratis 180.
 Statio 173. 189.
 Stator 189. statores literarum 197.
 Stilus 185.
 Stiloppus (sclopus) 206.
 Strictior modus (severior lex) 191.
Structura liberior 179.
 Studere *seq.* ut 185.
 Studiosus 183. studiosa iuventus *ibid.* studiosae iuvent. institutio *ibid.*
 Studium suum consulere 205. studiorum amoenitates 196.
 Suasus: suasu alicuius et consilio 184. ob meum suasum *ibid.*
 Sub manu 174. 176. sub manum 174. sub huius nomine 196. sub Longini nominis (in Long. nomine) 192.
 Subactum iudicium, ingenium 175.
 Subhastare 192.
 Subhastatio 192.
 Submovere (a rep.) curatores 207.
 Successor 193.
 Suetonius in Aug. 206. in Tiber. *ibid.* de clar. Gramm. 202.
 Sulpitius Apollinaris 184.
 Super coenam 206.
 Superstruere 185.
 Supra caeteros 177. s. captum 178. annus primus supra quadragesimum 191.
 Systema 190.
 Taberna, taberna libraria 180.
 Tacito, tacite 206.
 Tacitus in Agric. 193. in An-

- nal. 178. 189. *bis*. 207. *bis*. in Hist. 172.
- Tam — ac *pro* tam — quam 187.
- Tandem et denique 197.
- Tanquam 206.
- Tardior exiti libellus 189.
- Temporum consecutio* 171.
- Tempus distractum agitatumque 201. temporis paucitas *pro* temporum pauc. 191. tempora novissima (extrema) *pro* recentissimis 185. *Vid.* Adversitas.
- Tener: a tenere (teneris) 177. in teneris *ibid.* inde a teneris 173.
- Tenor: uno tenore 197. uno, ut aiunt, tenore, uno quasi tenore, uno et perpetuo (continuo) tenore, aequali tenore 174.
- Tenus: rudimentorum, rudimentis tenuis 190.
- Terentius in Eunuch. 189. 191. in Heaut. 172. in Phorm. 184.
- Terris (his) ereptus 175.
- Textus 198.
- Tinctus 198.
- Titillare *Epicuri verbum* 181.
- Titulus libri (inscriptio, index) 175. titulorum ambitio (studium, cupiditas, contentio) 179.
- Tollere: *vid.* Pulvisculus.
- Totus et universus 191. in toto orbe 181. totum quantum refert 187.
- Triumviri 175.
- Tubus ignivomus 207.
- Tum, tum vero 181.
- Typographia, typographeum 200.
- Typographica specimina 184. typographicae chartae, plagulae *ibid.*
- Uberius cognoscere 173.
- Ultra, ulterius 206.
- Ultre 174. 180.
- Ulysses an Ulixes 197.
- Umbraticus doctor 185.
- Unde *Adv. ad person. refertur* 197.
- Unice 172. 197.
- Unicus filius (maritus), unica filia 203. unicus liber 206.
- Universalis 185.
- Universitas literarum et academia 186.
- Universus et totus 191.
- Uno tenore 174. 197.
- Usque ad dicitur, ad — usque non item 206.
- Usus malus perversusque 176.
- Ut et quod 174. 176. ut ne 173. iubeo ut 207. necesse est ut, oportet ut 202. ut est captus hominum 178. ut ita dicam *ad excusandum insolentiorum usum verborum adhibetur* 181. 189. ut — ita statim 190. ut semel — ita 208.
- Uterque cum *Plural. construct.* 199.
- Valedicere alicui in perpetuum 206.
- Valere dico 206. iubeo *ibid.* valeat *ibid.* valere adversus (contra) aliquem 185.
- Varro de R. R. 179.
- Vectigal *pro* redditu 201.
- Vehementia *pro* ardore 180.
- Velitarius, velitaris 196.
- Velut (veluti) *pro* quasi, tanquam 177. veluti quidam 179. velut in *translatione lenienda* 202. 206.
- Venatici canes 207.
- Venire gratis 180.
- Venire in oblivionem 181.
- Verbo (paucis, breviter, brevi) dicere 192. 196.
- Veridicus (verax) 187.
- Veriloquus 187.
- Vero: *vid.* Sed.
- Versificator 204.
- Venus: *vid.* Adulterinus.
- Vetare *quomodo construend.* 194.
- Viduare 188.
- Vindex (defensor) 173.
- Vindex (defenstrix) 205.
- Vires suas consulere 205.
- Virgilius in Aen. 172. 192. 199. 202. 208. in Georg. 177. *ab aemulis dictus est* compilator veterum 192.
- Vita distracta (districta) 201. literata 182. vitae lux 202. vita defunctus 188.
- Vitilitigare 204.
- Vitilitigator 204.
- Vulnus imponere 201.
- Xenophontis sermo* 194.

ADDENDA

Pag. huius ed.

5. vs. 23. sqq. *Ac ne quis laudum nomine — atque exornem. Istam orationis etc.* Quotiescunque hunc locum relego et retracto, toties venit mihi in mentem subvereri, ne in interpunctione peccatum sit et Wyttenbachius pro maiore distinctione post verb. *exornem* colon poni voluerit. Quo facto similis huius loci ratio est his verbis M. Tullii: *Ac ne quis a nobis hoc ita dici forte miretur — ne nos quidem huic uni studio penitus unquam dediti fuimus.* de quibus vid. Zumpt. Gramm. Lat. §. 772. extr.
115. — 20. pro *necquidquam*, quod in ed. pr. et Bergm. perperam legitur, scripsi *nequidquam*; itemque pag. huius ed. 128. vs. 33. *nequicquam*, ubi ed. pr. et Bergm. *necquicquam* praebent.
117. adnotationi Bergm. addantur haec: „*Sora est Soroë Danorum.* FR.“
118. vs. 34. *Schweighaeusero* dedi pro *Schweighausero*, quod est in ed. pr. et Bergm. Pag. 138. (232. ed. pr.) in utraque *Schweighaeuserus* legitur.
131. in adn. 2. vs. 12. deleatur *iure*. Nam ad epistolas quoque vindicandas nuper aggressus est vir longe doctissimus Carolus Frid. Hermannus, cuius dissertationes quum mihi quidem nondum videre contigerit, nunc non licet aliud nisi ad ea provocare, quae leguntur in Iahn. et Klotz. novis *Annal. philol. et paedagog.* Vol. XLVII. fasc. I. pag. 108. sqq.
149. in adn. 4. sic scribatur: „Bergmanus cum ed. pr. *convitiis*. In-fra pag. ed. pr. 268. *convicio* dedit idem cum ed. princ.“
155. in adn. 2. post vv. *Bergman. ed. add. cum princ.*
183. in adn. ad 80, 15. vs. 7. post vv. *sed quod Cicero add. scripsit.*
185. vs. 8. scrib. *quae passiv. signif. non satis probentur.*
187. in adn. ad 105, 13. post vv. *probi an adulterini add. Recte.*
-

- nal. 178. 189. *bis*. 207. *bis*. in Hist. 172.
- Tam — ac *pro tam* — quam 187.
- Tandem et denique 197.
- Tanquam 206.
- Tardior exit libellus 169.
- Temporum consecutio* 171.
- Tempus distractum agitatamque 201. temporis paucitas *pro* temporum pauc. 191. tempora novissima (extrema) *pro* recentissimis 185. *Vid.* Adversitas.
- Tener: a tenere (teneris) 177. in teneris *ibid.* inde a teneris 173.
- Tenor: uno tenore 197. uno, ut aiunt, tenore, uno quasi tenore, uno et perpetuo (continuo) tenore, aequali tenore 174.
- Tenus: rudimentorum, rudimentis tenus 190.
- Terentius in Eunuch. 188. 191. in Heaut. 172. in Phorm. 184.
- Terris (his) ereptus 175.
- Textus 198.
- Tinctus 198.
- Titillare *Epicuri verbum* 181.
- Titulus libri (inscriptio, index) 175. titulorum ambitio (studium, cupiditas, contentio) 179.
- Tollere: *vid.* Pulvisculus.
- Totus et universus 191. in toto orbe 181. totum quantum refert 187.
- Triumviri 175.
- Tubus ignivomus 207.
- Tum, tum vero 181.
- Typographia, typographeum 200.
- Typographica specimina 184. typographicae chartae, plagulae *ibid.*
- Uberius cognoscere 173.
- Ultra, ulterius 206.
- Ukre 174. 180.
- Ulysses an Ulixes 197.
- Umbraticus doctor 185.
- Unde *Adv. ad person. refertur* 197.
- Unice 172. 197.
- Unicus filius (maritus), unica filia 206. unicus liber 206.
- Universalis 185.
- Universitas literarum et academia 186.
- Universus et totus 191.
- Uno tenore 174. 197.
- Usque ad dicitur, ad — usque non item 206.
- Usus malus perversusque 176.
- Ut et quod 174. 176. ut ne 173. iubeo ut 207. necesse est ut, oportet ut 202. ut est captus hominum 178. ut ita dicam *ad excusandum insolentiorum usum verborum adhibetur* 181. 188. ut — ita statim 190. ut semel — ita 208.
- Uterque cum *Plural. construct.* 199.
- Valedicere alicui in perpetuum 206.
- Valere dico 206. iubeo *ibid.* valeat *ibid.* valere adversus (contra) aliquem 185.
- Varro de R. R. 179.
- Vectigal *pro* reditu 201.
- Vehementia *pro* ardore 180.
- Velitarius, velitarius 196.
- Velut (veluti) *pro* quasi, tanquam 177. veluti quidam 179. velut in *translatione lenienda* 202. 206.
- Venatici canes 207.
- Venire gratis 180.
- Venire in oblivionem 181.
- Verbo (paucis, breviter, brevi) dicere 192. 196.
- Veridicus (verax) 187.
- Veriloquus 187.
- Vero: *vid.* Sed.
- Versificator 204.
- Verus: *vid.* Adulterinus.
- Vetare *quomodo construend.* 194.
- Viduare 188.
- Vindex (defensor) 173.
- Vindex (defenstrix) 205.
- Vires suas consulere 205.
- Virgilius in Aen. 172. 192. 199. 202. 208. in Georg. 177. *ab aemulis dictus est* compilator veterum 192.
- Vita distracta (districta) 201. literata 182. vitae lux 202. vita defunctas 188.
- Vitillegare 204.
- Vitillegator 204.
- Vulnus imponere 201.
- Xenophonis sermo 184.

ADDENDA

Pag. huius ed.

5. vs. 23. sqq. *Ac ne quis laudum nomine — atque exornem. Istam orationis etc.* Quotiescunque hunc locum relego et retracto, toties venit mihi in mentem subvereri, ne in interpunctione peccatum sit et Wyttenbachius pro maiore distinctione post verb. *exornem* colon poni voluerit. Quo facto similis huius loci ratio est his verbis M. Tullii: *Ac ne quis a nobis hoc ita dici forte miretur — ne nos quidem huic uni studio penitus unquam dediti fuimus.* de quibus vid. Zumpt. Gramm. Lat. §. 772. extr.
115. — 20. pro *necquidquam*, quod in ed. pr. et Bergm. perperam legitur, scripsi *nequidquam*; itemque pag. huius ed. 128. vs. 33. *nequicquam*, ubi ed. pr. et Bergm. *necquicquam* praebent.
117. adnotationi Bergm. addantur haec: „*Sora est Soroe Danorum.* FR.“
118. vs. 34. *Schweighaeusero* dedi pro *Schweighausero*, quod est in ed. pr. et Bergm. Pag. 138. (232. ed. pr.) in utraque *Schweighaeuserus* legitur.
131. in adn. 2. vs. 12. deleatur *iure*. Nam ad epistolas quoque vindicandas nuper aggressus est vir longe doctissimus Carolus Frid. Hermannus, cuius dissertationes quum mihi quidem nondum videre contigerit, nunc non licet aliud nisi ad ea provocare, quae leguntur in Iahn. et Klotz. novis Annal. philol. et paedagog. Vol. XLVII. fasc. I. pag. 108. sqq.
149. in adn. 4. sic scribatur: „Bergmanus cum ed. pr. *convitiis*. Infra pag. ed. pr. 208. *convicio* dedit idem cum ed. princ.“
155. in adn. 2. post vv. *Bergman. ed. add. cum princ.*
183. in adn. ad 80, 15. vs. 7. post vv. *sed quod Cicero add. scripsit.*
185. vs. 8. scrib. *quae passiv. signif. non satis probentur.*
187. in adn. ad 105, 13. post vv. *probi an adulterini* add. *Recte.*
-

Typis descripsit Fr. Nies, Lips. Typogr.
